

Responsible
Jewellery
Council

રિસ્પોન્સીબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ (આરજેસી)

આરજેસી ધોરણ માર્ગદર્શન

ડિસેમ્બર 2009

G002_2009 – પ્રમાણના માર્ગદર્શન

ભાષાંતર: LanguageNoBar

પુસ્ક રીડ: LanguageNoBar

તારીખ: 15 ઓક્ટોબર 2012

RJC પ્રમાણીકરણ પ્રણાલીની સત્તાવાર ભાષા અંગ્રેજી છે. સંસ્કરણોની વચ્ચે અસંગતતાના કિસ્સામાં, સંદર્ભ મૂળભૂત સત્તાવાર ભાષાના સંસ્કરણ મુજબ કરવો જોઈએ. સત્તાવાર ભાષાના સંસ્કરણ માટે કૃપા કરી www.responsiblejewellery.com નો સંદર્ભ લો.

Responsible Jewellery Council Standards Guidance – Gujarati Translation

December 2009

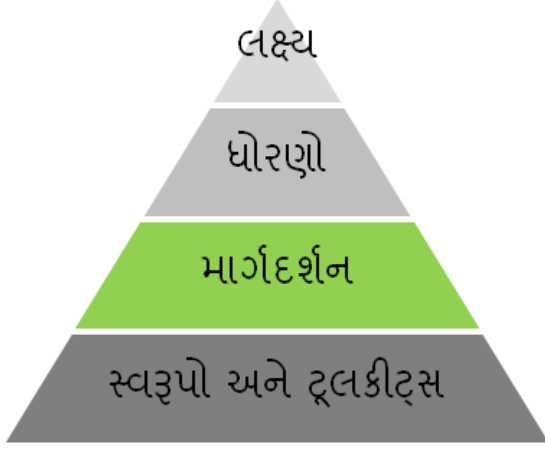
G002_2009 – Standards Guidance

Translated by: LanguageNoBar

Proof Read by: LanguageNoBar

Date Released: 15 October 2012

The official language of the RJC Certification system is English. In the case of inconsistency between versions, reference should default to the official language version. Please refer to www.responsiblejewellery.com for the official language version.

રિસ્પોન્સિબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ (આરજેસી)

આરજેસી ઘોરણ માર્ગદર્શન

GOOR_200૯- – પ્રમાણના માર્ગદર્શન

ડિસેમ્બર 2009

© આરજેસી 2009. સર્વાધિકાર સુરક્ષિત છે.

રિસ્પોન્સિબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ

રિસ્પોન્સિબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ (આરજેસી) એક બિન નફાકારક સંગઠન છે જેની સ્થાપના 2005માં નિમ્નલિખિત ધ્યેય સાથે કરવામાં આવી હતી:

સમગ્ર હીરા અને સોનાના આભૂષણોની પુરવઠા શ્રૃંખલા દરમિયાન, ખાણથી છૂટક વેચાણ સુધી જવાબદાર નૈતિક, સામાજિક અને પર્યાવરણીય વ્યવહારો કે જે માનવાધિકારોનું સમ્માન કરતાં હોય તેને આગળ ધપાવવા.

આ માર્ગદર્શન વિશે

સ્ટાન્ડર્ડ્ઝ ગાઇડન્સ("માર્ગદર્શન") સામાન્ય માહિતી અને આરજેસીની આચરણ સંહિતા- (COP)માં ધોરણો વિશેની સલાહ ઉપલબ્ધ કરાવે છે.

માર્ગદર્શન કાનૂની સલાહ માટેનો પૂરક નથી.

આ એક "જીવંત દસ્તાવેજ" છે અને આરજેસી આ માર્ગદર્શનમાં અમલીકરણના અનુભવ અને ઉભરતી સારી પ્રથાઓ પર આધારિત સુધારો કરવા આરક્ષિત હક્ક ધરાવે છે. આરજેસીની વેબસાઇટ પર પ્રેષિત કરવામાં આવેલી આવૃત્તિ અન્ય બધી જ આવૃત્તિઓનું સ્થાન લે છે છે. આ પ્રવર્તમાન દસ્તાવેજ છે તે ચકાસવા માટે, કૃપા કરી મુલાકાત લો:

www.responsiblejewellery.com

અસ્વીકૃતિ

માર્ગદર્શનની ચોકસાઈ અથવા સંપૂર્ણતા અને અન્ય દસ્તાવેજો અથવા માર્ગદર્શિકામાં સંદર્ભિત માહિતી સ્ત્રોતો માટેની કોઈ ગેરંટી, વોરંટી કે પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવતી નથી. આ માર્ગદર્શિકા સાથેના અનુપાલન કોઈપણ લાગુ થવાપાત્ર રાષ્ટ્રીય, રાજ્ય અથવા સ્થાનિક સરકારી અધિકૃત દસ્તાવેજો, કાયદાઓ, નિયમનો, વટહુકમો અથવા અહીંયા સમાવિષ્ટ બાબતો સંબંધી જરૂરિયાતોને ન તો તેને બદલવા માટે, ઉલ્લંઘન અથવા અન્ય રીતે તેને પરિવર્તિત કરવાના ઈરાદાસર આપવામાં આવ્યાં છે.

કૃપા કરીને નોંધ લેશો કે આ માર્ગદર્શિકા માત્ર સામાન્ય માર્ગદર્શન પુરું પાડે છે અને તેને અહીં આપવામાં આવેલા વિષય બાબત પરના સંપૂર્ણ અને અધિકૃત નિવેદન તરીકે ગણવામાં આવવા જોઈએ નહીં.

બિન-સભ્યો દ્વારા માર્ગદર્શિકા સાથેના અનુપાલનો સંપૂર્ણતઃ સ્વૈચ્છિક છે અને તે આરજેસી અને/અથવા તેના સભ્યો કે સહી કરનારાઓ વિરૂદ્ધ કોઈ કાનૂની રીતે લાગુ કરી શકાય તેવાં અમલ જવાબદારી અથવા અધિકારોની રચના, સ્થાપના, અથવા તેને ઓળખી બતાવે છે કે ન તો તેવો કોઈ ઈરાદો ધરાવે છે. માર્ગદર્શિકા આરજેસી અને/અથવા તેનાં સભ્યો કે સહી કરનારાઓના કાનૂની રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા કોઈ કાનૂની અમલ જવાબદારીઓની રચના, સ્થાપના કે ઓળખ બિન-સભ્યોને કરી બતાવતી નથી. બિન-સભ્યોને આરજેસી અને/અથવા તેના સભ્યો કે સહી કરનારાઓ વિરૂદ્ધ માર્ગદર્શિકાઓનું અનુપાલન કરવામાં નિષ્ફળ જવા બદલ કાનૂની પગલાં લેવાનું કોઈ કારણ નથી.

પૂછપરછ અથવા પ્રતિક્રિયા

આરજેસી આ માર્ગદર્શન પર પ્રતિક્રિયાને આવકારે છે. કૃપા કરી આરજેસીનો ઈ-મેઇલ, ટેલિફોન કે ટપાલ દ્વારા સંપર્ક સાધો:

Responsible Jewellery Council
First Floor, Dudley House
34-38 Southampton St
London WC27HF
UNITED KINGDOM

ઈ મેઇલ: info@responsiblejewellery.com

ટેલીફોન: +44 (0)20 7836 6376

રિસ્પોન્સિબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ એ કાઉન્સિલ ફોર રિસ્પોન્સિબલ જ્વેલરી પ્રેક્ટિસસ લિમિટેડનું વ્યાપારીક નામ છે, જે ઈંગ્લેન્ડ અને વેલ્સમાં કંપની ક્રમાંક 05449042 સાથે નોંધણી ધરાવે છે.

આ દસ્તાવેજમાં સંદર્ભિત તમામ વેબસાઇટ્સ ઓગસ્ટ 2009 માં એક્સેસ કરવામાં આવી છે.

1. પરિચય

1.1 રિસ્પોન્સિબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ (આરજેસી) પ્રમાણીકરણ

આરજેસી આચરણ સંહિતાવ્યાપાર નૈતિકતા પરના ધોરણો, માનવ અધિકારો, સામાજિક પ્રદર્શન અને પર્યાવરણીય પ્રદર્શનની વ્યાખ્યા કરે છે જેની સામે આરજેસીના સભ્યોને પ્રમાણિત કરવાના હોય છે. આરજેસી પ્રમાણીકરણનું મુખ્ય લક્ષણ સભ્યોની વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીઓ અને પ્રદર્શનના સ્વતંત્ર ત્રાહિત પક્ષ દ્વારા ઓડીટીંગની જરૂરિયાત છે. આરજેસીની પ્રમાણીકરણ પ્રણાલી પ્રશ્નોની વહેલી ઓળખ, સુધારાત્મક પગલાં અને અમલીકરણને પણ અધિષ્ઠાપિત કરે છે.

આરજેસી પ્રમાણીકરણ કેવી રીતે હાંસલ કરવું તેના પરની વધુ માહિતી માટે, આરજેસી પ્રમાણીકરણ હસ્ત-પુસ્તિકા જુઓ.

1.2 આ માર્ગદર્શનનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો

આરજેસી ધોરણોના માર્ગદર્શનને પ્રાથમિક રીતે સભ્યોને તેમની જવાબદારીઓ સારી રીતે સમજવામાં મદદ મળે તે રીતે એક સ્ત્રોત તરીકે વિકસિત કરવામાં આવ્યું હતું. તે પહેલી જ વખત આ પ્રશ્નોના ઔપચારિક સંબોધન કરી રહ્યાં હોય, અથવા જે પોતાના વર્તમાન અભિગમને ધોરણોના ઉદ્દેશ સામે સરખામણી કરવા માગતા હોય તેવા સભ્યોને ખાસ ઉપયોગી થશે. પ્રત્યેક ધોરણ માટે માર્ગદર્શન એકલા ઊભું રહી શકે તે રીતે તેની રચના કરવામાં આવી છે, જેથી જો તે યોગ્ય હોય તો કારોબારની અંદર જ નિયુક્ત કરવામાં આવેલા જવાબદાર કર્મચારી વર્ગને મોકલી શકાય.

ઓડીટરને પણ વ્યવહારની સંહિતાના અર્થઘટન તરીકે આ દસ્તાવેજ ઉપયોગી જણાશે. તે આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોનો સંદર્ભ સૂચવે છે જે આરજેસી પ્રમાણીકરણને ટેકો આપે છે અને આભૂષણ પુરવઠા શ્રૃંખલા સંબંધી કેટલાક સંદર્ભ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં સહાયભૂત થવું જોઈએ.

ઉપલબ્ધ કરવામાં આવેલ માર્ગદર્શન સામાન્ય લક્ષણ ધરાવે છે, અને તેને માહિતી અને આધારના પ્રારંભિક બિંદુ સમાન જોવામાં આવવા જોઈએ. જે રીતે તેનું શિર્ષક સૂચિત કરે છે, માર્ગદર્શન સભ્યો માટે કોઈ ફરજિયાત જરૂરિયાતો ધરાવતું નથી, અને તે માત્ર એક માહિતીપ્રદ અને અર્થઘટક ઉપયોગ માટે જ છે. સભ્યો અને ઓડીટરોને ચોક્કસ વ્યાપારો અને કાર્યાન્વિત સંદર્ભો સાથે સંલગ્ન હોય તેવી વધુ માહિતી સુધી પહોંચવાની જરૂર પડશે

1.3 સૂચિ

આરજેસી આચરણ સંહિતાઆરજેસી પ્રમાણીકરણના ધોરણ ધરાવે છે. વ્યવહારોની સંહિતા ટકાઉક્ષમ વિકાસના મુદ્દાઓની વિસ્તૃત શ્રેણીને આવરી લે છે, અને ખાણથી છૂટક વેચાણ સુધી, સમગ્ર આભૂષણ પુરવઠા શ્રૃંખલામાં લાગુ થવાપાત્ર છે.

આચરણ સંહિતા- કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસસ (COP)

વ્યાપાર નૈતિકતા	માનવ અધિકારો અને સામાજિક પ્રદર્શન	પર્યાવરણીય પ્રદર્શન	વ્યવસ્થાપન પ્રણાલી
1.1 લાંચ-રુશ્વત અને સગવડ ભરી યુકવણીઓ	2.1 માનવ અધિકારો	3.1 પર્યાવરણીય સંરક્ષણ	4.1 કાયદાનું પાલન
1.2 મની લોડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય	2.2 બાળ શ્રમિકો અને યુવા લોકો	3.2 જોખમી પદાર્થો	4.2 નીતિ
1.3 કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા	2.3 બળજબરીપૂર્વકનો શ્રમ	3.3 કચરો અને સ્ત્રાવો	4.3 વ્યાપારીક ભાગીદારો - ઠેકેદારો, ગ્રાહકો, સપ્લાયર્સ અને ભાગીદારો
1.4 ઉત્પાદનની સુરક્ષા	2.4 સંગઠન અને સામૂહિક સોદાબાજીની સ્વતંત્રતા	3.4 ઊર્જા અને કુદરતી સંસાધનોનો ઉપયોગ	4.4 પ્રભાવ મૂલ્યાંકન
1.5 ઉત્પાદનની અખંડિતતા	2.5 ભેદભાવ		4.5 ખાણ પૂર્ણાહૂતિ આયોજન
	2.6 સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા		4.6 ટકાઉ ક્ષમતાનું અહેવાલ
	2.7 શિસ્ત અને ફરિયાદ પ્રક્રિયાઓ		
	2.8 કામના કલાકો		
	2.9 વળતર		
	2.10 રોજગારની સામાન્ય શરતો		
	2.11 સામુદાયિક વિકાસ		
	2.12 સુરક્ષા કર્મચારીઓનો ઉપયોગ		

1.4 માર્ગદર્શનનું સ્વરૂપ

માર્ગદર્શનના ધોરણો વ્યવહારોની સંહિતા દ્વારા સંબોધવામાં આવતાં પ્રશ્નોનો વધુ વિગતવાર પરિચય ઉપલબ્ધ કરાવે છે. આચરણ સંહિતા - કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસસ(COP) ની જોગવાઈઓ માર્ગદર્શનમાં રહેલાં ચોક્કસ વિભાગોને આધીન છે અને તદનુસાર ક્રમિકતા ધરાવે છે. પ્રત્યેક વિભાગ સંલગ્ન જોગવાઈ પર કેન્દ્રીત છે અને નિમ્નલિખિત પર માર્ગદર્શન પુરું પાડે છે:

- વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા
- પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા
- મુખ્ય નિયમનો
- સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ
- વધુ માહિતી

1.5 સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

પ્રત્યેક ધોરણ માટે, સંબંધિત પ્રશ્ન/નોના સંબોધન માટે માર્ગદર્શન વ્યવસ્થાપનના અભિગમ ઉપર પ્રસ્તાવિત છે. જો કે, આ સલાહને પરિપ્રેક્ષ્યની રીતે ન જોવી જોઈએ.

સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ કારોબારને ધોરણોની સાથે ખાતરીબદ્ધતાના સંપર્કના એક માર્ગની ભલામણ કરે છે. અભિગમને વિશેષ રૂપે એવાં સભ્યો માટે વિકસિત કરવામાં આવ્યો છે જેમણે હજુ સુધી ઔપચારિક રીતે પોતાના કારોબારમાં ધોરણોનું સંબોધન કર્યું નથી. યદ્યપિ સભ્યો, ઈચ્છિત પ્રદર્શનને હાંસલ કરવા માટે કોઈપણ વ્યવસ્થાપન અભિગમને અપનાવી શકે છે, જે તેમના પોતાના કારોબાર અને પરિસ્થિતિઓને યોગ્ય હોય.

પ્રત્યેક ધોરણ માર્ગદર્શન વિભાગમાં, સૂચિત અભિગમ સામાન્યપણે નિમ્નલિખિત તત્વો ધરાવે છે:

- જોખમની આકારણી વાસ્તવિક અને સંભવિત જોખમોની ઓળખ અને તેની લાક્ષણિકતાઓ નક્કી કરવા માટેનું એક મૂલ્યવાન વ્યવસ્થાપન સાધન છે. તે તમામ ધોરણોની સામે ખાતરીબદ્ધતાને સુનિશ્ચિત કરવા વધારાના પ્રયાસોની જરૂરિયાત ધરાવતાં ક્ષેત્રોની અગ્રિમતા નક્કી કરવા ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. તે સભ્ય અને સુવિધા, એમ બન્ને સ્તરો પર એક ઉપયોગી સાધન છે. જે સભ્યો નિયમિતપણે જોખમની આકારણીઓ હાથ નથી ધરતા, તેમની માટે પરિશિષ્ટ 1 માં મૂળભૂત ટેમ્પલેટ ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. જે સભ્યો એક પીઠ વ્યવસ્થાપન પ્રણાલી ધરાવે છે, તેમની પ્રવર્તમાન જોખમ આકારણીઓની સમીક્ષા કે વિસ્તરણ એટલું પર્યાપ્ત હોવું જોઈએ કે તે કોઈપણ બાકી રહેતાં પ્રશ્નોની ઓળખ અથવા સંબોધન કરી શકે.

આ પ્રથમ પગલું એ નક્કી કરવામાં મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિતમાંથી કોઈ પગલાં જોખમના વ્યવસ્થાપનમાં સહાયભૂત થાય છે કે કેમ.

- સભ્ય સંગઠનમાં પ્રત્યેક જોગવાઈઓની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે જ્યારે એક વરિષ્ઠ સંચાલક અથવા અધિકારીને જ્યારે જવાબદારી સોંપવામાં આવે છે. સફળતા માટે એ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ માની લેવામાં આવે છે કે સીઈઓ, માલિક અથવા મુખ્ય વ્યક્તિ આ ધોરણોને પહોંચી વળવા માટે અને જવાબદાર સંચાલકોને આધાર પૂરો પાડવા માટે સ્પષ્ટ પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવે.
- લેખિત નીતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ કારોબારના મુખ્ય પ્રશ્નોની સ્થિતિને સ્પષ્ટ કરી શકે છે, અને સ્થિતિને વ્યવહારમાં મૂકવાના માર્ગની ઓળખ કરી શકે છે. લેખિતમાં નીતિઓ ધરાવવી ઉપયોગી બને છે, અને એ જ રીતે ઔપચારિક રેકોર્ડ રાખવા અને કર્મચારીઓને સતત માહિતી આપતાં રહેવું પણ ઉપયોગી બની રહે છે. જો કે વ્યવહારોની સંહિતાના દરેકે-દરેક ધોરણ પર નીતિ હોવી એ જરૂરી કે યોગ્ય ન પણ હોઈ શકે. સભ્યો વ્યવહારોની સંહિતા પ્રત્યે તેમની પ્રતિબદ્ધતા પર એક સામાન્ય નીતિ નિવેદન હોવાને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે, અથવા અમુક કે તમામ પરિબળોને સંપૂર્ણ કારોબાર વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીમાં અથવા અન્ય વ્યવસ્થાપન કાર્યની રૂપરેખાઓમાં જોડી શકે છે. જો પહેલી જ વખત આ સામગ્રી તૈયાર કરવામાં આવી રહી હોય તો કાર્યક્ષમ બનવા માટેના માર્ગ શોધવાનો વિચાર કરવો. દાખલા તરીકે, નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓને રજૂઆતમાં રેકોર્ડ કરી શકાય જેનો ઉપયોગ પછીથી તાલીમના ઉદ્દેશ માટે થઈ શકે.

- રેકોર્ડ જાળવવો એ કોઈપણ કારોબાર માટે મહત્વની વિગતો અને માહિતીના સંચાલન માટે પાયારૂપ છે. વિશ્વસનીય રેકોર્ડ જાળવવાની જવાબદારી વધારે છે અને સમય રહેતા કારોબારને પ્રગતિનું માપ કાઢવાની અનુમતિ આપે છે. તે આંતરિક સમીક્ષાઓ માટે માહિતીના જરૂરી સ્ત્રોત અને, જ્યાં યોગ્ય હોય ત્યાં, બાહ્ય ઓડીટીંગ માટેના મૂલ્યવાન પુરાવાઓ ઉપલબ્ધ કરાવે છે. પ્રમાણીકરણની પ્રથમ કાર્યવાહી માટે, આગલા 12 મહિનાના રેકોર્ડ્સ અને પુરાવાની જરૂર પડે છે. પ્રમાણીકરણ તરફ ઉપયોગમાં લેવાયેલા રેકોર્ડ્સને ત્યારબાદ ઓછામાં ઓછાં ત્રણ વર્ષ સુધી (પ્રમાણીકરણ માન્યતા) અથવા લાગુ થવાપાત્ર કાયદાની જરૂરિયાત મુજબ લાંબો સમય સાચવી રાખવા જોઈએ.
- તાલીમ કર્મચારી વર્ગને અગ્રિમતાઓ તરફ ધ્યાન કેન્દ્રીત કરવા અને કારોબારની નીતિઓ તેમજ કાર્યવાહીઓને સમજવામાં મદદ કરે છે. તે નવા અને પ્રવર્તમાન કર્મચારીઓને લવચીક અને ઊભા થતાં કારોબાર વિશે શીખવા અને તેની સાથે કદમ તાલ મિલાવવા માટે મહત્વપૂર્ણ રીત છે. જો કારોબારના કર્મચારીઓ શીખી શકે, વિકસિત થઈ શકે અને પરિવર્તન લાવી શકે તો, કારોબાર પણ તેમ કરી શકે છે.

1.6 ઉદ્દેશ પુરાવા

આરજેસી પ્રમાણીકરણ હાંસલ કરવા માટે, ધોરણો સાથેની ખાતરીબદ્ધતાની ઉદ્દેશ પુરાવાઓ પર આકારણી કરવામાં આવે છે. ઉદ્દેશ પુરાવાની વ્યાખ્યા *ખરાઈપાત્ર માહિતી, રેકોર્ડ્સ અથવા તથ્યોના નિવેદન* તરીકે કરવામાં આવે છે. ઉદ્દેશ પુરાવામાં સાક્ષાત્કારો, દસ્તાવેજો, પ્રવૃત્તિઓના નિરીક્ષણ, પ્રવર્તમાન પગલાં અને તપાસ પરિણામો તેમજ તેના સમાન તત્વોનો સમાવેશ થાય છે.

ઉપરોક્ત સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ ઓડીટરને દસ્તાવેજી પુરાવાઓ ઉપલબ્ધ કરવામાં મદદરૂપ થાય છે. જો કે ઓડીટર માત્ર દસ્તાવેજો, નીતિઓ અને અન્ય રેકોર્ડ્સ માટે જ તપાસ નથી કરતાં. તેઓ વ્યવસ્થાપન સાથે આયોજિત મુલાકાતોમાં વ્યવહારની પુષ્ટિ, તેમજ સામાન્ય નિરીક્ષણોની પણ માંગ કરે છે.

1.7 નાનો કારોબાર

આરજેસી નાના અમે મોટાં, એમ બન્ને કારોબાર સુધી આરજેસી પ્રમાણીકરણની પહોંચ બની રહે તેવું લક્ષ્ય ધરાવે છે.

25 કે ઓછાં કામદારોના નાના કારોબારમાં અથવા ઉત્પાદન સુવિધાઓમાં, વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીઓ ઓછી ઔપચારિક, છતાં અસરદાર હોય છે. ઉદાહરણ તરીકે, નાના કાર્યબળને નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓનો સંચાર વધુ સરળ હોય છે, જે સઘન દસ્તાવેજીકરણની જરૂરિયાતને ઘટાડે છે. રોજિંદા કારોબારને ચલાવવા માટે વરિષ્ઠ વ્યવસ્થાપન સાથે તદ્દન નજીકની ઘનિષ્ઠતા હોય છે. આ પ્રશ્નો અને જે જોખમોનું સંચાલન કરવાનું હોય છે તેનાં પ્રત્યેની સજાગતામાં અતિશય વધારો કરે છે.

આરજેસી પ્રમાણીકરણ હાંસલ કરવું એ નાના સંગઠનો માટે ઓછું કડક નથી બની રહેશે નહીં, પરંતુ ખાતરીબદ્ધતાના પુરાવાના કેટલાક ઉદાહરણો નાની સુવિધાઓમાં થોડાં જુદાં હોઈ શકે છે. ઓડીટર

સંગઠનના કદને લઈને ખાતરીબદ્ધતાના પર્યાપ્ત પુરાવાની માંગ કરી શકે છે. આકારણીઓની સાથે બને છે તેમ જ, તેઓ વધુ પડતી જટિલ પ્રક્રિયાઓ અને રેકોર્ડ્સના સ્થાને વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીઓ અને પ્રદર્શન બન્નેના પુરાવાઓ માંગી શકે છે.

હેતુ માટે અને સાતત્યપૂર્ણ હોય તેવું દસ્તાવેજીકરણ સામાન્ય રીતે કાર્યાન્વિત વ્યવસ્થાપન પ્રણાલી માટે પાયારૂપ હોય છે. જો કે ખાતરીબદ્ધતા માટે જરૂરી દસ્તાવેજીકરણ નાના વ્યાપારો માટે સ્વભાવિક રીતે જ સરળ હોય છે. નાના કારોબારમાં, ઓડીટર વધારે પડતો મુલાકાતો પર અવલંબિત હોઈ શકે છે, કેમ કે તેઓ વાસ્તવિકતામાં મોટાં કાર્યસ્થળમાં હોય છે તેનાં કરતાં વધુ માત્રામાં કાર્યબળ સુધી પહોંચી શકે છે.

પ્રત્યેક ધોરણ માર્ગદર્શનમાં પ્રસ્તાવિત સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમનું અર્થઘટન એ રીતે સંગઠનના કદના સંદર્ભમાં થવું જોઈએ. જોખમની આકારણીઓ એ નક્કી કરવામાં મદદરૂપ બને છે કે ક્યા પગલાં યોગ્ય અને ઉપયોગી છે. આ રીતે સંપર્ક સાધીને, આરજેસી પ્રણાલીનું અમલીકરણ નાના કારોબારને અપ્રમાણસર રીતે પડકાર રૂપ ન બનવું જોઈએ.

1.8 માર્ગદર્શનનો વધુ વિકાસ

આરજેસી આ માર્ગદર્શનને અદ્યતન બનાવી શકે છે, અથવા આચરણ સંહિતામાં માર્ગદર્શનને ચોક્કસ મુદ્દાઓ માટે, અથવા ખાસ સંદર્ભમાં તેના ઉપયોગને આગળ વિકસિત કરી શકે છે. અપડેટ્સ માટે કૃપા કરી આરજેસીની વેબસાઈટ તપાસી જુઓ અથવા આરજેસી વ્યવસ્થાપન ટીમનો સંપર્ક કરો.

www.responsiblejewellery.com

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 1.1) લાંચ-રુશ્વત, સગવડતાભરી યુકવણીઓ અને ભેટ-સોગાદો

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

લાંચ પ્રાપ્ત કર્તા અન્યથા જે ઉપલબ્ધ નથી કરતાં તેવી વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે લાંચ આપવામાં આવે છે. સગવડતાભરી યુકવણીઓ જેના માટે યુકવણી પ્રાપ્ત કરનાર માટે અન્યથા પણ તેમ કરવું જરૂરી હતું, તેની પસંદગીની સરભરા પ્રાપ્ત કરવા માટે યુકવવામાં આવે છે. લાંચ અને સગવડતાભરી યુકવણીઓ બન્નેને ભ્રષ્ટાચાર – સોંપેલી સત્તાના ખાનગી લાભ માટેના દુરુપયોગ તરીકે જોવામાં આવે છે.

સ્ત્રોત: ટ્રાન્સ્પેરન્સી ઇન્ટરનેશનલ

http://www.transparency.org/news_room/faq/corruption_faq

COPના લાંચ, સગવડતાભરી યુકવણીઓ અને ભેટ સોગાદો વિભાગ તમામ સુવિધાઓને લાગુ થવાપાત્ર છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

બે દશકો પહેલાં, ઘણાં દેશોમાં લાંચને વ્યાપાર ખર્ચ તરીકે ટેક્સમાંથી બાદ મળતી હતી. 1990ના દશકની શરૂઆતમાં બિન-સરકારી સંગઠનોએ ભ્રષ્ટાચારની વિરૂદ્ધ આંતરરાષ્ટ્રીય ઝુંબેશ શરૂ કરી. હવે તે માનવામાં આવવા લાગ્યું હતું કે ભ્રષ્ટાચાર આર્થિક વિકાસમાં બાધા રૂપ બને છે, સમાજની રચનાને ખરાબ કરી મૂકે છે અને રાષ્ટ્રીય તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારને અસ્તવ્યસ્ત કરી મૂકે છે. ભ્રષ્ટાચાર પર્યાવરણીય અને શ્રમિક ધોરણોને, માનવ અધિકારોની પહોંચને અને કાયદાના શાસનને પણ બાધા રૂપ બને છે,

લાંચ-રુશ્વત ભ્રષ્ટાચારનું સૌથી વ્યાપક નિંદનીય સ્વરૂપ છે. આજે, લગભગ બધા જ દેશોએ ભ્રષ્ટાચારને જ્યાં તે સ્થાનિક રીતે થાય છે ત્યાં ગુનાનું સ્વરૂપ આપ્યું છે. ઘણાં દેશોમાં તો તે વિદેશની ધરતી પર આચરવામાં આવે તો પણ તેના પર કાર્યવાહી થાય છે. લાંચ-રુશ્વત રોકડ, વસ્તુના ઉપહાર, આગતાસ્વાગતા, ખર્ચાઓ, વચન આપવા વગેરે સ્વરૂપ લઈ શકે છે. કેટલાંક કિસ્સાઓમાં, લાંચ આપનાર શક્તિશાળી ભૂમિકા ધરાવે છે અને લેવડ-દેવડને નિયંત્રિત કરે છે. અન્ય કેટલાંક કિસ્સાઓમાં, જે વ્યક્તિ યુકવણી કરે છે તેની પાસેથી લાંચ અસરકારક રીતે કાઢવામાં આવે છે.

સગવડતાભરી યુકવણીઓ ઐતિહાસિક રીતે વધુ મિશ્ર પ્રત્યાઘાતો ધરાવે છે. એવાં દેશો જ્યાં વેતન ધોરણ નીચા છે અથવા ભેટ-સોગાદો આપવી સંબંધોમાં સ્વાભાવિક છે, સગવડતાભરી યુકવણીઓ વત્તા-ઓછાં પ્રમાણમાં સ્વીકાર્ય છે. જો કે, સગવડતાભરી યુકવણી અને લાંચ-રુશ્વત વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ કરવો વ્યવહારની દૃષ્ટિએ મુશ્કેલ છે. આ જ કારણસર, સગવડતાભરી યુકવણીઓને પણ લાંચની જેમ જ ગણવામાં આવે છે અને ભ્રષ્ટાચાર-વિરોધી પહેલમાં પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી છે.

કારોબાર વધુને વધુ પ્રમાણમાં ભ્રષ્ટાચારની વિરૂદ્ધ પોતાનું સ્થાન લેતાં જાય છે. રોકાણકારના આત્મવિશ્વાસ અને કેટલાંક ક્ષેત્રની સાખ વ્યાપારીક નૈતિકતાના કૌભાંડોના લીધે ઘસાતી જાય છે. ભ્રષ્ટાચારને હવે વ્યાપારમાં અતિભાર તરીકે ગણવામાં આવે છે. એક અંદાજ છે કે વિશ્વના અમુક ભાગોમાં

વ્યાપાર ખર્ચની સાથે 10% જોડી શકાય છે. એક સર્વસંમતિ સાધવામાં આવી છે કે ભ્રષ્ટાચાર અને લાંચ પ્રવૃત્તિ કંપનીની અખંડિતતાને નુકસાન પહોંચાડે છે, વ્યાપારિક વાતાવરણને ઘટતા ક્રમમાં મૂકે છે અને સ્પર્ધાત્મક લાભોની રચના કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપાર વ્યવહારો(1997) માં વિદેશી જાહેર અધિકારીઓની લાંચ પ્રવૃત્તિને રોકવા પરનું OECD સંમેલન આંતર-સરહદ વ્યાપાર સોદાઓમાં ભ્રષ્ટાચારની સામે લડવા માટેનું સૌ પ્રથમ આંતરરાષ્ટ્રીય ઉપકરણ હતું. ત્યારથી તેમાં તમામ 30 OECD દેશો અને છ બિન-સભ્યો દ્વારા બહાલી આપવામાં આવી છે. રાષ્ટ્રીય સરકારો અને કારોબાર દ્વારા સંમેલનનો ઉપયોગ કાયદાને સુધારવા અને ધોરણોને ઊંચકવા માટે કરવામાં આવ્યો છે. વિદેશી અધિકારીને લાંચ આપવી એ હવે બધા જ હસ્તાક્ષરિત દેશોમાં ગુનાહીત કૃત્ય છે.

ટ્રાન્સ્પરેન્સી ઇંટરનેશનલ, એક બિન-સરકારી સંગઠન છે, તેણે લાંચની પ્રવૃત્તિનો સામનો કરવાના વ્યાપારિક સિદ્ધાંતોનો વર્ષ 2002 માં પરિચય કરાવ્યો હતો. આ સિદ્ધાંતોનો ઉદ્દેશ કંપનીઓને એક સર્વગ્રાહી લાંચ-વિરોધી કાર્યક્રમ લાગુ કરવા માટે એક મોડેલ પુરું પાડવાનો હતો. એ અભિગમમાં આંતરિક નીતિઓથી લઈને વ્યાવસાયિક ભાગીદારો અને પુરવઠા શ્રંખલા સાથે કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો તેનો સમાવેશ થાય છે. સિદ્ધાંતો બધા જ પ્રકારના કદ ધરાવતી કંપનીઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લઈ શકાય તે રીતે રચના કરવામાં આવ્યાં છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર(યુ.એન)એ 2003માં રાજ્યોને બહાલી આપવા ભ્રષ્ટાચાર વિરૂદ્ધ તેની પ્રસ્થાપિત પ્રણાલિનો સ્વીકાર કર્યો હતો. આનાથી ભ્રષ્ટાચારની વિરૂદ્ધના 10મા સિદ્ધાંતને યુએન ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટમાં વર્ષ 2004માં ઉમેરવાનો માર્ગ મોકળો થયો હતો.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટા ભાગના ન્યાય ક્ષેત્રોમાં, કોઈપણ પ્રકારની લાંચ પ્રવૃત્તિ ગેરકાયદેસર છે. અમુક દેશોમાં, જો કે, સગવડતાભરી ચુકવણીઓ વ્યાપાર કરવા અને વ્યક્તિગત પ્રવૃત્તિઓ માટે એક રિવાજના સ્વરૂપમાં છે, અને તે કાયદેસર પણ હોય શકે છે. એ જરૂરી છે કે કાર્યક્ષેત્રના બધા જ ન્યાયક્ષેત્રમાં તમામ સંલગ્ન કાયદાઓ અને નિયમનો વિશે પૂરતી જાણકારી ધરાવીએ.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: લાંચ અથવા સગવડતાભરી ચુકવણીઓમાં સામેલગીરીમાં ભેદતાની ઓળખ માટે વ્યાપારની પરિસ્થિતિઓને યોગ્ય જોખમની આકારણી કરાવે છે. ચોક્કસ દેશોમાં, ઉદ્યોગ ક્ષેત્રોમાં અથવા કેટલાંક વ્યાવસાયિક ભાગીદારોની વચ્ચે જોખમો વધારે પ્રમાણમાં અથવા વધુ અનિષ્ટ હોય છે. મૂળભૂત જોખમ આકારણીના ટેમ્પલેટ માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** ભ્રષ્ટાચાર-વિરોધી કાર્યક્રમો માટે જવાબદાર તરીકે વરિષ્ઠ સંચાલકની નામ નિયુક્તિ કરો. વરિષ્ઠ વ્યવસ્થાપન સંલગ્ન લાંચ પ્રવૃત્તિ અને ભ્રષ્ટાચાર કાયદા અને મુખ્ય રૂપથી લાગુ પડતી વ્યૂહરચનાઓની જાણકારી ધરાવે છે કે નહીં તે ચકાસો.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** લાંચ પ્રવૃત્તિ અને સગવડતાભરી ચુકવણીઓ પર એક લેખિત નીતિ વિકસિત કરો. નીતિઓનો ઉપયોગ મુદ્દાઓના મહત્વના, નીતિઓના હેતુઓ, કર્મચારીઓ અને એજન્ડાની અપેક્ષાઓ, અને અધિષ્ઠાપિત મુખ્ય પ્રક્રિયાઓના વર્ણન માટે કરો. કાર્યક્ષેત્રના બધા જ ન્યાયક્ષેત્રોમાં સંલગ્ન કાયદાની ઓળખ કરો અને કાયદાના પાલન પર ભાર મૂકો. જ્યાં સગવડતાભરી ચુકવણીઓ પર કાયદેસર પ્રતિબંધ નથી, ત્યાં તેનાં સ્વભાવ અને તકોને મર્યાદિત બનાવવાનું લક્ષ્ય નક્કી કરો, અને એ રીતે આખિરકાર તેને ખતમ કરો. એ સ્પષ્ટ કરો કે કર્મચારીઓને ચિંતા વ્યક્ત કરવા માટે કે લાંચ આપવાની અથવા સગવડતાભરી ચુકવણીની ના પાડવા બદલ કોઈ પ્રતિકૂળ અસર નહીં થાય. પછી ભલે સંગઠનને તેના પરિણામ સ્વરૂપ ધંધાનું નુકસાન જાય. કોઈપણ કર્મચારી કે જે લાંચ પ્રવૃત્તિમાં સામેલ હોઈ શકે છે અથવા લાંચ આપવાની કોશિશમાં સંડોવાયેલો હોય તો તેમની સામે ભરવાના પગલાંની રૂપરેખા નક્કી કરો.
- **રેકોર્ડ જાળવણી** .જો સગવડતાભરી ચુકવણીઓ પર દેશમાં પ્રતિબંધ મૂકવામાં નથી આવતો, અને વ્યાપાર વ્યવહારો દ્વારા હજુ સુધી તેને ખતમ કરવામાં ન આવી હોય તો, તેના યોગ્ય હિસાબ રાખવા જોઈએ અને તેનું સંચાલન જવાબદાર સંચાલક હસ્તક મુકાવું જોઈએ. લાંચ આપવાના અથવા સગવડતાભરી ભેટ-સોગાદોના કોઈપણ બનાવના અહેવાલની નોંધ અને રેકોર્ડ તે અંગેના લાગુ થવાપાત્ર સજાઓ સાથે રાખવા જોઈએ.
- **તાલીમ:** ગ્રાહકો અને સપ્લાયર્સ સાથે સંલગ્ન કર્મચારી વર્ગે લાંચ પ્રવૃત્તિ અને સગવડતાભરી ચુકવણી પરની વ્યાપાર નીતિ અને તેના માટેની અયોગ્ય કાર્ય માટે કરવામાં આવતી સજાઓની સમજ કેળવવી જોઈએ. કર્મચારીઓની જવાબદારી પર તાલીમ તૈયાર કરવી અને નિયમિત રૂપે તેનું પુનરાવર્તન કરવું. તાલીમની વિષય-વસ્તુ, હદ અને તેનાં પ્રાપ્તિ કર્તાઓના રેકોર્ડ્સ રાખવા.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ લાંચ પ્રવૃત્તિ અને ભ્રષ્ટાચાર મુદ્દાઓ પર વધુ માહિતી ધરાવે છે:

- ટ્રાન્સ્પેરેન્સી ઇન્ટરનેશનલ
www.transparency.org/
- આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપાર વ્યવહારો(1997) માં વિદેશી જાહેર અધિકારીઓની લાંચ પ્રવૃત્તિને રોકવા પરનું OECD સંમેલન
www.oecd.org/document/21/0,3343,en_2649_34859_2017813_1_1_1_1,00.html
- યુએન ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટ – ભ્રષ્ટાચાર વિરોધ પર સિદ્ધાંત 10 (2004)
www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/anti-corruption.html

- ભ્રષ્ટાચારની વિરુદ્ધમાં યુએન સંમેલન (2003)
www.unodc.org/unodc/en/corruption/index.html
- સામાજિક જવાબદારી માટે વ્યાપાર – ભ્રષ્ટાચાર અને લાંચ પ્રવૃત્તિ મુદ્દો સંક્ષિપ્તમાં
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49621
- તમે જે ચુકવો છો તે જાહેર કરો – કુદરતી સંસાધનની ખનન કંપનીઓ પર લક્ષિત
www.publishwhatyoupay.org
- વિશ્વ આર્થિક ફોરમ – ભ્રષ્ટાચાર વિરુદ્ધ ભાગીદારી
www.weforum.org/en/initiatives/paci/index.htm

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP1.2) મની લોંડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

મની લોંડરિંગ એક એવી પ્રક્રિયા છે જેના દ્વારા અપરાધની નાણાકીય ઊપજોને તેનાં ગેરકાયદેસર મૂળનો ઢાંકપિછોડો કરવા માટે છુપાવવામાં આવે છે. આતંકવાદને નાણાકીય સહાય એટલે એવાં લોકોને કોઈપણ પ્રકારનો નાણાકીય સહયોગ આપવો કે જેઓ આતંકવાદને પ્રોત્સાહન આપે છે, આયોજન કરે છે અથવા તેમાં જોડાયેલા છે.

(સ્ત્રોત: વિશ્વ બેંક <http://www1.worldbank.org/finance/html/amlcft/referenceguide.htm>)

COPના મની લોંડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય વિભાગ તમામ સુવિધાઓને લાગુ થવાપાત્ર છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા

મની લોંડરિંગ શબ્દની રચના ગેરકાયદેસર અથવા “ગંદા” પૈસાને છુપાવવાના અસંખ્ય અભ્યાસોની વ્યાખ્યા કરવા માટે કરવામાં આવી છે. ગુનાહીત પ્રવૃત્તિઓમાંથી પ્રાપ્ત નફાઓ – જેમ કે ગેરકાયદેસર શસ્ત્રોનું વેચાણ, નશીલી દવાઓની હેરફેર, દેહ વ્યાપાર, છેતરપીંડી, ઈનસાઈડર ટ્રેડિંગ, ચોરી અથવા કરચોરી – પરિવહન અને સોદાના ઉત્તરાધિકાર મારફત જાય છે જ્યાં સુધી ભંડોળના ગેરકાયદેસર સ્ત્રોત અસ્પષ્ટ છે. ત્યારબાદ તે પૈસાને કાયદેસર અથવા “સ્વચ્છ” ભંડોળો અથવા મિલકતો તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે.

મની લોંડરિંગ પ્રક્રિયા મુખ્યત્વે ત્રણ તબક્કા અનુસરે છે. મની લોંડરિંગનો પ્રારંભિક – અથવા નિયુક્તિ - નો તબક્કામાં, અવૈધ ધનને વૈધ બનાવનાર નાણાકીય પ્રણાલીમાં ગેરકાયદેસર નફાનો પરિચય કરાવે છે. આ ઘણીવાર નાની રકમને મોટી રકમમાં ભંગ કરીને કરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ તેને રોકડ, ચેક અથવા મની ઓર્ડર તરીકે વિભિન્ન સ્થળો પર સીધા જ બેંક ખાતાઓમાં જમા કરવામાં આવે છે.

ભંડોળો એક વખત નાણાકીય પ્રણાલીમાં પ્રવેશી જાય પછી, બીજી – અથવા સ્તરીકરણ – તબક્કો સ્થાન લે છે. આ તબક્કામાં, ભંડોળોના પરાવર્તન અથવા હેરફેરની શ્રંખલાને તેના ગેરકાયદેસર સ્ત્રોતથી દૂર કરવાનું કાર્ય હાથ ધરવામાં આવે છે. ભંડોળને રોકાણોના ખરીદ અને વેચાણ દ્વારા ચેનલ કરવામાં આવે છે, અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય બેંક ખાતાઓની શ્રંખલા દ્વારા વાયર કરાય છે. વિસ્તૃત રીતે છુટાં છવાયા આ ખાતાઓનો ઉપયોગ ખાસ કરીને એવા ન્યાયક્ષેત્રોમાં પ્રવર્તે છે જે મની-લોંડરિંગ વિરોધી તપાસોમાં સહકાર નથી આપતાં.

ત્રીજા તબક્કામાં – એકીકરણ – ભંડોળોને કાયદેસરની અર્થવ્યવસ્થામાં પુનઃ પ્રવેશ કરાવવામાં આવે છે. કાયદેસરની અને ગેરકાયદે ઊપજોને વેપારી કંપનીઓના ખાતાઓમાં મિશ્ર કરી શકાય છે. અવૈધને વૈધ બનાવનાર ઉચ્ચ મૂલ્ય ધરાવતી મિલકતો અથવા ખરીદી માટેની વસ્તુઓ અને કદાચ પુનઃવેચાણ માટે

પસંદ કરી શકે છે. આ વસ્તુઓમાં સ્થાવર મિલકતો, વ્યાપારી સાહસો, અથવા હીરા, ઝવેરાત, કાર કે પુરાતન વસ્તુઓ જેવી વસ્તુઓ સમાવિષ્ટ થઈ શકે છે.

આતંકવાદી નાણાકીય સહાય વેશપલટા અને ઢાંકપિછોડા માટે સમાન પ્રકારની લેવડ-દેવડનો ઉપયોગ કરે છે, પરંતુ તબક્કા એક અને બેમાં ભિન્નતા પૂર્વક. પ્રથમ તબક્કામાં, આતંકવાદીઓ માટે નાણાકીય સહાય કાયદેસરના સ્ત્રોતોમાંથી તેમજ ગુનાહીત પ્રવૃત્તિઓમાંથી પ્રગટે છે. કાયદેસરના સ્ત્રોતોમાં ફાઉન્ડેશનને મળતાં દાન અથવા ચેરીટીનો સમાવેશ થાય છે જે બદલામાં આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓને કે સંગઠનોને સહયોગ માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવી શકે છે. ત્રીજા તબક્કામાં, ભંડોળનું વિતરણ ગેરકાયદેસર સંગઠન તરફી હોય છે અથવા એમની પ્રવૃત્તિઓ તરફી, જ્યારે કે મની લોન્ડરિંગ-ગુનાહીત ભંડોળને કાયદેસરની અર્થવ્યવસ્થામાં એકીકરણ કરીને - વિરૂદ્ધ દિશામાં લઈ જવામાં આવે છે.

મની લોન્ડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય, વિશ્વના કોઈપણ દેશમાં થઈ શકે છે અને થાય છે. ઉચ્ચ મૂલ્ય ધરાવતી વસ્તુઓના વિક્રેતા તરીકે, મની લોન્ડરિંગની પ્રક્રિયા વખતે ઝવેરાતના પુરવઠા શ્રુંખલાના વિવિધ ભાગોને લક્ષ્ય બનાવવાતી હોય તેમ બની શકે છે. એટલા માટે તે મહત્વપૂર્ણ છે કે આ ક્ષેત્ર અતિ કડક પ્રણાલી અપનાવે જેથી મની લોન્ડરિંગ અથવા આતંકવાદને નાણાકીય સહાયમાં સામેલ થવાના જોખમને ઘટાડી શકાય.

એક માર્ગદર્શક તરીકે, નિમ્નલિખિતમાંથી કોઈપણ શંકાસ્પદ નાણાકીય વ્યવહાર દર્શાવી શકે છે:

- ગ્રાહકની ઓળખની વિગતો ઉપલબ્ધ કરાવવાની અનિચ્છા, અથવા ઓળખની ખરાઈ કરવી મુશ્કેલ બને;
- ઓળખના રક્ષણ માટે અથવા સંડોવણી છુપાવવા માટે મધ્યસ્થીનો પરિચય;
- પૈસાની મોટી રકમોની રોકડમાં ચુકવણી;
- વપરાયેલી નોટોમાં અને/અથવા નાના અંકિત મૂલ્યોમાં ચુકવણીઓ;
- રોકડના અજાણ્યા સ્ત્રોત;
- એકત્રીકરણ અથવા વિતરણ માટે અસામાન્ય વિનંતિ;
- વેપારના દસ્તાવેજોમાં હેરાફેરી;
- પર્યાપ્ત મની-લોન્ડરિંગ કાયદાઓ વિનાના દેશો સાથે સંકળાયેલા નાણાકીય વ્યવહારો;
- વેપાર આધારિત મની લોન્ડરિંગ માટે મુક્ત વ્યાપાર ક્ષેત્રોનો દુરુપયોગ;
- ગ્રાહક અથવા સપ્લાયરની સામાન્ય પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભમાં પરસ્પર વિરોધી, બદલાયેલી અથવા અસામાન્ય કદ, આવર્તન અથવા નાણાકીય વ્યવહારની પેટર્ન.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

મની-લોન્ડરિંગના આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિભાવના સહ-સમન્વય માટે, 1989માં પેરિસ ખાતે G-7 સંમિટ દ્વારા ફાઈનાન્સિયલ એક્શન ટાસ્ક ફોર્સ ઓન મની લોન્ડરિંગ (એફએટીએફ)ની સ્થાપના કરવામાં આવી. 2001 માં, આતંકવાદની નાણાકીય સહાયને ઘટાડવા કે તેને ખતમ કરવાના પગલાઓના સમાવેશન માટે એફએટીએફ મિશનનો વ્યાપ વધારવામાં આવ્યો.

એફએટીએફ દ્વારા 40 ભલામણો વિકસિત કરવામાં આવી જેને અસરદાર મની-લોંડરિંગ કાર્યક્રમના અમલ માટે રાષ્ટ્રીય સરકારોએ લેવાના પગલાં તરીકે સ્થાપવામાં આવી. આતંકવાદને નાણાકીય સહાય માટે વધારાની 9 ખાસ ભલામણો વિકસિત કરવામાં આવી, નવમીને ઓક્ટોબર 2004માં અપનાવવામાં આવી. સમ્મિલિત સ્વરૂપમાં આ બધી મની-લોંડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય એમ બન્નેને રોકવા, તેની શોધ કરવા અને તેને શમન માટેની મૂળભૂત કાર્ય-રેખાની રચના કરે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટા ભાગના દેશોએ મની-લોંડરિંગ વિરોધી કડક કાયદા અને નિયમનો બનાવ્યા છે. પ્રવૃત્તિની ગુનાહીત પ્રકૃતિને કારણે, એ જરૂરી છે કે કાર્યક્ષેત્રના દરેક ન્યાયક્ષેત્રના સંલગ્ન કાયદાની જાણકારી હોવી જોઈએ. મૂલ્યવાન ધાતુઓ, પથ્થરો અથવા જ્વેલ્સ, જેવી ઉચ્ચ મૂલ્ય ધરાવતી વસ્તુઓનો વેપાર કરતાં હોવાથી, આંતરિક વ્યવહારોના સંચાલન અને નિયંત્રણ માટે ઘણીવાર નિયંત્રક જરૂરિયાતો ઊભી કરવાની જરૂર પડે છે. કોઈ રાષ્ટ્રીય કાયદો ન હોવાની સ્થિતિમાં, આરજેસી તેના સભ્યો પાસેથી એફએટીએફ 40+9 ભલામણોમાં આપવામાં આવેલી લાગુ પડતી જોગવાઈઓનું પાલન કરે તેવી આશા રાખે છે.

મોટા ભાગની મની-લોંડરિંગ વિરોધી જરૂરિયાતો 'તમારા ગ્રાહકને ઓળખો' ના સિદ્ધાંત પર આધારિત હોય છે. મુખ્ય ઘટકોમાં સામાન્યપણે: ઓળખના ખરાઈને પાત્ર પુરાવાઓ માંગવા; ઉચ્ચ મૂલ્ય ધરાવતી લેવડ-દેવડના રેકોર્ડ્સ રાખવા; અને કોઈપણ શંકાસ્પદ બનાવની સંલગ્ન સત્તામંડળને જાણ કરવાની પ્રક્રિયાને સ્થાનબદ્ધ કરવી.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: મની-લોંડરિંગ અથવા આતંકવાદને નાણાકીય સહાયમાં સામેલગીરીની ભેદતાની ઓળખ સ્થાપિત કરવા કારોબારની પરિસ્થિતિઓને અનુરૂપ જોખમની આકારણી હાથ ધરો. જોખમો વેચાણ અભ્યાસો, વ્યવહારના કદ અને પ્રકાર, અથવા તેમના ગ્રાહક આધારની પ્રકૃતિ અને ભૌગોલિક સ્થાન પરથી ઉદભવી શકે છે. પુષ્ટિ કરો કે કારોબાર ગ્રાહકોની ઓળખ, અને કોઈપણ રોકડ, કે રોકડ સમાન, લેવડ-દેવડ માટેની મૂલ્યાંકનપૂર્ણ પ્રક્રિયા ધરાવે છે. મૂળભૂત જોખમ આકારણી ટેમ્પલેટ માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાં પણ સહાયકારક છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** નાણાકીય નિયંત્રણો, કર્મચારી વર્ગની તાલીમ અને બાહ્ય અહેવાલ લેખન માટે જવાબદાર હોય તેવાં એક પાલન અધિકારીને નિયુક્ત કરો. વરિષ્ઠ વ્યવસ્થાપન સંલગ્ન મની-લોંડરિંગ વિરોધી(એએમએલ) અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય સામે લડવા (CFT) અંગેના કાયદા અને નિયમનો તેમજ મુખ્ય પાલન વ્યૂહરચનાઓથી અવગત છે કે કેમ તે ચકાસો.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** AML અને CFT પર લેખિત નીતિને વિકસિત કરો. મુદ્દાઓ, નીતિના હેતુઓ, કર્મચારીઓની ભૂમિકા અને અધિષ્ઠાપિત મુખ્ય પ્રક્રિયાઓના મહત્વનું વર્ણન કરો. કાર્યક્ષેત્રની અંદર નિહિત તમામ ન્યાયક્ષેત્રોમાં સંલગ્ન કાયદા અને નિયંત્રક સંસ્થાઓને ઓળખો અને કાયદાના પાલન પર જોર આપો. વ્યક્તિગત દેશો માટે, ચોક્કસ સ્થાનિક નિયમનો મુજબ જુદી

કાર્યવાહીઓની જરૂર પડી શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે, નિયંત્રિત પ્રવેશદ્વાર કરતાં વધી જતાં નાણાકીય વ્યવહારોમાં મની લૉડરિંગ અથવા અહેવાલ લેખનની જરૂરિયાતો ઊભી થઈ શકે છે. મુદ્દાઓના સંચાલન માટે “તમારા ગ્રાહકને ઓળખો” અભિગમને વિકસિત કરો.

- **રેકોર્ડ જાળવવો:** આંતરિક અને બાહ્ય અહેવાલ લેખન માટે સચોટ નાણાકીય રેકોર્ડ્સની જાળવણી કરો. કારોબારમાં રેકોર્ડ જાળવવો પ્રક્રિયાઓની ચકાસણી અને અમલીકરણ માટે કોણ જવાબદાર છે તેની સ્પષ્ટ ઓળખ ઊભી કરો. રેકોર્ડ્સમાં ગ્રાહકોની ઓળખના પુરાવાઓ, ઉચ્ચ મૂલ્યની ચુકવણીઓ અથવા રોકડ વ્યવહારોને સમાવિષ્ટ કરવાની, અને નિયંત્રક સંસ્થાઓ સાથે કે કાયદાનો અમલ કરાવનાર એજન્સીઓ સાથે પત્ર-વ્યવહાર અથવા કોઈપણ ખુલાસાની જરૂરિયાત ઊભી થઈ શકે છે.
- **તપાસ કરવી અને સમીક્ષા કરવી:** AML/CFT પ્રક્રિયાઓ યોગ્ય રીતે કાર્ય કરી રહી છે તેની નિયમિત સમીક્ષા અને ચકાસણી માટે આંતરિક ઓડિટર અથવા બાહ્ય એજન્સી રાખો. સામાન્ય રીતે જે કર્મચારી નાણાકીય લેવડ-દેવડના પ્રકારો અથવા કારોબારના વિસ્તારોમાં સંલગ્ન હોય તેઓ દ્વારા સમીક્ષા હાથ ન ધરાવી જોઈએ.
- **તાલીમ:** ગ્રાહકો સાથે સામેલગીરી ધરાવતો કર્મચારી વર્ગ AML/CFT પર કારોબારની નીતિથી વાકેફ હોવો જોઈએ અને તેને સમજતો હોવો જોઈએ. કર્મચારી વર્ગની જવાબદારી પ્રમાણે તાલીમ ગોઠવો અને તેનું નિયમિત પુનરાવર્તન કરતાં રહો. તાલીમની વિષય-વસ્તુ, હદ અને પ્રાપ્તિકર્તાઓના રેકોર્ડ્સ રાખો. તાલીમમાં સમાવિષ્ટ હોવું જોઈએ:
 - 'તમારા ગ્રાહકને ઓળખો' પ્રક્રિયાઓ અને સ્વીકારવા યોગ્ય ઓળખ પરની માર્ગદર્શિકાઓ;
 - મની લૉડરિંગ સાથે સંબંધ ધરાવતાં હોય તેવાં નાણાકીય વ્યવહારોને માન્યતા અને નિયંત્રણ;
 - આંતરિક અહેવાલ લેખન અને રેકોર્ડ જાળવવો.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ એટી-મની લૉડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાયની સામે લડવા અંગે વધુ માહિતી ધરાવે છે:

- ફાયનાન્શિયલ એક્શન ટાસ્ક ફોર્સ (એફએટીએફ) – નાણાકીય પ્રણાલીઓના ગુનાહીત ઉપયોગને ટાળવા માટે અધિષ્ઠાપિત આંતરરાષ્ટ્રીય નીતિઓ બનાવતું સંગઠન
www.fatf-gafi.org
- વિશ્વ બેંક જૂથ – એટી-મની લૉડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય ની સામે લડવા માટે
www1.worldbank.org/finance/html/amlcft/index.htm
- મની લૉડરિંગની સામે યુએનનો વૈશ્વિક કાર્યક્રમ
www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/index.html
- ઇંટરનેશનલ મની લૉડરિંગ ઈંફોર્મેશન નેટવર્ક (IMoLIN)
www.imolin.org/imolin/index.html
- બેસલ કમિટી ઓન બેંકિંગ સુપરવિઝન
www.bis.org/bcbs/index.htm
- જ્વેલર્સ વિજિલેન્સ કમિટી(યુએસએ) – કાયદાના પાલન અને એટી-મની લૉડરિંગ મુદ્દાઓ પર માર્ગદર્શન
www.jvclegal.org/

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 1.3) કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા તકરારી હીરાના પ્રવાહને રોકવા માટેની સરકારી, આંતરરાષ્ટ્રીય હીરા ઉદ્યોગ અને નાગરિક સોસાયટી દ્વારા કરવામાં આવેલી એક સંયુક્ત પહેલ છે. તકરારી હીરા રફ હીરા માટે ઉપયોગમાં લેવાતો શબ્દ છે જે બળવાખોર ચળવળો દ્વારા કાયદેસરની સરકારો સામે યુદ્ધોને નાણાકીય સહાય કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે.

(સ્ત્રોત: <http://www.kimberleyprocess.com/>)

COPનો કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા વિભાગ હીરાના કારોબારમાં કાર્યરત સુવિધાઓને લાગુ થવાપાત્ર છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા

તકરારી હીરાના મુદ્દાની શરૂઆત 1990ના અંત ભાગમાં જાહેર પ્રાધાન્યની પ્રાપ્તિથી થઈ. માનવ અધિકારો બિન-સરકારી સંગઠનો (NGO)એ રફ હીરાના ગેરકાયદેસર વેપાર તરફ ધ્યાન ખેંચ્યું. આ વેપાર અંગોલા અને સિએરા લીઓનમાં ગેરીલા ચળવળને નાણાકીય સહાય પૂરી પાડતો હતો અને અપ્રત્યક્ષ રીતે માનવ અધિકારોના જુલમોમાં સહયોગ આપી રહ્યો હતો. હીરા ઉદ્યોગને મીડિયા અને ગ્રાહકોના ધ્યાન પર લાવવામાં આવ્યો.

તેની પ્રતિક્રિયા સ્વરૂપ, હીરા અને ઝવેરાત ઉદ્યોગ દ્વારા, તેના નિયુક્ત પ્રતિનિધિ સંગઠન વર્લ્ડ ડાયમંડ કાઉન્સિલ (WDC) મારફત, યુનાઈટેડ નેશન્સ, મુખ્ય સરકારો અને NGO સાથે મળી ઉકેલ શોધવાની દિશામાં કાર્ય કરવાનું શરૂ કર્યું. આ બેઠકો કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા તરીકે ઓળખવામાં આવી. પરિણામ સ્વરૂપ કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજના (KPCS) વ્યવહારમાં આવી, જે તકરારી હીરાને પુરવઠા શ્રંખલામાં પ્રવેશ કરવાથી રોકવાની નેમ ધરાવતી હતી. આ પ્રણાલીનો અમલ સરકારો દ્વારા કરવામાં આવ્યો અને સહભાગી દેશો વચ્ચે કાયદેસરના રફ (કાચા) હીરાના આયાત અને નિકાસ પર દેખરેખ રાખવામાં આવી. તેના સહયોગ માટે, WDCએ ઉદ્યોગોના સ્વયં-શિસ્તના એક સ્વૈચ્છિક કાર્યક્રમની પણ રચના કરી જેને સિસ્ટમ્સ ઓફ વોરંટીઝ (SoW) કહેવાયો જે કટ અને પોલીશ પત્થરોના વેપારનું વિસ્તરણ કરે છે.

હીરા ઉદ્યોગે કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા સાથે એક મજબૂત પ્રતિબદ્ધતા સ્થાપી અને KPCS અને WDC SoW અસરકારકતાને NGO દ્વારા ખૂબ નિકટતાથી સંચાલિત કરવામાં આવી. આમાં સરકારો અને હીરા ઉદ્યોગના કાર્ય દેખાવ બન્નેનો સમાવેશ થાય છે. બિન-અસરદાર પ્રણાલીઓ અથવા તકરારી હીરાના વેચાણમાં સામેલગીરીનું નિરાચ્છાદન વ્યક્તિગત કંપનીઓ અને ઉદ્યોગની સમગ્ર સાખને નોંધપાત્ર રીતે જોખમ ઊભું કરે છે. કંપનીઓ માટે, KPCS અથવા WDC SoW સાથે બંધાઈ રહેવામાં નિષ્ફળતાથી ઉદ્યોગ સંગઠનોમાંથી સભ્યોના નિષ્કાસનનું નિરાચ્છાદન થાય છે અને વેપારને નુકસાન થાય છે. ઉદ્યોગના સ્તરે, જો સ્વ-નિયંત્રણને બિન-અસરકારક હોવાની દૃષ્ટિથી જોવામાં આવે તો, એક મજબૂત નિયંત્રક પગલાનું દબાણ ઊભું થશે.

C. મુખ્ય નિયમનો

કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજના (KPCS)

કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજના 2003થી અસરકારક બની. KPCSમાં સહભાગી દેશો દ્વારા તકરારી હીરાને કાયદેસરની વાણિજ્યિક ચેનલોથી દૂર રાખવાની જરૂર રહે છે. રફ હીરાના તમામ આયાત અને નિકાસ સરકારી કચેરી મારફત જ થવા જોઈએ. આ કચેરી સ્ત્રોતની, હીરાના કન્સાઇનમેન્ટ્સનું પરિવહન ટેમ્પર-રેસિસ્ટન્ટ કંટેઇનર્સમાં કરવામાં આવે અને સરકાર દ્વારા કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણપત્રની ખરાઈ સાથે સંયોજિત મુદ્દાઓની ખરાઈ કરશે. પ્રત્યેક ફોર્જરી-રેસિસ્ટન્ટ પ્રમાણપત્રને અનન્ય ક્રમાંક આપવો જોઈએ અને શીપમેન્ટની વિષય-વસ્તુને વર્ણવતી વિગતો અને મૂળ દેશને સામેલ કરવાં જોઈએ. કીમ્બર્લી પ્રક્રિયામાં હસ્તાક્ષરિત દેશોને જોઈએ કે તેઓ હીરાની હેરફેર પરના આંતરિક નિયંત્રણોનો અમલ કરે અને માત્ર તે જ હીરાની આયાત/નિકાસ અન્ય દેશો થી/મા કરે જે KPCSનો હિસ્સો હોય. નોંધી લો કે રફ હીરા જે તેમના મૂળ દેશમાં કટ અને પોલીશ કરવામાં આવ્યાં હોય KPCS અંતર્ગત આવતાં નથી.

વોરંટીઓની વિશ્વ હીરા કાઉન્સિલ પ્રણાલી (SoW)

KPCS માટે ઉદ્યોગોનો આધાર ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે અને છેવાડાના વપરાશકર્તાને અતિરિક્ત ખાતરી આપવા માટે, વર્લ્ડ ડાયમંડ કાઉન્સિલ (WDC) એ સ્વ-નિયંત્રણના સ્વૈચ્છિક કાર્યક્રમની, સિસ્ટમ્સ ઓફ વોરંટીઝ (SoW) રચના કરી છે. તેમાં હીરાના બધા જ કન્સાઇનમેન્ટ, રફ, પોલીશ અથવા જ્વેલરીના સેટ હોય તો તે બધા જ ઈન્વોઇસ પર લેખિત વોરંટી સાથે પુરવઠા શ્રંખલા સાથે મોકલવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. આ જ્યારે હીરો હાથ બદલે તેવી તમામ વખતે લાગુ પડે છે અને છૂટક વેપારીઓ સુધી વિસ્તરે છે (પરંતુ છેવાડાના ગ્રાહક સુધી નહીં). અધિકૃત WDC વોરંટી નિવેદનમાં વાંચી શકાય છે કે:

"આ સાથે ઈન્વોઇસ કરવામાં આવેલા હીરાની ખરીદી કાયદેસરના સ્ત્રોતમાંથી કરવામાં આવી છે જે નાણાકીય સહાયની તકરારમાં સામેલ નથી અને યુનાઈટેડ નેશન્સના ઠરાવનું પાલન કરે છે. વેચાણકર્તા આ સાથે, વ્યક્તિગત જાણ પર આધારિત બાંધધરી આપે છે કે આ હીરા તકરાર રહિત છે, અને લેખિત બાંધધરી આ હીરાના સપ્લાયર તરફથી ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી છે."

નોંધી લો કે WDC SoW નિવેદન અંતિમ ગ્રાહકના બીલ પર સામેલ નથી. છૂટક વિક્રેતાઓ માટે, હીરાની ખરીદી અને કારોબારને વેચાણ માટેના બધા જ ઈન્વોઇસ, ગ્રાહકોથી ઊલટું, નિવેદન ધરાવતાં હોવા જોઈએ.

ઈન્વોઇસ જે વોરંટી પ્રાપ્ત કરે છે અને જારી કરે છે તેના રેકોર્ડ્સ રાખવા જોઈએ, જે ઓડિટને પાત્ર અને વાર્ષિક ધોરણે મેળવણી યોગ્ય હોય. જો કોઈ અધિકૃત સરકારી એજન્સી દ્વારા પૂછવામાં આવે તો, આ રેકોર્ડ્સ રફ હીરા માટે કીમ્બર્લી પ્રક્રિયાનું પાલન કરી રહ્યા છે તે પુરવાર થવું જોઈએ.

સ્વ-નિયમનના ઉદ્યોગના સિદ્ધાંતો

KP અને SoW પ્રત્યે નિષ્ઠાની સાથે-સાથે, બધા જ હીરા અને ઝવેરાત ઉદ્યોગો અને તેમના સભ્યો સ્વ-નિયંત્રણના નિમ્નલિખિત સિદ્ધાંતો અપનાવવા જોઈએ, જે તેમને જવાબદાર બનાવે છે કે:

- માત્ર એવી જ કંપનીઓ સાથે વેપાર કરે કે જે પોતાના ઈન્વોઇસ પર વોરંટીની ઘોષણાનો સમાવેશ કરતાં હોય;

- શંકાસ્પદ સ્ત્રોત કે અજાણ્યા સપ્લાયર પાસેથી હીરાની ખરીદી ન કરે, અથવા જે એવાં દેશમાંથી આવતો હોય જે કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજનાને અનુસરતો ન હોય;
- એવાં કોઈ સ્ત્રોત પાસેથી હીરાની ખરીદી ન કરે કે જે, કાયદેસરની નિયત પ્રક્રિયા પ્રણાલી પછી, તકરારી હીરાના વેપારને અવરોધતા સરકારી નિયમનોનું ઉલ્લંઘન કરતો જણાય;
- એવાં કોઈ ક્ષેત્રમાં કે તેની પાસેથી હીરા ન ખરીદે જે સરકારી સત્તામંડળ દ્વારા સલાહને આધીન હોય અને એમ દર્શાવતાં હોય કે તકરારી હીરા આ ક્ષેત્રમાં વેચાણ માટે આવે છે કે ઉપલબ્ધ છે, સિવાય કે હીરા આવા ક્ષેત્રમાંથી કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજનાનું પાલન કરતાં નિકાસ કરવામાં આવ્યાં હોય;
- જાણી જોઈને તકરારી હીરાની ખરીદી, વેચાણ અથવા અન્યને ખરીદી કે વેચાણ માટે સહયોગ આપશે;
- ખાતરી કરશે કે બધા જ કંપની કર્મચારીઓ જેઓ હીરાની ખરીદી અથવા વેચાણ કરે છે તેઓ તકરારી હીરાના વેપારને પ્રતિબંધિત કરતાં કારોબારના ઠરાવો અને સરકારી નિયમનોની જાણકારી ધરાવતાં હોય.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: તકરારી હીરાના વેચાણમાં સામેલગીરીની ભેદતાની ઓળખ સ્થાપિત કરવા કારોબારની પરિસ્થિતિઓને અનુરૂપ જોખમની આકારણી હાથ ધરો. પુષ્ટિ કરો કે કારોબાર સપ્લાયર્સની ઓળખ માટેની, અને KPCS સિવાયના દેશોમાં શરૂ થતાં શીપમેન્ટની પ્રક્રિયાની ઓળખ માટેની અથવા અન્ય કોઈપણ સંદેહાસ્પદ કન્સાઇનમેન્ટ માટેની મૂલ્યાંકનપૂર્ણ પ્રક્રિયા ધરાવતો હોય. એ પણ ચકાસો કે પ્રક્રિયાઓ KPCS અને SoWના પાલન માટેની કોઈ સંભવિત ઊણપ ન ધરાવતી હોય. મૂળભૂત જોખમ આકારણી ટેમ્પલેટ માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં મદદ કરે છે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાં પણ સહાયક બની શકે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** આંતરિક કાર્યક્રમ, કર્મચારીઓની તાલીમ અને અન્ય કોઈ બાહ્ય અહેવાલ લેખન સહિત, KPCS/SoWના સંચાલન માટે જવાબદાર વરિષ્ઠ સંચાલક નિયુક્ત કરો. સંચાલક કારોબારની અંદર એવી સ્થિતિમાં હોવો જોઈએ કે જે જરૂરી પ્રક્રિયાના અમલીકરણ માટે પર્યાપ્ત સત્તા અને જરૂરી માહિતી સુધીની પહોંચ ધરાવતો હોય.
- **લેખિત નીતિ અને કાર્યવાહીઓ:** તકરારી હીરા પર લેખિત નીતિ વિકસિત કરો. મુદ્દાઓ, નીતિના હેતુઓ, કર્મચારીઓની ભૂમિકા અને અધિષ્ઠાપિત મુખ્ય પ્રક્રિયાઓના મહત્વનું વર્ણન કરો. સપ્લાયર વોરંટીની ચકાસણી, રેકોર્ડ જાળવવો, મૂલવણી અને KPCS/SoWના ઈન્વોઈસના ઓડિટીંગ અને આંતરિક અહેવાલ લેખનની પ્રક્રિયાઓનો સમાવેશ કરો. જો સપ્લાયર પર્યાપ્ત વોરંટી આપવામાં નિષ્ફળ જાય તો તેની સામે ક્યા પગલાં ભરી શકાય તેનું સ્પષ્ટ નિવેદન તૈયાર કરો. KPCS અને WDC SoW સંબંધિત નીતિઓ અંગે કારોબારના સપ્લાયર્સ અને હિસ્સેદારો સાથે વાતચીત કરો.

- **રેકોર્ડ જાળવવો:** સચોટ રેકોર્ડ્સ રાખો. કારોબારમાં રેકોર્ડ જાળવવાની પ્રક્રિયાઓ માટે કોણ જવાબદાર છે તેની સ્પષ્ટ ઓળખ કરો (સામાન્ય રીતે KPCS/SoW માટે વરિષ્ઠ સંચાલક જવાબદાર હોય છે). પ્રાપ્ત કરવામાં આવેલી અથવા જારી કરવામાં આવેલી બધી જ વોરંટીઓનો પાંચ વર્ષ માટે રેકોર્ડ રાખો અને સુનિશ્ચિત કરો કે ઓડિટ માટે તે ઉપલબ્ધ હોય. સામાન્ય આંતરિક નિયંત્રણ કાર્યવાહીઓને SoW સાથે સંબંધિત રેકોર્ડ-જાળવણીના નિર્માણ માટે લક્ષિત કરો – વધારાની પ્રક્રિયાની રચના કરશો નહીં.
- **તપાસ કરવી અને સમીક્ષા કરવી:** KPCS/SoW પ્રક્રિયાઓની નિયમિત સમીક્ષા અને પરિક્ષણ માટે આંતરિક ઓડિટર અથવા બાહ્ય એજન્સી રાખો. સામાન્ય રીતે જે કર્મચારી નાણાકીય લેવડ-દેવડના પ્રકારો અથવા કારોબારના વિસ્તારોમાં સંલગ્ન હોય તેઓ દ્વારા સમીક્ષા હાથ ન ધરાવી જોઈએ (જો કે નાના કારોબારમાં ત્યાં કોઈ વિકલ્પ ન પણ હોય શકે). એક એવી ઓડિટ યોજના તૈયાર કરો કે જ્યાં વોરંટીના આંતરિક રેકોર્ડ્સનું સમયાંતર ઓડિટ બાહ્ય એજન્સીઓ અથવા ઓડિટર્સની સ્વતંત્ર આંતરિક ટીમો દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે. ઓડીટીંગ અને મૂલવણીમાં બધા જ બીલના પ્રતિનિધિ સ્વરૂપ નમૂના (અંદર અને બહાર)નું તે નિવેદન ધરાવે છે કે નહીં તેની પુષ્ટિ માટે સમાવેશ થાય છે.
- **તાલીમ:** ગ્રાહકો સાથે સામેલગીરી ધરાવતો કર્મચારી વર્ગ તકરારી હીરા પર કારોબારની નીતિથી વાકેફ હોવો જોઈએ અને તેને સમજતો હોવો જોઈએ. વેચાણ કરતો કર્મચારી વર્ગ પૂછપરછના પ્રતિભાવમાં નીતિઓનું વર્ણન કરી શકે તેવો સક્ષમ હોવો જોઈએ. તાલીમની વિષય-વસ્તુ, હદ અને પ્રાપ્તિકર્તાઓના રેકોર્ડ્સ રાખો. તાલીમમાં સમાવિષ્ટ હોવું જોઈએ:
 - કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજના;
 - વોરંટીની વર્લ્ડ ડાયમંડ કાઉન્સિલ પ્રણાલી;
 - વોરંટીનો રેકોર્ડ જાળવવો, શીપમેન્ટ નામંજૂર કરવા અને બાહ્ય ઓડિટ માટે કંપની કાર્યવાહીઓ.
 - તકરારી હીરાના અભ્યાસમાં જોડાવાથી મળતાં પરિણામો અને દંડ.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઇટ્સ કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પર વધુ માહિતી ધરાવે છે:

- કીમ્બર્લી પ્રક્રિયા પ્રમાણીકરણ યોજના :
www.kimberleyprocess.com
- વર્લ્ડ ડાયમંડ કાઉન્સિલ દ્વારા KPCS અને SoW પર માહિતી:
www.diamondfacts.org
- જ્વેલર્સ ઓફ અમેરિકા, છૂટક જ્વેલર્સ માટે માહિતી:
www.jewelers.org
- હીરા વિકાસ પહેલ:
www.ddiglobal.org
- વૈશ્વિક સાક્ષીઓ:
www.globalwitness.org

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 1.4) ઉત્પાદની સુરક્ષા

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

ઉત્પાદ એ સોનું અને/અથવા હીરાને ઝવેરાત પુરવઠાની શ્રંખલામાં કોઈપણ તબક્કે સંદર્ભ કરે છે. સુરક્ષા એ ચોરી, નુકસાન કે અવેજીની સામે સુનિશ્ચિત કરવા લેવાતાં પગલાઓ સાથે સંબંધિત છે.

(સ્ત્રોત : આરજેસીએ કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસ)

COPનો ઉત્પાદની સુરક્ષાનો વિભાગ એ સુવિધાઓ કે જે હીરા અને/અથવા સોનાની સામગ્રી અથવા ઉત્પાદનનું સંચાલન કરે છે તેને લાગુ પડે છે.

B. મુદ્દાની પશ્ચાદભૂમિકા

હીરા અને સોનાની ઉત્પાદોની સુરક્ષાની સાવચેતી એ સચોટ વ્યાપારીક સૂઝ છે અને નાણાકીય ગુનાહીત પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઊંચી કિંમતની ઉત્પાદોને સાચવવામાં મદદરૂપ થાય છે. તેમની ઊંચી કિંમતને લીધે, જ્યારે તેઓ પરિસરમાં હોય અને જ્યારે તેમનું પરિવહન કરવામાં આવી રહ્યું હોય ત્યારે સુરક્ષાના પગલાં અનિવાર્ય છે.

વ્યાપારી નિતીશાસ્ત્રના દ્રષ્ટિકોણથી, જ્યારે સુરક્ષાના પગલાં લાગુ કરવામાં આવે છે ત્યારે કર્મચારીઓ અને ગ્રાહકોની સુરક્ષાને ધ્યાનમાં લેવું અગત્યનું છે. ઉત્પાદની સુરક્ષા કરતાં લોકોની સુરક્ષાને જ પ્રાધાન્ય આપવું જોઈશે.

આ કિંમતી સાધનોની ખોટ અથવા નુકસાનને આવરી લેવા લગભગ બધા વેપારીઓએ વીમા પોલીસી રાખી હોય છે. વીમાના કાયદા અને શરતો હંમેશા વેપાર પર ભૌતિક સુરક્ષાના પગલાં અને સામાન્ય જોખમોનું સંચાલન માટે સચોટ જરૂરિયાતો મૂકે છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

રાષ્ટ્રીય કાયદો

વ્યાવસાયિક આરોગ્ય અને સલામતી પરનો કાયદો હંમેશા નિયોક્તા દ્વારા 'કાળજી ની ફરજ' માટેની કાયદાકિય જવાબદારીનો સમાવેશ કરે છે. આનો અર્થ એમ છે કે કર્મચારીઓ, કોન્ટ્રાક્ટરો અને મુલાકાતીઓ માટે સુરક્ષિત કાર્ય વાતાવરણ પુરું પાડવું. આવા કાયદા હેઠળ, કાર્ય સ્થળના લોકો માટેના સંભવિત જોખમને ઉત્પાદ સુરક્ષાના પગલાં જેવી પદ્ધતિઓ અને કાર્યપ્રણાલીઓ બનાવતી વખતે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. સભ્યોએ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે તેઓ તેમની કામગીરીના દરેક ક્ષેત્રોમાં લાગુ પડતા કાયદાઓની અદ્યતન જાણકારીની જાળવણી કરે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વ્યાપારના સંજોગોને યોગ્ય ઉત્પાદ સુરક્ષામાં શું છૂટી રહ્યું છે અને લોકોને ક્યા જોખમ છે તે ઓળખવા જોખમની આકારણી કરવી. જોખમ કેટલાંક દેશોમાં અથવા સ્થળોએ, ઉદ્યોગ ક્ષેત્રો, માર્ગમાં અથવા કેટલાક વ્યાપાર હિસ્સેદારોમાં ઉચ્ચ અથવા વધુ સ્પષ્ટ હોઈ શકે છે. સમીક્ષા કરો કે વીમો પર્યાપ્ત છે. સુરક્ષાના પગલાઓ અને કર્મચારીઓની ભૌતિક સુરક્ષા સુધારવા માટેની તકો ઓળખો. આધારભૂત જોખમ આકારણી નમૂનો માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ

જોખમ આકારણીએ શોધવા મદદરૂપ થશે કે શું નીચેના પગલાઓ પણ મદદ કરી શકે છે:

- વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી: ઉત્પાદ સુરક્ષાની દેખરેખ માટે અનુભવી મેનેજરની નિયુક્તિ કરો.
- લેખિત પોલીસી અને કાર્યપ્રણાલીઓ: ઉત્પાદ સુરક્ષા માટે નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ બનાવો કે જે કર્મચારીઓ એજન્ટો, અને કોન્ટ્રાક્ટોની અપેક્ષાઓ અને મુખ્ય સ્થાપિત પ્રક્રિયાઓની વિગત આપે. કિંમતી વસ્તુઓ કરતા માનવ જીવનને પ્રાધાન્ય અપાવું જોઈએ. નોંધ કરો કે તે હંમેશા સારી સુરક્ષા પ્રયાસો છે કે બધી સુરક્ષા કાર્યવાહીઓને દસ્તાવેજીત કરવી નહિ , કારણ કે દસ્તાવેજીકરણ પોતે સુરક્ષાના જોખમ સમાન છે.
- રેકોર્ડ રાખવા: ઉત્પાદનું સંચાલન, સંગ્રહ અને પરિવહન ઉપરના સ્પષ્ટ રેકોર્ડ કંઈ પણ અનિયમિતતાને ઓળખવામાં મદદરૂપ થાય છે. આ રેકોર્ડઝનું નિયમિત ઓડિટને ચાલુ જોખમ આકારણી પ્રક્રિયાનો ભાગ બનાવી શકાય છે.
- તાલીમ: ઉત્પાદની હેરાફેરી અને સુરક્ષા સાથે સંકળાયેલ કર્મચારીઓને વ્યાપાર કાર્યપ્રણાલી અંગે તાલીમ આપવી જોઈએ. તેઓએ સમજવું જોઈએ કે ઉત્પાદ કરતાં તેમની જીંદગી વધુ મહત્વની છે.

E. વધુ માહિતી

ઉત્પાદ સુરક્ષા મુદ્દાઓ પર નીચેની વેબસાઈટ પર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- જ્વેલર્સ સુરક્ષા એલાયન્સ (યુએસ) – ક્રાઇમ પ્રિવેન્શન બુલેટિન
www.jewelerssecurity.org/crime_prev_bulletins/theftbulletin.html
- સ્ટોલન જ્વેલરી ટ્રેકિંગ સિસ્ટમ (યુએસ)
www.stolenjewelry.org/
- જેએમ યુનિવર્સિટી – સલામતી, સુરક્ષા, અને વીમો અંગે જ્વેલરી ઉદ્યોગ શિક્ષણ
<https://services.jewelersmutual.com/JMUniversity/>
- યુરોપમાં જ્વેલરી અને ઘડિયાળ વેપાર માટે ક્રાઇમ પ્રિવેન્શન નેટવર્ક
<http://www.warndienst.com/>

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 1.5) ઉત્પાદ અખંડિતતા

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

ઝવેરાત ઉદ્યોગમાં ઉત્પાદની અખંડિતતા હીરા, કેળવાયેલા હીરા, કૃત્રિમ, ખોટા હીરા અને સોનાની ઉત્પાદ વિશેની સંબંધિત જાણકારીની યોગ્ય અને સચોટ જાહેરાતને આધારિત છે.

કેળવાયેલા હીરા તેની ગુણવત્તા વધારવાની પ્રક્રિયા માંથી પસાર થાય છે.

કૃત્રિમ હીરા ખોદીને મેળવાયેલની જગ્યાએ માનવ સર્જિત હોય છે, પરંતુ તેના ગુણધર્મ સમાન હોય છે.

ખોટા હીરા એ હીરાની સામગ્રી હોતી નથી કે જે હીરાના દેખાવની નકલ માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે.

(સ્ત્રોત: આરજેસીની વ્યવહારની સંહિતાના સારાંશમાંથી)

COPનો ઉત્પાદની અખંડિતતાનો વિભાગ એ સુવિધાઓ કે જે હીરા અને/અથવા સોનાનો સામગ્રી અથવા ઉત્પાદનું સંચાલન કરે છે તેને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

ઝવેરાત ઉદ્યોગમાં ઉત્પાદન અખંડિતતા ખરીદવામાં આવેલ અને વેચવામાં આવેલ ઉત્પાદનો પ્રકાર અને ગુણવત્તા વિશેની પ્રમાણિકતા અને પારદર્શકતા પર આધારિત છે. સોના અને હીરાની પુરવઠા શ્રંખલાનું ખાસ મહત્વ છે, કારણ કે ઝવેરાત એ હંમેશા ઉચ્ચ કિંમતને વિવેકાધીન ખરીદી છે. છેવાડાના ગ્રાહકોને હંમેશા તેઓ ખરીદનાર આભૂષણોની મર્યાદિત તકનીકી જાણકારી હોય છે અને વેચનારની સલાહ પર આધાર રાખે છે. નવી ટેકનોલોજી, જેવી કે પથ્થરોને કેળવવા, કૃત્રિમ અને ખોટા પથ્થરની બનાવવા અને નવી મિશ્રધાતુઓનો વિકાસ એ પુરવઠા સાંકળ અને ગ્રાહકોના બજારને વધુ જટિલ બનાવે છે.

ગ્રાહકોની સાવચેતી માટે અને સોના અને હીરાના ઉદ્યોગની મદદ માટે, નીચેના ક્ષેત્રોમાં ઔદ્યોગિક માર્ગદર્શિકા અને દેશોમાં અંગત કાયદાકિય જરૂરિયાતો સ્થાપિત થઈ છે:

- સુંદરતા સૂચવવા માટે સોનાની પરખની પ્રક્રિયા, ગુણવત્તાનું ચિન્હ અને હોલમાર્કીંગ પ્રક્રિયા
- સ્વતંત્ર જેમોલોજીકલ પ્રયોગશાળા દ્વારા મોટા પથ્થરોનું હીરાનું ગ્રેડીંગ; અને
- ઉત્પાદના ગુણધર્મ ના સંદેશા વ્યવહાર માટે પ્રમાણિત શબ્દરચના અને વર્ગીકરણ.

વેચાયેલા આભૂષણ અંગે ખોટી માહિતી, છેવાડાના ગ્રાહક સુધીની શ્રંખલામાં કોઈ પણ સ્તરે, વ્યક્તિગત કંપની અને આખા ઉદ્યોગની પ્રતિષ્ઠાને નોંધપાત્ર જોખમ ઊભા કરે છે. કંપનીના સ્તરે, દરેક સંબંધિત માહિતીની જાહેરાતમાં નિષ્ફળતા, અથવા વેચાયેલા આભૂષણ વિષે ખોટા વિધાનો, સભ્યોને ઉદ્યોગ સંસ્થાઓમાંથી નિષ્કાસિત થવાનું જોખમ અને વેપારના નુકસાન માટે ઉઘાડા પાડે છે.

નોંધપાત્ર કાનૂની જોખમો પણ છે. મોટાભાગના અધિકાર ક્ષેત્રોમાં, હીરા અને/અથવા સોનાના ઝવેરાતના આભૂષણોના ઉત્પાદનની આખી અને સચોટ માહિતી પૂરી પાડવા વગર અથવા ખોટી માહિતી પૂરી પાડીને, અજાણ રીતે પણ, વેચાણ ગેરકાનૂની છે. અપરાધીઓ દંડ અથવા જેલમાં સજા સહિત દંડ મેળવી શકે છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

ઉત્પાદ અખંડિતતા માટે મુખ્ય આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો ઉદ્યોગ સંસ્થાઓ સ્વ-નિયમન અભિગમના ભાગ રૂપે બનાવે છે. વિશ્વ જ્વેલરી કોન્ફેડરેશન, સીઆઈબીજેઓ, જે બ્લુ બુકના યજમાન: પ્રકાશન રૂપરેખા પરિભાષા, વર્ગીકરણ અને હીરા માટે નૈતિક માર્ગદર્શિકા (બ્લુ બુકના હીરા પુસ્તિકા વિભાગમાં આવેલ). તેને ઉત્પાદ જાહેરાતમાં મહત્વનું ગણવા આવે છે અને જ્યારે સ્વૈચ્છિક, તે જથ્થાબંધ વેપારીઓ, સપ્લાયરો ઉત્પાદકો અને છૂટક વિકેતાઓને આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારમાં નિર્દેશિત કરે છે. ધોરણોની રચના દરેક માર્કેટિંગ અને વેચાણની પદ્ધતિઓ લાગુ કરવા અને ઉત્પાદના પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ બંને દાવાઓને સ્પષ્ટ કરવા કરવામાં આવી છે

વર્ષ 2008 માં, આંતરરાષ્ટ્રીય ડાયમંડ કાઉન્સિલે પોલીશ કરેલ હીરાના વર્ગીકરણ માટે નવા નિયમો શરૂ કર્યા છે. કારણ કે તેમના પ્રકાશનો, આઈડીસી નિયમો, સીઆઈબીજેઓ દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત થાય છે અને હીરામાં ગ્રાહક વિશ્વાસ ફાયદા ના હેતુસર સ્પષ્ટ હીરાની પરિભાષા માટે સંદર્ભ બિંદુ બન્યા છે. પુનરાવર્તિત આઈડીસી નિયમોમાં પરિભાષાઓ કે જે વર્ણનકારોની વ્યાપક શ્રેણી કે જે જેમ-ગુણવત્તા હીરા કે જે પ્રયોગશાળા કે ફેક્ટરીમાં બને છે તેનો સમાવેશ થાય છે, અને આજે તેને “કૃત્રિમ” તરીકે સંદર્ભ કરવામાં આવે છે. આ પુનરાવર્તન 2008 આરજેસીની વ્યવહારોની સંહિતામાં પરાવર્તિત થાય છે. સોનાની લાવણ્યતા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો વિશેની માહિતી વર્લ્ડ ગોલ્ડ કાઉન્સિલ દ્વારા પ્રયોજવામાં કરે છે. સોનાની લાવણ્યતા અને ઓનલાઈન માર્કેટિંગ માટે રાષ્ટ્રીય જરૂરિયાતોનો વિગતવાર સારાંશ છે. ડબ્લ્યુજીસીએ સોનાના ઝવેરાતની બનાવટ, સોનાનું પૃથ્થકરણ અને શુદ્ધિ ઉપર ટેકનિકલ માર્ગદર્શન સહિત કેટલીક ચોપડીઓ અને ચોપાનીયાં પ્રકાશિત કર્યા છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ

સંબંધિત રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ અને નિયમનો દેશ પ્રમાણે બદલતાં હોય છે, પરંતુ ગ્રાહક સુરક્ષા, ટ્રેડિંગ સ્ટાન્ડર્ડ અથવા છેતરપિંડી વિસ્તારોમાં હોય છે. મોટાભાગના દેશોમાં વેપાર નિયમન કરતા કાયદાઓ હોય છે કે જે ખોટી રીતે કોઈપણ સામાનના વર્ણનને તેની બનાવટ, ભૌતિક લાક્ષણિકતા અથવા ઇતિહાસના સંદર્ભમાં ગેરકાનૂની બનાવે છે. વધુમાં, કેટલાક દેશોમાં વિશિષ્ટ કાયદાઓ અથવા જેમસ્ટોન અને કિંમતી ધાતુઓને સંબંધિત નિયમનો હોય છે. ઉદાહરણ તરીકે, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ફેડરલ ટ્રેડ કમિશન (એફટીસી) ને ઝવેરાત, કિંમતી ધાતુ અને કાંસાના ઉદ્યોગ માટે માર્ગદર્શિકા છે. સભ્યોએ રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ માં નીચે આપેલ શરતો, અને કોઈપણ કાયદાઓ ન લાગુ પડે તે કિસ્સામાં વ્યવહારની સંહિતાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

કાયદાકિય જવાબદારીઓ જાણકાર તેમજ જાણકાર નહીં હોવાની રીતે, સામાનના વેચાણમાં ખોટી અથવા ગેરમાર્ગે દોરતી માહિતી પૂરી પાડવાને આવરી લે છે. સભ્યોએ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે તેઓ તેમની કામગીરીના દરેક ક્ષેત્રોમાં લાગુ પડતા કાયદાઓની અદ્યતન જાણકારીની જાળવણી કરે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વ્યાપારના સંજોગોને યોગ્ય સંભવિત ઉત્પાદ અખંડિતતાના ધોરણોના ભંગ ઓળખવા જોખમની આકારણી કરવી.. ઉત્પાદ માહિતીની જાહેરાતની ખરીદી, સપ્લાયર આકારણી અને વેચાણમાં કાર્યપ્રણાલીઓની સમીક્ષા. આધારભૂત જોખમ આકારણી નમૂનો માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમ આકારણીએ શોધવા મદદરૂપ થશે કે શું નીચેના પગલાં પણ મદદ કરી શકે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** સુનિશ્ચિત કરો કે અનુભવી સંચાલકને પાલન માટે જવાબદાર વ્યાપાર બધા વિસ્તારોની કાનૂની જરૂરિયાતો, ઔદ્યોગિક માર્ગદર્શન અને મુખ્ય જોખમના ક્ષેત્રોની જાણકારી હોય.
- **લેખિત નીતિ અને કાર્યવાહીઓ:** ઉત્પાદ અખંડિતતા માટે એક પોલીસી વિકસાવવી. ઉત્પાદ અખંડિતતા અને વિગતવાર સંબંધિત રાષ્ટ્રીય અને સ્થાનિક કાયદાઓ, નિયમનો અને ઉદ્યોગના ધોરણોનું મહત્વ સમજાવો. અયોગ્ય કાર્ય માટે કાનૂની અને કંપનીના ખાસ દંડની રૂપરેખા આપો. લાગુ કાયદાઓ અને/અથવા નિયમનો સાથે અનુપાલન કરવા માટે પર્યાપ્ત હોય તેવી કાર્યપ્રણાલીઓ વિકસાવવી. કાર્યપ્રણાલીમાં સપ્લાયર કેવી રીતે યોગ્ય ઉત્પાદ માહિતી પૂરી પાડવામાં નિષ્ફળતા પૂર્વક આગળ વધે તેની સ્પષ્ટ માહિતીનો સમાવેશ થવો જોઈએ.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** રેકોર્ડ રાખવા એ ઉત્પાદ અખંડિતતાનું મુખ્ય ઘટક છે, ખાસ કરીને એ તબક્કે કે જ્યાં સ્ત્રોતની પરિવહન કરવામાં આવી રહ્યું હોય (ઉદાહરણ તરીકે સોનાનું શુદ્ધિકરણ, અથવા હીરાનું કટિંગ). સ્પષ્ટ રીતે ઓળખો કે વેપારમાં રેકોર્ડ રાખવાની પ્રક્રિયાના અમલીકરણ અને ચકાસણી માટે કોણ જવાબદાર છે.
- **તાલીમ:** હીરા અને/અથવા સોનાના ઝવેરાતના ઉત્પાદો ખરીદતાં, વેચતા અથવા માહિતી પૂરી પાડતા કર્મચારીઓએ ઉત્પાદ અખંડિતતાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે પોલીસી અને કાર્યપ્રણાલી સમજવી જોઈએ. કર્મચારીઓની જવાબદારી મુજબ અમુક તાલીમ કરવી અને નિયમિત રીતે પુનરાવર્તિત કરવી જોઈએ. તાલીમના સામગ્રી, અંશ અને તાલીમ પ્રાપ્ત કરનારાઓના રેકોર્ડ રાખવા જોઈએ. તાલીમમાં સમાવેશ થવો જોઈએ:
 - કલર, કટ, સફાઈ અને કેરેટ જેવા '4 Cs' સાથે હીરાની ઓળખાણ;
 - લાગુ સોનાના ગુણવત્તાના ચિન્હ અને હોલમાર્કની ઓળખાણ સાથેની આધારભૂત સમજ;
 - હીરાની ઉત્પાદ અખંડિતતા સાથે સંબંધિત જાહેરાત અને સંદેશવ્યવહાર માટે સીઆઈબીજેઓ બ્લુ બુક (અથવા સમાન ધોરણો).

E. વધુ માહિતી

ઉત્પાદ સુરક્ષા મુદ્દાઓ પર નીચેની વેબસાઈટ પર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- વિશ્વ જ્વેલરી કોન્ફેડરેશન સીઆઈબીજીઓ – દ બ્લુ બુક:
www.cibjo.com
- ઇન્ટરનેશનલ ડાયમંડ કાઉન્સિલ – પોલીસ કરેલા હીરાના વર્ગીકરણના નિયમો
<http://www.internationaldiamondcouncil.org/books/idc-rule-book/idc-rule-book>
- વર્લ્ડ ગોલ્ડ કાઉન્સિલ
www.gold.org
- જ્વેલર્સ તકેદારી સમિતિ
www.jvclegal.org
- યુએસ સરકાર – ઝવેરાત માટે ફેડરલ ટ્રેડ કમિશન માર્ગદર્શિકા:
www.ftc.gov/os/statutes/jewelryjump.shtm
- ફેડરલ ટ્રેડ કમિશન 2008 શબ્દ 'સંસ્કારી' ના રત્ન ઉપયોગ માટે સંબંધિત અરજી પર નિર્ણય
www.ftc.gov/opa/2008/07/jvc.shtm

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 1.6) એક્સ્ટ્રેક્ટીવ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ટ્રાન્સપેરન્સી ઇનિશિયેટીવ

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

એક્સ્ટ્રેક્ટીવ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ટ્રાન્સપેરન્સી ઇનિશિયેટીવ, સહી કરનાર દેશો અને કંપનીઓ દ્વારા અમલી કૃત, કંપનીઓ માટે તેઓ સ્ત્રોતના ઉપયોગના હક અને સરકાર માટે તે જાહેર કરવા કે તેઓ નિષ્કાસિત વિભાગોમાંથી શું મેળવશે તેના વૈશ્વિક પ્રમાણ નક્કી કરે છે

સ્ત્રોત: એક્સ્ટ્રેક્ટીવ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ટ્રાન્સપેરન્સી ઇનિશિયેટીવ <http://eittransparency.org/>)

COPનું એક્સ્ટ્રેક્ટીવ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ટ્રાન્સપેરન્સી ઇનિશિયેટીવ ખોદકામ સુવિધા સાથે જોડાયેલા બધા સભ્યોને લાગુ પડે છે.

COP 1.6 એક્સ્ટ્રેક્ટીવ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ટ્રાન્સપેરન્સી ઇનિશિયેટીવ જોગવાઈઓ COP 4.6 ટકાઉ ક્ષમતા અહેવાલ સાથે જોડાણમાં અમલીકૃત થવી જોઈએ

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

સ્ત્રોતોથી સમૃદ્ધ દેશો માટે, દેશના કુદરતી સ્ત્રોતની આવકનું દેશના નાગરિકોના ફાયદા માટે સંચાલન સાર્વભૌમ સરકારનું ક્ષેત્ર છે. ખોદકામ કંપનીઓની કર, રોયલ્ટી, સિઝનેચર બોનસ અને અન્ય ચુકવણીના સ્વરૂપમાં આવક દેશોના વિકાસ અને સંક્રાંતિમાં આર્થિક વૃદ્ધિ વધારવા અને સામાજિક વિકાસ માટે મદદરૂપ થવા જોઈએ. આમ છતાં, જો યોગ્ય રીતે સંચાલન કરવામાં નહિ આવે, આ સ્ત્રોતો નકારાત્મક આર્થિક અને સામાજિક અસરો ઉત્પન્ન કરી શકે છે. આ સ્ત્રોતની જવાબદારીમાં અને પારદર્શિતા માં અભાવ નબળી શાસન વ્યવસ્થાને વધુ ખરાબ કરી શકે છે અને ભ્રષ્ટાચાર, સંઘર્ષ અને ગરીબી તરફ દોરી જઈ શકે છે.

સાર સ્વરૂપની ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પારદર્શિતા પહેલ (EITI)નો હેતુ આ નિષ્કાસિત વિભાગોમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારી સુધારી શાસન મજબૂત બનાવવાનો છે. તે સરકારો, કંપનીઓ, સભ્ય સમાજ જૂથો, રોકાણકારો અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓની બનેલી વિવિધ ભાગીદારોની પહેલ છે. EITI કંપનીઓ માટે પ્રકાશન કરવા કે તેઓ શું ચૂકવે છે અને સરકાર માટે જાહેર કરવા કે તેઓ શું મેળવે છે, તે માટેના વૈશ્વિક ધોરણો નક્કી કરે છે. જોકે તે સરકારી આગેવાની છે, ખાનગી સેક્ટર અને સભ્ય સમાજ સંસ્થાઓ બન્ને પહેલ કઈ રીતે અમલ કરે છે તેમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

મૂળભૂત ખ્યાલ એકદમ સીધો છે: ખોદકામ કંપનીએ તેઓ સરકારને કરતી ચૂકવણી સહભાગી થતા યજમાન દેશોમાં જાહેર કરવું જોઈએ.-ક્યાં તો વ્યક્તિગત રીતે અથવા સ્વતંત્ર ત્રીજા પક્ષને આધારે. એકવાર આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણે ઓડિટ થયા બાદ, આ આંકડાઓ યજમાન સરકારના પોતાની મળેલી આવકની અલગ જાહેરાત સામે તુલના માટે ઉપલબ્ધ રહેશે. આ સ્વતંત્ર ચકાસણીની દ્વિ-શાખી પ્રક્રિયા આવકની ખોટની તકોમાં ઘટાડો અને તેનો રિપોર્ટ કરવા માટે સુનિશ્ચિતતા પૂરી પાડે છે.

જ્યારે અમલીકરણ એ સરકારની જવાબદારી હોય, ખોટકામ કંપનીઓ વિધિવત રીતે EITANa અમલીકરણને ટેકો આપવા સાઇન અપ કરી શકે છે. કંપનીઓને ફાયદો એ છે કે તેઓ કેન્દ્ર પર રાજકીય અને પ્રતિષ્ઠા લક્ષી જોખમો હળવા કરી શકે છે. નિષ્કાસિત ઉદ્યોગોમાં, રોકાણ એ મૂડી પ્રધાન હોય છે અને વળતર પેદા કરવા લાંબાગાળાની સ્થિરતા પર આધારિત હોય છે. બિન-પારદર્શક શાસન દ્વારા પેદાશ કરાયેલ રાજકીય અસ્થિરતા આ રોકાણ માટે જોખમ રૂપ છે. ચૂકવણીની પારદર્શિતા ખોટકામને લાગતાં વળગતા સંઘર્ષો ટાળવા અને ખોટકામ દ્વારા દેશમાં કરતા રોકાણના યોગદાનને દર્શાવવા મદદરૂપ થઈ શકે છે.

સ્રોતની પારદર્શિતા પણ વૈશ્વિક રિપોર્ટિંગ પહેલ(GRI)માં દર્શાવવામાં આવી છે, COP 4.6 ખોટકામ સુવિધાના સભ્યો માટે ટકાઉ ક્ષમતા અહેવાલની જરૂરિયાત મુજબની છે. GRI ખોટકામ અને ધાતુ ક્ષેત્રની પૂરવણી હેઠળ, સરકારને ચૂકવણી અને EITA અમલીકરણ GRI રિપોર્ટિંગ કાર્ય રેખા હેઠળ જાહેર કરવામાં આવશે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતર રાષ્ટ્રીય ધોરણો

જોહીસબર્ગમાં સપ્ટેમ્બર 2002માં ટકાઉ વિકાસ પર વર્લ્ડ સમિટમાં EITANi જાહેરાત કરવામાં આવી હતી. EITA બોર્ડ અને આંતરરાષ્ટ્રીય સચિવાલય 2006માં સ્થાપિત થયા હતા, અને EITA ચકાસણી પદ્ધતિ 2008માં માન્ય થઈ હતી. ઇઆઈટીઆઈનું અમલીકરણ એ વ્યક્તિગત સહી કરનાર દેશોની જવાબદારી છે.

EITANa સમર્થક બનવા માટે, ખનન કંપની જાહેરમાં તેનો ટેકો જાહેર કરે છે અને પહેલને આંતરરાષ્ટ્રીય રીતે અને દેશ કે જ્યાં તેઓ કાર્ય કરે છે ત્યાં પ્રોત્સાહિત કરવામાં મદદરૂપ થાય છે. EITANa સમર્થક બનવા માટે કોઈ વધારાનું રિપોર્ટિંગ કે તે દેશોમાં EITA અમલીકરણ કરતી તમામ સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં સંચાલન કંપનીઓ માટે જાહેરાતની જરૂરિયાત નથી. નિષ્કાસિત કંપનીઓને પણ EITA સમર્થક કંપની બન્યાના એક વર્ષની અંદર આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરનું સ્વ-આકારણી પત્રક ભરવા માટે કહેવામાં આવે છે. જ્યારે દેશ ચકાસણી હેઠળ હોય ત્યારે EITA અમલીકરણ દેશોમાં બધી કંપનીઓને દેશના સ્તરનું સ્વ-આકારણી પત્રક ભરવા કહેવામાં આવશે.

સારાંશમાં, EITA સમર્થનકાર કંપની:

- એવા નિવેદનો કરે છે જ્યાં તે EITA સિદ્ધાંતો અને માપદંડોનો કરાર કરે છે અને તેની વેબસાઈટ પર નિવેદન ઉપલબ્ધ બનાવે છે.
- EITA અમલીકૃત દેશમાં અમલ કરવામાં ફાળો આપે છે;
- EITANa આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થાપનમાં વાર્ષિક ફાળો આપવા પૂછવામાં આવે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ

EITA એક એવી સ્વૈચ્છિક પહેલ છે કે જે દેશો કે જેની સરકારે તેમ કરવા સહી કરી છે તેમના દ્વારા અમલીકૃત છે. આજ સુધી, 20 દેશોએ EITA ઉમેદવાર દેશ બનવા માટે સહી કરી છે.

EITA અમલીકરણ દેશની કાર્ય યોજનામાં દસ્તાવેજીત હોવું જરૂરી છે. EITA અનુપાલન સ્થિતિ મેળવવા માટે, રાષ્ટ્રએ EITA ઉમેદવાર દેશ બન્યાના 2 વર્ષની અંદર EITA ચકાસણી પૂર્ણ કરવી અનિવાર્ય છે. એક વખત દેશ સુસંગત બને, એટલે તે દેશને ઓછામાં ઓછા દર 5 વર્ષે ચકાસણી હેઠળ પસાર થવું પડશે. આજ સુધી એક દેશે EITA ચકાસણી પૂર્ણ કરી છે, અને અન્ય 22 EITA દેશોની તૈયારી સારા પ્રમાણમાં અદ્યતન છે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી :** અનુભવી સંચાલકને વ્યૂહાત્મક જવાબદારી સાથે EITA સમર્થન માટે નિમ્નલિખિત દ્વારા નિયુક્ત કરો:
 - EITANE આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે અને દેશ કે જ્યાં કંપની કામ કરે છે ત્યાં પ્રોત્સાહિત કરવામાં મદદરૂપ થવું;
 - વિવિધ હિસ્સેદારોની પ્રક્રિયા અથવા EITA અમલીકૃત કંપનીમાં માં ભાગ લેવો અથવા ટેકો આપવો;
 - સાથે EITA અમલીકૃત દેશોમાં બીજી બધી કાર્ય કરતા દેશોમાં, વિગતોની જાહેરાત, આંતર રાષ્ટ્રીય ધોરણોનું ઓડિટ.

જવાબદાર અનુભવી સંચાલકે એક અગ્રણી સંપર્ક વ્યક્તિ નિયુક્ત કરવો જોઈએ અને દેશના સ્તરે અમલીકરણનું અવલોકન કરવું જોઈએ.

- **લેખિત પોલીસી:** EITA સમર્થનકાર કંપનીએ EITA સિદ્ધાંતો અને માપદંડોનું સમર્થન કરતું નિવેદન પોલીસી અથવા તે સમાન સ્વરૂપમાં આપવું જોઈએ, અને આને કંપનીની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ બનાવવું જોઈએ.
- **રેકોર્ડ રાખવા અને રિપોર્ટીંગ:** સરકારને કર, રોયલ્ટી, સિગ્નેચર બોનસ અને અન્ય સ્વરૂપમાં ચુકવવામાં આવતી ચુકવણીઓ રેકોર્ડ થવી જોઈએ. EITA વેપાર માર્ગદર્શિકા EITA રિપોર્ટીંગની જરૂરિયાત માટે સલાહ આપે છે. નોન- EITA દેશોની સરકાર સમક્ષ સ્વૈચ્છિક જાહેરાતને પણ પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે, જ્યાં આવી જાહેરાત માટે કરાર ગુપ્તતા જોગવાઈઓ માન્ય હોય. નોંધો કે આરજેસી પ્રમાણના વૈશ્વિક રિપોર્ટીંગ પહેલ ઘટકો (ટકાઉ ક્ષમતા રિપોર્ટીંગ પર COP 4.6)ને સરકારને ચુકવણીનું જાહેર રિપોર્ટીંગ આંતરરાષ્ટ્રીય, રાષ્ટ્રીય અને સ્થાનિક સ્તરોએ, સરકાર દ્વારા વિભાજન સહિત જરૂરી છે. EITAમાં કંપનીનો ફાળો કંપનીના જાહેર રિપોર્ટીંગ તેમજ તેમની બાહ્ય વેબ સાઈટમાં સમાવેશ થવો જોઈએ.
- **તાલીમ અને સંદેશા વ્યવહાર:** બાહ્ય બાબતો, રાજકીય જોખમ વિશ્લેષણ, જાહેર રિપોર્ટીંગ અને સરકારી આવક સાથે સંકળાયેલ કર્મચારીઓએ EITA પ્રત્યેની વેપાર પ્રતિબદ્ધતા સમજવી જોઈએ અને તેના પર કામ કરવું જોઈએ. કર્મચારીઓની જવાબદારી પર તાલીમ યોજવી જોઈએ અને દેશમાં અમલીકરણમાં EITANA વિકાસ પર નિયમિત વાતચીત કરવી જોઈએ

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઇટ પર નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગોમાં પારદર્શિતા પર વધુ માહિતી છે:

- નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગો પારદર્શિતા પહેલ
<http://eitransparency.org/>
- EITI તથ્યોનું પત્રક – કઈ રીતે સમર્થક કંપની બનવું
<http://eitransparency.org/files/page/How%20to%20Support%20-%20Extractive.pdf>
- EITI વેપાર માર્ગદર્શિકા- કંપનીઓ કઈ રીતે અમલીકરણમાં સમર્થન આપી શકે
<http://eitransparency.org/files/document/EITI%20Business%20Guide.pdf>
- EITI – ખાણ ક્ષેત્રમાં EITનું અદ્યતન કરવું
www.eiti.org/document/mining
- આઈસીએમએમ – EITI
<http://www.icmm.com/page/1549/our-work/who-we-work-with/articles/extractive-industries-transparency-initiative>
- આઈસીએમએમ સ્ત્રોત એન્ડોમેન્ટ પહેલ
<http://www.icmm.com/page/1409/resource-endowment-initiative>
- પારદર્શિતા આંતરરાષ્ટ્રીય
www.transparency.org/
- તમે શું ચુકવો છો તે પ્રકાશિત કરવું
www.publishwhatyoupay.org

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 2.1) માનવ અધિકારો

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

માનવ અધિકારો એવા હક્ક છે જે બધા માનવ માટે સહજ છે, રાષ્ટ્રિયતા, રહેઠાણની જગ્યા, લિંગ, રાષ્ટ્રીય કે વંશીય મૂળ, રંગ, ધર્મ, ભાષા, અથવા અન્ય કોઈ પણ સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા સમાન હોય છે.

સ્ત્રોત: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatAreHumanRights.aspx>

COPનું માનવ અધિકાર વિભાગ બધી સુવિધાના કર્મચારીઓને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

માનવ અધિકારો માટેના દાવાઓ ત્રણ પરસ્પર ગુણો પર આધાર રાખે છે. માનવ અધિકારો:

- પ્રાકૃતિક- દરેક મનુષ્યમાં સહજ;
- સમાન – દરેક માટે સરખા; અને
- સાર્વત્રિક – દરેક જગ્યાએ લાગુ.

બીજા શબ્દોમાં, માનવ અધિકાર માટેના અધિકાર માટે, વિશ્વમાં દરેક જગ્યાએ બધા નાગરિકોએ તેમને એક સરખા ગણવા જોઈએ અને માત્ર તેઓની સ્થિતિ માનવની માનવી જોઈએ.

માનવ અધિકારો તરીકે માનવામાં આવતા અધિકારોમાં સમાવેશ છે:

- નાગરિક અને રાજકીય હક્કો – જેવા કે જીવન અને સ્વાતંત્ર્ય, અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા, અને કાયદા સમક્ષ સમાનતાના હક; અને
- સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને આર્થિક અધિકારો – જેવા કે સાંસ્કૃતિકમાં સહભાગી થવાનો હક્ક. ખોરાકનો હક્ક, કામ કરવાનો હક્ક અને શિક્ષણનો હક્ક.

વૈશ્વિક માનવ અધિકારોને હંમેશા સંધિઓ, રૂઢિગત આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદો, સામાન્ય સિદ્ધાંતો અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના સ્વરૂપમાં કાયદા દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવે છે અને ખાતરી આપવામાં આવે છે. જ્યારે માનવ અધિકાર સિદ્ધાંતો મૂળભૂત ઈરાદો વ્યક્તિગત અથવા જૂથ તરફ સરકારના પગલાં મર્યાદિત કરવાનો છે, ઘણાં સિદ્ધાંતો સીધી કે આડકતરી રીતે ખાનગી ક્ષેત્રના પગલાં સાથે સંબંધિત છે.

બિન-સરકારી સંસ્થાઓ (NGO)ની વિશાળ શ્રેણીઓએ વેપારની ક્રિયાઓ પર ધ્યાન ખેંચવા તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે, ખાસ કરીને કે જેઓ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે કામ કરે છે. વેપાર હવે વૈશ્વિક સ્તરે માનવ અધિકારોને કેવી રીતે માન અપાય છે તેમાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. અગ્રણી વ્યાપારોએ માનવ અધિકારો પ્રત્યે વધુ સખત અભિગમ વિકસાવી પ્રતિક્રિયા આપી છે, જેમકે જોખમની આકારણી, કોર્પોરેટ મોનીટરીંગ અને જાહેર રિપોર્ટિંગ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

માનવ અધિકાર એ કાયદાઓની પદ્ધતિ છે, જે બન્ને અધિકાર સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માનવ અધિકારોને પ્રોત્સાહિત કરવા બનાવવામાં આવી છે. સૌથી જાણીતી આંતરરાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઇ યુનિવર્સલ ડિક્લેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ (યુડીએચઆર) છે, જે યુનાઈટેડ નેશન જનરલ એસેમ્બલી દ્વારા 1948માં સ્વીકારવામાં આવી છે. તેમ છતાં કે યુડીએચઆર ગેર-બંધનકર્તા ઠરાવ છે, તેને હવે આંતરરાષ્ટ્રીય રૂઢિગત કાયદાનું મુખ્ય ઘટક ગણવામાં આવે છે.

યુડીએચઆરમાં 30 કલમો છે. સૌથી વધુ ખાનગી ક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત નીચેના સાથે સંબંધિત છે:

- રોજગાર અધિકાર, જેવાં કે કામની સ્થિતિ, આરામ અને નવરાશ, અને જીવન ધોરણ (કલમો 23, 24, 25);
- હરવા-ફરવાની સ્વતંત્રતા, અભિપ્રાય અને મંડળ (કલમો 13, 19 અને 20);
- ગુલામી અથવા સેવાની અવધિ અથવા હલકાપણાની ભાવના અને સજા માંથી સ્વતંત્રતા (કલમો 4 અને 5);
- મુક્ત અને ગૌરવ માટે સમાન નાગરિક અધિકારો અને ભેદભાવથી મુક્ત (કલમો 1 અને 2).

વધુમાં યુડીએચઆરમાં નવ મુખ્ય આંતરરાષ્ટ્રીય માનવ અધિકારો સંધિઓ છે, દેશના રાજ્યો દ્વારા અમલીકૃત (જુઓ <http://www2.ohchr.org/english/law/>) આમાં સમાવિષ્ટ છે:

- નાગરિક અને રાજકીય હક્કો પર આંતરરાષ્ટ્રીય કરાર (સીસીપીઆર)
- આર્થિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક હક્કો પર આંતરરાષ્ટ્રીય કરાર (સીઈએસસીઆર)
- જાતીય ભેદભાવ નાબૂદી પર સંમેલન (સીઈઆરડી)
- મહિલાઓ સામે બધા સ્વરૂપોના ભેદભાવની નાબૂદી પર સંમેલન (સીઈડીએડબ્લ્યુ)
- બાળકોના હક પર સંમેલન (સીઆરસી)

વર્ષ 2003 માં, યુએન માનવ અધિકાર કમિશન માનવ અધિકારો સંબંધિત ટ્રાન્સનેશનલ કોર્પોરેશન્સની જવાબદારી અને અન્ય વેપાર સાહસો ઉપર ડ્રાફ્ટ નિયમો બનાવ્યા. ડ્રાફ્ટ નિયમો વેપારની જવાબદારીઓ માનવ અધિકારોને તેમની પુરવઠા શ્રુંખલામાં પ્રોત્સાહિત કરવા ઓળખે છે અને તેમની પ્રક્રિયાઓની માનવ અધિકારો પર થતી અસરો વિષે તેમને જાણકાર બનાવવા પગલાં લે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ

મોટાભાગના દેશોમાં રાષ્ટ્રીય કાયદાઓમાં પણ માનવ અધિકાર સિદ્ધાંતો સ્થાપિત થયેલા છે. તે એ સુનિશ્ચિત કરવા મહત્વના છે કે બધા વ્યાપારીક કાર્યો આ કાયદાકીય સિદ્ધાંતોની જાણકાર છે અને તેનો સમાવેશ કરે છે. હાલના વર્ષોમાં, કેટલીક રાષ્ટ્રીય અદાલતોએ સ્વીકાર્યું છે અથવા આરોપના મુકદ્દમાને પ્રોત્સાહન આપ્યું છે કે જે બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓનું બીજા દેશમાં માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનમાં ફાળો આપ્યો છે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપારના સંજોગોને યોગ્ય જોખમ આકારણી કરવી એ ચકાસવા કે ત્યાં માનવ અધિકારના ઉલ્લંઘન નું જોખમ છે. યુનિવર્સલ ડેકલેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ પર આપેલ સંલગ્ન કોલમ ધ્યાનમાં લો. મૂળભૂત જોખમ આકારણી નમૂના માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમ આકારણીએ શોધવા મદદરૂપ થશે કે શું નીચેના પગલાઓ પણ મદદ કરી શકે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** સુનિશ્ચિત કરો કે અનુભવી સંચાલક માનવ અધિકારના મુદા વિશે અનુપાલન માટે જવાબદારીના બધા ક્ષેત્રોના મુખ્ય જોખમ ક્ષેત્રો અંગે જાણકારી ધરાવતો હોય.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** માનવ અધિકારોને માન આપતા વેપારની પ્રતિબદ્ધતાને દર્શાવતી લેખિત નીતિ વિકસાવો. મુદ્દાનું મહત્વ, નીતિનો હેતુ અને કર્મચારીઓ અને ઠેકેદારો ની અપેક્ષાઓ સમજાવો. વેપાર ના નિર્ણયો લેતી વખતે માનવ અધિકારોને ધ્યાનમાં લેવાની પ્રક્રિયા વિકસાવો, જ્યાં સંબંધિત હોય.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ પર માનવાધિકારો અંગે વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- યુનાઈટેડ નેશન્સ – માનવ અધિકારની સાર્વત્રિક ઘોષણા
<http://www.un.org/Overview/rights.html>
- યુનાઈટેડ નેશન ઓફિસ ઓફ દ હાય કમિશનર ફોર હ્યુમન રાઈટ્સ
<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>
- બિઝનેસ એન્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ – જ્વેલરી
<http://www.business-humanrights.org/Categories/Sectors/Consumerproductsretail/Jewellery>
- હ્યુમન રાઈટ્સ વૉચ – બિઝનેસ એન્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ
<http://www.hrw.org/doc/?t=corporations>
- 2008 યુનાઈટેડ નેશનના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા હ્યુમન રાઈટ્સ એન્ડ બિઝનેસ પર વિશિષ્ટ રિપોર્ટ, જહોન ઋજી
www.reports-and-materials.org/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf
- માનવ અધિકાર ભાષાંતરીત: વેપાર સંદર્ભિત માર્ગદર્શિકા
<http://www.law.monash.edu.au/castancentre/publications/human-rights-translated.pdf>
- આઈસીએમએમ પ્રકાશન ' હ્યુમન રાઈટ્સ' ધાતુ અને ખોદકામ ઉદ્યોગમાં (2009)
www.icmm.com/document/642

ધોરણ માર્ગદર્શન

(COP 2.2) બાળમજૂરી અને યુવાન વ્યક્તિઓ

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

બાળમજૂરી એ હંમેશા કામ કે જે બાળકોને તેમના બાળપણ, તેમની ક્ષમતા અને તેમને ગૌરવથી વંચિત કરે છે તેના દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે અને તે તેમના સામાજિક, શારીરિક અને માનસિક વિકાસ માટે હાનિકારક છે. યુવાન વ્યક્તિ કે જે કોઈ પણ કારીગર કે જેની ઉંમર કામ કરવાની ઉંમરથી વધુ અને 18 વર્ષની ઉંમરની અંદર હોય.

સ્ત્રોત: <http://www.ilo.org/ipecc/facts/lang-en/index.htm>

COPનો બાળમજૂરી અને યુવાન વ્યક્તિનો વિભાગ દરેક સુવિધાના કર્મચારીઓને લાગુ છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

બાળમજૂરી એ સૌથી ઉચ્ચ સ્તરીય અને વ્યાપક રીતે નિંદાત્મક સામાજિક પ્રભાવ ના મુદ્દાઓ પૈકીનું એક છે. તે વૈશ્વિક 5-17 વર્ષની ઉંમરના 200 લાખ બાળ મજૂરો કરતાં વધુ સાથે વ્યાપક ગણવામાં આવે છે. બાળમજૂરી સામાન્ય રીતે જે બાળકોના શાળા જીવન ને અવરોધે છે તેમ સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે. તે બાળકોની શાળાએ જવાની તક થી વંચિત કરવાની, સમય કરતા વહેલાં શાળા છોડવાની અથવા તેમને શાળા અને માંગણીનું કામ સાથે કરવાનું હોય છે. ચોક્કસ પ્રકારના કામ સંખ્યાબંધ પરિબલોને આધારે બાળમજૂરી તરીકે નિષેધ હોય છે. આમાં બાળકની વય, પ્રકાર અને કામ કરવાના કલાકો, કામ કરવાની પરિસ્થિતિ અને વ્યક્તિગત દેશો અને ક્ષેત્રોની કાયદાકિય કાર્યરેખાનો સમાવેશ થાય છે.

જેમાં બાળમજૂરી થાય છે તે સંદર્ભ અને તેની અસરો સમજવી અગત્યની છે. વિવિધ કારણો હોય છે કે બાળકોને કેમ કામ આપવામાં આવે, પરંતુ મુખ્ય કારણ આર્થિક જરૂરિયાતોમાંનું એક છે. આંશિક આર્થિક સંજોગોમાં પરિવાર બાળકની અર્જિત આવક પર આધારિત હોય છે. આમ છતાં, બાળમજૂરી આખરે આર્થિક વૃદ્ધિ અને વિકાસને અવરોધે છે. તે બાળકોને ઉત્પાદક અને શિષ્ટ કાર્ય માટે ભણતર મેળવવાની તક થી વંચિત રાખે છે, તેમને પુખ્ત વયમાં ઓછી કિંમત અને બિન-કુશળ નોકરીથી વંચિત રાખે છે. બાળ મજૂરીની પુખ્તોના કામની પરિસ્થિતિ પર, વેતન સ્તર પર નીચેની તરફ દબાણ બનાવવું અને પુખ્તોના બેરોજગારી દર વધારવા તરફ દોરી જવા જેવી નકારાત્મક અસરો હોય છે. આ બાબતો ગરીબોની સમસ્યાને મજબૂત બનાવે છે અને વિકાસનો અભાવ કે જે બાળ મજૂરીને પ્રથમ સ્થાને લાવે છે. પરિણામે, બાળ મજૂરીને સંબોધવું એ જટિલ મુદ્દો છે અને દુર્ભાગ્યે હંમેશા ફક્ત બાળકોને કામના સ્થળે બહાર કાઢવાની બાબત નથી. તેને આર્થિક ચલણ અને વિકલ્પની સંવેદનશીલતા સાથે ધ્યાનમાં લેવાવો જોઈએ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો

આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંસ્થા (ILO), ત્રિપક્ષી યુનાઇટેડ નેશન્સ એજન્સીએ બાળમજૂરી પર બે મુખ્ય કન્વેશન પસાર કર્યા છે. આ લઘુત્તમ વય કન્વેશન 138 (1973) અને બાળ મજૂરીના સૌથી ખરાબ સ્વરૂપનું કન્વેશન 182 (1999). આ સંમેલનો બે મુખ્ય બાળ મજૂરીના અભિગમને વ્યાખ્યાયિત કરે છે : વય અને કાર્ય. વય આધારિત વ્યાખ્યા મુજબ, ચોક્કસ વયની નીચેના બાળકોએ કામ કરવું જોઈએ નહિ. કાર્ય આધારિત વ્યાખ્યાને આધારે, બાળ મજૂરીને બાળક પર તેમની નકારાત્મક અસરોને આધારે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે.

ILOની વય આધારિત વ્યાખ્યા **ILO**ની સંમેલન 138 માં આપવામાં આવી છે, જેણે કામ કરવાની લઘુત્તમ વય 15 (વિકાસશીલ દેશોમાં 14), અથવા વૈધાનિક શાળા છોડવાની વય, જે વધુ હોય તે નક્કી કરી છે, જેમાં બે મુખ્ય અપવાદો છે:

- ઓછામાં ઓછી 13 લઘુત્તમ વય (વિકાસશીલ દેશોમાં 12) હલકા કામો માટે કે જે તરૂણ ના વિકાસને નુકસાન નહિ કરે કે શાળાની હાજરીમાં અવરોધરૂપ નહિ બને;
- જોખમી કામ માટે ઉચ્ચ લઘુત્તમ વય 18.

ILO ભલામણ 146ને આરજેસીની વ્યવહારોની સંહિતામાં સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે કે જે ભલામણ કરે છે કે સ્થિતિ લઘુત્તમ વય 16 તરફ જવી જોઈએ (જ્યાં તે હજી 15 કે તેથી નીચે છે.)

ILO કાર્ય-આધારિત વ્યાખ્યા કામના પ્રકારને "જોખમી કામના" અને 'હલકા કામના' સંદર્ભમાં વર્ણવે છે, અને બાળ મજૂરીના ખરાબ સ્વરૂપને પ્રતિબંધિત કરે છે.

- **જોખમી કાર્યો:** કામ કે જે બાળકોની શારીરિક અને માનસિક સ્વસ્થતાને જોખમમાં મૂકે છે, તેના કામના પ્રકારને કારણે, અથવા તે જે પરિસ્થિતિમાં થી રહ્યું છે તેને કારણે. જોખમી કામના ઉદાહરણોમાં સમાવિષ્ટ છે:
 - ભૂગર્ભ, પાણીની અંદર ખતરનાક ઊંચાઈ અથવા બંધિયાર જગ્યામાં કામ;
 - ખતરનાક યંત્રો અથવા સાધનો અથવા જેમાં ભારે વજનનો સમાવેશ થતો હોય તેની સાથે કામ;
 - બિન-આરોગ્યપ્રદ વાતાવરણમાં કામ કે જે બાળકોને જોખમી પદાર્થો સામે લાવે છે (જેમકે કેમિકલ અને પેસ્ટીસાઈડ્સ), તાપમાન, ઘોંઘાટ કે કંપન;
 - કામ કે જેમાં અસુરક્ષિત અથવા ખતરનાક જાતે સંચાલિત પ્રયાસો હોય (ઉદાહરણ તરીકે ભારે વજન ઊંચકવા બાળકોની જરૂરિયાત);
 - ખાસ મૂશ્કેલ પરિસ્થિતિઓમાં કામ, જેમકે, વધુ કલાકો, રાત્રે અથવા જ્યાં એક બાળક નોકરીદાતાઓ ની જગ્યા સુધી મર્યાદિત હોય.

- **હળવા કાર્યો:** **ILO** સંમેલન 138 એ દેશોને વિશિષ્ટ સંજોગોમાં તરૂણ વ્યક્તિઓ માટે વય ઓછામાં ઓછી 13 (12 વિકાસશીલ દેશોમાં) હળવા કાર્યો કરવા માટે નક્કી કરવાની પરવાનગી આપી છે. ચોક્કસ કામ તરૂણ વ્યક્તિ માટે હળવું છે કે નહી તે નક્કી કરવા ધ્યાનમાં લેવાતાં

પરિબળો: કામના કલાકો, શાળામાં હાજરી અને દેખાવ, અને કામનું વાતાવરણ. જ્યારે સ્પષ્ટ રીતે જણાવેલું ન હોય, હળવું કાર્ય એ ઔદ્યોગિક કામથી સામાન્ય રીતે બહારનું હોય છે. હળવું કાર્ય આ મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે:

- કામ કે જે તરૂણ વ્યક્તિના આરોગ્ય કે વિકાસને નુકસાનકારક નથી; અને
 - કામ કે જે તેમની શાળામાં હાજરીને અવરોધતું નથી
- **બાળ મજૂરીનું ખરાબમાં ખરાબ સ્વરૂપ:** ILO સંમેલન 182 ' બાળક મજૂરીની બિનશરતી ખરાબમાં ખરાબ સ્વરૂપ'ના તાત્કાલિક નાશ માટે હિમાયત કરે છે અને 18 વર્ષથી નીચેની વયનાને બાળક તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. બાળક મજૂરીની ખરાબમાં ખરાબ સ્વરૂપ' વેઠની ગુલામી વેપાર, અને અન્ય સ્વરૂપોની બળજબરીપૂર્વકનું કામ, સશસ્ત્ર સંઘર્ષ ઉપયોગ માટે પાડવામાં આવતી ફરજ, દેહ વ્યાપાર, અશ્લીલતા, અને અન્ય ગેરકાનૂની ક્રિયા દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.

સારાંશમાં:

	લઘુત્તમ વય કે જેમાં બાળકો કામ શરૂ કરી શકે	વિકાસશીલ દેશો માટે શક્ય અપવાદો
જોખમી કાર્યો	18 (અથવા 16ની નીચે કડક શરતો હેઠળ)	18 (અથવા 16ની નીચે કડક શરતો હેઠળ)
મૂળ લઘુત્તમ વય	15	14
હળવા કાર્યો	13-15	12-14

સ્ત્રોત: બાળ મજૂરી નાબૂદી પર ILO આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રોગ્રામ (IPEC) – બાળ મજૂરી વિશે

સંમેલનો 138 અને 182 ILO દ્વારા 'કોર સંમેલનો' માં નાના જૂથમાં, 1998 મૂળભૂત સિક્કાંતોની ઘોષણા અને કામના સ્થળે હક્ક હેઠળ સામેલ છે. બધા ILO સભ્ય દેડો કોર સંમેલનોને પ્રોત્સાહન આપવા અને માન આપવા તેઓ તેમને બહાલી આપે છે કે નહિ તે ધ્યાનમાં ન લેતાં બંધાયેલ છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ

મોટાભાગના દેશોમાં લઘુત્તમ કામ કરવાની વય સાથે કામ કરવાના રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ છે, હંમેશા વિવિધ ક્ષેત્રોમાં માટે ખાસ જોગવાઈઓ સાથે. ઉદાહરણ તરીકે, ભારતીય મજૂર કાયદાએ કામ કરવાની સામાન્ય લઘુત્તમ વય સ્થાપિત કરી નથી, પરંતુ બાળ મજૂરી (પ્રતિબંધ અને નિયમન) કાયદો (1986) 18થી નીચેની વય માટેની રોજગારીને જોખમી વ્યવસાયો શ્રેણીમાં, ખોદકામ અને રત્ન કાપવા અને પોલીસ કરવા સહિત પ્રતિબંધિત કર્યો છે. આરજેસી સભ્યોએ દેશના કાયદાઓની જરૂરિયાતો જ્યાં આ આઇચેલઓ કરતાં આકરા ધોરણો નક્કી કરેલ છે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપાર સંજોગોને યોગ્ય જોખમ આકારણી કરવી જ્યાં બાળ મજૂરીનું જોખમ હોય તેની આકારણી કરવી. ન્યૂનતમ તરીકે, જોખમી રોજગારના ક્ષેત્રો અને કાર્યો સામે વર્તમાન કાર્યકર વય નક્કી કરવી. સુનિશ્ચિત કરો કે 18 વર્ષની નીચેના કાર્યકર જોખમી કામમાં સામેલ ન હોય. જોખમ આકારણી નમૂના માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમ આકારણી તે નક્કી કરવા કે શું નીચેના પગલાં પણ મદદરૂપ છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** સુનિશ્ચિત કરો કે બાળ મજૂરીનો મુદ્દાની જાણકારી અને જવાબદારી એ અનુભવી વ્યવસ્થાપન ના કાર્યોનો એક ભાગ હોય, જેમકે માનવ સંસાધન.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** બાળ મજૂરી સામે લેખિત પોલિસી વિકસાવવી. મુદ્દાઓ, નીતિના હેતુઓ, અને કર્મચારીઓ અને ઠેકેદારો ની અપેક્ષાઓનું મહત્વ સમજાવવું. ભરતી કરવા પહેલાં વય ચકાસણીની અસરકારક પ્રણાલી વિકસાવવી.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** કામદારોની વયના પુરાવાની દસ્તાવેજીત નકલોને ફાઇલમાં સાચવવી. કોઈ પણ સંભવિત ખામીઓની તપાસ કરો.

જ્યાં કોઈ પણ બાળક રોજગારીમાં હોય તેવું જાણવામાં આવે:

- યાદ રાખો કે બાળ મજૂરીના ઉદાહરણોમાં સ્થાનિક સંજોગોને ધ્યાનમાં લઈ પ્રત્યાઘાતો આપવા જોઈએ.
- સુનિશ્ચિત કરો કે બાળકો દ્વારા કરાતા હળવા કાર્યો શાળામાં અવરોધરૂપ નથી બનતા. સંરચિત ઔપચારિક શિક્ષણ કાર્યક્રમ તરૂણ લોકોને રોજગાર મેળવવામાં સમર્થન કરતા હોવા જોઈએ.
- સુનિશ્ચિત કરો કે રોજગાર મેળવતા કોઈ પણ બાળકને યોગ્ય ચુકવણી મળે, રાત્રે ઓછામાં ઓછી 12 કલાક આરામ કરવાનો સમય અને અઠવાડિક આરામના દિવસો અને ઓવરટાઈમમાં કામ કરે નહિ.
- યોગ્ય ઉપાય વ્યૂહરચનાઓ બિન કોન્કોર્મન્સ ઉદાહરણ માટે ILO સંમેલનો અને /અથવા લાગુ કાયદાઓ સાથે કામ કરવા માટે વિકસિત કરો.

○ જો બાળકો જોખમી કાર્ય કરતા મળે, સારો પ્રયાસ એ છે કે તેમને આ કાર્યો માંથી તરત જ દૂર કરો.

○ જો જોખમી કાર્યોમાં સંકળાયેલા ન હોય, બાળકોને કામ માંથી દૂર કરવા કરતા તેમનું સમર્થન કરવું જોઈએ, ત્યાં સુધી કે તેમના પરિવાર માટે પૂરતા વૈકલ્પિક સ્ત્રોતનો ટેકો ન મળે. બાળકો માટે સારી ગુણવત્તાનું ભણતર ના પહોંચની યાવી વાસ્તવિક સંભાવના સાથેની સાર્થક રોજગારી જ્યારે તેઓ શાળા છોડે ત્યારે છે. આ ખાસ કરીને અગત્યનું છે કે તે બાળકો જો રોજગાર માંથી દૂર કરવામાં આવે તો તેઓ અનિયંત્રિત કામની પરિસ્થિતિમાં અન્ય સંસ્થામાં કામ કરી શકે છે.

- આરજેસી પદ્ધતિ હેઠળ, ઉપર મુજબ બાળ મજૂરીનો ઉપાય જટિલ ભંગની પરિસ્થિતિ તરીકે ગણવામાં આવશે નહિ. આમ છતાં વેપારે કોઈપણ વધારાના બાળકોને રોજગારીએ રાખતા અટકાવવા પ્રણાલી વિકસાવવી પડશે.
- સમર્થન કરતા સમુદાય વિકાસ કાર્યક્રમો ધ્યાનમાં લો કે જેનો હેતુ બાળ મજૂરીના મૂળ કારણો દૂર કરવાનો છે. આ સામાન્ય રીતે અન્ય એજન્સીઓ જેવી કે રાષ્ટ્રીય અને સ્થાનિક સરકાર, વેપાર સંઘો, બિન સરકારી સંગઠનો, અને સામુદાયિક જૂથોના સહયોગથી અમલ કરી શકાય છે.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ્સ ઉપર બાળ મજૂરી મૂદાઓ પર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- બાળ મજૂરી નાબૂદી પર આંતરરાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ (આઈપીઈસી):
www.ilo.org/ipecc/index.htm
- યુનાઈટેડ નેશન્સ વૈશ્વિક કોમ્પેક્ટ – સિદ્ધાંત 5 બાળ મજૂરી ઉપર:
www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/principle5.html
- લઘુત્તમ વય ઉપર ILO સંમેલન 138 (1976):
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C138
- લઘુત્તમ વય ઉપર ILO ભલામણો 146 (1976):
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R146
- બાળ મજૂરીના સૌથી ખરાબ સ્વરૂપો ILO સંમેલન 182 (1999):
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C182
- યુનીસેફ યુકેની બાળ મજૂરી સ્ત્રોતની માર્ગદર્શિકા
<http://www.unicef.org.uk/campaigns/publications/clrg/index.asp>
- એસએ 8000 સામાજિક જવાબદારી આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણ (2001)
www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageID=710
- સામાજિક જવાબદારીઓ પર વેપાર – સંક્ષિપ્તમાં બાળ મજૂરી મુદ્દાઓ
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49773

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.3) બળજબરીપૂર્વકનો શ્રમ

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

બળજબરીપૂર્વકનો શ્રમ એવું કોઈપણ કાર્ય અથવા સેવા છે જે દંડની વસૂલી અંતર્ગત સરકાર, કંપનીઓ દ્વારા કરાવવામાં આવે છે, અને જેને કરવા માટે કોઈ પણ વ્યક્તિએ સ્વેચ્છાપૂર્વક ઇચ્છા દર્શાવેલ હોતી નથી. તે એવાં કાર્ય અથવા સેવાનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે જેની માંગ ઋણની પુનઃચુકવણીના હેતુ તરીકે કરવામાં આવી હોય છે.

(સ્ત્રોત: સામાજિક જવાબદારી 8000 આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણ, 2001)

COPનો બળજબરીપૂર્વકનો શ્રમ વિભાગ કર્મચારીઓ સાથેની બધી જ સુવિધાઓને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા

એ હવે સામાન્યપણે સ્વીકૃત છે કે બળજબરીપૂર્વકના શ્રમના ઘણાં સ્વરૂપો હોઈ શકે છે અને વ્યાપક છે. એવાં અનુમાનો છે કે 12 લાખ કરતાં વધુ લોકો વૈશ્વિક સ્તરે આ પરિસ્થિતિમાં ફસાવેલા છે. કામદારોને વેતન અને અન્ય વળતર પૂરા પાડવાનો અર્થ જરૂરી રીતે એવો નથી કે શ્રમ બળજબરીપૂર્વક અથવા ફરજિયાત નથી. બળજબરીપૂર્વકના શ્રમમાં એવી પરિસ્થિતિઓનો પણ સમાવેશ થાય છે જ્યાં કામદારોને મુખ્ય બાબતોથી વંચિત રાખવાની ધમકીઓ આપવામાં આવે છે. આમાં વેતનો અને ખોરાક બંધ કરી દેવા, શારીરિક અથવા જાતિય હિંસાની ધમકી અથવા નુકસાન, અથવા કામદારોની હિલચાલોને મર્યાદિત કરી દેવાનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

બળજબરીપૂર્વકના શ્રમના કેટલાંક ચોક્કસ ઉદાહરણો કે જે હીરા અને સોનાના ઝવેરાતની પુરવઠા શ્રમજાલામાં સંલગ્ન હોય શકે છે તેમાં નીચેની બાબતોનો સમાવેશ થઈ શકે છે:

- **દસ્તાવેજીકરણને રોકવું અને રાખી મૂકવું :** જ્યાં એક રોજગારદાતા ઓળખ દસ્તાવેજો અને/અથવા પાસપોર્ટ્સ લઈ લે છે, તે કર્મચારી માટે રોજગારને છોડી જવું મુશ્કેલ બનાવી મૂકે છે. જ્યાં આવા દસ્તાવેજો સુરક્ષાના હેતુસર જમા કરાવવામાં આવે છે, આ માત્ર એક હંગામી વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ.
- **ઋણ-ગુલામી :** આ દેવાદાર દ્વારા સમય જતાં ઋણ માટેની જામીનગીરીની રૂએ તેની/તેણીની વ્યક્તિગત સેવાઓની (અથવા તેના/તેણીના નિયંત્રણ હેઠળના વ્યક્તિની) આજીજીમાંથી ઉદભવી શકે છે. ક્યારેક કામદારોને ધીમે-ધીમે તેમની વેતન ક્ષમતા ઉપરાંત, જેમ કે આગોતરા વેતન આપીને, દુકાનમાં બાકી અને ધિરાણો ઋણ વધારવા દેવામાં આવે છે. આ ઘણાં વર્ષો સુધી સતત ગુલામીની સ્થિતિની રચના કરી શકે છે, જ્યાં કામદારો માત્ર દેવું અથવા આવા દેવામાંથી ઉત્પન્ન થતા વ્યાજની ચુકવણી માટે જ વેતન કમાણી કરતા હોય છે. ઘણાં કિસ્સાઓમાં, આજીજી કરેલી સેવાઓના મુલ્યની વાજબી રીતે આકારણી કરવામાં આવેલી હોતી નથી અને/અથવા તેને ઋણની પતાવટ પ્રત્યે યોગ્ય રીતે લાગુ કરવામાં આવતી નથી.
- **કરારબદ્ધ શ્રમ :** કરારબદ્ધ શ્રમ ત્યારે ઉદભવે છે જ્યારે ત્રાહિત પક્ષ, મોટા ભાગે માતાપિતા અથવા વાલી, નાણાંની બદલીમાં કામદારનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે. આ પરિસ્થિતિમાં, કામદારે એક નક્કી કરવામાં આવેલા

સમયગાળા માટે, અથવા તો માલિક નક્કી કરે કે તેઓને વાજબી મૂલ્ય પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યું છે ત્યાં સુધી કામ કરવું પડે છે.

- **ફરજિયાત કામ :** આવું ત્યાં બને છે જ્યાં સ્થાનિક લોકોએ, સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તામંડળ દ્વારા ભયના ઓથાર હેઠળ જાહેર કામોમાં નોંધપાત્ર સહાય પૂરી પાડવાની હોય છે. ફરજિયાત કામના અન્ય સ્વરૂપમાં કામ બળજબરીપૂર્વક વધુ સમય માટેનું હોય છે, જ્યાં કામદારો પ્રતિકારના ભય વિના વધારાના સમયને નકારી કાઢવા અસમર્થ છે.
- **શારીરિક કેદ અથવા/અને મૌખિક અથવા શારીરિક ધમકી :** કાર્ય સ્થળની અંદર જ કામદારોને શારીરિક કેદ, અથવા કામદારો પર ફેક્ટરીના મેદાન અને પરસાળ છોડી જવા પર ગેરવાજબી પ્રતિબંધો, કામદારોની સ્વતંત્રતા પર કાપ હોય છે. કામદાર જો રોજગાર છોડીને જાય તેવાં કિસ્સામાં ભંગના સ્વરૂપોમાં શારીરિક સજા અથવા પગારની ચુકવણી નહીં કરવાની ધમકીનો સમાવેશ થાય છે.

એવી પરિસ્થિતિઓ કે જ્યાં ઉપરોક્ત પ્રકારના બળજબરીપૂર્વકના શ્રમ ઉદભવે છે તેમાં નિમ્ન બાબતોનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે:

- **તસ્કરી :** તસ્કરો કામદારોના દસ્તાવેજો કબજે કરીને અથવા તેમની રોકડ ચૂકવણી અથવા ધિરાણ દ્વારા તેમના પર કબજો જમાવીને પોતાની જાતને જ જીવલેણ સ્થિતિમાં મૂકી દઈ શકે છે. તસ્કરો, તેમની સાથે જોડાયેલી વ્યક્તિને, કે ગંતવ્ય સ્થળ પર નોકરીદાતાઓ, પોતાના શિકારને કયું કામ કરવું અને કઈ પરિસ્થિતિમાં કરવું, તેનાં માટે કોઈ જ પસંદગી આપતાં નથી.
- **સ્થળાંતરીત શ્રમિક :** સ્થળાંતરીત કામદારો ગેરકાયદેસર અથવા પ્રતિબંધિત રોજગાર સ્થિતિ ધરાવતાં હોય તેમ બની શકે છે, આર્થિક રીતે નુકસાનકારક હોય શકે છે, અને/અથવા ભેદભાવને આધિન વંશીય જૂથના સભ્યો હોય શકે છે. જુલમી ભરતીકારો અથવા શ્રમિક મધ્યસ્થીઓ દ્વારા આ પરિબળોનો ગેરવાજબી રીતે ઉપયોગ થઈ શકે છે, જેઓ ઓળખ દસ્તાવેજો કાઢી લેતાં હોય છે અને કામદારોને જાહેર કરી દેવા અથવા દેશનિકાલનો ભય દેખાડતાં હોય છે. આવી ધમકીઓનો સામનો કરીને, સ્થળાંતરીત કામદારો કામના નીચા ધોરણોવાળી પરિસ્થિતિ જેવી કે ઋણ-દાસ્ય અથવા કરારબદ્ધ શ્રમને સ્વીકારી શકે છે.
- **જેલ કામદાર :** આંતરરાષ્ટ્રીય મજદૂર સંગઠન (ILO) કન્વેન્શન હેઠળ જેલ કામદારો ક્યારેક બળજબરીપૂર્વકના શ્રમિક તરીકે ગણતરીમાં આવી શકે છે, પરંતુ અમુક કિસ્સાઓમાં તેમને સ્વીકારી શકાય છે. RJC COP અંતર્ગત કોઈપણ પ્રકારના જેલ શ્રમિક માન્ય કરવામાં આવતાં નથી.

ઉપરોક્તમાંથી એ સ્પષ્ટ છે કે બળજબરીપૂર્વકના મજૂરની હાજરી છે કે કેમ તેનું મૂલ્યાંકન કરવું એક કપરી કવાયત હોય શકે છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો

મુક્તપણે કામ આપવાના અધિકારને માનવ અધિકારના સાર્વત્રિક ઘોષણાપત્ર (1948)(Universal Declaration of Human Rights (1948))ની અનુચ્છેદ 4માં પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે, જે દર્શાવે છે કે કોઈને પણ ગુલામી અથવા દાસત્વમાં રાખવામાં જોઈએ નહીં.

આંતરરાષ્ટ્રીય શ્રમ સંગઠન(ILO), એક ત્રિપક્ષી સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની એજન્સી છે, જેણે બળજબરીપૂર્વકના શ્રમ પર બે મુખ્ય કન્વેન્શન્સનો સ્વીકાર કર્યો છે. આ કન્વેન્શન્સમાં બળજબરીપૂર્વકના શ્રમ (1930) (Forced Labour (1930))પર ક્રમાંક 29 અને બળજબરીપૂર્વકના શ્રમની નાબૂદી (1957) (Abolition of Forced Labour (1957))ક્રમાંક 105 સામેલ છે. કન્વેન્શન 29માં વ્યાખ્યાના મુખ્ય પાસાં એ છે કે તેમાં જોખમ સમાન અને દંડના કેટલાંક સ્વરૂપ સંકળાયેલા છે અને એ કે કામદારો સ્વેચ્છાથી કામ કરવા સંમત થતાં નથી.

કન્વેન્શન 29 અને 105 ને ILO દ્વારા, 1988ના ડેક્લેરેશન ઓફ ફંડામેન્ટલ પ્રિંસિપલ્સ ઓફ રાઈટ્સ એટ વર્ક અંતર્ગત “મુખ્ય કન્વેન્શન” ના નાના જૂથમાં સામેલ કરવામાં આવ્યાં છે. તમામ ILO સભ્ય દેશો મુખ્ય કન્વેન્શનને પ્રોત્સાહન આપવા અને તેનું સન્માન કરવા બંધાયેલા છે, પછી ભલે તેમણે તેને બહાલી આપી હોય કે નહીં.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

સંલગ્ન રાષ્ટ્રીય અને લાગુ થવા પાત્ર સ્થાનિક કાયદા અને નિયમનો તસ્કરી, અનિચ્છીત ગુલામી, જેલ કામદાર અથવા બંધક મજૂરીના ક્ષેત્રમાં હોઈ શકે છે. એ જરૂરી છે કે તમામ કાર્યક્ષેત્રોના ન્યાયક્ષેત્રોમાં તમામ સંલગ્ન કાયદા અને નિયમનથી વાકેફ હોવું જોઈએ.

D. સુચન કરાયેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમ વ્યવસ્થાપન : જ્યાં બળજબરીપૂર્વકના શ્રમનું જોખમ હોઈ શકે તેવા વ્યાપારના સંજોગોને આકારવા માટે યોગ્ય જોખમ આકારણી હાથ ધરો. જે મુદ્દાઓને આવરી લેવાના છે તેમાં નિમ્નનો સમાવેશ થઈ શકે છે:

- એજન્સીઓ અથવા શ્રમિકો પૂરા પાડનારનો ઉપયોગ કાળજીપૂર્વક નિયંત્રિત કરો. ખાતરી કરો કે તેઓ તસ્કર સંગઠનો સાથે જોડાયેલા ન હોય. તપાસ કરો કે તેઓ વધુ પડતી ફી વસૂલ ન કરતાં હોય, કામદારોને ધિરાણના પ્રસ્તાવ ન કરતાં હોય અથવા કામદારોને એજન્સીના બંધનમાં મૂકી દે તેવી સંભવત પ્રણાલિકા ન ધરાવતાં હોય,
- જ્યાં સ્થાનાંતરિત કામદારો રોકાયેલા હોય, ત્યાં નિમણૂકની પ્રક્રિયાને ચકાસી જુઓ કે તેમાં કોઈ પ્રકારની બળજબરી સામેલ ન આવતી હોય.

મૂળભૂત જોખમના મૂલ્યાંકન ટેમ્પ્લેટ માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ

જોખમનું મૂલ્યાંકન એ નક્કી કરવામાં મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાં પણ સહાયક બની શકે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** એ પુષ્ટિ કરો કે બળજબરીપૂર્વકના શ્રમના મુદ્દાઓની જવાબદારી અને તેનાં પ્રત્યેની જાગૃત્તિ વરિષ્ઠ વ્યવસ્થાપનની કામગીરીનો ભાગ હોય, જેમ કે માનવ સંશોધન.
- **લેખિત નીતિ પ્રક્રિયા અને કાર્યવાહી:** બળજબરીપૂર્વક શ્રમની વિરુદ્ધમાં એક લેખિત નીતિ વિકસિત કરો. મુદ્દાઓના મહત્વનું, નીતિના ધ્યેય, કર્મચારીઓ અને કોંટ્રાક્ટર્સની અપેક્ષાઓ અને સ્થાપિત કરવામાં આવેલી મુખ્ય પ્રક્રિયાઓ સમજાવો. દાખલા તરીકે:
 - પ્રમાણભૂત રોજગારી કરારોનો ઉપયોગ કરો, જેમાં વૈધાનિક અને સામુહિક રીતે સ્વીકારવામાં આવેલી શરતો, કામના કલાકો અને વેતન ભથ્થાનો સમાવેશ હોય. કામદારોને કરવામાં આવતી ધોરણસરના નિયમિત વેતનની ચુકવણી વસ્તુના પ્રકારમાં આપવામાં આવતાં મહેનતાણાંનું સ્થાન ન લેવું જોઈએ.

- ઔપચારિક રીતે હિંસા ના ઉપયોગ (અથવા ધમકી)પર, દંડના ઉપયોગ(અથવા ધમકી), અથવા ધમકાવી-બીવડાવીને લાવવાના અભ્યાસો, જેમ કે કોઈ કર્મચારી અથવા કોંટ્રાક્ટર દ્વારા ગુંડાગીરી પર પ્રતિબંધ મૂકો. મુખ્ય કર્મચારીઓ અને કોંટ્રાક્ટર્સ, ખાસ કરીને સુરક્ષા કર્મચારીઓ માટે નીતિગત પ્રશિક્ષણની જરૂરિયાત હોઈ શકે છે.
- કર્મચારીઓ માટે ધમકીઓ, હિંસાના બનાવો કે અન્ય નીતિ ભંગની તેઓ અનામી રહીને ફરિયાદ કરી શકે તેવી એક પદ્ધતિ ઉપલબ્ધ કરાવો.
- **રેકોર્ડ જાળવવો :** માત્ર ઓળખના દસ્તાવેજો અને પાસપોર્ટ્સની નકલો રાખો. જ્યાં સુરક્ષાના કારણોસર અસલ દસ્તાવેજોને રાખવામાં આવ્યાં હોય, તે એક હંગામી વ્યવસ્થા અંતર્ગત હોવું જોઈએ. કામદારોને તેમના દસ્તાવેજોની સરળ પહોંચ હોવી જોઈએ અને તેમની કે તેણીના કબજામાં પાછાં લઈ શકવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ બળજબરીપૂર્વકના શ્રમ પરના મુદ્દાઓની વધુ માહિતી ધરાવે છે

- એસએ 8000 સામાજિક દાયિત્વ આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણ (2001)
www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageID=710
- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર વૈશ્વિક સંઘન – બળજબરીપૂર્વક અને ફરજિયાત શ્રમ પર સિદ્ધાંત 4
www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/Principle4.html
- બળજબરીપૂર્વકના શ્રમની સામે લડવા માટે ILO દ્વારા વિશેષ પગલાંનો કાર્યક્રમ – માહિતી સંશોધનો
www.ilo.org/sapfl/Informationresources/lang--en/index.htm
- બળજબરીપૂર્વક અથવા ફરજિયાત શ્રમ પર ILO કન્વેશન 29 (1930)
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C029
- બળજબરીપૂર્વકના શ્રમની નાબૂદી સંબંધી ILO કન્વેશન 105 (1957)
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C105
- સામાજિક જવાબદારી માટે વ્યાપાર – બળજબરીપૂર્વક શ્રમના મુદ્દાઓનો સંક્ષેપ
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=50885

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.4) સંગઠનો અને સામુહિક સોદાબાજીની સ્વતંત્રતા

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

સંગઠનોની સ્વતંત્રતા એ કામદારોનો અને રોજગારદાતાઓનો વ્યાવસાયિક હિતોના પ્રોત્સાહન અને રક્ષણ માટે સ્વતંત્ર રીતે જૂથ બનાવવાનો કે તેમાં જોડાવાનો હક છે. સામુહિક સોદાબાજીની એ પ્રક્રિયા છે કે જેના દ્વારા રોજગારદાતા (અથવા તેમની સંસ્થા) અને કારીગરોના સંગઠનો (અથવા તેની ગેરહાજરીમાં, સ્વતંત્ર નિયુક્ત કામદારોના પ્રતિનિધિ) કામની શરતો અને સ્થિતિ અંગે વાટાઘાટ કરે છે.

સ્ત્રોત: મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અને કામ પરના હક્કો ઉપર આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંસ્થાનું નિવેદન
<http://www.ilo.org/dyn/declaris/DeclarationWeb.IndexPage/>

COPનું સંગઠનો અને સામુહિક સોદાબાજીની સ્વતંત્રતાનો વિભાગ કર્મચારી સાથેની બધી સુવિધાઓમાં લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા

સંગઠનોની સ્વતંત્રતાનો હક હ્યુમન રાઈટ્સની સાર્વત્રિક ઘોષણામાં જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. કામના સ્થળે, આનો અર્થ સ્વતંત્ર પણે સંગઠનો જેવા કે કામદારનું સંગઠન અથવા રોજગારદાતાનું સંગઠનો બનાવવાનો હક. એવા કારીગરો કે જેઓ આવા સંગઠનોમાં જોડાવા માગતા નથી તેમના પણ અધિકારો સુરક્ષિત છે, અને તેમની ઇચ્છાની વિરુદ્ધ મજબૂર કરી શકતા નથી. સંગઠનોની સ્વતંત્રતાનો અર્થ એ નથી કે કંપની કાર્યદળ ગોઠવવા અથવા સંગઠનને કાર્યસ્થળ પર આમંત્રણ આપવું તેનો અર્થ એ છે કે રોજગારદાતાઓએ કર્મચારીઓના નિર્ણયમાં સંગઠનમાં જોડાવા અથવા કર્મચારીઓ માટે તેમની પસંદગી માટે ભેદ ઊભો કરવા હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહિ.

સામુહિક સોદાબાજીએ સ્વૈચ્છિક પ્રક્રિયા છે કે જે કામદારના પ્રતિનિધિ અને રોજગારદાતાના પ્રતિનિધિઓ વચ્ચે થાય છે. તે સામાન્ય રીતે રોજગારની શરતો અને પરિસ્થિતિની વાટાઘાટ પર કેન્દ્રીત હોય છે, જેમકે, વેતન, કામના કલાકો, સ્થિતિઓ, ફરિયાદ પ્રક્રિયાઓ અને દરેક પક્ષના અધિકારો અને જવાબદારીઓ. વાટાઘાટનો મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે તે સારા વિશ્વાસમાં થવી જોઈએ, જ્યાં વ્યાજની સમયમાં કરારનું પાલન કરવા વાસ્તવિક પ્રયાસો કરવામાં આવે. પક્ષો હંમેશા વાટાઘાટના પરસ્પર સ્વીકાર્ય પરિણામોને 'સામુહિક સોદાબાજી કરાર' તરીકે સંદર્ભે છે. જ્યાં કરારનું પાલન નહિ કરવામાં આવે, ત્યાં સમાધાનની શ્રેણીમાંથી વિવાદ પતાવટ પ્રક્રિયા મધ્યસ્થી થી લવાઈ દ્વારા કરવામાં આવે છે.

સંગઠનોની સ્વતંત્રતા કેટલીક વાર રાજકીય અને/અથવા આર્થિક કારણોને લીધે પ્રતિબંધિત હોય છે. કેટલાક દેશોમાં અથવા તેમના વિશિષ્ટ આર્થિક ઝોનમાં, અથવા કેટલાક કારીગરોની શ્રેણીઓ જેવી કે હિજરતીઓ, સ્વતંત્ર વ્યાપાર સંગઠનો માટે સંપૂર્ણ પ્રતિબંધિત હોય છે. વિકાસશીલ દેશોમાં રોજગારદાતાઓ કેટલીક વાર સંગઠનવાદને અવરોધે છે, કારણ કે તેઓ માને છે કે સંગઠનો વિદેશી રોકાણકારોને અટકાવે છે. વિકસિત દેશોમાં, પણ, રોજગારદાતાઓ કેટલીક વખત સંગઠનોની સ્વતંત્રતા વિરુદ્ધ વ્યાપાર સંગઠનોની વાટાઘાટોની શક્તિની ઉપરવટ જવા કામ કરે છે.

બધી રીતે, સંગઠનોની સ્વતંત્રતાને કંપની તરફથી સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી અથવા બાળ મજૂરી નાબૂદી જેટલું ધ્યાન કદાચ નથી મળ્યું. આમ છતાં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા ઉપર આંતરરાષ્ટ્રીય ધ્યાન હાલમાં વૈશ્વિકરણ, ખાનગીકરણ અને કંપની ઉપર કાયદાકિય કાર્યોની ધારા દ્વારા વધારવામાં આવ્યું છે. તે કંપનીઓ માટે જટિલ મુદ્દો છે કારણ કે તે મૂળ માનવ હક્કો માટેની રૂપરેખાના ભાગ રૂપ છે. કામદારોનું પ્રદર્શન વૈશ્વિક અર્થતંત્રમાં સ્થાનિક પ્રતિભાવો ને સરળ બનાવે છે અને છેવટે, ટકાઉ વિકાસ અને રોકાણના આધાર તરીકે સેવા આપે છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

યુનિવર્સલ ડેક્લેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ (1948)ની અનુચ્છેદ 20માં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા સ્થાપિત થયેલ છે, જે જણાવે છે કે દરેક જણને શાંતિપૂર્ણ સભા અને વાટાઘાટનો હક છે, અને કોઈને પણ સંગઠનમાં જોડાવા ફરજ પાડી શકાશે નહિ. અનુચ્છેદ 23.4 ખાસ વ્યાપાર સંગઠનમાં જોડાવાનો હક પૂરો પાડે છે.

આ હક્કો આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર કાયદામાં સૌથી વધુ વ્યાખ્યાયિત અને વિગતવાર સમજૂતી સાથે છે. આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO, ત્રિપક્ષી યુનાઈટેડ નેશન એજન્સીએ સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અને સામુહિક સોદાબાજી પર બે મુખ્ય સંમેલનો અપનાવ્યા છે:

- સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અને ગોઠવણીને અધિકારો પર સંમેલન 87 (1948)
- સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અને સામુહિક સોદાબાજી પર હક્કો માટે સંમેલન 98 (1949)

સંમેલનો 87 અને 98ને ILO દ્વારા 'મુખ્ય સંમેલનો'ના નાના જૂથમાં સમાવામાં આવ્યા છે. 1998 ડેક્લેરેશન ઓફ ફન્ડામેન્ટલ પ્રિન્સિપલ એન્ડ રાઈટ્સ એટ વર્ક હેઠળ. બધા ILO સભ્ય દેશો મુખ્ય સંમેલનોને પ્રોત્સાહન આપવા અને માન આપવા બંધાયેલા છે, તે ધ્યાનમાં ન લેતાં કે તેઓએ તેમને બહાલી આપી છે કે નહિ.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટાભાગના રાષ્ટ્રીય મજૂર અને રોજગાર કાયદાઓમાં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા, સામુહિક સોદાબાજી અને આને ટેકો આપતા માળખા માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈઓ હોય છે. તે જરૂરી છે કે કાર્યોના અધિકાર ક્ષેત્રના બધા સંબંધિત કાયદાથી વાકેફ હોય.

દેશ કે જેમાં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા પ્રતિબંધિત છે તેમાં ચીન, બર્મા, વિયેતનામ, સાઉદી અરેબિયા, સિરિયા અને ક્યુબાનો સમાવેશ થાય છે. જ્યાં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા પર કાયદા દ્વારા કાપ મુકાયો હોય, ત્યાં ILOના સભ્યોએ સ્વતંત્ર અને મુક્ત સંગઠનો અને સોદાબાજી માટે સમાંતર માધ્યમ પૂરું પાડવું જોઈએ. આ કારીગરોની વિશિષ્ટ મુદ્દાઓ પર કમિટીની સ્થાપનાને ટેકો આપીને થઈ શકે છે.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપારના સંજોગોને યોગ્ય જોખમ આકારણી એ ઓળખવા કરો કે ત્યાં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અને સામુહિક સોદાબાજી જોખમમાં હોય શકે. જોખમ અમુક દેશોમાં, ઉદ્યોગ સેક્ટરોમાં અથવા કેટલાંક વેપાર ભાગીદારોમાં ઉચ્ચ અને વધુ સ્પષ્ટ હોય શકે. સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અથવા સામુહિક સોદાબાજીના હક્કોને ટેકો ન મળવાના કિસ્સાઓમાં સંભાળપૂર્વકના પ્રતિભાવો કે જે સ્થાનિક સંજોગોને ધ્યાનમાં લે તે જરૂરી છે. નમૂનારૂપ મૂળ જોખમ આકારણી માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- વ્યવસ્થાપન જવાબદારી: સુનિશ્ચિત કરો કે સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અને સામુહિક સોદાબાજીની પહોંચની જાણકારી અને જવાબદારી અનુભવી વ્યવસ્થાપનના કાર્યોનો એક ભાગ હોય, જેમકે માનવ સંશાધન.
- લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ: સંગઠનોની સ્વતંત્રતા અને સામુહિક સોદાબાજી ઉપર લેખિત નીતિ વિકસાવો. મુદ્દાઓનું મહત્વ, નીતિના હેતુઓ, કર્મચારી અને સંગઠનની અપેક્ષાઓ, અને મુખ્ય સ્થાપિત પ્રણાલીઓ સમજાવો. સંબંધિત પ્રક્રિયાઓમાં નીચેનાનો સમાવેશ થઈ શકે છે:
 - જ્યાં સંગઠન અથવા સંગઠનોનું અસ્તિત્વ છે ત્યાં વેપાર અથવા તેના પ્રતિનિધિઓ સામુહિક કરારના અમલના હેતુસર વાટાઘાટ કરવી જોઈએ. એક વખત સામુહિક કરાર પૂરો થઈ જાય – કંપની ખાતે, સેક્ટર કે રાષ્ટ્રીય સ્તરે – તે વેપારમાં લાગુ થવો જોઈએ.
 - કારોબાર દ્વારા કોઈ ખાસ સંગઠન કે કામદારોના સંગઠનોને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ નહિ, કે કામદારોને કોઈ એકમાં જોડાવવા ફરજ પાડવી જોઈએ નહિ. સંગઠન પ્રતિનિધિની નિમણૂક રોજગારદાતા તરફથી કોઈ પણ અવરોધ કે હસ્તક્ષેપ વગર થવી જોઈએ.
 - કામે રાખવાની, સમાપ્તિની અને કામની સમીક્ષાની પ્રક્રિયા સંગઠનના સભ્યો સામે ભેદભાવપૂર્ણ હોવી જોઈએ નહિ. ફરિયાદ તંત્ર સ્થાપિત થવું જોઈએ કે જેથી કામદારો તેમની ચિંતાઓ જણાવી શકે.
 - દેશોમાં, અથવા કામદારોની શ્રેણીઓ માટે, જ્યાં સંગઠનોની સ્વતંત્રતા સીમિત કે પ્રતિબંધિત હોય, સમાંતર માધ્યમની ગોઠવણી કે જે સ્થાનિક કાયદાનો ભંગ ન કરે તે વિકસાવવી જોઈએ. આ સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી, વેતન અથવા ઉત્પાદન માટે કામદારોની સમિતિના સ્વરૂપમાં હોય શકે. આ સમિતિઓ રોજગારદાતા અને કર્મચારી માટે મુદ્દાઓ કે જે સીધી રીતે રોજિંદા કામને અસર કરે છે તેની ચર્ચા માટે ફોરમ બનાવી શકે છે.

E. વધુ માહિતી

સંગઠન અને સામુહિક સોદાબાજીની સ્વતંત્રતા પર નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ વધુ માહિતી ધરાવે છે:

- માનવ અધિકારોનું વૈશ્વિક જાહેરનામું – અનુચ્છેદ 20
www.un.org/Overview/rights.html
- મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અને કામના સ્થળે અધિકારો પરના ILO જાહેરનામું
www.ilo.org/dyn/declaris/DeclarationWeb.IndexPage
- ILO કન્વેશન 87 – સંગઠનની સ્વતંત્રતા અને સંગઠિત થવાના અધિકારો (1948)
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C087
- ILO કન્વેશન 98 – સંગઠન અને સામુહિક સોદાબાજીના અધિકારો (1949)
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C098
- યુએન ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટ પ્રિન્સિપલ 3 - સંગઠન અને સામુહિક સોદાબાજીની સ્વતંત્રતા
www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/principle3.html
- એથિકલ ટ્રેડિંગ ઇનિશિયેટિવ – બેઝ કોડ
www.ethicaltrade.org/Z/lib/base/code_en.shtml

- સામાજિક જવાબદારી માટે વ્યાપાર – સંગઠનના સંક્ષેપ મુદ્દાઓનું સ્વાતંત્ર્ય
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49812
- વ્યાપાર અને માનવ અધિકારોનું સંશોધન કેન્દ્ર
www.business-humanrights.org/Home

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.5) ભેદભાવ

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

ભેદભાવ એ છે કે જ્યાં લોકો સાથે ચોક્કસ લાક્ષણિકતાઓ જેવીકે, રંગ, જાતિ, ધર્મ, રાજકારણીય અભિપ્રાય, રાષ્ટ્રીય નિષ્કર્ષણ અથવા સામાજિક મૂળને કારણે અલગ રીતે વર્તન કરવામાં આવે છે – જે સમાનતાનો હક્ક અને વ્યવહારની હાનિમાં પરિણમે છે.

સ્ત્રોત: આંતર રાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન – કાર્ય સ્થળના ભેદભાવો

http://www.ilo.org/global/Themes/Equality_and_Discrimination/WorkplaceDiscrimination/lang-en/index.htm

COPનો ભેદભાવ વિભાગ કર્મચારીઓ સાથે તમામ સુવિધાઓને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા

વ્યવસાય અને રોજગારમાં ભેદભાવ ઘણા પ્રકારોએ હોય છે અને દરેક પ્રકારના કામના સુયોજનમાં થાય છે. તે વિકસિત અને વિકાસશીલ દેશોમાં, ગામ કે શહેરના સુયોજનમાં, અને નીચા અથવા ઉચ્ચ ટેકનોલોજી કાર્ય સ્થળે થાય છે. તે રોજગારની પહોંચ મેળવતા લોકો અથવા ચોક્કસ વ્યવસાયમાં અસર કરી શકે છે. અથવા એક વખત કામ પર, તે કર્મચારીઓ સાથે તેમની જવાબદારીઓ, શરતો, તાલીમ, બઢતી અથવા કામની સુરક્ષામાં અલગ પ્રકારના વર્તનમાં પરિણમે છે. છેવટે, ભેદભાવ અસમાનતાનો ઉદ્ભવકરે છે અને તે માનવ અધિકારો નો ભંગ છે.

સમાનતાનો અર્થએ છે કે કર્મચારીઓની કામ કરવા માટે તેમની ક્ષમતાને પસંદગી કરવામાં આવે, ઉપેક્ષા અથવા કોઈ બીજી બાબતોને આધારે પસંદગી. ચોક્કસ કામની સ્વાભિક જરૂરિયાતો ઉપર જ આધારિત ભિન્નતાઓ એ ભેદભાવો નથી.

વૈશ્વિક સ્તરે, આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠનોના અહેવાલ અનુસાર મહિલાઓ સૌથી વિશાળ ભેદભાવનો સામનો કરતું જૂથ છે. લિંગ ભેદભાવએ મજૂરી દળ ભાગીદારી દરો, બેરોજગાર દળો, મહેનતાણું અને કરવામાં આવતા કામના પ્રકારોમાં જોવા મળે છે. નવા પ્રકારના ભેદભાવો પણ ઓળખાયા છે, જેવાં કે યુવાન અને વૃધ્ધ વ્યક્તિ, રોગ સાથેના લોકો અને એચઆઈવી/એઈડસ (HIV/AIDS) ધરાવતા લોકો સાથે અનુચિત વ્યવહાર. આમ છતાં, ભેદભાવોના અવલોકના સ્તરોમાં ઉપલબ્ધ ડેટાની ઉણપતાને લીધે અંતરાયો આવે છે. ડેટાનું એકત્રીકરણમાં ગુપ્તતાનું આરક્ષણ, સૈદ્ધાંતિક અથવા રાજકીય અવરોધો ચોક્કસ જૂથો પર અટકાવે છે.

રોજગારદાતા માટે, કામમાં ભેદભાવ ઓળખવું મૂશ્કેલ બને છે. ભેદભાવપૂર્ણ વ્યવહાર સીધો હોય શકે, જેમકે જ્યારે કાયદાઓ, નિયમો અથવા રિવાજો સ્પષ્ટપણે કારણો હોય છે જેમકે સમાન તક માટે લિંગ કે વંશની નામંજૂરી. આમ છતાં, આડકતરા ભેદભાવો વધુ પડતા સામાન્ય છે અને પરિણામે તે જાણવા વધુ મૂશ્કેલ છે. તે ત્યારે ઉદભવે છે જ્યારે નિયમો, વ્યવહાર અને વલણ દેખાવમાં નિષ્પક્ષ હોય, પરંતુ હકીકત ઉપેક્ષા અને અગ્રાધિકાર વ્યવહાર તરફ દોરી જાય છે. જ્યાં ભેદભાવ અસમાન રીતે હાજર હોય છે અથવા

સાંસ્કૃતિક રીતે દૃઢ હોય છે, તે ઓળખવા માટે રોજગારદાતા દ્વારા સભાન પ્રયાસો અને તેને હેતુપૂર્વક સંબોધવા જરૂરી છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

બિન-ભેદભાવના સિદ્ધાંતો યુનિવર્સલ ડિક્લેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ (1948) માં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે. અનુચ્છેદ 2 જણાવે છે કે દરેક અધિકાર માટે અને ભેદભાવથી સ્વતંત્રતા માટે, કોઈપણ પ્રકારના ભેદ વિના હકદાર છે. અનુચ્છેદ 7 જણાવે છે કે દરેક જણ કાયદા પાસે સમાન છે અને ઘોષણાના ઉલ્લંઘનમાં કોઈપણ પ્રકારના ભેદભાવ સામે સમાન રક્ષણ મેળવવાનો અધિકાર છે. અનુચ્છેદ 23 જણાવે છે કે દરેક જણને સમાન કાર્ય માટે સમાન વળતર મેળવવાનો અધિકાર છે.

આ અધિકારોને પણ આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર કાયદાઓમાં ઓળખવામાં આવ્યા છે. આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO), ત્રિપક્ષીય યુનાઇટેડ નેશન્સ એજન્સીએ, ભેદભાવ સામે બે મુખ્ય સંમેલનો અપનાવ્યા છે:

- સમાન મહેનતાણું પર સંમેલન 100 (1951)
- ભેદભાવ પર સંમેલન 111 (રોજગાર અને વ્યવસાય) (1958)

સંમેલનો 100 અને 111 ડિક્લેરેશન ઓફ ફન્ડમેન્ટલ પ્રિન્સિપલ એન્ડ રાઈટ્સ એટ વર્ક હેઠળ ILO દ્વારા 'કોર સંમેલનોના' નાના જૂથમાં સમાવવામાં આવ્યા છે. બધા ILO સભ્ય દેશો કોર સંમેલનોને પ્રોત્સાહન આપવા અને તેનો આદર કરવા બંધાયેલા છે, તે ધ્યાનમાં ન લેતાં કે તેઓએ તેમને બહાલી આપી છે કે કેમ.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટેભાગે દરેક રાષ્ટ્રીય મજૂર અને રોજગાર કાયદાઓમાં સમાનતા માટે જોગવાઈઓ છે. આમ છતાં એવા અધિકારક્ષેત્રો છે જ્યાં ભેદભાવ કાયદાકીય રીતે માન્ય છે. કેટલાંક દેશોમાં, 'સકારાત્મક' ભેદભાવો માટે જોગવાઈઓ છે કે જે ઐતિહાસિક અસમાનતા નિવારણ કરવા માગે છે, જેમકે, લિંગ અથવા જાતિ. સંચાલનના અધિકારક્ષેત્રોમાં બધા સંબંધિત કાયદાઓ જાણવા જરૂરી છે.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: ક્યાં ભેદભાવપૂર્ણ વ્યવહાર થઈ શકે છે તે ઓળખવા વેપાર સંજોગોને યોગ્ય જોખમ આકારણીઓ કરવી. અમુક દેશોમાં, ઔદ્યોગિક સેક્ટરોમાં, અથવા ચોક્કસ વ્યવસાયમાં જોખમ ઉચ્ચ અથવા વધુ સ્પષ્ટ હોય શકે છે. સંભવિત ભેદભાવ બનાવોને કાળજી પૂર્વકના પ્રત્યાઘાતોની જરૂર હોય છે કે જેમાં સ્થાનિક સંજોગોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** સુનિશ્ચિત કરો કે ભેદભાવ મુદ્દા માટેની જાણકારી અને જવાબદારી એ અનુભવી વ્યવસ્થાપનનો એક ભાગ હોવો જોઈએ, જેમકે માનવ સંશાધન.

- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** કામ ઉપર બિન-પક્ષપાત અને સમાનતા પર લેખિત નીતિ વિકસાવી જોઈએ. નીતિના હેતુઓ, કર્મચારીઓની અપેક્ષા અને સ્થાપિત મુખ્ય પ્રક્રિયાઓ સમજાવો. ભરતી માટે, નિયુક્તિ, તાલીમ અને તમામ સ્તરે કર્મચારીઓના ઉન્નતીકરણ માટે લાયકાતો કૌશલ્ય અને અનુભવ બનાવો. ફરિયાદની પ્રક્રિયા અધિસ્થાપિત કરો કે જે કર્મચારીઓને ફરિયાદો કરવા, અને વિવાદો અને અપીલને સાંસ્કૃતિક રીતે યોગ્ય અને સંવેદનશીલ પ્રક્રિયા દ્વારા સંચાલિત થાય.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** શક્ય હોય ત્યાં ભરતી, તાલીમ અને પ્રોત્સાહનના અહેવાલ, કર્મચારીઓ માટે સંસ્થામાં તકો અને પ્રગતિ પર કેટલીક પારદર્શકતા પૂરી પાડતી હોવી જોઈએ. સંભવિત ભેદભાવ અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે સૂચકો ઓળખો: ઉદાહરણ તરીકે, અસમાન વળતરના સ્તર, તુલનાત્મક રીતે શ્રમદળની ઓછી શક્તિ આંકવી અથવા ગર્ભવતી સ્ત્રીઓની ગેરહાજરી.
- **કર્મચારીઓની તાલીમ:** સંગઠનના દરેક સ્તરે વૈવિધ્યતા અને ભેદભાવ વિરોધી તાલીમ પૂરી પાડો. નીતિનો સંદર્ભ લો, અને ક્ષેત્રો કે જ્યાં ભેદભાવ થવાના વધુ સંજોગો છે ત્યાં ધ્યાન કેન્દ્રિત કરો, જેવાંકે, કામે રાખવાના અને પ્રોત્સાહનના સિદ્ધાંતો. ભેદભાવના ઔપચારિક અને અનૌપચારિક પ્રયાસો પ્રત્યેની જાગૃતતા વધારવા તાલીમનો ઉપયોગ કરો. કર્મચારીઓની જવાબદારીને આધારે તાલીમ આપો અને નિયમિત રીતે પુનરાવર્તિત કરો. તાલીમના મુદ્દા, હદ અને પ્રાપ્ત કરનારાના રેકોર્ડ રાખો.

E. વધુ માહિતી

ભેદભાવના મુદ્દાઓ પર વધુ માહિતી નીચેની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે:

- યુનિવર્સલ ડેકલેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ – અનુચ્છેદો 2, 7 અને 23
www.un.org/Overview/rights.html
- ઇન્ટરનેશનલ લેબર ઓર્ગેનાઇઝેશન (ILO) – સમાનતા અને ભેદભાવ
www.ilo.org/global/Themes/Equality_and_Discrimination/lang--en/index.htm
- ILO – કામની સ્થિતિ અને કર્મચારીઓના કાયદાના ડેટા બેઝ (100 કરતાં વધુ દેશોમાં પ્રસૂતિ રક્ષણ કાયદા માહિતી)
<http://www.ilo.org/public/english/protection/condtrav/database/>
- યુનાઇટેડ નેશન ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટ પ્રિન્સિપલ 6 - ભેદભાવ
www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/principle6.html
- સામાજિક જવાબદારી માટેનો વૈપાર- ભેદભાવ મુદ્દો સંક્ષિપ્તમાં

www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=50411

- બિઝનેસ એન્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ રિસોર્સ સેન્ટર

www.business-humanrights.org/Home

- ઈન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન- બિન પક્ષપાત અને સમાન તકોની સારી નોંધ(2006)

[www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/p_NonDiscrimination/\\$FILE/NonDiscrimination.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/p_NonDiscrimination/$FILE/NonDiscrimination.pdf)

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.6) સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના પહેલનો હેતુ વ્યક્તિગત સુખાકારીને થતા, કામ સાથે જોડાયેલા કામ દરમિયાન થતા અકસ્માત અને ઈજાને અટકાવવાનો છે. આ કામના વાતાવરણને અંતર્ગત જોખમના કારણો, જ્યાં સુધી વ્યવહારિક રીતે વ્યાજબી હોય તે ઘટાડીને કરી શકાય છે.

સ્ત્રોત: ILO સંમેલન 155 <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C155>

COPનો સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીનો વિભાગ બધી સુવિધાઓમાં લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

દેશો, આર્થિક ક્ષેત્રો અને સામાજિક જૂથો વચ્ચે કામની સલામતી વ્યાપકપણે બદલાતી હોય છે. દરેક વર્ષે વૈશ્વિક ૨ મિલીયન કરતાં વધુ લોકો વ્યાવસાયિક ઈજાઓ અને રોગને કારણે મૃત્યુ પામે છે. હંમેશા તે ગરીબ અને ઓછામાં ઓછા રક્ષિત, જેમકે સ્ત્રીઓ, બાળકો અને હિજરતીઓ, કે જેઓ સૌથી વધુ અસલામત બિન આરોગ્યપ્રદ કામના સ્થળોથી અસર પામેલ હોય છે.

મોટા ભાગના દેશોમાં કર્મચારીઓના સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી સંબંધિત કાયદાઓ છે. તે વેપારની મૂળભૂત જવાબદારી છે કે તે સુનિશ્ચિત કરે કે કારીગરોને તેમના કામના પરિણામે હાનિ ન થાય. સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી પદ્ધતિ અને કાર્યક્રમો સામાન્ય રીતે સીધા કર્મચારીઓ, કોઈ પણ કોન્ટ્રેક્ટ અથવા એજન્સીના કારીગરો, અને જાહેર જનતા(જેમકે મુલાકાતીઓ અને સ્થાનિક સમુદાય)ના સભ્યો, કે જેમને કંપનીના કામથી અસર થાય છે તેમને આવરી લેવા માટે બનાવવામાં આવ્યા છે.

રક્ષણાત્મક સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી સંસ્કૃતિ નોંધપાત્ર ઉત્પાદકતા લાભો આપે છે. આમાં ઈજામાં ઘટાડો, માંદગી અને પરિણામ સ્વરૂપ માંદગીના દિવસો, વિમાના દાવાઓ, પ્રિમિયમ અને નિયમનકારી દંડો, અને કર્મચારીઓના પ્રેરણા અને કામગીરીમાં સુધારો, વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. તેનાથી વિરુદ્ધમાં, સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના નબળાં સંચાલનમાં પ્રતિષ્ઠા અને વાણિજ્યિક કામગીરી બગડે તેવી સંભાવના છે. સૌથી મહત્વનું, તે સીધી રીતે કામના સ્થળની ઈજાઓ, માંદગી અને મૃત્યુ વધારે છે.

કંપનીના સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી કાર્યક્રમો પ્રાથમિક રીતે કામના સ્થળની ઈજાઓ અને રોગોના બચાવ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. આમ છતાં, કેટલાંક વેપારી કામદારોની સામાન્ય સ્વાસ્થ્ય અને સુખાકારી માટે કાર્યક્રમો વિકસાવવાને વ્યૂહાત્મક રીતે લઈ રહ્યા છે. આ વ્યાપાર સ્વાસ્થ્યના વ્યાપક પાસાં જેમ કે, તણાવ, જાડાપણું, થાક, કામ માટે યોગ્યતા, વ્યસનના પદાર્થ અને દુરુપયોગ અને કામ-જીવનની સંતુલનને સંબોધી રહ્યા છે.

વિશિષ્ટ પ્રકારના વ્યાવસાયિક સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના જોખમો કે જે હીરા અને સોનાના દાગીનાની પુરવઠા શ્રમિકામાં રહેલા છે તે નીચે આપવામાં આવેલ છે.

ખાણકામ

ખાણકામ જોખમી કાર્યસ્થળ હોઇ શકે છે. કેટલાંક સૌથી સામાન્ય વ્યાવસાયિક સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના જોખમો છે:

- પદાર્થોના સંપર્કમાં આવવું, જેવાં કે ધૂળ, જેમ કે જે સિલિકોસિસ (સિલિકાવાળી ધૂળ શ્વાસ વાટે ફેફસામાં જતાં થતો એક દીર્ઘકાલિન રોગ)નું કારણ બની શકે, અથવા જોખમી રસાયણો, જેમકે સાયનાઇડ કે પાણી;
- ઘોંઘાટ, ધુજારી, ગરમી, હવાની નબળી અવરજવર, વધારે શ્રમ અને અપૂરતી કામની જગ્યા, ખાસ કરીને જમીનની નીચેના કાર્યોમાં;
- ખૂબજ ગરમી કે ઠંડીના વાતાવરણ સહિત કુદરતી ઘટકોના સંપર્કમાં આવવું;
- ખાણનું ભંગાણ, પથ્થરોનું પડવું અથવા ખોદકામની અસ્થિરતાને કારણે અથવા વિસ્ફોટકોના દુરુપયોગ ને કારણે નીચે ધસી જવાથી ઈજા અથવા મૃત્યુ
- ઊંચાઇ એ કામ કરવામાં અને ઊંચાઈથી પડતા પદાર્થોને કારણે જોખમ;
- નબળી રીતે જળવાયેલ, જૂના થઈ ગયેલ અથવા અયોગ્ય સાધનોનો ઉપયોગ;
- પરિવહન સંબંધિત અકસ્માતો, પેસેન્જર વાહનો અને ખોદકામ માટે વિશિષ્ટ વાહનો સહિત;
- જ્ઞાન અથવા તાલીમની ઊણપ, ખાસ કરીને નીચા સ્તરના સામાન્ય ભણતર સાથે કામ;
- વેક્ટર-જણિત રોગો જેવા કે મેલેરિયા, ચેલો ફીવર, ડેન્ગ્યુ અને અન્યો.

ખાણકામ સુવિધાઓને સ્થાનિક સમુદાયો માટે તાત્કાલિક જવાબ એ મહત્વનો મુદ્દો છે કે જેના આયોજન માટે સહયોગી અભિગમની જરૂરિયાત છે. કટોકટીના સંભવિત પ્રકારો નીચેના સાથે સંબંધિત હોઇ શકે છે:

- ઊંચા પ્રમાણમાં સામગ્રીનું સંચાલન – તળીયાના પદાર્થો અને કચરાના ખડકો સહિત;
- જમીન ધસવી;
- રસાયણોનું ઉત્સર્જન;
- પેદાશ, આડ-પેદાશ, કચરો અને પુરવઠાનું પરિવહન;
- પાઈપલાઇન્સ;
- કુદરતી જોખમો જેવા કે વાતાવરણ અને ધરતીકંપની ઘટના;
- બિન-કાર્યરત સુવિધા જેમ કે, બંધ ખાણ;
- લાંબા સમયની વાતાવરણીય અને સ્વાસ્થ્ય અસરો;
- સામાજિક અશાંતિ અને જોખમો.

સોનાની પ્રક્રિયા અને શુદ્ધિકરણ (રિફાઇનીંગ)

સોનાની ધાતુની પ્રક્રિયા અને શુદ્ધિકરણ કારીગરોને જોખમમાં મૂકે છે જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ છે:

- પીગળેલ ધાતુ ઉત્સર્જન અને અન્ય ઉચ્ચ તાપમાન સ્ત્રોત સહિત;
- વિષજન્ય રસાયણો જેવાં કે હાઈડ્રો-ક્લોરિક એસિડ અને ક્લોરીન ફ્લ્યુમ્સ સાથે સંપર્ક

કાપવું અને પોલિશ કરવું

કાપવું અને પોલીસ કરવાના જોખમમાં ધૂળ શ્વાસમાં જવી, આંખનો તણાવ, નબળી શારીરિક અવસ્થા કે જે કમર અને ખભાની સમસ્યા ઊભી કરે છે, લાંબા કામના કલાકો અને મશીન સાથે અકસ્માત જેવા જોખમો સંકળાયેલા છે. વિશિષ્ટ ઉદાહરણોમાં સમાવેશ છે:

- વ્યક્તિગત રક્ષણાત્મક ઉપકરણો (PPE) નો દુરુપયોગ અથવા ઊણપ: ગોગલ્સ, રબ્બરના હાથમોજા, બૂટ, રેસિપાઈરેટર અથવા ધૂળનું માસ્ક, ઉત્પાદનના જુદા-જુદા તબક્કે બધાની જરૂર પડે તેવું બની શકે છે;
- કટોકટીના બંધ દરવાજા: કેટલીક ફેક્ટરીમાં કટોકટી માટેના દરવાજા સહિત તેમના બધા દરવાજા બંધ હોય છે. તેનું મુખ્ય કારણ ચોરી અને/અથવા ઊંચુ વીમા પ્રિમમીય અટકાવવાનો હોય છે. મોટા ભાગના અધિકાર ક્ષેત્રોમાં આ પ્રયોગ ગેરકાનૂની છે;
- અસ્વચ્છ કામની પરિસ્થિતિ: પોલિશ કરવાની ફેક્ટરીમાં, મોટા પ્રમાણમાં ધૂળ પેદા થાય છે. ફેક્ટરી કે જ્યાં યોગ્ય હવાની અવર જવર પદ્ધતિ ન હોય, ત્યાં જોખમ ગંભીર અથવા જીવને જોખમી શ્વાસની સમસ્યા થાય છે;
- રસાયણના સંપર્કમાં આવવું: વારંવાર કારીગરો માટે રાસાયણિક પદાર્થો અને રક્ષણાત્મક પગલાં માટે તાલીમનો અભાવ.

ઝવેરાતનું ઉત્પાદન

સમાન મુદ્દાઓ ઝવેરાતના ઉત્પાદન સાથે સંકળાયેલા છે, PPE અને કટોકટી નિર્ગમન દરવાજા, ઝેરી ધુમાડો અને રસાયણો (ઉદાહરણ તરીકે, સોનાના ઉત્પાદનમાં કેડિયમનો ઉપયોગ સોલ્ડર કરવા માટે થાય છે અથવા ઢળાઈના કામમાં સિલિકાના ઉપયોગને કારણે ધૂળ), આંખનું ખેંચાણ, મશીનની સલામતીનો અભાવ અને બિન આરોગ્યપ્રદ કામની પરિસ્થિતિ સહિત.

વેપાર અને રિટેઇલ

સામાન્ય કાર્યસ્થળના જોખમો આ પૂરવઠા શ્રમલાના આ ભાગમાં લાગુ પડે છે. આમાં ઉદાહરણ તરીકે, ગફલત અને વિચલન, જાતે સંભાળવું, કાર્યસ્થળના ધ્વનિક (અર્ગનોમિક્સ), મૂળ સ્વાસ્થ્ય અથવા પરિવહનનો સમાવેશ થાય છે. વધુ સ્પષ્ટતાથી, વ્યાવસાયિક વધુ પડતાં ઉપયોગ જેવાં કે, ઉત્પાદનની સંભાળમાં પુનરાવર્તિત તાણ અથવા આંખનું ખેંચાણ.

છૂટક વેપારીઓએ તેમના ગ્રાહકોની સલામતી અને સ્વાસ્થ્યને ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર હોય છે:

સોનું

તેનાં કુદરતી સઘન અથવા ધાત્વિક (મેટાલીક) સ્વરૂપમાં, સોનું નિષ્ક્રિય અને બિન-નુકસાન કારક ગણવામાં આવે છે. આમ છતાં તે સામાન્ય રીતે શુદ્ધતાના અલગ-અલગ સ્તરોએ ઉપયોગમાં આવે છે અને ઝવેરાતમાં 9 કેરેટ (સામાન્ય રીતે 37.5% AU w/w) થી 24 કેરેટ (સામાન્ય 99.9% AU w/w) માં સોનાની લાવણ્યતામાં વેચાય છે. ચામડી પર સોનું સોજો લાવવામાં પરિણમી શકે છે, જ્યારે તે ગળી જવાય તો સામાન્ય રીતે બિન-ઝેરી હોય છે.

સોનાના ઝવેરાત કે જે નિકલ સમાવતી મિશ્રધાતુમાંથી બને છે તેથી નિકલથી થતી એલર્જી દસ્તાવેજીકૃત થઈ છે. નિકલની એલર્જી પ્રથમ લાલ ખંજવાળના દાગ દેખાય છે, સામાન્ય રીતે જ્યારે નિકલ ચામડીના નજીકથી સંપર્કમાં હોય. જ્યારે નિકલ એ રોજિંદા જીવનમાં ઘણી મિશ્ર ધાતુઓમાં સામાન્ય ઘટક હોય છે. આથી તે

કેટલીકવાર “ત્વચાકોપ ઝવેરાત” તરીકે સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે. નિકલની એલર્જીની સારવાર માટે જરૂરી છે કે અસરગ્રસ્ત લોકો નિકલ સમાવતી કંઈ પણ વસ્તુ સાથે સંપર્ક ટાળે.

હીરો

હીરાઓ તેમના કુદરતી સ્ફટિકીય સ્વરૂપમાં સૌથી કઠણ કુદરતી ધાતુ અને રાસાયણિક રીતે નિષ્ક્રિય માનવામાં આવે છે. એકમાત્ર સંભવિત જોખમ કે જેનાથી ઊભું થઈ શકે તે છે સ્ફટિકની જેમોલોજીકલ લાક્ષણિકતા અને કિંમત વધારવા કરવી પડતી પ્રક્રિયાઓ.

હીરાની તેજસ્વીતા એ રંગ વધારવા કરવામાં આવતી પ્રક્રિયા છે. તેજસ્વીતા પથ્થરને થોડું કિરણોત્સર્ગ બનાવે છે, અને તેમને થોડા સમય માટે બાજુ પર મૂકવામાં આવે છે તેની કિરણોત્સર્ગ ઓછી કરવા માટે. તેજસ્વીતા અપાયેલા પથ્થરોનું વિતરણ નિયમનકારી પ્રક્રિયા હેઠળ એ ચકાસવા કરવામાં આવે છે કે કિરણોત્સર્ગ નિયમનકારી મર્યાદાની નીચે છે. COP જોગવાઈ 1.5 હેઠળ, પ્રક્રિયા થયેલ હીરા વેચાણ સમયે જ ખુલ્લા થવા જોઈએ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO)માં 70 સંમેલનો કરતાં વધુ અને સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના મુદ્દા સાથેની ભલામણો છે. આ વિશિષ્ટ ઉદ્યોગો, જોખમો કે જે વિવિધ ક્ષેત્રોમાં અસર કરે અને પ્રતિબંધક અથવા રક્ષણાત્મક પગલાને આવરી લે છે. ILO સંમેલન 176 (1995), ઉદાહરણ તરીકે, ખોદકામમાં સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી માટે વ્યવહાર. ભાગ III મુદ્દાઓ જેવાં કે રસાયણોનું સંચાલન, આપાતકાલીન સજ્જતા, અને સ્થાનિક સત્તાને અકસ્માત અંગે જાણકારી આપવાનો કર્મચારીઓના હક અંગેની સામાન્ય ભલામણો પૂરી પાડે છે. અનુચ્છેદ 8 અનુસાર દરેક ખાણ માટે ખાસ આપાતકાલીન પ્રતિભાવ જરૂરી છે, જ્યારે ILO ભલામણ 183 આ યોજનામાં શું હોવું જોઈએ તે અંગેની વધુ વિગતો પૂરી પાડે છે. અન્ય સામાન્ય ILO સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી સંમેલનો, જેવાં કે સંમેલનો 155 (1981) અને 187 (2006), જોખમ, ભણતર અને તાલીમની ઓળખ અંગે ભલામણો અને ધોરણો આપે છે, અને કપડાં અને વ્યક્તિગત રક્ષણાત્મક ઉપકરણોની જોગવાઈ પૂરી પાડે છે. જ્યારે સામાન્ય રીતે આ ભલામણો સરકારના નિયમોમાં સંબોધવામાં આવે ત્યારે, તેઓને કંપની માટે વધારાના માર્ગદર્શન તરીકે સંબોધવામાં આવે છે.

સંખ્યાબંધ સ્વૈચ્છિક સ્વ-નિયમનકારી પગલાં જેમકે ઇન્ટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓન માઇનીંગ એન્ડ મેટલ્સ (ICMM) ટકાઉક્ષમ માળખું, જેમાં સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના ઘટકો હોય છે, અને ઇન્ટરનેશનલ સાયનાઈડ મેનેજમેન્ટ કોડ (COP 3.2 માં જોખમી પદાર્થો તરીકે સંબોધિત). આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય કોર્પોરેશન અને મોટાભાગની બેન્કોએ પણ માર્ગદર્શન માટેના ધોરણો વિકસાવ્યા છે જેનો ઉપયોગ સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી કાર્યક્રમો વિકસાવવા માટે થઈ શકે છે. આવા ધોરણો માટેના ઉદાહરણો છે વિશ્વ બેન્ક / આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાં નિગમોના પર્યાવરણ, સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી માર્ગદર્શન અને પરિયોજના માટે નાણાકીય સહાયના ભૂમધ્યરેખીય સિધ્ધાંતો.

ખોદકામના કાર્યક્રમ માટે સ્થાનિક સ્તરે આપાતકાલ માટે જાણકારી અને સજ્જતા (APELL) એ યુનાઈટેડ નેશન્સ એનવાયરમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP) માટેની પહેલ છે. તેનો પ્રાથમિક હેતુ સ્થાનિક પ્રજા માટે જાણકારી ઊભી કરવાનો છે કે ખોદકામના કામ સાથે સંબંધિત જોખમો અંગે તેઓ જાણકાર છે અને સ્થાનિક પ્રજાને કેટલી અસરકારક રીતે આપાતકાલીન સજ્જતાઓમાં સાંકળી શકાય તે અંગે માર્ગદર્શન આપવાનો છે. APELL એ ઇન્ટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓન માઇનીંગ એન્ડ એનવાયરમેન્ટ (ICME) સાથેના સહકારમાં વિકસાવ્યા છે અને 2001માં આપાતકાલીન પ્રતિભાવમાં જનતાની સામેલગીરી સાથે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે. ખોદકામ માટે APELL માટે પુસ્તિકા ખાણના સંચાલન માટે અને અન્ય હિસ્સેદારોએ આપાતકાલીન આયોજનના વિકાસમાં કેવો અભિગમ અપનાવવો તે અંગે માર્ગદર્શન પુરું પાડે છે.

ઇન્ટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓન માઇનીંગ એન્ડ મેટલ્સ (ICMM), ICMM ના અનુગામીઓ, પણ UNEP સાથેના સહયોગથી આપાતકાલીન સજ્જતા અને પ્રતિભાવ (2005) પ્રકાશન ઉપર સારો વ્યવહાર બનાવવાયો છે. પ્રકાશન ખાણ માટે UNEPના APELL (2001) માટે સાથી તરીકે વર્તે છે અને સંખ્યાબંધ કેસ સ્ટડી કે જે APELL પ્રક્રિયાની ઉપયોગિતા દર્શાવે તે પૂરી પાડે છે.

જ્યારે APELL પ્રક્રિયા કોઈપણ પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવે ત્યારે કંપનીઓ આગેવાની લે તેવી આશા રાખવામાં આવે છે. ઔપચારિક સમન્વય જૂથ સ્થાપિત કરવું APELLના અમલીકરણ માટે યાવીરૂપ ભાગ છે. સહયોગી જૂથો ઘણી ભૂમિકાઓ કે જે આપાતકાલીન ખાણ કામ સંચાલન, સ્થાનિક સત્તાઓ અને આપાતકાલીન પ્રતિભાવ એજન્સી, પ્રજાના આગેવાનો અને કામદારના પ્રતિનિધિઓ વચ્ચે ક્રિયા-પ્રતિક્રિયા અને સહયોગની તંત્ર-વ્યવસ્થા પૂરી પાડે છે. તે આપાતકાલીન પ્રતિભાવ આપવાનું અને સમુદાય વચ્ચેની વાતચીતમાં સહયોગ પૂર્ણ અભિગમ મેળવવા માધ્યમ પૂરું પાડે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના મુદ્દાઓ રાષ્ટ્રીય અથવા ધાર્મિક સ્તરે પણ રહેલાં હોય છે. આથી તે ઘણું મહત્વનું છે કે પાલન ન કરવા માટેના સ્થાનિક ધોરણો, અહેવાલ આપવાની જરૂરિયાત, પ્રોત્સાહનની પ્રક્રિયા અને સંભવિત ઇંડ અંગે જાણવું. કાયદાકિય માળખું હંમેશા ભૂમિકાઓ, જવાબદારીઓ અને સત્તા, નિયામક અને કામદારોના હક્કો વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ઘણા દેશોમાં વ્યાવસાયિક સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીને ખાસ જોવા સરકારી વિભાગો હોય છે. આ ધોરણો અને માર્ગદર્શન ઇન-હાઉસ કાર્યક્રમો બનાવવા મદદરૂપ થાય છે. ગ્રાહકના સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના લાગુ કાયદા ગ્રાહક સંરક્ષણ હેઠળ આવી શકે, વાજબી વેપાર અથવા પરમાણુ નિયમન એજન્સીઓ.

અમલીકરણની પધ્ધતિ દરેક દેશમાં બદલાતી હોય છે, જેમ કે બિન-પાલનકર્તા રોજગારદાતા માટે પ્રતિબંધિત કરવું. કેટલાંક દેશોમાં, ઈજા પામેલા કારીગરો માટે પુનઃ વસવાટ અને/અથવા વળતર સ્થાનિક કાયદા મુજબ જરૂરી હોય છે. કામના સ્થળે ગંભીર અકસ્માત હંમેશા નોંધપાત્ર ઇંડ અથવા વળતરના ખર્ચ ઉઠાવવા અને કામ કરવાનું લાઈસન્સ અને અન્ય પરવાનાને સંકટમાં મૂકે છે. કોઈ પણ ગુન્હાહીત પ્રવૃત્તિમાં નોંધપાત્ર ઇંડ હંમેશા જોડાયેલો હોય છે. કેટલાક અધિકાર ક્ષેત્રોમાં, આમાં સંબંધિત અનુભવી મેનેજર અથવા વેપારના ડાયરેક્ટર માટે વ્યક્તિગત ગુન્હાહીત જવાબદારીનો સમાવેશ થાય છે.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપારના સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને મુદ્દાઓ ક્યાં ઉદભવે છે, સમાન બનાવો અને સંભવિત ઉણપવાળી કાર્યવાહી માટે જોખમ આકારણી કરવી. સોના અને હીરાના વિભાગોમાં, બન્ને પ્રતિબંધિત અને રક્ષાત્મક પગલાઓ માટે આકારણી અને પસંદગી જટિલ હોય છે. ખોદકામની સુવિધા માટે, જોખમ આકારણી માટે સ્થાનિક સમુદાયોના સહભાગીઓએ UNEPના ખાણના માર્ગદર્શનની APELL અનુસરવી જોઈએ.

નીચે પ્રમાણેના પ્રાધાન્યના ક્રમમાં સુધારણા તકો ઓળખવા માટે સામાન્ય અભિગમ ઓળખી કાઢવો જોઈએ.

- કામના સ્થળેથી ક્રિયાઓ દૂર કરીને કે સુધારો લાવીને જોખમો દૂર કરવા. ઉદાહરણોમાં સમાવેશ છે કે ઓછા જોખમી રસાયણો અથવા અન્ય જોખમી પદાર્થોમાં અવેજીકરણ અથવા અલગ ઉત્પાદન પ્રક્રિયાનો ઉપયોગ;
- જ્યાં જોખમ શરૂ થાય છે તે સમયે તેના પર નિયંત્રણ. ઉદાહરણમાં સમાવેશ છે સ્થાનિક એક્ઝોસ્ટ વેન્ટિલેશન, અલગ ઓરડો, મશીન રક્ષણ અથવા એકોસ્ટિક અવાહક અથવા ઘોઘાટનું નિયંત્રણ;
- સલામત કામની પદ્ધતિ અને વહીવટી અથવા સંસ્થાકીય પગલાં રચીને જોખમો લઘુત્તમ કરવા. ઉદાહરણોમાં સમાવેશ છે, માહિતીની જોગવાઈઓ જેમકે સામગ્રી સલામતી ડેટા સીટ, કામની ફેરબદલી, સલામત કામ પ્રક્રિયાની તાલીમ, કાર્યસ્થળનું અનુશ્રવણ અને મર્યાદિત સંસર્ગ અથવા કામનો સમયગાળો.
- યોગ્ય વ્યક્તિગત રક્ષણાત્મક ઉપકરણો(PPE)પૂરા પાડો. વ્યક્તિગત રક્ષણાત્મક ઉપકરણો(PPE) રક્ષણાત્મક કપડાં અથવા અન્ય વસ્ત્ર જેમકે હાથમોંજા, રક્ષણાત્મક જૂતા, હેલ્મેટ, ગોગલ્સ અને ઇયર પ્લગ, બધું કે જે કામ સંબંધિત વ્યાવસાયિક જોખમોના સંસર્ગથી બચવા પહેરવું પડે તેનો સમાવેશ થાય છે. PPE, જેમ કે પગ, આંખ, કાન અને શ્વસનતંત્ર રક્ષણ, જ્યાં જરૂરી છે, ત્યાં કર્મચારીઓને મફતમાં ઉપલબ્ધ કરાવવું જોઈએ (જ્યાં કોઈ પણ સામુહિક કરાર સાથે સંઘર્ષ ન હોય). કેટલાંક વેપારોએ કામના સ્થળે સામાન્ય પહેરવેશ નિયત કર્યા હોય શકે, ઉદાહરણ તરીકે લાંબી બાંય ના કે બંધ જૂતા. સભ્યએ ક્યાં PPE પહેરાવા જ જોઈએ, ક્યારે વ્યક્તિગત રક્ષણાત્મક ઉપકરણો પૂરા પાડવા જોઈએ અને તેના ઉપયોગને સંચાલિત કરવાના ધોરણો અંગે માહિતી આપવી જ જોઈએ. PPE દરેક વ્યક્તિ માટે યથાચોગ્ય હોવી જોઈએ, યોગ્ય રીતે જાળવાયેલ, સ્વચ્છ અને આરોગ્યપ્રદ અને કોઈ પણ હાનિ ને ટાળવા યોગ્ય રીતે સંગ્રહિત હોવી જોઈએ. વ્યક્તિ કે જે PPEનો ઉપયોગ કરે છે તે તેના વપરાશ અંગે તાલીમ પામેલ હોવો જોઈએ અને PPEની કોઈ પણ મર્યાદા તેમને સમજાવી હોવી જોઈએ. કામના સ્થળે જ્યાં જ્યાં PPEના ઉપયોગની જરૂરિયાત છે ત્યાં ચિન્હો મુકાવવા જોઈએ. આ ચિન્હો કારીગરોને માટે જરૂરી PPE કે જેનો ઉપયોગ થવો જોઈએ તેના માટે યાદ અપાવનાર તરીકે સેવા આપશે. PPEની પસંદગી ની પ્રક્રિયામાં આ સમાવિષ્ટ હોવું જોઈએ.

– PPE માટે જોખમ અને કાર્ય જરૂરિયાત માટે વિગતવાર સમીક્ષા

- ઉપયોગકર્તા સાથે સલાહમસલત;
- જ્યાં એક કરતા વધુ PPEના પ્રકારની જરૂરિયાત હોય ત્યાં PPEની સુસંગતતા નક્કી કરવી (જેમકે હેલ્મેટ સાથે કાનના મફ્સ);
- કારીગરોની તબીબી સ્થિતિ અને અનુકૂળતાની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં લેવી;
- PPE કે જે માન્યતા પ્રાપ્ત ધોરણો સાથે સુસંગત હોય તેની પસંદગી.

મૂળ જોખમ આકારણી નમૂના માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** દરેક કાર્યસ્થળ પર સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી માટે એક અનુભવી મેનેજરને નિયુક્ત કરો. બધા કંપનીના કામના અધિકાર ક્ષેત્રોમાં મહત્વના કાયદાઓ, નિયમનકારી માર્ગદર્શન, અનુપાલનના મુદ્દાઓ અને પ્રણાલીઓ, અને રિપોર્ટિંગ/રેકોર્ડ- રાખવાની જરૂરિયાતો અદ્યતન રાખો. સુનિશ્ચિત કરો કે કર્મચારીઓ તેમના કાર્યસ્થળના નિયમો અનુસરવાની જવાબદારી જાણે છે અને તેમની પ્રવૃત્તિ તેમની જાતને કે તેમના સહકર્મચારીને કોઈ જોખમમાં મૂકતી નથી. સુનિશ્ચિત કરો કે રોજગારદાતાઓ અને કર્મચારીઓ એ બાબતથી વાકેફ છે કે હાનિ કરી શકે તેવી પરિસ્થિતિમાં તેઓ કામ અટકાવી શકે અથવા કરવાની ના કહી શકે છે. જ્યાં સંબંધિત છે, સુનિશ્ચિત કરો કે સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીની જવાબદારીઓ હીરા અને/અથવા સોનાના ઝવેરાતની ઉત્પાદ માટેના સંભવિત સ્વાસ્થ્ય જોખમના સંચાલનને આવરી લે છે. ખાણના સ્થળ માટે, આપાતકાલીન પ્રતિભાવ આયોજન અને સહયોગની જવાબદારી, સ્થાનિક પ્રજા અને હિસ્સેદારોના સહયોગમાં, સ્પષ્ટ રીતે સોંપી હોવી જોઈએ.
- **લેખિત નીતિ અને કાર્યપ્રણાલી:** સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી ઉપર લેખિત નીતિ બનાવો. નીતિ બધા કર્મચારીઓને પૂરી પાડો અને/અથવા કાર્યસ્થળના સામાન્ય વિસ્તારમાં પ્રદર્શિત કરો. *RJC* કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસમાં કામનું વાતાવરણ, વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિ, જોખમી પદાર્થો, હીરા અથવા સોનાના ઝવેરાતના ઉત્પાદના વેપારથી સંબંધિત સ્વાસ્થ્યના જોખમો, આગથી સલામતી, પ્રાથમિક સારવાર અને સ્વચ્છતા અને આરોગ્ય ઉપર વ્યાપક જરૂરિયાતોની સમાવેશ થાય છે. સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી ઉપર યોગ્ય કંપનીના દસ્તાવેજો વિકસાવો. કાર્યરત પ્રક્રિયાઓ વિકસાવો જેમકે નિયમિતતા આયોજન અને વ્યાયામ, વેપાર સંબંધિત મુદ્દાઓ સંબોધવા માટે. પ્રક્રિયાઓની બધા યોગ્ય કર્મચારી સાથે વાતચીત કરો, ભણતરના સ્તરને ધ્યાનમાં લઈને. પ્રદર્શન કરવાની પ્રક્રિયા અને માહિતી જ્યાં ઉચ્ચ જોખમની પ્રક્રિયા થવાની છે તેના સંદર્ભ માટે ધ્યાનમાં લો. મહત્વની પ્રક્રિયા અનુસરવા કર્મચારીઓને પ્રોત્સાહિત કરવા લક્ષ્યાંક નક્કી કરો. ખાણના સ્થળો માટે, અદ્યતન લેખિત આપાતકાલીન પ્રતિભાવ આયોજન સ્થાનિક પ્રજા, કારીગરો અને તેમના પ્રતિનિધિઓ અને સંબંધિત એજન્સી, ખોદકામ માર્ગદર્શન માટે *UNEP*ની *APELL* મુજબ બનાવો અને જાળવો અને સુનિશ્ચિત કરો કે બધા હિસ્સેદારો તે સમજે અને આયોજન અમલમાં મૂકે. સંભવિત અસરકારક પ્રજાએ એ જાળવવું જરૂરી છે કે આપાતકાલીન સ્થિતિમાં શું કરવું જોઈએ.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના કિસ્સાઓ અને પરંપરાના સચોટ રેકોર્ડ જાળવો. બધા કિસ્સાઓ રેકોર્ડ કરો (જરા ચૂકાઈ ગયેલ સહિત) અને તેના પરિણામોની તપાસ કરો. પુનરાવર્તનનું જોખમ ઓછું કરી શકાય તે માટે લઈ શકાય તેવા પગલાં શોધો. નજરમાં આવેલ મુદ્દાઓ સંબોધવા માટે લેવાયેલા સુધારણાના પગલાં વિગતવાર નોંધો. આ રેકોર્ડ્સને સ્થાનિક નિયમો સાથે સુસંગત

સમયગાળા માટે, અથવા જ્યા નિયમો અસ્તિત્વમાં નથી ત્યાં ઓછામાં ઓછા 3 વર્ષ માટે રાખો. જ્યારે લાંબા સમયના ગુપ્ત રોગોની સંભાવના હોય, જેમકે ઘોંઘાટને કારણે શ્રવણ શક્તિ ગુમાવવી અથવા વ્યાવસાયિક કેન્સર, વ્યાવસાયિક સ્વાસ્થ્ય ડેટા 30 વર્ષ સુધી રાખવાની જરૂરિયાત રહેલી છે.

- **કર્મચારીઓની સંલગ્નતા:** સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીની નીતિ, પ્રક્રિયા અને આપાતકાલીન યોજનામાં કર્મચારીઓનું માલીકીપણ સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીથી વાકેફ વાતાવરણ ઊભું કરવા માટે સાડું છે. કર્મચારીઓ સાથે સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવા અથવા વ્યવસ્થાપન સાથે ઊભા થયેલ ચિંતાઓ વર્ણવવા ઔપચારિક પ્રક્રિયા બનાવો. આ વ્યાપાર સંગઠન અથવા ઔપચારિક સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી કમિટી દ્વારા હોય શકે. બિન-ઔપચારિક પ્રક્રિયા પણ બનાવો, જેમકે, સૂચન પેટી અથવા ટીમ મિટીંગ, કારીગરો સાથે સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના મુદ્દા અથવા સુધારણા કરવા માટે. કર્મચારીઓને વાકેફ બનાવો કે કઈ રીતે કંપની સાથે સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીની ચિંતાઓ ઊભી કરવી. કર્મચારીઓ કોઈ પણ પરિસ્થિતિ કે જેમાં તેઓ વિચારે છે કે જીવન અથવા સ્વાસ્થ્યનું જોખમ રહેલું છે તેનો અહેવાલ નિરીક્ષક તરત જ આપવા સક્ષમ હોવા જોઈએ.
- **તાલીમ:** કર્મચારીઓને નિયમિત રીતે તેમના કાર્યોમાં સામેલ જોખમો અને ભય અને તેમને સંબોધવાની જવાબદારી અને પ્રક્રિયા પર તાલીમ અપાવી જોઈએ. બધા નવા કર્મચારીઓને અસરકારક સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી પર પરિચય આપો અને સુનિશ્ચિત કરો કે તેઓ કંપનીના કાર્યો અને નીતિઓથી પરિચિત હોય. આપાતકાલીન સમયમાં શું કરવું જોઈએ તેના પર સ્પષ્ટ સૂચનાઓ આપો. જ્યાં યોગ્ય હોય, ત્યાં આપાતકાલીન પ્રતિભાવ ઉપર સ્થાનિક આપાતકાલીન પ્રતિભાવ એજન્સી અને સ્થાનિક પ્રજા સાથે સંયુક્ત તાલીમ સત્ર ગોઠવો. કર્મચારીઓની જવાબદારીઓ અને ભણતર આધારે તાલીમ આપો અને નિયમિત રીતે પુનરાવર્તિત કરો. બધી સામગ્રી, હદ અને તાલીમ પ્રાપ્ત કરનારના રેકોર્ડ રાખો.

E. વધુ માહિતી

સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષાના મુદ્દા પર વધુ માહિતી નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ ધરાવે છે:

- આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO) – સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા સંમેલનોની યાદી
www.ilo.org/ilolex/english/subjectE.htm#s12
- ILO સુરક્ષિત કામ કાર્યક્રમ – માહિતી અને સંશોધનો
www.ilo.org/public/english/protection/safework/
- ILO કન્વેશન 176 ખાણોમાં સુરક્ષા અને સ્વાસ્થ્ય (1995)
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C176
- ILO કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસ ઓન સેફ્ટી એન્ડ હેલ્થ ઇન ઓપનકાસ્ટ માઇન્સ
www.ilo.org/public/english/protection/safework/cops/english/download/e920175.pdf
- ખાણોમાં સુરક્ષા અને સ્વાસ્થ્ય પર ILOની ભલામણો 183 (1995)
www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R183
- ICMC ટકાવ વિકાસ માળખું – સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી સિદ્ધાંત 5
www.icmm.com/our-work/sustainable-development-framework
- સામાજિક જવાબદારી માટે વ્યાપાર – સ્વાસ્થ્ય અને સુખાકારી મુદ્દો સંક્ષિપ્ત
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=50304

- વિશ્વ બેન્ક/આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાં નિગમ- પર્યાવરણ, સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી માર્ગદર્શિકા
www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/Content/EnvSocStandards
- વિષુવવૃત્ત સિદ્ધાંતો
www.equator-principles.com/principles.shtml
- સામગ્રી સલામતી ડેટા પત્રિકાઓ- માહિતી
www.materialsafetydatasheetssearch.info/
- નેશનલ સ્ક્રીન સેન્ટર-નિકલ એલર્જી
www.nsc.gov.sg/cgi-bin/WB_ContentGen.pl?id=103&gid=33
- સામગ્રી સલામતી ડેટા પત્રિકા – સોનું
www.cise.columbia.edu/clean/msds/gold.pdf
- યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ન્યુક્લિયર રેગ્યુલેટરી કમિશન – ચળકતા જેમ્સ્ટોન પરની માહિતી પત્રિકા
www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/fact-sheets/irradiated-gemstones.html
- માઇનીંગ માટે સ્થાનિક ધોરણે માહિતી અને તૈયારીઓ (APELL) - પશ્ચાદભૂમિકા
www.unep.fr/scp/sp/publications/brochures/pdf/APELLmining.pdf
- માઇનીંગ હસ્તપુસ્તિકા માટે APELL (2001) (ઇંગ્લીશ, રોમાનીયન, સ્પેનિશ અને સ્વીડીશ)
www.unep.fr/scp/publications/details.asp?id=WEB/0055/PAUNEP
- ICMM – આપાતકાલીન તૈયારીઓ અને પ્રતિભાવમાં સારું આચરણ
www.icmm.com/page/1169/library/documents/good-practice-in-emergency-preparedness-and-response
- માઇનીંગ એસોસિએશન ઓફ કેનેડા – આપાતકાલીન સંચાલન માર્ગદર્શિકા
www.mining.ca/www/media_lib/TSM_Documents/TSM_Publications/2007/Crisis_Man_03_2007.pdf
- સ્વાસ્થ્ય જોખમ સંચાલન પર ICMM માર્ગદર્શન
<http://www.icmm.com/page/14733/new-guidance-on-health-risk-assessment>

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.7) શિસ્ત અને ફરિયાદની કાર્યપ્રણાલી

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

કાર્યસ્થળના શિસ્તનો અર્થ એ છે કે કામ સંબંધિત વર્તન અથવા પ્રદર્શન યોગ્ય કરવું અથવા સુધારવું. ફરિયાદની પ્રણાલીનો અર્થ એ છે કે કર્મચારીઓ વ્યવસ્થાપનના વ્યવહાર અથવા નિર્ણયો અંગે ચિંતા ઉભી કરવી અને આની તપાસ કરાવવી અને ઉકેલ મેળવવો

સ્ત્રોત: http://www.smartmanager.com.au/web/au/smartmanager/en/pages/115_work.html

COPનું શિસ્ત અને ફરિયાદની કાર્યપ્રણાલીનો વિભાગ દેખરેખ હેઠળ કામ કરતા કર્મચારીઓની બધી સુવિધામાં લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

કાર્યસ્થળ પર શિસ્તની દેખરેખ સમસ્યારૂપ વર્તન અથવા પ્રદર્શનના મુદ્દાઓ સુધારવાની રીતે જોવા જોઈએ. તે માત્ર કર્મચારીઓને દંડ આપવા રીતે ન જોવાવું જોઈએ. નિરીક્ષક અને સત્તામાં બીજા વ્યક્તિએ જાણવું જોઈએ કે શિસ્તના પગલાંના હેતુઓ સમસ્યા, ક્રિયા અથવા વર્તન સુધારવાનું છે, વ્યક્તિ નહિ.

દુર્ભાગ્યપૂર્ણ રીતે, કેટલાક કાર્યસ્થળે શિસ્ત એક તીવ્ર સ્વરૂપ લે છે. તેમાં ભૌતિક (શારીરિક) સજા અને માનસિક, માનસિક, અથવા જાતીય શોષણનો સમાવેશ થાય છે. કાર્યસ્થળે દસ્તાવેજીત થયેલા ગેરવ્યાજબી વ્યવહારના ઉદાહરણોમાં આનો સમાવેશ થાય છે: પુશ-અપ અથવા દોડવા માટે ફરજ પાડવી, વધુ સમય માટે સુર્યના તડકામાં ઉભા રાખવું, માર ખાવો કે માથામાં મારવું, હિંસાની ધમકી, જાતિય અથવા વંશીય પજવણી અથવા વેતન, ખોરાક અથવા સેવાઓ ન આપવી. આ અને સમાન ક્રિયાઓ મૂળભૂત માનવ ગૌરવ અને માનવ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન ગણવામાં આવે છે.

શિસ્તના પગલાં, જો જરૂરી હોય તો, સતત અને ન્યાયપૂર્ણ રીતે બધા કર્મચારીઓમાં લાગુ પડવા જોઈએ. નિરીક્ષકને કોન્ટ્રાક્ટરો જેમકે સુરક્ષા દળોને કઈ રીતે કોઈ પણ શિસ્તના મુદ્દાનું સંચાલન કરવું તેની યોગ્ય તાલીમ અપાવી જોઈએ. જ્યારે શિસ્તની કાર્યવાહીનો વિષય હોય ત્યારે, કર્મચારીઓને આરોપોની વિગતોની પહોંચ હોવી જોઈએ અને જવાબ આપવા માટે અધિકાર અને/અથવા કોઈપણ શિસ્તના નિર્ણય સામે અપીલ જવાબમાં કોઈ પણ નકારાત્મક જવાબ વગર આપવાનો હક. સુરક્ષા કર્મચારીઓ અને સૈન્યને કામના સ્થળે શિસ્તમાં ભાગ લેવા માન્યતા આપવી જોઈએ નહિ. તેમની ભૂમિકા સ્પષ્ટ રીતે પરિસરની અને પરિસરમાં આવેલ વ્યક્તિઓ અને ઉત્પાદનની સુરક્ષા પૂરતી જ મર્યાદિત હોવી જોઈએ.

જ્યારે કામના સ્થળે શિસ્તની કાર્યપ્રણાલી થાય છે, તે જરૂરી છે કે ફરિયાદની કાર્યવાહી સ્થળે અમલ કરવામાં આવે. આને કારીગરોને અનુચિત વ્યવહારનો અહેવાલ નિરીક્ષક સિવાય અન્ય વ્યક્તિને કરવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ. પ્રક્રિયાએ ગોપનીયતા સ્થાપિત કરવાની જરૂરિયાત રહે છે, કે જે કર્મચારીઓની ખાનગીપણુંની આમાન્ય માટે અને શક્ય પ્રતિકારની સામે રક્ષણ. કાર્યકરો સાથી કાર્યકર

સાથે સંકળાયેલ અથવા ઔપચારિક પ્રક્રિયાઓ દરમિયાન સંઘ સરકારી હોવા જોઈએ. તે મહત્વનું છે કે કાર્યકર કે જે સમસ્યા કે દુર્વ્યવહાર માટે અહેવાલ આપે તેમણે નકારાત્મક પરિણામોનો ભોગ બનવા જોઈએ નહિ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

યુનિવર્સલ ડેકલેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ (1948) અને ધ ઇન્ટરનેશનલ કન્વેન્શન ઓન સિવિલ એન્ડ પોલિટિકલ રાઈટ્સ (1966) "ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા નાલેશીભર્યો વ્યવહાર કે સજા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. યુડીએચઆર અનુચ્છેદ 23 વધુ જણાવે છે કે દરેક જણ જે "કામ માટે ફક્ત અને અનુકૂળ પરિસ્થિતિનો" હક છે.

બધા વ્યક્તિઓનું ત્રાસ અને અન્ય ઘાતકી, અમાનુષી અથવા નામોશી ભર્યો વ્યવહાર અથવા સજા માટેનું નિવેદન (1975) જણાવે છે કે "ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા નામોશી ભર્યો વ્યવહાર કે સજાની કોઈ પણ ક્રિયા માનવીની ગરિમા માટે ગુનો છે અને યુનાઈટેડ નેશન્સના હક પત્રક હેતુ માટે રદિયો તરીકે નિંદા કરવામાં આવશે અને માનવ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન અને યુનિવર્સલ ડેકલેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સમાં મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ જાહેર કર્યા છે."

આ સંધિઓ અને જાહેરાતો મોટા ભાગના યુનાઈટેડ નેશન્સ સભ્યો દ્વારા બહાલી આપવામાં આવે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટાભાગના દેશો શારીરિક સજા પર પ્રતિબંધ, સામાન્ય રીતે તેમના બંધારણીય માળખામાં. વધુમાં, કેટલાંક દેશોએ કર્મચારીઓ માટે શિસ્તની કાર્યવાહી, દુર્વ્યવહાર, પજવણી અને ફરિયાદની પ્રક્રિયા માટે ઝીણવટપૂર્વક ચોક્કસ કાયદાઓ બનાવ્યા છે. સભ્યો એ તેઓ જ્યાં કામ કરે છે ત્યાંના સ્થાનિક કાયદાની જરૂરિયાતોથી જાણકાર હોવા જોઈએ.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: એ આકારણી કરવા કે ત્યાં અયોગ્ય અથવા અસ્વીકાર્ય શિસ્ત અથવા ફરિયાદ પ્રક્રિયાની યોગ્ય વેપાર સંજોગોમાં આકારણી કરવી જોઈએ. સુરક્ષા દળો ચોક્કસ જોખમો રજૂ કરી શકે છે અને જોખમની આકારણીમાં સમાવી શકે છે. આધારભૂત જોખમની આકારણીના નમૂના માટે પૂરણાવી 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** સુનિશ્ચિત કરોકે શિસ્ત અને ફરિયાદની પ્રક્રિયાની જવાબદારી અનુભવી વ્યવસ્થાપનના કાર્યો, જેમકે માનવ સંશાધનન એક ભાગ હોય. વિશ્વાસુ માણસની નિયુક્તિ કરો, કે જે વેપારની બહારનો પણ હોય શકે, ફરિયાદોના સંચાલન માટે જવાબદાર હોય.

- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** શિસ્ત અને ફરિયાદની કાર્યવાહી માટે લેખિત નીતિ વિકસાવો. નીતિના હેતુઓ, કર્મચારીઓની અપેક્ષા અને સ્થાપિત મુખ્ય પ્રક્રિયાઓ સમજાવો. વિભિન્ન પ્રકારોને અયોગ્ય ક્રિયા માટે કાયદાકીય અને કંપની આધારિત સજાઓ વર્ણવો - બંને કારીગરો અને નિરીક્ષકોના વર્તાવ માટે. શિસ્તની પ્રક્રિયા માટે એસ્કેલેટીંગ શ્રેણીના કાયદા સ્થાપિત કરવાનું ધ્યાનમાં રાખો, વર્તાવની ગંભીરતાને આધારે. કર્મચારીઓના શિસ્ત માટે સુરક્ષા દળ પર પ્રતિબંધ હોવો જોઈએ. કારીગરો માટે ફરિયાદ ઉભી કરવા માટેની પ્રણાલી સ્થાપિત કરો કે જે તેમને બદલાના જોખમમાં ન મૂકે.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** રેકોર્ડ રાખવાએ શિસ્ત અને ફરિયાદ કાર્યવાહી દર્શાવવા માટેનું વાજબી અને સંગત ચાવીરૂપ ઘટક છે. મૌખિક અને લેખિત ચેતવણીઓ, નિરીક્ષણો અને બરતરફીઓનો રેકોર્ડ રાખો. ફરિયાદની પ્રક્રિયા દરમિયાન ગોપનીયતા જાળવાવી જોઈએ
- **તાલીમ:** યોગ્ય શિસ્ત અને ફરિયાદ કાર્યવાહી પર તાલીમ આપો, ખાસ કરીને તેવ્યક્તિને કે જેઓ કારીગરોનું નિરીક્ષણ કરે છે અથવા સત્તાનું અન્ય સ્વરૂપ જેમકે સુરક્ષા જાળવવી. નીતિનો સંદર્ભ લો અને કારીગરોના શિસ્તની યોગ્ય પ્રક્રિયા પર ભાર મૂકો. સુનિશ્ચિત કરો કે વેપાર દ્વારા માન્ય શિસ્ત પ્રક્રિયાથી કારીગરો વાકેફ હોય. સુનિશ્ચિત કરો કે કારીગરો જાણે છે કે કઈ રીતે ફરિયાદ કરવી અને નકારાત્મક પરિણામો વગર તેમ કરે. કર્મચારીઓની જવાબદારી પ્રમાણે તાલીમ ગોઠવો અને તેનું પુનરાવર્તન કરો. તાલીમના સૂચિ, હદ અને પ્રાપ્તિકર્તાઓના રેકોર્ડ રાખો.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ પર શિસ્ત અને ફરિયાદની કાર્યવાહી માટે વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- ACAS – એડવાઇઝરી હેન્ડબુક ઓન ડિસિપ્લિન એન્ડ ગ્રીવેન્સીઝ એટ વર્ક (યુકે):
www.acas.org.uk/index.aspx?articleid=890
- સીઆઈપીડી – ડિસિપ્લિન એન્ડ ગ્રીવેન્સીઝ એટ વર્ક (યુકે):
www.cipd.co.uk/subjects/emplaw/discipline/disciplingrievprocs.htm
- સ્માર્ટ મેનેજર – વર્ક પ્લેસ ડિસિપ્લિન :
www.smartmanager.com.au/web/au/smartmanager/en/pages/115_work.html

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.8) કામના કલાકો

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

કામના કલાકોએ સમય છે જ્યારે વ્યક્તિ રોજગારદાતાના નિયંત્રણમાં નોકરી પર છે. આરામનો સમય એ સમય છે કે જ્યારે જ્યારે વ્યક્તિ રોજગારદાતાના નિયંત્રણમાં નોકરી પર નથી. ઓવર ટાઈમ એ કામ કરેલા કલાકો છે જે નિયમિત સૂચિ કરતાં વધારામાં છે.

સ્ત્રોત: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?CO30>

COPનો કામના કલાકોનો વિભાગ કર્મચારી સાથેની બધી સુવિધાઓમાં લાગુ છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

કામના કલાકો એ સુરક્ષિત અને માનવીય કામ કરવાથી પરિસ્થિતિના મૂળભૂત ઘટકો છે. હંમેશનું પ્રથમ આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠનનું કામના કલાકો પરનું સંમેલન 1919માં મહત્તમ અઠવાડિયા ટીક 48 કલાકનું નિયત થયું છે. ઉત્પાદન અને નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગોમાં વધારાના કામના કલાકો નાગરિક સમાજ અને વ્યાપારી સંગઠનો દ્વારા મોટાભાગના ઊભા કરાતા પ્રશ્નોમાંનું એક રહ્યું છે. વધુમાં શોષણ વિષે ચિંતા અને પારિવારિક જીવન પર અસર, કાર્યસ્થળના સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષાના જોખમો વધુ કામના કલાકોથી થાય છે.

ખોદકામ ઉદ્યોગમાં લાંબા કામના કલાકો સામાન્ય છે. દુરના સ્થળો, સ્થળાંતર અથવા દેશનિકાલ કામદારો, અને લાંબા પાળી માટે પ્રિયમ ચૂકવણીનું સંયોજનનો આમાં ફાળો છે. લાંબા કામના કલાકો અને વિશ્રાંતિ અથવા રજાની પણ ઉત્પાદનકાર્તા ઉદ્યોગો જેવાં કે હીરા ઘસવામાં દસ્તાવેજીત થયાં છે. ગ્રાહકોની માંગ, વેપારની તે માંધ સાથે કામ કરવાની ક્ષમતા અને કારીગરોની ઓવરટાઈમમાં કામ કરવાની ઈચ્છા ફાળો આપે છે. ગોઠવણી કે જ્યાં કારીગરને નંગ પ્રમાણે ચૂકવણી કરવામાં આવે, કલાકો ઉપર નહિ, પણ વધારાના કામના કલાકોમાં પરિણમી શકે છે.

કાયદાકિય સ્વરૂપના અથવા સંમત કામ સપ્તાહ કરતાં કરવામાં આવતા બધા કામના કલાકો ઓવરટાઈમ તરીકે ગણવામાં આવે છે. કારણ કે આ સેક્ટર અને દેશ પ્રમાણે બદલાય છે, ઓવરટાઈમનો દર રાષ્ટ્રીય કાયદામાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે અથવા કોઈપણ લાગુ સામૂહિક કરાર પ્રમાણે ગણવામાં આવવી જોઈએ. ઓવરટાઈમ સ્વૈચ્છિક હોવો જોઈએ અને નહિ કે બળજબરી પૂર્વકનો. ઘણા રોજગારદાતા અને કારીગરો વચ્ચેના કરારની જરૂરિયાત છે કે કારણસરના ઓવરટાઈમ માટે કારીગરોએ કામ પર હાજર રહેવું જોઈએ. ઓવરટાઈમમાં કામ કરવાની વિનંતિએ સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીની વિચારણા પણ ગણતરીમાં લેવાં જોઈએ તેમજ કારીગરોના વ્યક્તિગત સંજોગો, પારિવારિક સંજોગો સહિત.

કામના સ્થળે આરામ એ કામના જીવનના સંતુલનનો જટિલ ભાગ છે. અઠવાડિક આરામ અને ચૂકવાતી વાર્ષિક રજાઓ એ મોટાભાગના કારીગરોના કરારોનો સામાન્ય ભાગ છે અને પૂરી પાડવી જ જોઈએ. જ્યાં વારાફરતી પાળી, જેમકે ખાણના સ્થળોનો અર્થ એ છે કે સાત સળંગ કામના દિવસોમાં એક આરામનો

દિવસ ન મળે, વૈકલ્પિક ગોઠવણી વળતરમાં માન્ય હોવી જોઈએ. ખાસ રજાઓ, જેમકે, માતૃત્વ અને પિતૃત્વની રજા અને સહેમાય રજા લાગુ રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ સાથે અનુકૂળ મળવી જોઈએ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠનમાં કામના કલાકો, અઠવાડિક આરામ અને વાર્ષિક રજાઓ ઉપર સંખ્યાબંધ સંમેલનો છે. ILO સંમેલન 1 કામના કલાકો (ઉદ્યોગ) 1919 દિવસના 8 કલાક અથવા અઠવાડિયાના 48 કલાકો મૂળભૂત સિદ્ધાંતો નક્કી થયા છે. અનુગામી ILO સંમેલન 30 કામના કલાકો ઉપર (વાણિજ્ય અને કચેરીઓ) 1930 આ સિદ્ધાંતોને પ્રબલીકૃત કરે છે. આ ઘણા રાજ્યોના કાયદાના અઠવાડિક કામના કલાકો 48 કલાકો અથવા ઓછા આધારભૂત બન્યા છે.

બન્ને સંમેલનો 1 અને 30 આ મર્યાદિત વ્યાખ્યાયિત સંજોગોની વિચલન માન્ય છે. ઉદાહરણ તરીકે, કર્મચારીઓ કે જેમનું કાર્યનો પ્રકાર ખંડિત હોય તેની શ્રેણીઓ માટે અપવાદો અથવા અન્ય કર્મચારીઓ માટે ઠરાવેલ મર્યાદા બહાર કરવામાં આવે છે. કામચલાઉ અપવાદો માટે સ્વીકૃતિની જરૂર છે, જે રાષ્ટ્રીય નિયમનો હેઠળ લેવાવી જોઈએ. આમાં સમાવેશ છે, ઉદાહરણ તરીકે, અપવાદરૂપ અથવા તો ત્વરિત કામ અથવા સારકામનું દબાણ, અને વૈકલ્પિક કામના કલાકની ગોઠવણી કે જે કારીગરો અને રોજગારદાતા સંગઠનો વચ્ચે અને સરકાર દ્વારા માન્ય હોય. એવા કામો કે જે સતત પાળીના કમમાં કરવામાં આવતું હોય તેનો પણ અપવાદ છે. આ કિસ્સામાં, અઠવાડિક સંમતિ મળેલ મહત્તમ કલાકો 56 છે, સાથે અઠવાડિક આરામના સમયનું વળતર રાષ્ટ્રીય કાયદા હેઠળ સુરક્ષિત પ્રક્રિયા દ્વારા થાય છે.

ILO સંમેલન 14 અઠવાડિક આરામ (ઉદ્યોગ) ઉપર 1921 અને સંમેલન 106 અઠવાડિક આરામ (વાણિજ્ય અને કચેરીઓ) ઉપર 1957 જણાવે છે કે દરેક કારીગરને ઓછામાં ઓછા સતત 24 કલાકનો આરામનો દર અઠવાડિયે અધિકાર છે. રોજગારદાતાઓ અપવાદ માટે વેપારી સંઘો અથવા અન્ય કારીગર પ્રતિનિધિ સાથે પરામર્શમાં સંમત થઈ શકે.

ILO સંમેલન 132 ચૂકવણી સાથેની રજાઓ (સુધારેલી) 1970 જણાવે છે કે કારીગરોને ખાતરીપૂર્વકના લઘુત્તમ રજાનો સમયગાળો હોવો જોઈએ. આ વાર્ષિક રજાઓ એક વર્ષની સેવામાં ત્રણ અઠવાડિયાથી ઓછી હોવી જોઈએ નહિ.

ILO સંમેલન 183 પ્રસુતિ સંરક્ષણ 2000 જણાવે છે કે સ્ત્રીઓને બાળકના જન્મ પછી પ્રસુતિની રજાઓ મળવી જોઈએ. સ્ત્રી જ્યારે કામ પર પાછી આવે, સંમેલન 183 એ સ્તનપાન માટેના દિવસ દરમિયાનના સંરક્ષણો બનાવેલા છે.

RJC કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસ માટે જરૂરી છેકે સભ્યો મહત્તમ કામના કલાકો, અઠવાડિક આરામ અને વાર્ષિક રજાઓ ILO સંમેલનો 1, 14, અને 132 મુજબ પાલન કરે. ઓવરટાઈમ અઠવાડિક 12 કલાક જેટલો મર્યાદિત હોવો જોઈએ અને અનિયમિત આધારે. ચોક્કસ સંજોગો માટે અપવાદો, જેવાંકે, દેશ-વિદેશમાં હવાઈ યાત્રા કરવી વગેરે માન્ય છે. આમ છતાં ગોઠવણી લાગો પડતા કાયદાઓ સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ અને હજી પણ સલામત અને માનવીય કાર્ય પરિસ્થિતિ પૂરી પાડતી હોવી જોઈએ.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

લગભગ બધા દેશોમાં યોગ્ય દિવસ અને અઠવાડિક કામના કલાકો નક્કી કરવા કાયદાઓ છે, આખા દેશ અને/અથવા ચોક્કસ સેક્ટર અથવા નોકરી માટે. ઘણા દેશોમાં અઠવાડિયા દીઠ મહત્તમ નક્કી કામના કલાકો હોય છે, કે જે 40 થી 48 કલાક અઠવાડિયા દીઠની વચ્ચે બદલાતા રહે છે. આ નક્કી કરેક મહત્તમ અથવા સમયગાળા માટે સરેરાશ હોય શકે. કાયદાઓ મોટેભાગે ઓવરટાઈમના મહત્તમ કામ કરવાના કલાકો પણ નિયત કરે છે, અઠવાડિક આરામના દિવસો અને વાર્ષિક રજાઓના હક સાથે. ઘણા દેશોએ રોજગારદાતા માટે કારીગરોને બાળકના જન્મ માટે માતૃત્વ અને /અથવા પિતૃત્વની રજાઓ આપવાણી જોગવાઈઓ કરી છે.

વેપાર સંજોગોને લાગુ રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ ILO સંમેલનોથી બદલાય શકે અને RJC પદ્ધતિ હેઠળ પ્રાધાન્ય લે છે. તમામ કામકાજના અધિકાર ક્ષેત્રોમાં બધા સંબંધિત કાયદાઓ અને નિયમનોના જાણકાર હોવું જરૂરી છે. કામના કલાકો, આરામ અને રજાઓ પરના કાયદાના પાલનમાં નિષ્ફળતા સજાઓ જેવીકે દંડથી લઈને વ્તક્તિઓની કેદ સુધી દોરી જાય છે.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપાર સંજોગોને યોગ્ય આકારણી કરવા કે ત્યાં મહત્તમ કામના કલાકો વધવા અથવા રજાઓના અધિકારો ભંગ કરવાના જોખમ માટે જોખમ આકારણી કરવી. સંચાલનના દેશોમાં કામના કલાકો અને રજાને સંબંધિત નિયમો વેપારે સમજવા જોઈએ. સ્થાપિત કરો કે વધારના કામના કલાકો, આરામના વિરામનો અભાવ અથવા ફરજિયાત રજાઓ ,અથવા અન્ય બાબતો અંગે કોઈ મુદ્દાઓ છે કે નહિ. આધારભૂત જોખમ આકારણી નમૂના માટે પૂરવણી 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાં પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** કામના કલાકો અને અન્ય આરામ અને રજાના હકોની ગોઠવણી અને નિરીક્ષણ એ અનુભવી વ્યવસ્થાપનના કાર્યોનો એક ભાગ હોવો જોઈએ. નીતિની ગોઠવણી અને દેખરેખ એ કાર્યોની જવાબદારી હોવી જોઈએ જેમકે, માનવ સંશાધનની , નિયમનની જરૂરિયાતને કારણે વિચારણા સહિત. નીતિના માર્ગદર્શન હેઠળ, રોજબરોજના કામના કલાકોનું વ્યવસ્થાપન, તે ઉત્પાદન અને ઓપરેશન માટે જવાદાર લોકો પર આવવું જોઈએ.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** કામના કલાકો, આરામ અને રજાના હકો માટે લેખિત નીતિઓ વિકસાવો. નીતિના હેતુઓ, કામના કલાકો, ઓવરટાઈમ અને રજાઓ માટે નિયમનની જરૂરિયાતો, કર્મચારીઓની અને કોન્ટ્રાક્ટોની અપેક્ષાઓ અને સ્થાપિત કાર્યપ્રણાલીઓ સમજાવો. કોઈપણ વેપારી સંઘો અથવા અન્ય કારીગર સંગઠનો સાથે મેળવાયેલ કરારોએ કામના કલાકો, ઓવરટાઈમ, વિરામ અને રજા સાથે કામ પાર પાડવનું રહેશે.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** અસરકારક પદ્ધતિ વિકસાવો કે જે દરેક કારીગરના દિવસોના કલાકોની ગણતરી, અને ઓવરટાઈમ અને રજાઓની હકદારીનો ટ્રેક રાખે. સુનિશ્ચિત કરો કે મેનેજર અને કારીગરો પદ્ધતિને

સમજે છે કે જેથી તેઓ સરળતાથી કલાકો અને નિયમિત કામના કલાકોમાં કોઈ પણ પરિવર્તનોનો રેકોર્ડ રાખી શકે.

- **તાલીમ:** તેઓકે જે રોજબરોજના કામના કલાકોના વ્યવસ્થાપન માટે જવાબદાર છે તેમને વેપારની નીતિ અને રેકોર્ડિંગ પદ્ધતિ અંગે તાલીમ પૂરી પાડો. કર્મચારીઓની જવાબદારી પ્રમાણે તાલીમ ગોઠવો અને તેનું પુનરાવર્તન કરો. તાલીમના સુચિ, હદ અને પ્રાપ્ત કરનારાના રેકોર્ડ રાખો.

E. વધુ માહિતી

કામના કલાકો, આરામ અને રજાઓ પર વધુ માહિતી નીચેની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે:

- ILO- કામની પરિસ્થિતિ અને રોજગારદાતાના કાયદાઓ પર ડેટાબેઝ (કામના સમયના કાયદાઓ પર માહિતી 100 કરતા વધુ દેશોમાં)
www.ilo.org/public/english/protection/condtrav/database/
- ILO સંમેલનોના 1, 14, 30, 132 અને 183 ટેક્સ્ટની લિંક:
www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm
- ILO - કામના કલાકો વિશ્વના રિપોર્ટ (2007)
www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/lang--en/WCMS_082827/index.htm
- સામાજિક જવાબદારીઓનો વેપાર- કાર્ય જીવન ગુણવત્તા મુદ્દા સંક્ષિપ્તમાં:
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=50965
- રોજગારદાતા અને કામ-જીવન સમતુલા (યુકે):
www.employersforwork-lifebalance.org.uk/

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.9) મહેનતાણું

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

મહેનતાણું એ નિયોક્ત દ્વારા કારીગરોને ચૂકવવામાં આવે છે. તેમાં વેતન અથવા પગાર અને અન્ય કોઈપણ લાભનો કિંમતમાં અથવા વસ્તુ સ્વરૂપે સમાવેશ થાય છે.

(સ્ત્રોત: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C100>)

COPના મહેનતાણા નો વિભાગ કર્મચારી સાથેની બધી સુવિધામાં લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

વેતન-સંબંધિત લાભો દેશો મુજબ બદલાતા હોય છે, પરંતુ હંમેશા વસ્તુઓ જેવીકે, રજાના દિવસો, ઓવરટાઈમનું વળતર, માંદગીનું વળતર, સ્વાસ્થ્ય લાભો, પ્રોત્સાહનો અને ભથ્થાં, મર્યાદિત પારિવારિક રજાના વળતરસાથેના લાભો, અને વચત યોજનાઓનો હંમેશા સમાવેશ થતો હોય છે. કેટલાંક કિસ્સાઓમાં કારીગરોને બિન-વેતન લાભો જેવાંકે સ્વાસ્થ્ય સંભાળ, રહેઠાંણ, કર્મચારીનું શિક્ષણ અને મૂળભૂત રેવાઓ જેવીકે પાની અને વિજળી વગેરે પૂરી પાડવામાં આવી શકે છે.

લઘુત્તમ વળતર એ લઘુત્તમ કિંમત છે કે જે દેશના કારીગરને ચૂકવવામાં આવે. તે મોટેભાગે ક્લાકો, દિવસો કે મહિનાને આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે. આદર્શરીતે, આ વેતન કારીગર અને તેની/તેણીના પરિવારની લઘુત્તમ જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરવા આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે, દેશની પ્રવર્તમાન આર્થિક અને સામાજિક પરિસ્થિતિના સંદર્ભમાં. વિશ્વમાં 90% કરતાં વધુ દેશોમાં લઘુત્તમ વેતન નક્કી કરવા માટે કાયદાઓ છે.

વેતની કિંમતથી વધુમાં, તે જરૂરી છે કે કારીગરો તેમની ચૂકવણી નિયમિત રીતે મેળવે. ચૂકવણીની આવૃત્તિ – ઉદાહરણ તરીકે અઠવાડિક, પખવાડિક અથવા મહિને પહેલેથી નક્કી અને મૂજબની હોવી જોઈએ. વેતન બેન્કમાં ટ્રાન્સફર કરીને, રોકડા અથવા ચેક દ્વારા જેમ કારીગર સંમત થાય તેમ હોવું જોઈએ. સામાન્ય રીતે રોજગારદાતા માટે કારીગરને તેમનું વેતન કઈ રીતે ગણવામાં આવે છે તેની સ્પષ્ટ માહિતી પૂરી પડાવી જોઈએ અને અમુક સમય, વેતન અને રજાની માહિતી(રેકોર્ડસ) રાખવી જોઈએ. નિયમિત વેતનની રસીદો કારીગરોને અપાવી જોઈએ કે જે ચૂકવણીના દરો, કોઈપણ ચૂકવાયેલ લાભો અને કોઈપણ લાગુ કપાત સ્પષ્ટ રીતે બતાવતી હોય.

વેતનમાંથી કપાતી કોઈ પણ રકમ ઉચિત પ્રક્રિયા દ્વારા નક્કી થવી જોઈએ. કાયદેસર કપાતમાં ઉદાહરણ તરીકે, આવક કર, પેન્શનનો ફાળો અને સંગઠનની સભ્યપદતાનો સમાવેશ થાય છે. IJC કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસ હેઠળ અસ્વીકાર્ય કપાતો રોજગારદાતા કે એજન્સીમાં ભરતીની ફી, વ્યક્તિગત સંરક્ષણ ઉપકરણોનો ખર્ચ, અને કોઈપણ પ્રકારની ડિપોઝીટ અથવા ઉપકરણ પર એડવાન્સનો સમાવેશ થાય છે. કર્મચારીના વર્તન માટે શિસ્તના પગલાં તરીકે કોઈ કપાત થવી જોઈએ નહિ, સિવાય કે જ્યાં

કર્મચારીઓના કોન્ટ્રાક્ટમાં અથવા મેળવવામાં આવેલ કરારમાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવેલ હોય. કારીગરોને તેમના રોજગારદાતા અથવા કાર્યસ્થળ પાસેથી જોગવાઈઓ અને સેવાઓ ખરીદવા જબરજસ્તી કરવી જોઈએ નહિ. એકંદરે, એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે કપાતને પરિણામે કારીગરની ચૂકવણી લઘુત્તમ વેતનથી નીચી જવી જોઈએ નહિ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

1928માં, આંતર રાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO) એ સંમેલન 28 અપનાવ્યું, જેમાં સહી કરનાર દેશે લઘુત્તમ વેતન નક્કી કરનાર મંડળ કે જે “કારીગરોની અનુકૂળ જીવન ધોરણ જાળવવા, જરૂરિયાતોને સક્ષમ બનાવવા માટે ધ્યાનમાં લે” તે જરૂરી છે. 1970માં, ILO એ સંમેલન 131 અપનાવ્યું, જે પરિબળો કે જે લઘુત્તમ વેતનની ગણતરીમાં સમાવિષ્ટ હોવા જોઈએ તે વર્ણવાયા છે: “કારીગર અને તેના પરિવારની જરૂરિયાતો, દેશમાં તેમના વેતનના સામાન્ય સ્તરો, વસવાટનો ખર્ચ, સામાજિક સુરક્ષાના લાભો, અન્ય સામાજિક જૂથોના સંબંધિત જીવન ધોરણો, આર્થિક વિકાસ માટેની જરૂરિયાતો, દેશની ઉત્પાદન ક્ષમતાના સ્તરો અને ઉચ્ચ સ્તરના રોજગારની જાળવણી”.

માત્ર અને સાનુકૂળ મહેનતાણું માટેના અધિકારો યુનિવર્સલ ડિક્લેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ (1948)ની અનુચ્છેદ 23.3 માં પણ સ્થાપિત થયેલા છે. આ જણાવે છે કે મહેનતાણું કારીગર અને તેના પરિવારની માનવ ગરિમાના લાયક અસ્તિત્વ પણ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ.

એસએ 8000, આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર ધોરણોની પદ્ધતિ, મહેનતાણું પર જોગવાઈઓ ધરાવે છે. આ જણાવે છે પ્રમાણિત કામના અઠવાડિયા માટે ચૂકવાતું મહેનતાણું કાયદાકીય અને ઓદ્યોગિક ધોરણો સાથે મેળ ખાતું હોવું જોઈએ અને કારીગર અને તેમના પરિવારની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે પૂરતું હોવું જોઈએ. એસએ8000 ધોરણો નિયમિત અને કારીગરોને અનુકૂળ રીતે , કોઈપણ શિસ્ત માટેની કપાત વિના, સ્પષ્ટ વિગતવાર વેતન ચૂકવણીઓ જરૂરી છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

લગભગ બધા દેશોમાં રાષ્ટ્રીય મંડળ હોય છે કે જેઓ લઘુત્તમ વળતર રાષ્ટ્રીય રીતે, અથવા સેક્ટર અને/અથવા વ્યવસાય માટે નક્કી કરે. વેતન અને અન્ય લાભો (સામાન્ય રીતે લઘુત્તમ કરતાં વધુ) રોજગારદાતા અને કારીગરો વચ્ચે મેળવાયેલ કરારો દ્વારા સીધી રીતે વાટાઘાટ કરી શકે છે. સંચાલનના બધા અધિકાર ક્ષેત્રોમાં સંબંધિત બધી વેતન શરતોથી વાકેફ હોવું જરૂરી છે.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપારના સંજોગો સાથે યોગ્ય જોખમ આકારણી તે ચકાસવા કે ત્યાં અપૂરતી અથવા અયોગ્ય મહેનતાણુંના જોખમ છે. વેપારે લઘુત્તમ વેતન સંબંધિત કાયદાઓ અને સંચાલનના દેશોમાં કાયદાકીય લાભો સમજવા જોઈએ. જો કોઈ લાગુ કાયદા ન હોય તો, સંબંધિત ભૌતિક સ્થળોમાં વેપાર સેક્ટરો પર અભ્યાસ દ્વારા પ્રવર્તમાન વેતન નક્કી કરો. મૂળ જોખમ આકારણી નમૂના માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** મહેનતાણા માટેની જવાબદારી વ્યવસ્થાપનાના કાર્યોમાં આવવી જોઈએ, જેમ કે માનવસંશાધન, કાયદાની જરૂરિયાતોની યથાયોગ્ય વિચારસરણી સાથે.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** જો યોગ્ય હોય તો, મહેનતાણા પર લેખિત નીતિ વિકસાવો. સુનિશ્ચિત કરો કે સંકળાયેલ માહિતી જેમકે, વેતનના સ્તરો, ચૂકવણીની આવૃત્તિ, માન્ય કપાત માટેની પ્રક્રિયા વગેરે, કારીગરના કોન્ટ્રાક્ટ અથવા સામૂહિક સોદાબાજી કરારમાં સમાવિષ્ટ હોય. કોઈ પણ શિસ્ત પ્રણાલીઓ માટે સ્પષ્ટ પણે યથાયોગ્ય પ્રક્રિયા સ્થાપિત કરો અને સુનિશ્ચિત કરો કે તે મેનેજર અને કારીગરો દ્વારા સમજવામાં આવેલ છે.

રેકોર્ડ રાખવા: હકદારી, વેતન અને કપાતોના રેકોર્ડ માટે અસરકારક પદ્ધતિ વિકસાવો.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ પર વળતર અંગેની વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- ILO – કામ અને રોજગારની પરિસ્થિતિના કાયદા ઉપર ડેટાબેઝ (લઘુત્તમ વેતન ઉપર માહિતી 100 કરતા વધુ દેશોમાં)
<http://www.ilo.org/public/english/protection/condtrav/database/>
- ILO – લઘુત્તમ વેતન નીતિ
<http://www.ilo.org/public/english/protection/condtrav/pdf/infosheets/w-1.pdf>
- એસએ8000 સોશિયલ એકાઉન્ટેબિલિટી ઈન્ટરનેશનલ સ્ટાન્ડર્ડ (2001) - વળતર
www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageID=710
- સામાજિક જવાબદારીનો વેપાર – જીવન વેતન મુદ્દો સંક્ષિપ્તમાં
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=50678

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.10) સામાન્ય રોજગાર શરતો

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

રોજગારદાતા અને કર્મચારી વચ્ચે રોજગાર સંબંધો કાયદાકીય કડી છે કે જે મહેનતાણાની સામે ચોક્કસ પરિસ્થિતિ હેઠળ વ્યક્તિ જ્યારે કામ અથવા નોકરી કરે તેનું અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

સ્ત્રોત: <http://www.ilo.org/public/english/dialogue/ifpdial/areas/legislation/employ.htm>

COPનો સામાન્ય રોજગાર શરતો અને વ્યવહારનો વિભાગ કર્મચારીઓ સાથેની બધી સુવિધાઓમાં લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

રોજગાર સંબંધ એ રોજગારદાતા અને કર્મચારીઓ વચ્ચેની કાયદાકીય કડી છે. તે ત્યારે અસ્તિત્વ ધરાવે છે જ્યારે વ્યક્તિ મહેનતાણા માટે ચોક્કસ પરિસ્થિતિ હેઠળ કામ અથવા સેવા બજાવે. અનુરૂપ કાનૂની સાધન રોજગારનો કરાર છે, જે લેખિતમાં અથવા મૌખિક, વ્યક્ત કરવામાં આવે અથવા અમલમાં મૂકી શકાય છે.

તે રોજગાર સંબંધ દ્વારા, જોકે કરાર દ્વારા વ્યાખ્યાયિત છે કે, પારસ્પરિક હક અને જવાબદારીઓ કર્મચારી અને રોજગારદાતા વચ્ચે પેદા થાય છે. તે મૂખ્ય સાધન છે જેના દ્વારા કારીગર મજૂર કાયદાઓ અને સામાજિક સુરક્ષાના વિસ્તારોમાં રોજગાર સાથે સંબંધિત હકો અને લાભો સુધીની પહોંચ મેળવે છે.

પરંપરાગત રોજગાર સંબંધ એક જ રોજગારદાતા સાથે પૂર્ણ સમયના કામ આધારિત હોય છે, અમર્યાદિત સમય માટે રોજગારના કોન્ટ્રાક્ટ હેઠળ, વિનાકારણ બરતરફી સામે રક્ષણ સાથે. છેલ્લાં વીસ વર્ષોમાં, વૈશ્વિક અર્થતંત્રમાં રોજગારની નવી રીત ઉભરીને આવી છે. આમાં નિયત મુદત કરારોનો વધતો ઉપયોગ અને કરારની વ્યવસ્થા કે જેમાં કારીગરો યૂસ્ત પણે કર્મચારીઓ નથિ તેનો સમાવેશ થાય છે. આ વ્યવસ્થા હેઠળના કેટલાંક કારીગરોને મજૂર અને સામાજિક સુરક્ષાના કાયદા હેઠળ નબળું સંરક્ષણ મળે છે. કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસને જરૂરી છે કે મજૂર કે સામાજિક સુરક્ષા જવાબદારીઓએ આ પ્રકારની વૈકલ્પિક રોજગાર સંબંધોના ઉપયોગ દ્વારા ટાળવી જોઈએ નહિ.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણો

વધતા જતાં કારીગરો કે જેમના રોજગાર સંબંધોમાં સુરક્ષાનો અભાવ હોય તેમની માન્યતારૂપે, આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO)એ રોજગાર સંબંધો ઉપર 2006માં સંમેલન 198 અપનાવ્યું છે. આ સભ્ય રાજ્યોને રાષ્ટ્રીય કાયદામાં સુધારણા અને કરાર દ્વારા જવાબદારીની છેતરપીંડી અને/અથવા

અન્ય કાયદાકીય કરાર સામે કારીગરોના રક્ષણનો વ્યવહાર માટે માર્ગદર્શન આપે છે. આવનાર વર્ષોમાં સંખ્યાબંધ અધિકારક્ષેત્રોમાં સંમેલન 198 રાષ્ટ્રીય કાયદા પર પ્રભાવ પાડી શકે તેવી આશા રાખવામામ આવે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ અને નિયમનો, અને સંયુક્ત કરારો કારીગરોને સંરક્ષણ આપે છે જે રોજગારદાતા અને કર્મચારી વચ્ચેની રોજગાર સંબંધના અસ્તિત્વની કડી છે. બધા અધિકાર ક્ષેત્રોમાં રોજગાર કોન્ટ્રાક્ટ માટે કાયદાકીય જરૂરિયાતો અદ્યતન રાખવી જરૂરી છે.

D. સુચવેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: વેપારના સંજોગોને યોગ્ય જોખમની આકારણી તે ચકાસવા કરવી કે ત્યાં રોજગારના વ્યવહાર અથવા મજૂરના હકોનું ઉલ્લંઘનનું જોખમ છે કે નહિ. ચકાસણી કરો કે બધારોજગાર સંબંધો મજૂર અને સામાજિક સુરક્ષાની જવાબદારીને ટેકો આપે છે કે નહિ. મૂળ જોખમ આકારણી નમૂના માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

જોખમની આકારણી એ નક્કી કરવામાં પણ મદદ કરશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાઓ પણ સહાયક બને છે:

- **વ્યવસ્થાપન જવાબદારી:** સુનિશ્ચિત કરો કે વરિષ્ઠ મેનેજરો રોજગારો સંબંધ માટે કાયદાકીય જરૂરિયાતો તેમજ પાલન માટે જવાબદાર વેપાર બધા વિસ્તારોના મહત્વના જોખમ ક્ષેત્રોથી વાકેફ હોય.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યવાહીઓ:** વેપારમાં રોજગાર સંબંધો હેઠળ કારીગરોના હક સંરક્ષિત છે તે સુનિશ્ચિત કરવા પ્રણાલી વિકસાવો. સુનિશ્ચિત કરો કે કોન્ટ્રાક્ટના કરારો અને નિયત સમયના કોન્ટ્રાક્ટ સ્થાપિત થયેલા લાગુ કાયદાઓ હેઠળ સામાજિક સુરક્ષાની જવાદારીઓ ટાળવા અર્થે વપરાતા નથી.
- **રેકોર્ડ રાખવા:** કર્મચારીઓના સંબંધોનો રેકોર્ડ, કોન્ટ્રાક્ટની નકલ અને અન્ય રોજગાર સંબંધિત કાયદાકીય દસ્તાવેજો, કામના કલાકો અને નિયુક્ત કરેલ બધા કર્મચારીગણની ચૂકવણી સહિત જાળવો.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ પર સામાન્ય રોજગાર શરતો અને સંબંધો ઉપર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન)ILO(– રોજગાર સંબંધો
<http://www.ilo.org/public/english/dialogue/ifpdial/areas/legislation/employ.htm>
- આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન)ILO(– રોજગારના કોન્ટ્રેક્ટ
<http://www.ilo.org/public/english/dialogue/themes/ce.htm>

- આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO) - ધ એમ્પ્લોયમેન્ટ રિલેશનશીપ : એન એનોટેટેડ ગાઈડ ફોર રિકમાન્ડેશન 198
<http://www.ilo.org/public/english/dialogue/ifpdial/downloads/guiderec198.pdf>

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.11) સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ

A. વ્યાખ્યાઓ અને પ્રયોજ્યતા

સમુદાય એ શબ્દ છે કે જે સામાન્ય રીતે નજીકના અને આસપાસના કે જેઓ કંપનીના કામથી કોઈક રીતે અસરગ્રસ્ત થાય છે તેઓને લાગુ પડે છે; આ અસરો આર્થિક અને સામાજિક તેમજ પર્યાવરણીય પ્રકારની હોય શકે.

સમુદાય સંલગ્નતા એ દ્વિ-માર્ગી માહિતી વહેંચવાની અને નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા છે જે સમુદાયના મુદ્દાઓ અને અગ્રિમતાઓ તેમજ વેપારની ચિંતાઓ અને જરૂરિયાત આવરી લે છે. ફક્ત સાંભળતા ઉપરાંત, હેતુ પરસ્પરની સમજ અને બધા પક્ષો દ્વારા પ્રતિભાવો તેમને નિર્ણયો કે જે તેમને તમામ સંભવિત સંબંધિત અસર ને સંચાલિત કરવા મદદ કરે છે.

સમુદાય વિકાસ એ પ્રક્રિયા છે કે જેમાં લોકો તેમના સમુદાયની શક્તિ અને અસરકારકતા વધારે છે, તેમના જીવનની ગુણવત્તા સુધારે છે, નિર્ણય લેવામાં તેમની ભાગીદારી વધારવી અને તેમની જિંદગી પર લાંબા ગાળાનું સારું નિયંત્રણ મેળવવું. તે, સમુદાય માટે કરતાં, સ્થાનિક લોકોની જરૂરિયાતો અને અગ્રિમતાઓ આધારે થાય છે.

(સ્ત્રોત: સામુદાયિક સંલગ્નતા અને વિકાસ

[www.minerals.org.au/ data/assets/pdf file/0003/17643/CED.pdf](http://www.minerals.org.au/data/assets/pdf_file/0003/17643/CED.pdf))

COPના સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ વિભાગમાં, જોગવાઈ 2.11.1 સુવિધાઓ કે જે ઉપર વ્યાખ્યાયિત સુવિધાઓને લાગુ પડે છે; અને જોગવાઈઓ 2.11.2, 2.11.3 અને 2.11.4 ખાણ કામની સુવિધાને લાગુ પડે છે. જોગવાઈઓ 2.11.2 અને 2.11.3 પૂર્વવર્તી અસરથી લાગુ નથી.

COP2.11 સમુદાય સામેલગીરી અને વિકાસ જોગવાઈઓ COP 2.1 માનવ અધિકારો અને, જ્યાં લાગુ હોય ત્યારે, COP 2.13 સ્થાનિક પ્રજાની જોગવાઈઓ અને COP 2.14 કારીગરો અને નાના-પાયાની ખાણમાં અમલ થવું જોઈએ.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકામિકા

સમુદાયનો વિકાસ

સમુદાય વિકાસ આર્થિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક વિકાસનો સમાવેશ કરે છે અને તે માનવ અધિકારના સિદ્ધાંત સાથે ખૂબ નજીકથી જોડાયેલો છે. સ્વૈચ્છિક કંપનીનું સમુદાય વિકાસમાં યોગદાન વિભિન્ન

સેટિંગ્સમાં સ્પષ્ટ રીતે બદલાતું રહે છે, ઉદાહરણ તરીકે, વિકસિત અથવા વિકાસશીલ દેશોમાં, અથવા ગામડાં અથવા શહેરોના વિસ્તારમાં. કંપનીનો અભિગમ સ્થાનિક પરિસ્થિતિ, પ્રકાર અને વેપારનો પાયો, ઉપલબ્ધ સ્ત્રોતો અને ભાગીદારો સહિત અને વધુ મહત્વનું, લોકોની જરૂરિયાતો અને અગ્રિમતાઓના આધારે નક્કી કરવો જોઈએ.

સમુદાય સાથે વિચાર-વિમર્શ, ધાર્મિક સહકાર અને અન્ય એજન્સી સાથે ભાગીદારીએ ટકાઉક્ષમ સમુદાયના વિકાસ બનાવવા મહત્વના ભાગો છે. વેપારોએ કામને સ્થાનિક સમુદાયની અગ્રિમતા, રાષ્ટ્રીય વિકાસ લક્ષ્યાંક અને અસ્તિત્વમાં હોય તેવા કાર્યક્રમો જ્યાં શક્ય અને યોગ્ય હોય તેના ટેકામાં લેવું જોઈએ. કાર્યક્રમો લાંબા ગાળાના કેન્દ્રીત અને મુદ્દાઓ જેવાં કે શિક્ષણ, સ્વાસ્થ્ય, જાતિ, પર્યાવરણ, આર્થિક વિકાસ અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિને સંબોધન કરે છે. જ્યારે વ્યવહારિક રીતે, કારોબારો અન્યની જવાબદારીઓ હોય તેવી ભૂમિકાઓ ભરવાનું ટાળે છે, ખાસ કરીને સરકાર, અને તેના બદલે સમુદાયના વિકાસમાં ભાગીદાર અથવા સહયોગી અભિગમ અપનાવવો જોઈએ.

સમુદાય વિકાસમાં સમાવી શકાય એવાં વ્યવહારિક અભિગમ છે:

- તાલીમ, રોજગારી અને નિષ્ક્રીય કામદારો માટે તાલીમ માટે કાર્યક્રમની રચના કરવી;
- સપ્લાયર વૈવિધ્યતાની દરખાસ્ત કરવી;
- સમુદાય-આધારિત અને લઘુમતી માલિકીના વેપારને ટેકો આપવો;
- સમુદાય વિકાસ નાણાકીય સાધનો અને સંસ્થાઓમાં રોકાણ કરવું;
- ઓછા વિકસિત બજારોમાં સ્થાપિત રિટેલ સ્ટોર્સ, હેડ ક્વાર્ટર્સ, ઉત્પાદન, વખારો અથવા લોજિસ્ટિક સુવિધાઓ;
- સ્થાનિક અને પ્રાંતિય કેન્દ્રોમાં શૈક્ષણિક તકોના પ્રોત્સાહિત કરવા વાટાઘાટ કરવી;
- પર્યાવરણીય દેખરેખ અને કુદરતી સ્ત્રોતોના સંચાલન માટે સ્થાનિક સમુદાયના સભ્યોને તાલીમ.

ખાણકામના સંદર્ભે, ખાણનું અસ્તિત્વ અને તેમને સંબંધિત સમુદાય વિકાસ કાર્યક્રમ અર્થપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે, કદાચ પ્રબળ, સ્થાનિક, પ્રાંતિય અથવા રાષ્ટ્રીય ભૂમિકા. આને કાર્યક્રમ આયોજન અને રચનામાં વધુ સખતાઈની ગરજ સારે છે. નીચેના પર પણ ધ્યાન આપવું જરૂરી છે:

- આધારરેખા, વિકાસના કામ સાથેના ભાગીદારો અને સ્થાનિક સમુદાયના સભ્યોનું યોગ્ય હોય તે રીતે દેખરેખ અને સામાજિક-આર્થિક અસરોની આકારણી;
- કામગીરીના જીવન ચક્ર દરમિયાન સમુદાય ભાગીદારી માટે કૌશલ્ય અને ક્ષમતા અને કામના સમય દરમિયાન કાર્યક્રમની તકો લેવાની ક્ષમતા;
- વિભિન્ન ભાગીદારોનું આયોજન અને ખાણકામ પછી આજીવિકા વિકાસની ક્ષમતા.

સમુદાય વિકાસ એ વ્યવહારમાં લાગુ કરવા માટે પડકારજનક વિભાવના હોય શકે છે. વિચારમાં લેવા જેવા મુદ્દાઓમાં સમાવેશ થાય છે બનાવવાની તકો કે જેથી સ્ત્રીઓ વધુ અર્થપૂર્ણ રીતે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા અને વિકાસની તકોમાં ભાગીદાર થઈ શકે; સમુદાય સાથે નિયંત્રણો વહેંચી શકાય; સમુદાયમાં સીમાંત અને નબળાં લોકો સુધી પહોંચવું; સમુદાય જ્ઞાન સાથે સંતુલન વિશેષજ્ઞ જ્ઞાન; અને લાંબાગાળાના સ્થાનિક ટકાઉક્ષમ વિકાસ વ્યુહરચનામાં સહયોગ. કેટલીક સંસ્કૃતિઓમાં, વેપાર સમુદાય વિકાસ પ્રવૃત્તિમાં ક્રિયાશીલ હોય શકે પરંતુ તેમને જાહેરમાં પ્રચાર કરવાની અનિચ્છા હોય છે કારણ કે આને આપવાની ભાવનાથી વિપરીત માનવામાં આવે છે.

પડકારો છતાં, સફળ સમુદાય વિકાસ પ્રયત્નો ભરતી અને પ્રતિધારણા, બ્રાન્ડની છબીને સ્થાપિત કરવા અને કર્મચારીઓની વફાદારી અને સ્વસ્થ સમુદાયના સહયોગને સંબોધવામાં મદદરૂપ થાય છે.

ખાણ ઉદ્યોગમાં સમુદાયની સંલગ્નતા

ખાસ કરીને મોટા પાયાની ખાણના કિસ્સામાં છેલ્લા થોડા દાયકાઓમાં કોઈપણ ખાણના કાર્યના આયોજનમાં, નાણા અને તેનો નિયંત્રણમાં લેવાયેલા સમયમાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે. સમુદાય હવે જોખમો, લાભો અને ખાણના વિકાસની વાતચીતમાં ભાગ લે તેવી આશા રાખવામાં આવે છે. પરિણામ સ્વરૂપે, કામગીરી માટે સામાજિક કામના પરવાનાના નિર્ધારણમાં સમુદાય સંલગ્નતાનો અભિગમ મુખ્ય ઘટક છે.

ખાણ દ્વારા અસરગ્રસ્ત સમુદાયના હિત અને વિકાસ મહત્વાકાંક્ષા ખાણ કામની આખી પ્રક્રિયા દરમિયાન મહત્વની વિચારણા હોવી જોઈએ. સભ્યોએ નવા પ્રોજેક્ટ અને પ્રવૃત્તિઓ માટે સમુદાય મંડળનો સહયોગ મેળવવો જોઈએ. સમુદાય મંડળનો સહયોગ એ અસરકારક સમુદાયોની સંગ્રહિત અભિવ્યક્તિ છે, વ્યક્તિઓ દ્વારા અને/અથવા તેમના માન્ય પ્રતિનિધિઓ દ્વારા, પરિયોજનાના સહયોગમાં. સહયોગમાં ફોરમની શ્રેણીનો પરિસ્થિતિને આધારે સમાવેશ થઈ શકે છે, જેમકે કંપની અને સમુદાય વચ્ચે ઔપચારિક કરાર, અથવા પરિયોજનાની અસરો અને લાભો વિશેની ચાલુ વાતમાં સમુદાયના સહભાગીપણાને અભિવ્યક્ત કરવો. કોઈ લોકો અથવા જૂથો પરિયોજનાનો વિરોધ કરે તેમ છતાં સમુદાય મંડળ ટેકો આપી શકે છે, તેનાથી વિપરીત, કંપની સાથે વાતચીતમાં સમુદાયનો સહભાગ સહયોગ બરાબર હોવો જરૂરી નથી. વિકાસ સંમતિની મજૂરી આપવાનો હક સાર્વભૌમ રાજ્ય સાથે સુયોજિત છે, અને તે રાજ્ય અને તેના નાગરિકો વચ્ચેની બાબત છે. RJC માને છે કે સ્થાનિક લોકો અને સંબંધિત સત્તાવાળાઓ સાથે સલાહમસલતને પગલે, કેટલીકવાર કાયદાકિય રીતે માન્ય હોય છતાં પણ વિકાસ સાથે પ્રક્રિયા અને સંશોધન ન કરવાના નિર્ણયો કરવામાં આવે છે.

સમુદાયની સંલગ્નતામાં ફોરમની શ્રેણીઓ હોય શકે, આપેલ પરિસ્થિતિ માટે શું યોગ્ય છે તેના આધારે. સ્પેક્ટ્રમના ભાગ રૂપે વિભિન્ન અભિગમો પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવી શકે, જ્યાં પ્રતિનિધિત્વ સાથે દરેક પગલું પ્રક્રિયામાં લોકોની અસર અને શક્તિનો વધારો કરે છે. સમુદાય સંલગ્નતા સાથેનો વ્યાવહારિક અભિગમમાં સમાવેશ થાય છે:

- માહિતીનું વિતરણ: હકીકત પત્રકો, વેબસાઈટ માહિતી, ખુલ્લા દિવસો
- સલાહમસલત: કેન્દ્રીત જૂથો, સર્વેક્ષણ, જાહેર મિટીંગ
- સામેલગીરી: વર્કશોપ, સહેતુક મતદાન
- સહયોગ: સમુદાય સલાહકાર સમિતિ, સર્વાનુમત-પ્રક્રિયાની રચના
- અધિકારિતા: નાગરિક નિર્ણાયક મંડળ, મતદાન, અધિકૃત નિર્ણય લેવા

જ્યારે સમુદાય સંલગ્નતા અભિગમનું આયોજન કરવામાં આવે છે, તે સુનિશ્ચિત કરવા ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ કે:

- સમાવેશીતા: સુનિશ્ચિત કરો કે સ્ત્રીઓ, લઘુ જાતિ, નબળા અને અન્ય સીમાંતના જૂથો તેનો ઉપયોગ કરી શકતા હોય;
- સમાન : શક્તિની અસમાનતા અને આ ઘટાડવાના પ્રયાસો વિષે જાણકાર હોય;

- સાંસ્કૃતિક રીતે યોગ્ય : મુદ્દાઓ વિચારવા જેવાં કે અધિકૃતિ માળખું, ભાષા અને જાતિ;
- હક્કો-સુસંગતતા: અભિગમ કે જે માનવ અધિકારો ને માન અને ટેકો આપે.

સભ્યો સમુદાયના પ્રતિનિધિઓ અને આગેવાનોને 'આખા-સમુદાય-ના' અભિગમ હેઠળ સમાન સંલગ્નતા આગળ સંલગ્ન કરવા પ્રોત્સાહન કરવા જોઈએ. મુદ્દાઓ અથવા જૂથોને પ્રસ્તુત કરતા મહત્વના હિસ્સેદારો, જેમકે નાગરિક સમાજ અથવા બિન-સરકારી સંસ્થાઓ (NGO), કર્મચારીઓ, કારીગરોના સંગઠનો અને અન્ય રસ ધરાવતા પક્ષો, સ્ત્રીઓ સહિત પણ ઓળખવા જોઈએ અને સંલગ્ન કરાવવા જોઈએ. અભિગમો સંઘર્ષ-સંવેદનશીલ અને પ્રક્રિયા અને પરિણામોની આશાઓને પહોંચી વળતા હોવા જોઈએ.

સફળ સમુદાય સંલગ્નતાના લાભોમાં સમુદાયની જાણકારી અને વિશ્વાસમાં થયેલ વધારો, કરારની વાટાઘાટના સમયમાં ઘટાડો, સુધારેલા વ્યાવસાયિક જોખમોની રૂપરેખા અને સંભવિત મૂડી અને વધુ અનુકૂળ શરતો સુધી સુરક્ષિત પહોંચનો સમાવેશ થાય છે. આમ છતાં સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ પડકાર રૂપ તેમજ લાભદાયી હોય શકે અને વિરોધાભાસી દૃષ્ટિકોણ અને સંબંધમાં કામ કરવાની જરૂરિયાત રહી શકે છે. સમુદાયો જટિલ અને ગતિશીલ હોય છે અને બદનસીબે સફળતા માટે કોઈ સરળ માર્ગ નથી. અસરકારક રીતે કાર્ય કરવાની યાવીઓમાંની એક છે કે સારી પદ્ધતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ વ્યવસ્થિત હોય, નિયમિત આકારણીઓ સહિત, અને જ્યારે સંજોગો બદલાય ત્યારે શીખવાની અને અપનાવી સક્ષમતા સહિત.

ખાણકામ પ્રવૃત્તિને કારણે પુનર્વસન

પુનર્વસનમાં બન્ને ભૌતિક વિચલન (સ્થળાંતર અથવા છત ગુમાવવી) અને આર્થિક વિચલન (સંપત્તિ ગુમાવવી અથવા સંપત્તિ જેને કારણે આવકનો સ્ત્રોત ગુમાવવો પડે અથવા આજીવિકાના માધ્યમ ગુમાવવા પડે)નો પરિયોજના સંબંધી જમીન સંપાદનને કારણે સમાવેશ થાય છે. પુનર્વસન અનૈચ્છિક ગણવામાં આવે છે જ્યારે અસરગ્રસ્ત લોકો અથવા સમુદાયને જમીન સંપાદન નકારવાનો હક હોતો નથી અને તે વિચલનમાં પરિણમે છે.

અનૈચ્છિક પુનર્વસન અસરગ્રસ્ત લોકો અને સમુદાય માટે લાંબા ગાળાની હાડમારીમાં પરિણમે છે. યોગ્ય રીતે સંચાલિત થયું હોય તે સિવાય, અનૈચ્છિક પુનર્વસન લાંબાગાળાની દરિદ્રતા તેમજ પર્યાવરણીય હાનિ અને વિસ્તારો કે જેમાં તેઓ સ્થળાંતર થયા હોય ત્યાં સામાજિક તણાવમાં પરિણમે છે. આ કારણોથી, અનૈચ્છિક પુનર્વસન ટાળવું જોઈએ અથવા ઘટાડવું જ જોઈએ. આમ છતાં, જ્યાં તે ટાળી શકાતું નથી, ત્યાં સ્થળાંતરીત થયેલ લોકો અને યજમાન સમુદાયોની પ્રતિકારક અસરો ઘટાડવા કાળજીપૂર્વક આયોજન અને અમલીકરણ માટેના પગલાં લેવામાં આવવા જોઈએ.

વાટાઘાટ કરેલ વસાહતો જપ્તી ટાળવા અને લોકોને બળજબરી પૂર્વક ખસેડવામાં સરકારી સત્તાનો ઉપયોગ નહિ કરવામાં મદદરૂપ થઈ શકે છે. વાટાઘાટ દ્વારા સમાધાનો સામાન્ય રીતે ન્યાયપૂર્ણ અને યોગ્ય વળતર અને અન્ય પ્રોત્સાહનો અને લાભો અસરગ્રસ્ત લોકો અને સમુદાયોને પૂરા પાડી, અને માહિતી અને સોદાબાજી સત્તાની અસમપ્રમાણતાના જોખમને ઘટાડીને મેળવી શકાય છે. સભ્યોને જમીનના હક્કો સંપાદન કરવા અને /અથવા જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં વાટાઘાટો દ્વારા સમાધાનોથી પહોંચ

મેળવવા પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. આમ છતાં, નબળા લોકોના હક્કોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવવા જોઈએ, જેમકે તેઓ કે જમીન માલિકો પાસેથી જમીન ભાડે અપાવવાની વાટાઘાટોમાં સમાવિષ્ટ હોય.

પુનર્વસન માટેના વળતર પરના મુદ્દા ઉપર, ખેતી આધારિત જીવન આજીવિકા વાળા સમુદાય માટે શરૂઆત જમીન ના બદલે જમીનથી થવો જોઈએ, નહિ કે રોકડ આધારિત વળતર. પુનર્વસન દ્વારા એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે પુનઃવસનની જીવન આજીવિકા અને આર્થિક સુખાકારી સુધરી હોય અને તે સ્થાનિક ખોરાકની મેળવવાની રેખાથી નીચી ન હોય. પુનર્વસન વાટાઘાટો દરેક અસરગ્રસ્ત લોકો અને સમુદાયો, સ્ત્રીઓ સહિત સાથે થવી જોઈએ અને પૂર્ણ અસર આકારણી આધારિત હોવી જોઈએ.

બધા પુનર્વસન નિર્ણયો અને આયોજનો અસરગ્રસ્ત સમુદાયના દૃષ્ટિકોણ ઢબે જરૂરિયાતો ,કોઈ પણ રાહતમાં કામ કરતા ખાણ કારીગર સહિત, જણાવાયેલ હોવા જોઈએ. મહત્વના મુદ્દાઓ કે જે ધ્યાનમાં લેવામાં આવવા જોઈએ તેમાં સમાવેશ થાય છે વળતર, જીવન આજીવિકા, વસાહત અને નવા સ્થળ પર જીવન પરિસ્થિતિ તેમજ સમુદાયની સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક અખંડિતતા. વિશિષ્ટ ઐતિહાસિક, ધાર્મિક અથવા સાંસ્કૃતિક મહત્વના સ્થળો અને પદાર્થોના સંરક્ષણ અને સુરક્ષિત સ્થળાંતર માટે સંમત વ્યૂહરચનાઓ વિકસાવવાની જરૂર પણ રહે છે. ઉપરના મુદ્દાઓ માટે જાતિય મહત્વનું પરિમાણ છે અને સ્ત્રીઓના હિતો, અપેક્ષાઓ અને સહયોગ માંગવો જોઈએ. પુનર્વસન અને ખાણ બંધ કરવાના આયોજનમાં લોકો અને/ અથવા સમુદાયનું ખાણ બંધ થયા પછીની જમીન પર ફરી વસવાટની શક્યતાઓ ધ્યાનમાં લેવાવી જોઈએ.

કામગીરી સ્તરની ફરિયાદો અને ફરિયાદ પદ્ધતિઓ - ખાણકામ

જ્યારે કંપનીની પ્રવૃત્તિની હિસ્સેદારો પર જટિલ અસરો હોય ત્યારે ફરિયાદ અને અસંતોષની અપેક્ષાઓ રાખવામાં આવે છે, તેમ છતાં કે કંપનીના ઈરાદાઓ સૌમ્ય હોય. આ રીતે અસરકારક ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિઓ એ કંપનીના હિસ્સેદારો અને સમુદાયના સંલગ્ન અભિગમ માટે જરૂરી સાધન છે.

RJC જરૂરિયાતોનું ધ્યાન પદ્ધતિ કે જે કંપની વિશ્વાસપૂર્વક સ્થાપિત કરી શકે તેના પર છે, આદર્શ રીતે મહત્વના હિસ્સેદારોના સહયોગથી. આમાં ન્યાય વિષયક પ્રક્રિયા (અદાલતી અથવા બિન-અદાલતી)નો સમાવેશ થતો નથી, જે દરેક પક્ષોથી ઓછામાં ઓછા એક પગલાં જેટલી દૂર હોવી જોઈએ, કંપની સહિત. તેના બદલે અહીં સ્થાનિક અથવા કાર્ય સ્તરે વાતચીત આધારિત પ્રક્રિયાઓ ઉપર ભાર મૂકવો જોઈએ. આનો અર્થ એ નથી કે દરેક ફરિયાદો કે અસંતોષ બિન-અદાલતી પદ્ધતિથી પ્રક્રિયા કરી શકાય, પણ ઘણાં થઈ શકે છે.

કંપનીની ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિ સમાજનાં વિવાદના ઉછેર, નિરાકરણ અને ઉપાયની રીતની બહોળી સમજ ઉપર હોવી જોઈએ. ઉપલબ્ધ રસ્તાઓમાં અદાલતી પદ્ધતિ (કોર્ટ દ્વારા), જાહેર વહીવટી પદ્ધતિઓ (સરકાર, સરકારી જેવું અથવા સ્વતંત્ર વૈધાનિક એજન્સી), પરંપરાગત અથવા સ્થાનિક વિવાદ પ્રક્રિયા અને ખાનગી બિન-અદાલતી પદ્ધતિનો સમાવેશ થાય છે. જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં, કાર્ય-સ્તરની ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિએ સ્થાનિક સ્તરે મુદ્દાઓનું વહેલું નિરાકરણને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ, અન્ય પદ્ધતિની પહોંચ વગર. કંપનીઓએ બહારની સેવાઓ દ્વારા ચલાવાતી ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિઓને પણ પહોંચ પૂરી પાડવા અંગે વિચારવું જોઈએ, જે ફરિયાદોને બિન-ઓળખપાત્ર બનાવવામાં

મદદ કરે જેથી તેઓ કંપનીને અનામી રીતે પ્રસ્તુત કરી શકાય. હેતુ કાયદાકિય હિસ્સેદારો દ્વારા ચિંતાઓ ઊભી કરવાને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે કે જેઓ અન્યથા કેટલાંક સંજોગોમાં શાંત રહે છે.

માનવ અધિકારો એ ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિમાં મહત્વનું પરિમાણ છે, બન્ને વિવાદો સાથે કામ કરવાની કાર્યપ્રણાલી અને ફરિયાદોના સંભવિત અવકાશના રૂપમાં. હક્કો-સુસંગત પદ્ધતિએ છે કે જે ફરિયાદો અને અસંતોષ સંબોધવા માટે સાધન પૂરું પાડે છે – તે મૂળ માનવ અધિકારના મુદ્દાને સંબંધિત હોય કે ન હોય – તે રીતે કે જે માનવ અધિકારોને માન આપે અને ટેકો આપે. કંપની માટે બધા અભિગમો બંધ બેસતા નથી હોતા. ફરિયાદો અને અસંતોષની પદ્ધતિ હિસ્સેદારો સાથે સલાહમસલતથી બનાવી જોઈએ અને ઉદ્યોગ, દેશ અને સંસ્કૃતિ કે જેના માટે તેની રચના કરવામાં આવી છે તેને અનુકૂળ બંધ બેસતી હોવી જોઈએ. જાતિ એ કેટલાંક અસંતોષમાં અને/અથવા પદ્ધતિની રચનામાં મહત્વની વિચારણા હોય છે. અસરગ્રસ્ત હિસ્સેદારો સ્વતંત્ર માહિતી અને/અથવા નિષ્ણાત જાણકારી, અથવા સરળતા/મધ્યસ્થીની કેટલીક અસંતોષની વાતચીતમાં ટેકો આપવા માટે પહોંચની માંગણી કરી શકે છે. આ સ્ત્રોતો માટે કંપનીનો ફાળો પારદર્શક હોવો જોઈએ.

અસરકારક, હક-સુસંગત ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિ કંપનીની પ્રવૃત્તિ દ્વારા અસરગ્રસ્ત સમુદાયો અને લોકોની ચેનલ ચિંતાઓ પહેલા, ખુલ્લી રીતે, માહિતીપ્રદ આધારિત, લાગુ સંરક્ષણ અને વાતાવરણને માન સાથે પૂરી પાડે છે. તેમની પાસે વિવાદોને બહાર લાવવાની, વિવાદોની નિરાકરણ પૂરા પાડવાની અને ભવિષ્યના વિવાદોને શિક્ષણ અને સંબંધો સ્થાપીને બંધ કરવા સહયોગ આપવાની ક્ષમતા હોય છે. જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં, વિવાદો ઊભા થાય તે પહેલાં ફરિયાદ અને અસંતોષની પદ્ધતિ લાગુ હોવી જોઈએ, નહિ કે તેના બનાવના પ્રત્યુત્તર તરીકે જ્યાં યોગ્ય હોય ત્યાં, અસરગ્રસ્ત સમુદાય સાથેના વાટાઘાટ કરાર સાથે પદ્ધતિ જોડાયેલી હોવી જોઈએ. ખાણના સ્થળ અને હિસ્સેદારો વચ્ચે કામગીરીના નિલંબન બાદ પણ સંબંધો ચાલુ રહેશે, આથી ફરિયાદો અને અસંતોષ પદ્ધતિ બંધ કરવાના આયોજનનો અખંડિત ભાગ હોવો જોઈએ.

C. મહત્વની પહેલો અને કાર્ય રેખા

સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ

સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ એ મોટાભાગના કિસ્સામાં સ્વૈચ્છિક વેપારી પ્રવૃત્તિ હોય છે. આમ છતાં તે સમુદાય અથવા સરકાર, અથવા નિયમનકારી જરૂરિયાતોના નવા અથવા વિસ્તારિત ઔદ્યોગિક પરિયોજનાના વિકાસ માટેની માન્યતાના ભાગ રૂપ સાથેના કરારોનો વધતો જતો ઘટક છે. બધા અધિકાર ક્ષેત્રોમાં લાગુ પડતા કાયદાથી જાણકાર હોવું જરૂરી છે.

વિકાસ માટે મહત્વનું આંતરરાષ્ટ્રીય ફેમ વર્ક યુનાઈટેડ નેશન ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNDP)નો મિલેનિયમ ડેવલપમેન્ટ ગોલ્સ (MDG) પ્રોગ્રામ છે. આઠ MDG છે-ગરીબાઈ અને ભૂખમરાનો અંત, સાર્વત્રિક ભણતર, જાતિ સમાનતા, બાળ સ્વાસ્થ્ય, માનસિક સ્વાસ્થ્ય, એચઆઈવી/એઇડ્સના પ્રતિકાર, પર્યાવરણીય ટકાઉ ક્ષમતા અને વૈશ્વિક ભાગીદારી. આ બધી MDG સાથે મળી વિશ્વના બધા દેશો અને વિશ્વના બધા આગેવાની વિકાસ સંસ્થાઓ દ્વારા, 2012 ના સમયગાળા સુધી, બ્લુ પ્રિન્ટ સંમતિ બનાવી છે. જ્યારે

MDGની સરકાર દ્વારા બાંધકામ આપવામાં આવી હોય, તેઓ સમુદાય વિકાસ આયોજન માટે ખાનગી સેક્ટર અને નાગરિક સમાજ સંસ્થાઓ દ્વારા મહત્વની કાર્ય રેખા પુરી પાડશે.

ખાણ ઉદ્યોગ માટે, ઇન્ટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ માઇનીંગ એન્ડ મેટલ (ICMM)એ સમુદાયના વિકાસ માટે ટૂલકીટ વિકસાવી છે. ટૂલકીટ બધા સ્તરના સમુદાય વિકાસ પ્રક્રિયા માટે વ્યવહારિક માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે, બાંધકામ માંથી શોધખોળ સુધી, કામગીરી અને છેવટે સમાપ્તિ અને બંધ, બંધ કર્યા પછી સહિત. આમાં સમુદાય સંલગ્નતા માટે સમુદાય વિકાસને ટેકો આપતા સાધનો, અને સંઘર્ષનો ઓળખ અને સંચાલન માટે પ્રતિક્રિયાશીલ કરતાં સક્રિય અભિગમનો સમાવેશ થાય છે.

પુનર્વસન

ઇન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન (IFC) પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ્સ 5 (એપ્રિલ, 2006) જમીન સંપાદન અને અનૈચ્છિક પુનર્વસન માટે આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો પૂરા પાડે છે કે જે RJC ધોરણોમાં સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા છે. IFC પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ્સ 5 ના હેતુઓ:

- જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં વૈકલ્પિક પ્રોજેક્ટ ડિઝાઇન શોધી અનૈચ્છિક પુનર્વસન ટાળવું અથવા ઓછું કરવું;
- અસરકારક લોકોના જમીનના ઉપયોગ ઉપર જમીન સંપાદન અને પ્રતિબંધો દ્વારા પ્રતિકારક સામાજિક અને આર્થિક અસરો આ મુજબ ઓછી કરવી:
 - (i) ગુમાવવામાં આવેલી સંપત્તિને ફેર બદલી ખર્ચ માટે વળતર પૂરું પાડી; અને
 - (ii) સુનિશ્ચિત કરવું કે પુનર્વસનની પ્રવૃત્તિ યોગ્ય માહિતી, સલાહમસલત અને અસરગ્રસ્તોના માહિતીપ્રદ સહભાગિતાની જાહેરાત સાથે અમલીકરણ થઈ છે.
- સ્થળાંતરીત થયેલ લોકો માટે સુધારેલી અથવા ફરી સ્થિત થયેલ જીવન આજીવિકા અને જીવન ધોરણ; અને
- સ્થળોના પુનર્વસનના સમયગાળામાં પૂરતી વસાહત અને સુરક્ષા આપવા દ્વારા સ્થળાંતરીત થયેલ લોકોમાં જીવન પરિસ્થિતિ સુધારવી

IFC માર્ગદર્શન નોંધ 5 (જુલાઈ 2007) પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ્સ 5ને અનુલક્ષીને છે અને ધોરણોની જરૂરિયાતો પર વધારાનું માર્ગદર્શન પુરું પાડે છે. નોંધો કે IFC પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ્સ 5 સ્વૈચ્છિક જમીનના લેવડ-દેવડથી પરિણમતા પુનર્વસન ને લાગુ પડતું નથી (એટલે કે, બજારની લેવડ દેવડ કે જેમાં વેચનારને વેચવા માટે ફરજ નથી અને ખરીદનાર જપ્ત કરવા આશરો લેતો નથી અથવા જો વાટાઘાટ નિષ્ફળ જાય તો અન્ય ફરજિયાત પ્રક્રિયા)

ફરિયાદ અને અસંતોષની પદ્ધતિઓ

કારોબારની કાર્ય રેખા અને માનવ અધિકાર ઉપરના 2008ના રુઝી અહેવાલે આ ક્ષેત્રમાં કામને નવો વેગ આપ્યો છે, અને વિષય ભવિષ્યના વેપાર અને માનવ અધિકારોના કામ ઉપર મહત્વનો ભાગ ભજવે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. રુઝીના કાર્ય રેખા માં ત્રણ મહત્વના સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ થાય છે : ત્રીજા પક્ષ દ્વારા માનવ અધિકારોના દુરુપયોગ સામે રક્ષણ માટે રાષ્ટ્રની ફરજ, વેપાર સહિત; માનવ અધિકારોને માન આપવા વ્યવસાયની જવાબદારીઓ; અને ઉપાય માટે વધુ અસરકારક પહોંચની જરૂરિયાતો.

હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી દ્વારા ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિના હક સુસંગત 2008 માર્ગદર્શન ટુલ કામના સ્તરે પદ્ધતિ સ્થાપિત કરવામાં મહત્વનો સંદર્ભ બન્યો છે. હક સુસંગત પદ્ધતિ માટે તે નિમ્નનો સિદ્ધાંતો તરીકે (સંબંધિત માર્ગદર્શન સાથે) પૂરા પાડે છે, જે આ મુજબ હોવા જોઈએ:

- 1) કાયદાકિય અને વિશ્વાસપાત્ર
- 2) સાર્વજનિક અને સુલભ
- 3) પારદર્શક
- 4) વાતચીત અને સંલગ્નતા આધારિત
- 5) પ્રક્રિયાના સંદર્ભમાં આગાહી કરી શકાય
- 6) ન્યાયપૂર્ણ અને સત્તા
- 7) સતત શિક્ષણનો સ્ત્રોત.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ કાર્યક્રમમાં વેપારની ભૂમિકા જોખમની આકારણી અને હિસ્સેદારોની જોડાણના સ્વાધ્યાયનો હોવો જોઈએ. આકારણી સહભાગીઓને જોડતી અને સામાજિક અને પર્યાવરણીય અસરોની આકારણીની સમીક્ષા, હાલની સંલગ્નતાની આકારણી અને યોગ્ય હોય એ મુજબ વિવાદોના નિરાકરણની વ્યૂહરચના, અને સ્થાનિક વિકાસ અગ્રિમતાઓ અને જરૂરિયાતો ધ્યાનમાં લેતી, અસ્તિત્વમાં હોય તેવા કાર્યક્રમ અને ભાગીદારી માટે વ્યૂહરચના વાળી હોવી જોઈએ.

નીચેના પગલાં પણ મદદ કરી શકે છે કે નહીં તે નક્કી કરવા જોખમ આકારણી એ શોધવા મદદરૂપ થશે કે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** સમુદાયની સંલગ્નતા અને વિકાસના કાર્યક્રમની જવાબદારી અનુભવી વ્યવસ્થાપનના કાર્યનો ભાગ હોવી જોઈએ. ખાણના કામ માટે, અનુભવી મેનેજરે દેખરેખ રાખવી જોઈએ અને ફરિયાદો અને અસંતોષની પદ્ધતિની જવાબદારી અને ઊભા થતા પ્રશ્નો માટે કંપનીના નામ(મો), ફરિયાદ અથવા અસંતોષ હિસ્સેદારોને ઉપલબ્ધ કરાવવા જોઈએ. જો સ્થાનિક સમુદાયનું પુનર્વસન ખાણના બાંધકામ અને તેના માળખાગત સુવિધાઓ માટે ધ્યાનમાં લેવાય , તો અનુભવી સમુદાય વિકાસ નિષ્ણાતની જરૂરિયાત પ્રક્રિયાની આકારણી, આયોજન અને સંચાલન માટે રહે છે.
- **લેખિત નીતિ, આયોજન અને પ્રક્રિયા:** સમુદાયની સંલગ્નતા માટે અને સમુદાયના વિકાસમાં વેપારના અભિગમ ઉપર લેખિત દસ્તાવેજીકરણ જાળવો. સમુદાયના કાર્યક્રમના હેતુની, મહત્વનો સિદ્ધાંત કે જે અનુસરવો જોઈએ અને કર્મચારીઓ અને અન્ય હિસ્સેદારોની અપેક્ષાઓની રૂપરેખા આપો. ખાણના સ્થળો માટે, કંપનીના અથવા સ્થળના ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિ ઉપર સ્પષ્ટ દસ્તાવેજીકરણ જાળવો અને આ અસરગ્રસ્ત સમુદાય અને હિસ્સેદારોને ઉપલબ્ધ બનાવો. જો પુનર્વસનને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, સુનિશ્ચિત કરો કે તે *IFC* પર્ફોર્મસ સ્ટાન્ડર્ડ 5 ને અનુસરી શકે. કાળજીપૂર્વક સંલગ્નતા અભિગમની પ્રક્રિયા, ફરિયાદ અને અસંતોષ પદ્ધતિ, વિકાસ કેન્દ્રીત પ્રોજેક્ટ અને સહયોગાત્મક કાર્યક્રમોમાં સહભાગની દેખરેખ કરો અને સ્ત્રીઓ સહિત મહત્વના હિસ્સેદારો સાથે એકસાથે અસરોની આકારણી કરવી. સતત સુધારાની યોજનાઓ, નીતિઓ અને આકારણીના પરિણામો આધારિત પ્રક્રિયાઓ કરવી.

- **તાલીમ:** સુનિશ્ચિત કરો કે સમુદાય સાથે સંબંધિત કર્મચારીઓ સંબંધિત તાલીમ એ સુનિશ્ચિત કરવા મેળવે કે મહત્વના સિદ્ધાંતોનો પૂરે પુરી જાણકારી, સ્થાનિક મુદ્દાઓ અને હિસ્સેદારો સાથે યોગ્ય સંચાલન. સારી સમુદાયની સંલગ્નતા અને વિકાસ બંધ બેસતા કૌશલ્યો ધરાવતા લોકો હોવાથી અને કાર્યક્રમો ચલાવવા અને સમુદાય વિકાસના કર્મચારીઓને તેમનું કામ સારી રીતે કરવા તાલીમ આપવા પર આધારિત છે. ખાણકામ માટે, સાંસ્કૃતિક જાણકારી અને જાતિ તાલીમ, સંલગ્નતાની પ્રક્રિયા અને વ્યવહારમાં તાલીમ, વિવાદ નિરાકરણ તાલીમ અને સમુદાય અને પ્રાંતિય વિકાસ અભિગમો સમજવાની જરૂરિયાતો ધ્યાનમાં લેવાવી જોઈએ.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઇટ્સ પર સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસના મુદ્દાઓ પર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- કોમ્યુનિટી ડ્રિવન ડેવલપમેન્ટ – વર્લ્ડ બેન્ક
web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEVELOPMENT/EXTCDD/0,,menuPK:430167~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:430161,00.html
- મિલેનિયમ ડેવલપમેન્ટ ગોલ્સ
<http://www.un.org/millenniumgoals/>
- બિઝનેસ ફોર સોશ્યલ રિસ્પોન્સબિલીટી ઇશ્યુ બ્રિફ – કોમ્યુનિટી ઇકોનોમિક ડેવલપમેન્ટ
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49809
- ડાયમંડ ડેવલપમેન્ટ ઇનિશિયેટિવ
www.ddiglobal.org/
- ડાયમંડ એરિયા કોમ્યુનિટી ડેવલપમેન્ટ ફંડ – સિએરા લિયોન
www.sfcg.org/programmes/sierra/sierra_encouraging.html
- ICMM કોમ્યુનિટી ડેવલપમેન્ટ ટૂલ કીટ
www.icmm.com/page/236/community-development
- ઇન્ટરનેશનલ એસોશિએશન ઓફ પબ્લિક પાર્ટીસિપેશન (આઈએપી2) – પાર્ટીસિપેશન સ્પેક્ટ્રમ
www.iap2.org/associations/4748/files/spectrum.pdf
- Association for Mineral Exploration British Columbia – મિનરલ એક્સપ્લોરેશન, માઇનીંગ એન્ડ એબોરીજિનલ કોમ્યુનિટી એન્ગેજમેન્ટ : ગાઈડ બુક (કેનેડા)
commdev.org/content/document/detail/843/
- સસ્ટેનેબલ કોમ્યુનિટી : માઇનીંગ એન્ડ ઇન્ડિજનસ ગવર્નન્સ (અમેરિકા)
<http://www.focal.ca/pdf/Policy%20Document%2003192008.pdf>
- વર્લ્ડ રિસોર્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – બ્રેકિંગ ગ્રાઉન્ડ : એન્ગેજિંગ કોમ્યુનિટીઝ ઇન એક્સટ્રેક્ટિવ એન્ડ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ (2009)
<http://www.wri.org/publication/breaking-ground-engaging-communities>
- કોમ્યુનિટી એન્ગેજમેન્ટ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ – લિડિંગ પ્રેક્ટિસ સસ્ટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ ફોર માઇનીંગ ઇન્ડસ્ટ્રી (ઓસ્ટ્રેલિયા)
www.minerals.org.au/_data/assets/pdf_file/0003/17643/CED.pdf
- વર્કિંગ વીથ ઇન્ડિજનસ કોમ્યુનિટીઝ - લિડિંગ પ્રેક્ટિસ સસ્ટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ ફોર માઇનીંગ ઇન્ડસ્ટ્રી (ઓસ્ટ્રેલિયા)
www.ret.gov.au/resources/Documents/LPSDP/LPSDP-IndigenousCommunitiesHandbook.pdf

- માઇનીંગ એસોસિએશન ઓફ કેનેડા – આઉટ રીચ એન્ડ ડાયલોગ – ફિલ્ડ ગાઈડ ફોર બિલ્ડીંગ શેર્ડ અન્ડરસ્ટેન્ડીંગ (2003)
http://www.mining.ca/www/media_lib/TSM_Documents/outreachguide.pdf
- ઇન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન (IFC) ગાઈડન્સ નોટ 5 – લેન્ડ એક્ટિવિટીશન એન્ડ ઇનવોલ્યુન્ટરી રીસેટલમેન્ટ (2007)
[www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_GuidanceNote2007_5/\\$FILE/2007+Updated+Guidance+Note_5.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_GuidanceNote2007_5/$FILE/2007+Updated+Guidance+Note_5.pdf)
- એમએમએસડી રિપોર્ટ: અવોઈડીંગ ન્યુ પાવર્ટી : માઇનીંગ ઇન્ડ્યુઝ્ટ્રી ડિસપ્લેસમેન્ટ એન્ડ રીસેટલમેન્ટ (2002)
<http://www.iied.org/pubs/pdfs/G00549.pdf>
- વર્લ્ડ કમિશન ઓન ડેમ્સ : ડેમ્સ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ (2000) – રીસેટલમેન્ટના નિર્ણયનો સમાવેશ કરે છે.
<http://www.dams.org/report/>
- બેઝિક પ્રિન્સિપલ્સ એન્ડ ગાઈડ લાઈન ઓન ડેવલપમેન્ટ – બેઝીક એવિક્શન્સ એન્ડ ડિસપ્લેસમેન્ટ – ગાઈડન્સ ફોર સ્ટેટ્સ
http://www2.ohchr.org/english/issues/housing/docs/guidelines_en.pdf
- રાઈટ્સ – કોમ્પિટીબલ ગ્રિવેન્સ મીકેનિઝમ – ગાઈડન્સ ટૂલ – હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી (2008)
http://www.hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/publications/Workingpaper_41_Rights-Compatible%20Grievance%20Mechanisms,%20January%202008.pdf
- પ્રોટેક્ટ રિસ્પેક્ટ અને રેમિડી : ફ્રેમ વર્ક ફોર બિઝનેસ એન્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ – રિપોર્ટ્સ ઓફ સોશયલ રિપ્રેઝેન્ટેટીવ્સ ઓફ ઇ UN સેક્રેટરી – જનરલ ઓન ધ ઇશ્યુ ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ એન્ડ ટ્રાન્સ નેશનલ કોર્પોરેશન્સ અને અન્ય બિઝનેસ એન્ટરપ્રાઈઝીસ, ઝોન ડુગ્ગી (એપ્રિલ 2008)
www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/Human_Rights_Working_Group/29Apr08_7_Report_of_SRSG_to_HRC.pdf
www.reports-and-materials.org/Ruggie-protect-respect-remedy-framework.pdf (1 page version)
- ICMM ગાઈડન્સ ઓન માઇનીંગ એન્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ (2009)
www.icmm.com/page/14855/icmm-presents-new-guidance-note-on-mining-and-human-rights
- ICMM પબ્લિકેશન 'હ્યુમન રાઈટ્સ/ મેટલ અને માઇનીંગ ઉદ્યોગમાં : સ્થાનિક સ્તરના પ્રશ્નો ને ફરિયાદનું સંચાલન કરવું (2009)
www.icmm.com/document/691
- ઇન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન(IFC) ઓફિસ ઓફ ધ કોમ્પ્લાયન્સ એડવાઈઝર / ઓમ્બુડ્સમેન – ગાઈડ ઓફ ડિઝાઈનીંગ એન્ડ ઇમ્પ્લિમેન્ટીંગ ગ્રિવેન્સ મીકેનિઝમ ફોર ડેવલપમેન્ટ પ્રોજેક્ટ (2008)
www.cao-ombudsman.org/howwework/advisor/documents/implemgrieveng.pdf
- એન્ગ્લો અમેરિકન – સ્પેક અપ પ્રોગ્રામ – ઇન્ડીપેન્ડન્ટ ગ્રિવેન્સ મીકેનિઝમ
www.anglospeakup.com
- રિઓ ટિન્ટો – વાય જેન્ડર મેટર્સ
www.riotinto.com/documents/ReportsPublications/Rio_Tinto_gender_guide.pdf

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.12) સુરક્ષા કર્મચારીઓનો ઉપયોગ

A. વ્યાખ્યાઓ અને પ્રયોજ્યતા

સુરક્ષા કર્મચારીઓને ઔપચારિક રીતે સંપત્તિ, મિલકત અને/અથવા લોકોની રક્ષા કરવા માટે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે.

COPના વિભાગ એવા સુરક્ષા કર્મચારીઓનો ઉપયોગ એ સુવિધા કે જે સુરક્ષા ગાર્ડસ અથવા જાહેર સલામતી સાથે સુરક્ષા સેવાઓ અથવા ટેકા માટે સંલગ્ન હોય તેને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

સુરક્ષા કર્મચારીઓની પ્રાથમિક ભૂમિકા કંપનીના લોકો, સંપત્તિ, ઉત્પાદન અને પ્રતિષ્ઠાનું રક્ષણ કરવાનું છે. જ્યારે આ ભૂમિકા ભજવતા હોય ત્યારે, સુરક્ષા કર્મચારીઓને સુરક્ષા અસરકારક રીતે અને જવાબદારી પૂર્વક અપાય રહી છે તે સુનિશ્ચિત કરવા વિશાળ શ્રેણીની પ્રક્રિયા અને સંબંધિત તાલીમની જરૂરિયાત રહે છે. કેટલાંક કિસ્સાઓમાં, સુરક્ષા કર્મચારીઓને કંપનીના નિયમોનો અમલ કરવા તાલીમ આપવામાં આવે છે, આમ છતાં વ્યવહાર હેઠળ આ કર્મચારીઓની શિસ્તની કાર્યવાહીનો સમાવેશ કરતો નથી. દરેક વખતે, અને ખાસ કરીને જ્યારે સશસ્ત્ર હોય, સુરક્ષા કર્મચારીઓએ ઓછામાં ઓછું બળ પ્રમાણસરની ધમકી માટે ઉપયોગમાં લેવું જોઈએ.

ચાલુ સામાજિક અશાંતિ અને ધર્ષણ વેપાર માટે ખૂબ મૂકેલ વાતાવરણ ઊભું કરે છે. કંપનીના કર્મચારી, સંપત્તિ અથવા વ્યૂહાત્મક સુવિધાઓ હિંસક પ્રવૃત્તિ માટે લક્ષ્યાંક હોય શકે છે. ખાનગી સુરક્ષા દળ સામાન્ય રીતે લોકો અને સંપત્તિના રક્ષણ માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. જ્યાં ધમકીઓ અને જોખમની આકારની દ્વારા ઉચિત છે ત્યાં, જાહેર સુરક્ષા પણ સુરક્ષા સહયોગ આપવામાં સંલગ્ન હોય શકે.

કેટલાંક જાહેર સુરક્ષા સંસ્થાઓની મુશ્કેલી ભર્યો ઇતિહાસ હોય છે, ખાસ કરીને દમનકારી મંડળોમાં. એવા ઘણા કિસ્સાઓ દસ્તાવેજીત છે જ્યાં જાહેર સુરક્ષા દળો ગંભીર માનવ અધિકારના દુરુપયોગની સમસ્યા છે, અથવા ભ્રષ્ટ નીતિઓ કે વ્યવહાર અપનાવ્યો છે. એવા ઉદાહરણો છે જ્યાં જાહેર સુરક્ષા જૂથો ભ્રષ્ટ પ્રવૃત્તિમાં સમાવેલા વ્યક્તિઓ અને સંપત્તિની રક્ષા કરવામાં વ્યસ્ત છે, ગુનાઇત પ્રવૃત્તિ માંથી લાભ મેળવે છે, દળોનો અથવા હથિયારોનો અયોગ્ય ઉપયોગનો આશરો લે છે અથવા અન્યથા સંઘર્ષ પેદા કરે છે.

કંપનીને કર્મચારી અને હિસ્સેદારોની કાયદાકિય જવાબદારી એ સુનિશ્ચિત કરવા હોય છે કે તેમના કર્મચારીઓ અને સંપત્તિ હિંસા અને ગેરકાનૂની પ્રવૃત્તિઓથી રક્ષણ આપવું. ગુનાઇત જૂથો, સ્થાનિક સમુદાયો, કંપનીના કર્મચારીઓ, ખાણના કારીગરો અને સ્થળાંતરીત કર્મચારીઓથી ધમકીઓ મળી શકે છે. સંભવિત સુરક્ષા ધમકીઓમાં સમાવેશ થાય છે:

- સામાન્ય ચોરી
- છેતરપીંડી
- હિંસાત્મક વિક્ષેપો

- પાઇપલાઇનની તોડફોડ અને અન્ય સ્થાપન
- ગેરકાયદેસર ખાણકામ (અચસ્કની ચોરી માટે હથિયારો સાથે દાખલ થવું)
- સંગઠિત ઈંધણ અથવા માલની ચોરી
- ઓર અથવા ઉત્પાદનની સંગઠિત ચોરી (સોનું/પ્લેટિનિયમ /હીરા)
- અપહરણ, કર્મચારીઓને ધમકી અથવા હત્યા

કંપની દ્વારા ઠરાવેલ સુરક્ષા વ્યૂહરચનાઓની બધા હિસ્સેદારો પર અસર હોય છે, બન્ને આંતરિક અને બાહ્ય. સંઘર્ષ માટે સંભવિતતા વધારવાનું ટાળવા માટે, સુરક્ષા વ્યૂહરચના જોખમ આધારિત અને ખાણ સુવિધાના સભ્યો સાથે, સુરક્ષા અને માનવ અધિકારોના સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો પર અમલનો સમાવેશ થાય છે.

જાહેર સુરક્ષા

સરકારની કાયદો અને કાનૂન જાળવવાની, સુરક્ષા અને માનવ અધિકારોનું સન્માનની પ્રાથમિક ભૂમિકા હોવા છતાં, કંપનીના હિતમાં તે સુનિશ્ચિત કરવાનું છે કે જાહેર સુરક્ષા દ્વારા લેવાતાં પગલાં, જેમકે પોલીસ અને લશ્કર, માનવ અધિકારના સંરક્ષણ અને પ્રોત્સાહન માટે સુસંગત હોય છે. કેટલાંક કિસ્સાઓમાં, ત્યાં કે જ્યાં ખાનગી સુરક્ષા રાખવાની જરૂરિયાત હોય છે, કંપનીને જરૂરિયાત હોય અથવા કંપનીની સુવિધા પાસેથી ખર્ચમાં ફાળો આપવા અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. જ્યારે જાહેર સુરક્ષા સ્થાનિક અને રાષ્ટ્રીય નિયમો તેમજ માનવ અધિકારોના ધોરણો અને આંતરરાષ્ટ્રીય માનવીય કાયદાઓ સાથે સુસંગત રીતે કાર્ય કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે, તેમ છતાં દુરુપયોગ ના થઈ શકે છે.

ખાસ કરીને, કેટલાંક સ્થળોએ ખાણકામ કાર્યોમાં પોલીસ અને/અથવા લશ્કર કર્મચારીઓ ખાણની સંપત્તિનું રક્ષણ કરતાં હોય છે અથવા છૂટછાટ કે જે સ્થળ પર થતી હોય, ખાણની સુવિધાનો ઉપયોગ કરીને અથવા અન્યથા ખાણ દ્વારા ટેકો આપીને. આ પરિસ્થિતિઓમાં, ભ્રષ્ટાચાર, સંઘર્ષ અને રાજકીય હિંસા માટે સંભવિતતા વધે છે અને કંપનીએ માનવ અધિકારના દુરુપયોગના જોખમો માટે જાગૃત હોવું જોઈએ. જ્યારે પ્રશ્નો જટિલ હોય, કંપનીએ સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો ઉપર સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતોની સરકાર સાથે ઔપચારિક કરારો, જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં, પ્રતિબદ્ધતા લેવી જોઈએ.

સંઘર્ષ ઝોનમાં ખાણકામ

સંઘર્ષ ઝોનમાં માનવ અધિકારોના દુરુપયોગ થવાની શક્યતા વધુ રહે છે. નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગો ખાસ કરીને તેમની જાતને ઘર્ષણની આગવી હરોળમાં મેળવે છે જ્યારે સંઘર્ષ સંવેદનશીલ ઝોનમાં કામ કરે છે. ખાણની પ્રવૃત્તિ અજાણતાં હિંસાને વેગ આપે કે જાળવી રાખે છે, અથવા રોષનું કેન્દ્ર બને છે. કંપની ઉપર ઘર્ષણ દ્વારા લાદવામાં આવતા ખર્ચાઓની શ્રેણી સીધી કે આડકતરી હોય શકે. સીધા ખર્ચાઓ સૌથી દેખીતી રીતે જ કર્મચારીઓની અને સંપત્તિના સંરક્ષણના ખર્ચામાં વધારો કરે છે. આડકતરા ખર્ચાઓ એ છે કે જે કાર્યના વાતાવરણ પર અસર, માત્ર કંપનીના ખર્ચા તરીકે વધે છે. વેપાર કરવાનો સંઘર્ષ – સંવેદનશીલ અભિગમ એ છે કે જે આવા ખર્ચાઓ માહિતગાર સંઘર્ષ સંચાલન વ્યૂહરચનાઓ બનાવી ટાળી શકે. કંપનીએ ઘર્ષણની પરિસ્થિતિમાં થતા કોઈપણ નુકસાનની સામેલગીરી ટાળવાની જરૂરિયાત રહે છે.

યજમાન સમાજમાં રાષ્ટ્રીય કાયદાની દેખરેખ એ RJC સભ્યોની પ્રાથમિક જવાબદારી છે. તેમ છતાં ઘર્ષણ ઝોનમાં, કાયદાઓ સંઘર્ષ સંવેદનશીલ વેપાર વ્યવહારનું યોગ્ય વાતાવરણ સક્ષમ કરાવવા અપૂર્ણ રીતે

લાગુ થયાં છે કે નિષ્ફળ બન્યા છે. કંપનીઓએ સક્રિય રીતે સંબંધિત આંતરરાષ્ટ્રીય સાધનો પકડી રાખવા જોઈએ, એ સુનિશ્ચિત કરી કે તેમના કાર્યો આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાઓ અને સારા વ્યવહાર સાથે એક હરોળમાં છે, ત્યારે પણ જ્યારે સરકાર આમ કરવા ઘણી નબળી હોય. કોઈ પણ બહુ ચર્ચિત, કાનૂની અથવા સ્વૈચ્છિક સાધન આજ દિન સુધી અસ્થિર સ્થિતિમાં વેપાર કઈ રીતે સંચાલિત કરવો એ રીતે કે જે ધર્ષણના જોખમને ઘટાડે તે ઉભરી આવ્યો નથી. આમ છતાં નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગો માટે, મહત્વના સાધનોમાં સમાવિષ્ટ છે સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો ઉપર સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો અને નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગો પારદર્શિતા પહેલો (COP 1.6). આ બંને ખાનગી સુવિધા વાળા RJC સભ્યો માટે જરૂરિયાતો છે.

અનુપાલનની આગળ, કંપનીઓએ તેની સંઘર્ષો કરવાની અને તેને ઉગ્ર બનાવવાની ક્ષમતા અને નકારાત્મક અસરો ઘટાડવા અને ટાળવા શમનકારી પગલાં વિકસાવવા કંપનીએ વાકેફ હોવું જોઈએ. સુધારેલા સંઘર્ષ જોખમો અને આકારણીની અસર દ્વારા, હિસ્સેદારોની સંલગ્નતા અને સંબંધો બનાવવાની પ્રક્રિયા, સંઘર્ષ- સંવેદનશીલ વેપાર વ્યવહાર કંપનીને પ્રોજેક્ટ દ્વારા સીધી કે આડકતરી રીતે અસર પામેલ સંઘર્ષના મુદ્દાઓ સમજવામાં મદદરૂપ થાય છે. આ તેમને દૂર કરતી કે શાંતિમાં ફાળો આપતી હળવી બનાવતી વ્યૂહરચનાઓની ડિઝાઇન, અન્યો સાથે ભાગીદારીમાં, મુખ્ય વેપાર સાથે, સામાજિક રોકાણ અથવા નીતિ વાતચીતની પ્રક્રિયા જણાવે છે.

C. મહત્વના પગલાં

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો અને પગલાં

સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો પર સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો ચાર રાષ્ટ્રોની સરકારો, બિન-સરકારી સંસ્થાઓ, અને શક્તિ અને નિષ્કર્ષિત વિભાગોની કંપનીઓ વચ્ચે સહયોગ દ્વારા વિકસિત થયા છે. સિદ્ધાંતો કંપનીને ખાણકામમાં નિર્દેશિત કરવા તેમના કાર્યોની રૂપરેખાની અંદર સલામતી અને સુરક્ષા માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાના માનમાં લેવામાં આવે છે. સિદ્ધાંતો ત્રણ શ્રેણીમાં હોય છે : જોખમ આકારણી, જાહેર સુરક્ષા સાથે સંબંધ અને ખાનગી સુરક્ષા સાથે સંબંધો. તેઓ નિયમિત સુરક્ષા જોખમ આકારણી માટે; અને સ્થાનિક સમુદાય સાથે સુરક્ષાના મુદ્દાઓમાં બોલાવવામાં આવે છે. સિદ્ધાંતો નિયત કરે છે કે ખાનગી સુરક્ષા માત્ર સંરક્ષક અને બચાવ સેવાઓ જ પૂરી પાડે અને માત્ર લશ્કરી અથવા કાયદા અમલ સત્તાવાળાઓએ જવાબદારીવાળી પ્રવૃત્તિમાં જોડાવું જોઈએ નહિ. સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો ઉપરના સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો ઉપરનું પૂર્ણ લખાણ અહીં મેળવી શકાશે: www.voluntaryprinciples.org/

આંતરરાષ્ટ્રીય ચેતવણી, કંપનીઓ સાથે સહયોગમાં, સરકાર, આંતરિક-સરકારી એજન્સીઓ અને અન્ય બિન-સરકારી સંગઠનોએ નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગો માટે પૂર્વ-સંભવિતતાને લઈને સમાપન સુધી સંઘર્ષ – સંવેદનશીલ વેપાર વ્યવહાર માટે માર્ગદર્શન વિકસાવ્યું છે. તે માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે અને સમાજમાં ક્ષેત્ર સંચાલક કે જે વેપાર પ્રવૃત્તિઓની શ્રેણીમાં કામ કરે છે તેમના માટે સંઘર્ષના જોખમ સાથે વેપાર કરવાની, તેમજ હેડક્વાટર સ્ટાફ રાજકીય જોખમે, સુરક્ષા, બાહ્ય સંબંધો અને સામાજિક કામગીરી વિભાગ માટે ટૂલકીટ પૂરી પાડે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટાભાગના દેશોમાં સમાજમાં સુરક્ષા અને લશ્કરી દળોની યોગ્ય ભૂમિકા સંબંધિત કાયદા અને નિયમનો હોય છે. ઘણા દેશો અને રાજ્ય અધિકાર ક્ષેત્રોમાં હથિયારો સંભાળવા લાઈસન્સ અને તાલીમની જરૂરિયાત

હોય છે જેમકે, અગ્નિ શસ્ત્રો, દંડુકો અને પેપર સ્પ્રે. કેટલીક સુરક્ષા ફરજો માટે પોલીસ અથવા લશ્કરી સર્ટિફિકેશનની જરૂરિયાત હોય છે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: સુરક્ષા જોખમ વાતાવરણ સમજવા સુરક્ષા જોખમ આકારણી સંચાલિત કરવી જોઈએ, આકારણીએ રાજકીય, આર્થિક, નાગરિક, સામાજિક અને પર્યાવરણીય પરિબલોથી સુરક્ષા જોખમો ઓળખવા જોઈએ. જોખમ આકારણીએ હિંસા માટેની સંભવિતતા; સુરક્ષા દળના ઉપલબ્ધ માનવ અધિકાર રેકોર્ડ, કાયદાના નિયમને લાગુ કરવાની સ્થાનિક ક્ષમતા; મૂળ કારણો અને સ્થાનિક ઘર્ષણના પ્રકારો, કોઈપણ અસ્તિત્વમાં હોય તેવા ઘર્ષણ ને ઉત્તેજિત કરવાનું જોખમ; અને સાધનોના પરિવહનના જોખમોને પણ ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.

જોખમ આકારણીએ શોધવા મદદરૂપ થશે કે શું નીચેના પગલાં પણ મદદ કરી શકે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** સુરક્ષાના સંચાલન માટેની જવાબદારી, જાહેર સુરક્ષા સાથે સંપર્ક સહિત અનુભવી વ્યવસ્થાપનના કાર્યોમાં સમાવિષ્ટ હોવું જોઈએ. સુરક્ષા કર્મચારીઓની પ્રવૃત્તિ (બન્ને ખાનગી અને જાહેર) ઔપચારિક અને સતત દેખરેખ થવો જોઈએ.
- **લેખિત નીતિ અને કાર્યપ્રણાલીઓ:** સુરક્ષા કર્મચારીઓના સંચાલન ઉપર લેખિત નીતિ બનાવો. સ્પષ્ટ રીતે માનવ અધિકારોને માન, સુરક્ષા પ્રવૃત્તિઓની મર્યાદા, સુરક્ષાના પ્રશ્નોને સંચાલિત કરવા યોગ્ય પ્રક્રિયાઓ અને કોઈપણ માનવ અધિકારના દુરુપયોગના પરિણામને સ્થાપિત કરો.

ખાણકામના સભ્યોએ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે સુરક્ષા કર્મચારીઓ સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો ઉપર સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો અનુસરે છે. સંઘર્ષોનો જોખમ અને સંદર્ભનું ચાલુ વિશ્લેષણના નિયમિત આધારે સમીક્ષા કરવી જોઈએ અને સુરક્ષા વ્યવસ્થા માટે રચાયેલી હોવી જોઈએ. સભ્યોને માળખાકીય અને અગત્યની સુરક્ષા ધમકીઓ ઓળખવા અને તેમને વિભિન્ન સ્તરે સંબોધવા, અસરકારક સુરક્ષા સંચાલન વ્યૂહરચનાઓ સહિત અને સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ પ્રવૃત્તિ દ્વારા પ્રક્રિયાની જરૂરિયાત હોય છે.

- **તાલીમ:** સુનિશ્ચિત કરો કે કંપની અને પેટા કોન્ટ્રાક્ટરોના સુરક્ષા કર્મચારીઓ સંબંધિત તાલીમ માનવ અધિકારોને માન અને યોગ્ય આચરણ સુનિશ્ચિત કરવા માટે મેળવે. ખાણકામ સુવિધા ઉપર સુરક્ષા કર્મચારીઓ માટે, આ સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો ઉપર સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત હોવું જોઈએ.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ પર સુરક્ષા કર્મચારીઓનો ઉપયોગ અને ઘર્ષણની પરિસ્થિતિ ઉપર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- સુરક્ષા અને માનવ અધિકારો ઉપર સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતો
www.voluntaryprinciples.org/
- રેડ ક્રોસની આંતરરાષ્ટ્રીય સમિતિ – હથિયાર ધારક પોલીસ અને સુરક્ષા દળો માટે સ્ત્રોતોની તાલીમ www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/5HTF8K
- બીએચબી બિલટન – હ્યુમન રાઈટ્સ ટ્રેનિંગ કોર્સ કેસ સ્ટડી
www.bhpbilliton.com/bb/sustainableDevelopment/caseStudies/2007/humanRightsTrainingProgramAtCerrejónCoal.jsp
- આંતરરાષ્ટ્રીય ચેતવણી – ધર્ષણ સંવેદનશીલ વેપાર પ્રેક્ટિસ – નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગો માટે માર્ગદર્શન (2005)
http://www.international-alert.org/pdfs/conflict_sensitive_business_practice_all.pdf
- UN ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટ (2002) ધર્ષણ અસર આકારણી અને જોખમ સંચાલન માટે વેપાર માર્ગદર્શિકા.
http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/7.2.3/BusinessGuide.pdf
- એમ્નેસ્ટી ઇન્ટરનેશનલ યુકે, હ્યુમન રાઈટ્સ ગાઈડલાઇન્સ ફોર કંપની.
www.amnesty.org.uk/business/pubs/hrgc.shtml
- બિઝનેસ એન્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ રિસોર્સ સેન્ટર, સિક્યુરિટી અને કોન્ફ્લિક્ટ પેજ.
www.businesshumanrights.org/Categories/Issues/Security
- આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર આગેવાન ફોરમ, ધર્ષણ અને સુરક્ષા પેજ
www.iblf.org/csr/csrwebassist.nsf/content/a1a2a3a4a5.html
- ઓઈસીડી રિસ્ક અવેરનેસ ટૂલ ફોર મલ્ટિનેશનલ એન્ટરપ્રાઇઝ ઈન વીક ગવર્નન્સ ઝોન
<http://www.oecd.org/dataoecd/26/21/36885821.pdf>
- ઓઈસીડી વોચ ફેક્ટ સીટ 3: એક્સેસીંગ એડહરન્સ ટુ ધ ઓઈસીડી ગાઈડલાઇન્સ હ્યુમન રાઈટ્સ પ્રોવિઝન (સલામતી મુદ્દાઓ પરનો વિભાગ જુઓ)
http://oecdwatch.org/publications-en/Publication_2402

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.13) સ્થાનિક લોકો

A. વ્યાખ્યાઓ અને પ્રયોજ્યતા

“સ્થાનિક લોકો” માટે કોઈ સ્વીકૃત વ્યાખ્યા નથી. અહીં શબ્દ “સ્થાનિક લોકો” સામાન્ય અર્થમાં ઉપયોગમાં લેવાયો છે એ સંદર્ભિત કરવા કે અલગ લોકો અને સંસ્કૃતિ જૂથો વિવિધ માત્રામાં નીચેની લાક્ષણિકતા માટે પ્રક્રિયા કરે છે:

- અલગ સ્થાનિક સાંસ્કૃતિક જૂથના સભ્ય તરીકે સ્વ-ઓળખાણ અને આ ઓળખને અન્યો દ્વારા માન્યતા;
- ભૌગોલિક અલગ વસવાટ સાથે સામુહિક જોડાણ અથવા પરિયોજના વિસ્તારમાં પૂર્વજોનો પ્રદેશ અને આ વસવાટ અને પ્રદેશમાં કુદરતી સ્ત્રોતો;
- રૂઢિગત સાંસ્કૃતિક, આર્થિક, સામાજિક અથવા રાજકીય સંસ્થાઓ કે જે તેમને પ્રભાવશાળી સમાજ કે સંસ્કૃતિથી અલગ કરે છે;
- સ્થાનિક ભાષા હંમેશા દેશ અથવા પ્રાંતની અધિકૃત ભાષા કરતા અલગ હોય છે.

સ્ત્રોત: ઇન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન (IFC) પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ 7 – સ્થાનિક લોકો

[http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS7/\\$FILE/PS_7_IndigenousPeoples.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS7/$FILE/PS_7_IndigenousPeoples.pdf)

COPનો સ્થાનિક લોકોનો વિભાગ માત્ર ખાણકામ સુવિધાને જ લાગુ પડે છે.

COP 2.13 સ્થાનિક લોકો **COP 2.11** સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ સાથે અમલ થવું જોઈએ. **COP 2.11** સમુદાયનો વિકાસ, સંલગ્નતા અને અસંતોષ પદ્ધતિના અભિગમને આવરી લે છે. સંલગ્નતા, જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં, સ્થાનિક સમુદાયમાં પરંપરાગત સત્તા દ્વારા સંચાલિત કરાવવી જોઈએ અને પરંપરાગત નિર્ણયો લેતાં માળખા અને પ્રક્રિયાને માન સાથે. **COP 4.4** અસર આકારણી અને **COP 4.5** ખાણ બંધ કરવાનું આયોજન પણ સંબંધિત છે. સામાજિક અસરની આકારણી, અથવા અન્ય સામાજિક આધારભૂત વિશ્લેષણ, અને પરિયોજનાને બંધ કરવાની યોજના કે જે સ્થાનિક લોકોને અસર કરી શકે તેમના હિતો અને ભાવિ આશાના આધારે ચકાસવા જોઈએ અને તેમની સાથે સલાહમસલત આધારિત હોવા જોઈએ.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

જે જૂથના લોકોને સ્થાપિત કરવા સ્થાનિક ગણવામાં આવે છે તે હંમેશા સરળ હોતું નથી. સ્થાનિક લોકો વિભિન્ન દેશોમાં “સ્થાનિક વંશીય લઘુમતી”, “અસલ રહેવાસીઓ”, પહાડી આદિવાસી જૂથો “,” લઘુમતી રાષ્ટ્રીયતા “,” પ્રથમ રાષ્ટ્ર ” અથવા “આદિવાસી જૂથો” તરીકે સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે. સુનિશ્ચિત

કરવા કે ચોક્કસ જૂથ સ્થાનિક લોકોમાં ગણવામાં આવે છે કે નહિ માહિતગાર નિર્ણયની જરૂર રહે છે, વિભાગ A માં ઉપર દર્શાવેલ લાક્ષણિકતાઓને ધ્યાનમાં લેતા.

ખાણકામના ઉદ્યોગના સંદર્ભમાં, સ્થાનિક પ્રજા સામાન્ય રીતે (પરંતુ સાર્વત્રિક નહીં) સમુદાય કે જેના લોકો દેશ કે પ્રાંતના મૂળ રહેવાસીઓના વંશજો, અલગ સામાજિક અથવા સાંસ્કૃતિક ઓળખ સાથે કે જે હાલની સામાજિક અને આર્થિક સંબંધમાં નિર્બળ અથવા વંચિત સમજવામાં આવે છે.

ઘણા સ્થાનિક લોકોની સંસ્કૃતિ અને ઓળખ તેઓ જે જમીન પર રહે છે અને જે કુદરતી સ્ત્રોતો પર તેઓ નિર્ભર છે તેની સાથે ઉગરી ન શકાય તે રીતે જોડાયેલા હોય છે. ઘણા કિસ્સાઓમાં, ઓળખ, પરંપરાગત જાણકારી અને મૌખિક ઇતિહાસ આ જમીન અને કુદરતી સ્ત્રોતો સાથે જોડાયેલા હોય છે. પરિયોજનાની જમીન, વન, પાણી, વન્ય જીવન અને કુદરતી સ્ત્રોતો પર પડતી અસર તેમની સંસ્થાઓ, જીવન આજીવિકા, આર્થિક વિકાસ અને તેમની તેઓની ઓળખ અને સંસ્કૃતિ જાળવી રાખવાની ક્ષમતા પર અસર કરે છે. વિશ્વના ઘણા ભાગોમાં, સ્થાનિક લોકો ભેદભાવ અને બહિષ્કારના ઇતિહાસનો ભોગ બનેલા છે કે જેણે તેઓને મોટા સમાજના છેવાડે છોડી દીધા છે. ઘણા હજી પણ ભેદભાવ અનુભવે છે, ઉંચા સ્તરની ગરીબાઈ અને અન્ય પ્રકારના રાજકીય તેમજ સામાજિક ગેરલાભ.

સ્થાનિક લોકોના ખાણકામ પરિયોજનામાં હિતો નીચેનામાંથી એક અથવા વધુ હોય શકે:

- જમીનના ઔપચારિક ખિતાબ અથવા જમીન અથવા સ્ત્રોતોના માન્ય કાનૂની હિતો
- જમીન અથવા સ્ત્રોતોની માલિકી માટે દાવાઓ;
- જમીન અથવા સ્ત્રોતોના રૂઢિગત માલિક પરંતુ રૂઢિગત માલિકીના ઔપચારિક કાનૂની માન્યતા વગર;
- રૂઢિગત માલિક તરીકે અથવા લોકો કે જેમની અન્યત્ર રૂઢિગત જમીન હોય એ તરીકે જમીનના વપરાશકર્તા અથવા રહેનારા;
- સામગ્રીના હેતુ અથવા સાંસ્કૃતિક મહત્વના સ્ત્રોત તરીકે;
- જમીનોમાં કે જે ખાસ મહત્વ મંડળ, પરંપરા અથવા માન્યતાઓને કારણે હોય;
- યજમાન સમુદાયના સભ્યો કે જેમની સામાજિક, આર્થિક અને ભૌતિક વાતાવરણ ખાણ અને સંબંધિત પ્રવૃત્તિને કારણે અસર પામે છે.

સ્થાનિક પ્રજાના હક્કો બંને રાષ્ટ્રીય અને આંતર રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ હેઠળ સંબોધવામાં આવે છે. આંતર રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ હેઠળ, મહત્વના UN અધિકારો સંમેલન અને નિવેદનો વિશ્વના સ્થાનિક લોકો માટે મહત્વના હક્કોની કાર્ય રેખા પુરી પાડે છે. વધુમાં, કેટલાક દેશોએ કાયદા પસાર કર્યા છે, અથવા અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય અથવા પ્રાંતિય સંમેલનોને સ્થાનિક લોકોના રક્ષણ માટે બહાલી આપી છે જેમકે, ILO સંમેલન 169. જ્યારે આવા કાનૂની સાધનો રાજ્યની જવાબદારી સ્થાપિત કરે છે, તે વધુ પ્રબળ રીતે અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે ખાનગી સેક્ટરની કંપનીઓ તેમના કાર્યો એ રીતે આચરે કે તે આ હક્કોને પકડી રાખે અને રાજ્યની આ સાધનો હેઠળની જવાબદારીમાં દખલ ન કરે.

ભૂતકાળમાં, જે આજે બધી સરકારોએ સ્થાનિક પ્રજાની અલગ ઓળખ, કાયદાકિય હિતો, અથવા તેમના સંબંધિત આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનમાં કલાત્મક હક્કોને માન્યતા આપી નથી. આ સંદર્ભમાં, કંપની અને

અસરકારક સમુદાયો વચ્ચે કરાર બનાવવાનો સમાવેશ સ્થાનિક લોકોના વિકાસ આકાંક્ષાઓ, વિકાસના લાભોની વાટાઘાટો અને અસરોની હળવાશની વાતચીત માટે મહત્વના સાધન તરીકે થાય છે. વિકાસની પરિયોજના માટે ઔપચારિક રીતે દસ્તાવેજીત થયેલ ટેકો અથવા નિયુક્ત આગેવાન, હિસ્સેદારો અથવા સમુદાયના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા માન્ય અન્ય પ્રકારના રેકોર્ડ લેખિત કરારનું સ્વરૂપ લઈ શકે છે. મુક્ત પ્રક્રિયા, પ્રાથમિક અને માહિતગાર સલાહમસલત, જે વિસ્તૃત રીતે અથવા સામુહિક નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા દ્વારા માન્ય હોય, તેમણે સંબંધો વિકસાવવા, કરાર બનાવવા, કાર્યક્રમો આપવા અને સ્થાનિક લોકો સાથે પ્રક્રિયાની નિયમિત સમીક્ષાને મજબૂત બનાવવું જોઈએ.

મુક્ત, પ્રાથમિક અને માહિતગાર સંમતિ (FPIC) એ સ્થાનિક લોકો સાથે પરિયોજના સંબંધી નિર્ણયો લેવાની વિકસિત થતું ધોરણ છે. જ્યારે ચોક્કસ વ્યાખ્યાઓ બદલાય છે, અને વિભિન્ન અધિકાર ક્ષેત્રોમાં સતત વિકસિત થાય છે, ત્યારે FPIC સંમતિને ધ્યાનમાં લેતાં, કે જે:

- જબરજસ્તી અથવા હેરફેર વગર મેળવવામાં આવી હોય;
- સ્થાનિક લોકોની જમીન, પ્રદેશો અને સ્ત્રોતને અસર કરતી પ્રવૃત્તિની શરૂઆત પહેલાં સુરક્ષિત હોય;
- અર્થપૂર્ણ સહભાગિતા અને સલાહમસલત દ્વારા માહિતગાર અને સુચિત પરિયોજના સંબંધિત પાસાં તેઓ સમજવા લાયક અને સ્વીકારવા લાયક હોય તેની પૂર્ણ જાહેરાત આધારિત; અને
- સ્થાનિક લોકોની તેમના પોતાના દ્વારા મુક્ત પસંદગી કરાયેલ પ્રતિનિધિઓ અને પરંપરાગત અથવા અન્ય સંસ્થાઓ દ્વારા સક્ષમ.

FPIC યુનાઈટેડ નેશન્સ ડેવલોપમેન્ટ ઓન ધ રાઈટ્સ ઓફ ઈન્ડિજનસ પીપલ્સ, દ ઇન્ટરનેશનલ લેબર ઓર્ગેનાઈઝેશન્સ ઈન્ડિજનસ એન્ડ ટ્રાઇબલ પીપલ કન્વેક્શન 169, ડેમ પર વિશ્વ કમિશનના રિપોર્ટમાં સંસ્થાપિત કરવામાં આવી છે. આ દરેક સાધન સ્થાનિક લોકો અને દેશ-રાજ્યો વચ્ચેના સંબંધો સાથે સંબંધિત છે. આમ છતાં ખાનગી ક્ષેત્રો દ્વારા FPICના અમલીકરણ અને તેની ચકાસણી પડકારરૂપ રહે છે. પ્રથમ, મોટા ભાગના દેશોએ સાર્વભોમ રાજ્યોના વિકાસના હક માટેની સંમતિ અનામત રાખી છે અને તેને ત્રીજા પક્ષો દ્વારા તોડવામાં આવતી બાબત તરીકે જોવાતી નથી. FPIC પ્રક્રિયાનું બીજા લોકોના હક્કો સાથે પ્રક્રિયા સૌથી સ્પષ્ટ છે જ્યાં કંપનીઓને વ્યવહારમાં મૂકી શકાય તેવા સ્થાનિક કાયદાઓ છે. આવા કાયદાઓ, અને વૈધાનિક સત્તાઓ પ્રક્રિયાઓની દેખરેખ માટે, દેશમાં અસ્તિત્વમાં છે, જેમકે, ફિલિપાઈન્સ અને ઓસ્ટ્રેલિયાના કેટલાંક ભાગોમાં. જ્યાં આવા કાયદાઓ અસ્તિત્વમાં નથી, RJC સ્થાનિક પ્રજા સાથે નીચેના જોડાણોને માન્યતા આપે છે, કંપનીઓ હજી પણ વિકાસ અને શોધખોળ, તેમ છતાં કે તે કાયદાકિય રીતે માન્ય હોય, સાથે પ્રક્રિયા ન કરવાનો નિર્ણય લે છે. બીજું, સંભવિત રીતે મોટા પ્રમાણમાં “સંમતિ”ની વ્યાખ્યા માટે મંતવ્ય હોય શકે છે. લોકશાહી પરંપરામાં, તેનો અર્થ મોટાભાગના વયસ્ક સમુદાયના સભ્યોનો નિરંકુશ ગુપ્ત મતદાન થાય છે. કેટલાક રૂઢિગત સમાજમાં તેનો અર્થ એક જ સત્તાધીશ આગેવાન દ્વારા પૂરી પાડવામાં સંમતિ એમ થાય છે, અથવા તેની વિરૂદ્ધ સંપૂર્ણ સંમતિ અથવા તેમની વચ્ચેનો તફાવત એમ થાય છે. વધુમાં ટેકો આપતી પ્રક્રિયાની ભૂમિકા – જેમકે અસરકારક સમુદાયને વ્યાખ્યાયિત કરવું અથવા સમુદાય કે જેને માન્ય કરવાનો હક હોય અથવા સંમતિ રાખવાનો હક હોય, રૂઢિગત કાયદા, જાહેર સુનાવણી અને લોકમત – સામાજિક અને ઐતિહાસિક સંદર્ભોને નોંધપાત્ર રીતે આધાર રાખીને બદલાતી રહે છે. આ કારણોથી, - સાર્વભોમ રાજ્યની ભૂમિકા અને કેવી રીતે બિન-

વૈધાનિક FPIC પ્રક્રિયાને ચકાસવાની આંતરરાષ્ટ્રીય લાગુ વ્યાખ્યાની ઊણપ – આ સમયે RJCએ FPIC આધારિત ધોરણો અપનાવ્યા નથી.

સફળ ખાણ અને ધાતુની પરિયોજનાને તેઓ જ્યાં કાર્યરત છે તે સમુદાયનો, સ્થાનિક પ્રજા સહિત, શોધખોળથી લઈને સમાપન સુધી બહોળા ટેકાની જરૂર રહે છે. અસરગ્રસ્ત સ્થાનિક પ્રજાના ટેકા વગર, મુક્ત રીતે વ્યક્ત કરાઈ, પ્રાથમિક અને માહિતગાર સલાહમસલત, પ્રોજેક્ટ મહત્વના સામાજિક અને નાણાકીય જોખમોનો સામનો કરે છે. ખાણકામની કંપની અને સ્થાનિક લોકો વચ્ચેનો અરસપરસ વ્યવહાર બહોળા સામુદાયિક સંલગ્નતા પરંતુ સાથેસાથે, ખાસ ઇતિહાસ, સક્ષમતા, અગ્રિમતા અને સ્થાનિક લોકોના હિતોને ધ્યાનમાં લઈ એ સંદર્ભમાં થવો જોઈએ. તે માન્ય થયું છે કે સ્થાનિક લોકો ટકાઉક્ષમ વિકાસમાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે; કે ખનીજ વિકાસ પ્રોજેક્ટ સ્થાનિક પ્રજાના અદ્યતન આર્થિક વિકાસમાં મદદ કરે છે; અને આ સમુદાયો બદલામાં કુદરતી સ્ત્રોતના વિકાસમાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે.

C. મહત્વના આંતરરાષ્ટ્રીય સંસાધનો

આંતરરાષ્ટ્રીય

દ યુનાઈટેડ ડેવલોપમેન્ટ ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ ઓફ ઇન્ડિજેનસ પીપલ્સ (UNડીઆરઆઈપી) UN જનરલ એસેમ્બલી દ્વારા સપ્ટેમ્બર 2007માં વિકાસ અને વાટાઘાટના 22 વર્ષ પછી અપનાવવામાં આવ્યું છે. નિવેદન, સ્થાનિક લોકોના સ્વતંત્ર અને સામુહિક હક્કો ગોઠવે છે તેમજ તેમના સાંસ્કૃતિક, ઓળખ, ભાષા, રોજગારી, સ્વાસ્થ્ય, શિક્ષણ અને અન્ય પ્રશ્નોના હક્કો નિશ્ચિત કરે છે. નિવેદન રાજ્યની બહાલીના વિષયક નથી અને કોઈ કાયદાકીય બંધનકર્તા સ્થિતિ નથી. સામાન્ય સભા દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ નિવેદન યુનાઈટેડ નેશન્સના સામુહિક મંતવ્ય કે જેને બધા સભ્ય રાજ્ય દ્વારા સારા વિશ્વાસથી ધ્યાનમાં લેવાવા જોઈએ તેને પ્રતિબિંબિત કરે છે.

સ્થાનિક અને આદિવાસી લોકો ઉપર આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંગઠન (ILO) સંમેલન 169 1989માં સ્વીકારવામાં આવ્યું છે અને 20 દેશો દ્વારા 2009 સુધીમાં તેને બહાલી આપવામાં આવી છે. સ્થાનિક લોકો સાથે તેમની અગ્રિમતા વિષે વાસ્તવિક અને અસરકારક સલાહમસલત ILO 169 માટે મૂળભૂત છે. આમ છતાં, સંમેલન તેમને અસર કરતી પરિયોજનાઓ પર એકાધિકાર આપતું નથી. કલમ 15 દોરવણી આપે છે કે સ્થાનિક અને આદિવાસી લોકો નિષ્કર્ષિત ઉદ્યોગોમાંથી લાભ મેળવે, રાજ્ય દ્વારા એ સુનિશ્ચિત કરવું જરૂરી છે કે કંપનીઓ આવા લાભો રોયલ્ટી ચુકવણીઓ, રોજગાર ઉત્પાદન, જોગવાઈઓની સેવાઓ, વગેરે સ્વરૂપમાં આપે.

અન્ય ILO સંમેલનો સાથે હોય છે તેમ, 169 સરકારી હેતુ માટે છે અને તે માત્ર તે જ રાજ્યોને બંધન કર્તા છે જેમણે તેને બહાલી આપી છે. ઘણા રાજ્યો સંમેલનને સમસ્યારૂપ માને છે કારણ કે તે તેમની બંધારણીય જોગવાઈઓ કે જે બધા વંશીય જૂથો કે જે કાયદા આગળ સમાન રીતે છે તેના સંઘર્ષમાં આવે છે. આ ખાસ કરીને આફ્રિકન રાજ્યો (આમાંથી કોઈએ પણ ILO 169ને બહાલી આપી નથી) વિવિધ, વંશીય વિભિન્ન, રાષ્ટ્રીય વસ્તીના કિસ્સામાં. જ્યારે ખાનગી કંપનીને સંમેલન હેઠળ કોઈ સીધી જવાબદારી ન હોય, તેને તેમની પ્રવૃત્તિ અને કાર્યો માટે સ્પષ્ટ અસરો હોય છે. વધુમાં, કંપનીઓ કે જે રાષ્ટ્રીય

કાયદાકિય સંમેલન અમલીકરણ અથવા સમાન કાર્યરેખામાંથી ઊભી થતી હોય તેમાં કાયદાકિય જવાબદારીઓ હોય છે.

બન્ને UNડીઆરઆઈપી અને ILO 169 સ્થાનિક પ્રજાના હક્કોનો આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્યતા અને સંરક્ષણમાં ખાસ સીમા ચિહ્નો છે. તેઓ ભાવનાથી ગોઠવાયેલ અને ઘણી બધી જોગવાઈઓ પારસ્પરિક સમજથી પ્રબળ હોય છે. નિવેદનની જોગવાઈઓ સંમેલન દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલાં બધા વિસ્તારો સાથે કામ કરે છે અને સંખ્યાબંધ વધારાના વિષયો કે જે સંમેલનમાં આવરી લેવામાં આવ્યાં નથી તેને સંબોધન કરે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય કોર્પોરેશન (IFC) પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ 7 – સ્થાનિક લોકો – ખાનગી ક્ષેત્રો માટે વિગતવાર ધોરણ અને સંબંધિત માર્ગદર્શન પુરું પાડે છે. ધોરણોના હેતુઓ:

- સુનિશ્ચિત કરો કે વિકાસ પ્રક્રિયા ગૌરવ, માનવ અધિકારો, આકાંક્ષાઓ, સાંસ્કૃતિક અને કુદરતી સ્ત્રોતો આધારિત સ્થાનિક લોકોની આજીવિકા માટે સંપૂર્ણ ઉત્તેજન મળે.
- સ્થાનિક લોકોના સમુદાય પર પરિયોજનાની પ્રતિકારક અસર ટાળવી, અથવા જ્યારે ટાળવું શક્ય ન હોય, ઘટાડવી, શમન કરવી અથવા આવી અસરોનું વળતર મેળવવા અને વિકાસના લાભો માટે, સાંસ્કૃતિક રીતે યોગ્ય રીતે તકો પૂરી પાડવી.
- પરિયોજનાના આખા સમય દરમિયાન પ્રોજેક્ટ દ્વારા અસર પામેલ સ્થાનિક લોકો સાથે ચાલુ સંબંધો સ્થાપિત કરો અને જાળવો.
- સ્થાનિક લોકો સાથે સારી વિશ્વાસ પૂર્ણ વાટાઘાટો અને માહિતગાર સહભાગિતાને ઉત્તેજિત કરો જ્યારે પરિયોજના પારંપરિક અને રૂઢિગત સ્થાનિક લોકોના ઉપયોગ હેઠળની જમીન પર સ્થાપિત હોય.
- સ્થાનિક લોકોની સંસ્કૃતિ, જાણકારી અને વ્યવહારને આદર આપો અને સાચવો.

રાષ્ટ્રીય

રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ આંતરરાષ્ટ્રીય સાધનો જેવાં કે ILO સંમેલન 169 અથવા સમાન કાર્યરેખાના અમલ માટે વાહન છે. સ્થાનિક લોકો માટે કાનૂની કાર્ય રેખા ખાસ કરીને વિશેષ રીતે દેશ – વિદેશમાં વસાહતી કરણ ઇતિહાસ, સ્થળાંતર અને/અથવા સંઘર્ષ, અને સતત વિકાસ આધારિત બદલતાં રહે છે. કેટલાક દેશો અંતત અથવા ભેદભાવ સંબંધિત ઉમેદવારીના સંબંધમાં બનાવવા એક સ્વીકાર્ય શ્રેણી તરીકે વંશીયતા તરીકે માન્ય હોય છે. તે જરૂરી છે કે સભ્યો સમજદારી જાળવી રાખે, અને સુસંગત રીતે, બધા કાર્યોના અધિકાર ક્ષેત્રોમાં લાગુ કાયદાઓ જાળવી રાખે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: સ્થાનિક લોકો પર વેપારની સંભવિત અસરોની આકારની કરવી જોઈએ. વેપાર લાયક સામાજિક વૈજ્ઞાનિકો અને અન્ય વ્યાવસાયિકોની સેવા નીચેની બાબતો હાથ ધરવા માટે ઉપયોગમાં લેવી જોઈએ:

- માનવ જાતિ સંબંધી અને પુરાલેખ સંબંધી સંશોધનો
- અસરગ્રસ્ત સ્થાનિક લોકોના સમુદાય, સ્ત્રીઓ સહિત સાથે સહભાગી અભિગમ;

- પરંપરાગત સાધનોની આકારણી; અને
- લાગુ રાષ્ટ્રીય અને પ્રાંતિય કાયદાઓ અને નિયમોની ચકાસણી, રૂઢિગત કાયદાઓ અને આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા હેઠળ યજમાન દેશની જવાબદારી સહિત.

નીચેના પગલાં પણ મદદ કરી શકે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** સ્થાનિક લોકો સાથેના સંબંધો અનુભવી વ્યવસ્થાપન કાર્યોમાં આવવા જોઈએ. હંમેશા વ્યક્તિ કે જે સમુદાય સંલગ્નતા અને વિકાસ કાર્યક્રમો માટે જવાબદાર હોય. નીતિ વિકસાવવા, તાલીમ, વ્યૂહરચનાઓ, યોજનાઓ અને પ્રવૃત્તિમાં અનુભવી અને વિશેષજ્ઞની મદદ મેળવો
- **લેખિત નીતિ અને કાર્યપ્રણાલીઓ:** સ્થાનિક લોકોનો વેપારી અભિગમ સમાવતી લેખિત નિતિ અને સંબંધિત દસ્તાવેજીકરણ વિકસાવો. નીતિના હેતુઓ, અનુસરવાના મહત્વના સિદ્ધાંતો, અને કર્મચારીઓ અને અન્ય હિસ્સેદારોની અપેક્ષાઓની રૂપરેખા આપો. આમાં સમાવેશ થવો જોઈએ:
 - સ્થાનિક લોકોના હક અને વિવિધતાઓને સમર્થન કરો અને માન આપો;
 - સ્થાનિક લોકોના પ્રોજેક્ટ અને તેની અસરો વિષે હિતો અને આકાંક્ષાઓ સ્પષ્ટ રીતે ઓળખવી અને સંપૂર્ણ રીતે ઓળખવી;
 - ખાણની પ્રવૃત્તિ માટે બહોળા ટેકા મેળવવા સમગ્ર પ્રોજેક્ટ સાયકલ દરમિયાન સ્થાનિક લોકો સાથે ન્યાયપૂર્ણ, સમયસર અને સાંસ્કૃતિક રીતે યોગ્ય રીતે જોડાણ અને સલાહમસલત કરવી જોઈએ;
 - સાંસ્કૃતિક સંપત્તિ અથવા સ્થાનિક લોકો માટે ધાર્મિક વિશેષતાના સ્થળો માટે સંરક્ષણની ગોઠવણી કરવી જોઈએ;
 - હકારાત્મક પગલાં અને સ્થાનિક લોકોને ખાણના કાર્ય અને સંબંધિત વેપાર સાથે સમભાગી બનાવવા હિસ્સેદારીની ભૂમિકા;
 - પોતાની સત્તા પ્રાંતિય અને સામુદાયિક વિકાસ જેમકે, શિક્ષણ, તાલીમ, આરોગ્ય કાળજી અને વેપાર સાહસ ટેકો દ્વારા સ્થાનિક લોકો સાથે લાંબાગાળાની હિસ્સેદારી બનાવવી;
 - જાતિની ગણતરી અને તેમની ઉપર સાથે આંતર છેદન;
 - જ્યાં યોગ્ય હોય , સરકારને ખાણકામ નજીક સ્થાનિક પ્રજા દ્વારા સામનો કરાતી કોઈ પણ સમસ્યાઓ કે પ્રશ્નો ઉકેલવા કે ઘટાડવા પ્રોત્સાહન આપવું ;
 - સંલગ્ન અભિપ્રાયો, કરાર અને મહત્વના હિસ્સેદારો સાથે સહયોગમાં અસરોની આકારણીનું અવલોકન કરવું.
- **તાલીમ:** સુનિશ્ચિત કરો કે સ્થાનિક લોકો સાથે સંબંધિત બધા કર્મચારીઓ મહત્વના સિદ્ધાંતો પુરતી જાણકારી, સ્થાનિક પ્રશ્નો અને યોગ્ય આચરણ સુનિશ્ચિત કરવા સંબંધિત તાલીમ મેળવે. સ્થાનિક લોકોને રોજગારની તકો પૂરી પાડવા, તાલીમની તકો અને શિક્ષણ ઉપલબ્ધ કરાવવું સ્થાનિક કારીગરોને કે જે અન્યથા સામાન્ય રોજગારના માપદંડો પૂરા કરતાં નથી તેમને માટે જરૂરી છે. જ્યાં સ્થાનિક લોકો પણ ખાણના કારીગરો હોય બધા કર્મચારીઓને સંસ્કૃતિ જાણકારી તાલીમ આપવાની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં લેવાવું જોઈએ. હેતુ વિભિન્ન સંસ્કૃતિની સમજ બનાવવાનો હોવો જોઈએ:

કંપનીના કર્મચારીઓએ સ્થાનિક લોકોની સંસ્કૃતિ, મૂલ્યો અને આકાંક્ષાઓ સમજવી; અને સ્થાનિક લોકો માટે કંપનીના સિદ્ધાંતો, હેતુઓ, વ્યવહાર અને કાર્યો સમજવા.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઇટ્સ પર સ્થાનિક લોકો વિશે વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- સ્થાનિક લોકોના હક્કો ઉપર યુનાઇટેડ નેશન ડેક્લેરેશન (2007)
www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf
- ILO સંમેલન 169, સ્વતંત્ર દેશોમાં સ્થાનિક અને આદિવાસી લોકોને લગતું (1989)
www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm
- ILO સંમેલન 169 અને ખાનગી સેક્ટર – IFC ક્વિક નોટ (2007)
[www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/p_ILO169/\\$FILE/ILO_169.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/p_ILO169/$FILE/ILO_169.pdf)
- ઇન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન (IFC) પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ 7 – સ્થાનિક લોકો
[www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS7/\\$FILE/PS_7_IndigenousPeoples.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS7/$FILE/PS_7_IndigenousPeoples.pdf)
- ઇન્ટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓન માઇનીંગ એન્ડ મેટલ (ICMM) – સ્થાનિક લોકોનો પ્રોજેક્ટ
www.icmm.com/page/208/indigenous-peoples
- [Association for Mineral Exploration British Columbia](http://www.associationformineral.com) – મિનરલ એક્સપ્લોરેશન, માઇનીંગ એન્ડ એબોરીજનલ કોમ્યુનિટી એન્ગેજમેન્ટ : ગાઇડ બુક (કેનેડા)
commdev.org/content/document/detail/843/
- ટકાઉક્ષમ સમુદાય : ખાણકામ અને સ્થાનિક સરકાર (અમેરિકા)
www.focal.ca/pdf/Policy%20Document%2003192008.pdf
- સ્થાનિક સમુદાય સાથે કામ – ખાણ ઉદ્યોગ માટે આગેવાન વ્યવહાર ટકાઉક્ષમ વિકાસ કાર્યક્રમ (ઓસ્ટ્રેલિયા) www.ret.gov.au/resources/Documents/LPSDP/LPSDP-IndigenousCommunitiesHandbook.pdf
- શ્રેષ્ઠ વ્યવહાર લવચીક અને ટકાઉક્ષમ કરાર બનાવવા માટે માર્ગદર્શન (ઓસ્ટ્રેલિયા)
[http://www.ag.gov.au/www/agd/rwpattach.nsf/alldoc/C8D9FB54AC29A726CA257626001AEDF6/\\$file/Guidelines for Best Practice in Flexible and Sustainable Agreement Making.pdf](http://www.ag.gov.au/www/agd/rwpattach.nsf/alldoc/C8D9FB54AC29A726CA257626001AEDF6/$file/Guidelines%20for%20Best%20Practice%20in%20Flexible%20and%20Sustainable%20Agreement%20Making.pdf)
- નૈતિક ફંડ કંપની – કાર્ય માટે સામાજિક લાઇસન્સ જીતવું : મુક્ત, પ્રાથમિક અને સુમાહિતગાર સમુદાય સંમતિ સાથે સ્ત્રોત નું નિષ્કર્ષન (2008)
<https://www.ethicalfunds.com/SiteCollectionDocuments/docs/FPIC.pdf>
- ઓક્સફામ ઓસ્ટ્રેલિયા – મુક્ત, પ્રાથમિક અને સુમાહિતગાર સમુદાય સંમતિ : ખાણકામની કંપનીની ભૂમિકા (2007)
<http://www.oxfam.org.au/resources/filestore/originals/OAus-FreePriorInformedConsentMining-1007.pdf>
- વૈશ્વિક સ્ત્રોતોની સંસ્થા – ધર્ષણ વગર વેપાર : સમુદાયની માહિતી માટે વેપારનો કિસ્સો
http://pdf.wri.org/development_without_conflict_fpic.pdf

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 2.14) કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ

A. વ્યાખ્યાઓ અને પ્રયોજ્યતા

કસબલક્ષી અને/અથવા લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ (ASM) માટેની કોઈ સાર્વત્રિક વ્યાખ્યા નથી. વ્યાખ્યાઓ તેના ઇતિહાસ અને લાક્ષણિકતાઓ પર આધારિત વિસ્તારો અને દેશોની વચ્ચે ભિન્નતા ધરાવે છે, પરંતુ સામાન્ય પણે ASMનું વર્ણન નિમ્નલિખિત એક અથવા વધુ ગુણધર્મો દ્વારા કરવામાં આવે છે: સ્થાનિક; ઔપચારિક અથવા અનૌપચારિક; મર્યાદિત અધિકારો; અવિકસિત તકનીકો; હાથ દ્વારા ખાણ પ્રવૃત્તિ; મર્યાદિત પદ્ધતિઓ; શ્રમ-સઘન; મહિલાઓ અને બાળ ખાણ શ્રમિકોની ઉચ્ચ માત્રા; ઉત્પાદનના નિમ્ન સ્તરો; ઉત્પાદકતા અને ખનિજની પ્રાપ્તિ; ખાણ મજૂરોને નિમ્ન આર્થિક વળતર; કામની ખરાબ પરિસ્થિતિઓ; ગેરવ્યાજબી પુરવઠા શુંખલાને આધીન; અને કાંપના જથ્થામાં કાર્ય; જુના ખાણ ભંડારો અને અપૂરતી સંગ્રહ સુવિધાઓ, ખાણના ખાડાઓ અને જુની ભૂમિગત કાર્ય પદ્ધતિઓ. ASM કાયદેસર, વધારે કાયદેસર અથવા ગેરકાયદેસર હોય શકે છે.

સ્ત્રોત: ખનિજ સંસાધન ફોરમ – લઘુ સ્તરીય ખાણ કામ

<http://www.natural-resources.org/minerals/smscalemining/definitions.htm>. પ્રવેશ મે 2009)

COPનો કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણ કામ વિભાગ માત્ર તે જ ખાણ સુવિધાઓને લાગુ પડવા પાત્ર છે જે તેમના કાર્યક્ષેત્ર પર કે તેની આસપાસ ASM ધરાવે છે.

COP 2.14 કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણ કામ COPની જોગવાઈઓને COP 2.11 સામુદાયિક સંલગ્નતા અને વિકાસ, COP 2.13 સ્થાનિક લોકો, COP 4.4 પ્રભાવનું મૂલ્યાંકન અને COP 4.5 ખાણ બંધ કરવાનું આયોજનની જોગવાઈઓના સંયોજનમાં વાંચવી જોઈએ અને તેનો અમલ થવો જોઈએ.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ (ASM) માઈનીંગનું સૌથી જૂનું સ્વરૂપ છે. એવું અંદાજવામાં આવે છે કે ઓછામાં ઓછાં 30 દેશોમાં 20 મિલિયન જેટલાં લોકો ASMમાં સક્રિય છે અને અન્ય 100 મિલિયન લોકો પોતાનાં ગુજરાન માટે આ ક્ષેત્ર પર આધાર રાખી રહ્યા છે. વિભિન્ન દેશોમાં, લઘુ-સ્તરીય ખાણ શ્રમિકોને જુદાં-જુદાં નામે જેમ કે ગાલામ્સે, ઓર્પાઇલીયર્સ, ઉબેશી અથવા વાબેશી, પેન્નર્સ, ડિગર્સ, ગરિમપેરોસ, પર્કવિનરોઝ, અને પોકેટ માઇનર્સ ઓળખવામાં આવે છે.

ASM એક ઉત્પાદન પ્રણાલી છે જે સ્થાનિક લોકોને, ભલે ઓછી માત્રામાં, પરંતુ રોકડ આવક કમાવાની પરવાનગી આપે છે. તે ગરીબ અને સીમાંત લોકોને પહોંચક્ષમ આજીવિકા ઉપલબ્ધ કરાવે છે, ઘણીવાર અન્ય આજીવિકા માટેની પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે, કૃષિ, પશુપાલન અને શિકારના પૂરક તરીકે, અને પર્યાવરણીય અથવા આર્થિક તાણના સમયમાં આધારભૂત કાર્યવાહીઓ તરીકે સેવા પૂરી પાડે છે. કોઈ

ચોક્કસ સ્થળ પર પ્રવૃત્તિઓની હદ, અને એ જ રીતે ASM વસતીનું કદ પણ બદલાતી સ્થાનિક અને રાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિઓને પ્રતિબિંબિત કરવા ઓગળી અને ક્ષય થઈ જશે

ASM ઉચ્ચ મૂલ્ય ધરાવતી હોય, નિમ્ન જથ્થો (પરિવહન માટે સુલભ), અને આસાનીથી ક્ય-વિક્રય થઈ શકે તેવી (સ્થાવર) કોમોડિટિઝ જેવી કે હીરા, રંગીન પથ્થરો, સોના અને ચાંદીમાં સામાન્ય છે. જવાબદાર ખાણકામના જોડાણ, સામાજિક અને પર્યાવરણીય જવાબદાર કસબલક્ષી ખાણકામ માટે હિમાયતી અને ધોરણ-સ્થાપિત કરનાર સંગઠન, અંદાજે છે કે નવા સોનાના વૈશ્વિક વાર્ષિક ઉત્પાદનના 12% અને તેના હીરાના 20% સુધીનું ઉત્પાદન ASMના કારણે છે. કેટલાંક વિકાસશીલ દેશોમાં, ASM ઉત્પાદન રાષ્ટ્રીય ઉત્પાદનના 80%થી વધુ હોઈ શકે છે.

ASM પર RJC ધોરણોનો આશય એવાં અભિગમોને પ્રોત્સાહિત કરવાનો છે જે ASM અને મોટાં પાયાની ખાણ કામ (LSM) કાર્યવાહીઓના સહ-અસ્તિત્વ સુલભતા પ્રદાન કરે છે અને કાનૂની, સુનિયોજિત, વ્યવહાર્ય લઘુ-સ્તરીય ખાણકામના ક્ષેત્રોને યજમાન સમુદાયો અને સરકારોના સંયોજનમાં વિકાસને ઉત્તેજન આપવાનો છે. કેટલાંક સંજોગોમાં, સરકારો અગ્રેસર ભૂમિકા ધારણ કરી શકે છે, અન્યમાં બિનસરકારી સંગઠનો અથવા વિકાસ એજન્સીઓ સવલતો આપનાર બની શકે છે, અને અન્યમાં LSMને સુધારાઓને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ચાલકની ભૂમિકા ભજવવાની જરૂર પડે છે. પ્રત્યેક કિસ્સામાં, સ્થાનિક સમુદાયો અને ASM કાર્યકરોએ પ્રતિભાગી અભિગમના કેન્દ્રમાં હોવું જરૂરી છે.

ASM ક્ષેત્ર માટેના મુખ્ય પ્રશ્નોમાં નિમ્ન બાબતોનો સમાવેશ થઈ શકે છે:

- અનૌપચારિક અથવા ગેરકાયદેસર સ્થિતિ;
- ASM પદ્ધતિને અનુરૂપ જમીનની કાયદેસર પહોંચમાં મુશ્કેલી અથવા જ્યાં સરકાર દ્વારા મોટાં પાયાના ખાણકામને અગ્રતા આપવામાં આવી હોય ત્યાં આર્થિક સ્થળાંતરણ;
- મૂડીનો અભાવ, જે લાક્ષણિક રીતે ઉત્પાદનને પ્રારંભિક સ્વરૂપની પ્રક્રિયામાં સીમિત કરી મૂકે છે અને ઘણીવાર ઋણ બંધન અને ગરીબીની જાળમાં પરિણમે છે;
- અનિયંત્રિત, ગેરવ્યાજબી અને ઘણીવાર ગેરકાયદેસર મૂલ્ય નિર્ધારણ અને વિતરણ પ્રણાલીઓ, જે કેટલાંક કિસ્સાઓમાં ગુનાહિત જૂથો સાથે સંગઠનને સરળતા કરી આપે છે;
- સર્વસામાન્ય રીતે ખરાબ પર્યાવરણીય અને સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષાની પદ્ધતિઓ;
- સોનાની પ્રક્રિયાના કિસ્સામાં, પારાનો અસુરક્ષિત ઉપયોગ;
- મહિલાઓ અને સ્થાનાંતરિત લોકો સહિત ખાણ શ્રમિકનું શોષણ, બાળ શ્રમિકનો ઉપયોગ;
- યોગ્ય કાનૂની કાર્યરેખાનો અભાવ, અને જ્યાં નિયમનો પ્રવર્તે છે, ત્યાં તેના અમલીકરણનો અભાવ.

વિકાસ એજન્સીઓ અને સંગઠનોમાં વધતી જતી સર્વસંમતિ જોવા મળે છે કે જો આ પ્રશ્નોને સંબોધવામાં આવે તો, ASMને એ લોકો માટે વધુ સધ્ધર આજીવિકા બનાવે શકાય જે એમાં જોડાયેલા છે અને તે પૂરવઠા શ્રુંખલામાં ઉપર અને નીચેની ધારા એમ બન્નેમાં નવી આર્થિક તકોના વિકાસમાં પોતાનું યોગદાન આપી શકે છે.

LSM અને ASM ઓપરેટર્સની વચ્ચેના સંબંધો જટિલ, નાજુક હોય શકે છે અને દુશ્મનાવટ અને સંઘર્ષમાં ઉતરી શકે છે. સંઘર્ષ ત્યારે ઉદભવે છે જ્યારે બન્ને પક્ષો સમાન સંસાધન પર પોતાનો દાવો માંડે છે, જેમ કે નજીકના સોનાનાં કાંપ અથવા હીરાના સંગ્રહસ્થાન અને એક અથવા અન્યને તેના માટે ગેરકાયદેસર

ઠરાવે છે. જોખમનું પ્રમાણ બન્ને ઓપરેટર બીજા ઉપર પ્રભુત્વ ધરાવે છે ત્યારે સંખ્યાબંધ પરિબલો પર અવલંબે છે, જેમાં સમાવિષ્ટ છે:

- સંગ્રહનું ખાણકામ પર કોનો અધિકાર છે અને કોણ ત્યાં પહેલાં પહોંચ્યું હતું તેનો ખ્યાલ;
- શું કસબલક્ષી ખાણ શ્રમિકો વિસ્તાર બહારના છે કે સ્થાનિક અને સમુદાય-આધારિત છે;
- શું વિસ્તારમાં રહેલા ASM મોસમી છે કે કાયમી કે પછી ખનીજ ધસારાનું પરિણામ છે;
- શું તે હંગામી છે કે પછી આયોજિત;
- શું આ બાબતો પર સરકાર સક્રિય છે કે નિષ્ક્રિય અને તેને હિતોના ન્યાયી મધ્યસ્થી તરીકે જોવામાં આવી રહી છે; અને
- શું લઘુ અને મોટા ખાણ શ્રમિકો માટેની યોગ્ય કાનૂની કાર્યરેખાઓ તેમના અનુરૂપ સ્થાન ધરાવે છે અને અસરકારક રીતે કામ કરે છે.

મોટાં-સ્તરની કંપનીઓ કસબલક્ષી ખાણીયાઓ સાથે વધુ વાતચીત કરતી થશે અને સંશાધનો અથવા જમીનો પરની પ્રતિસ્પર્ધા પર વધતાં પડકારોનો એવી પરિસ્થિતિ અને સંબંધોમાં સામનો કરશે કે જે પરસ્પર લાભદાયી છે. ક્યારેક ઉકેલ શોધવા સરળ બને છે જે સમાન લક્ષ્યો માટે બહુવિધ-હિસ્સેદારો શાંતિપૂર્વક અને રચનાત્મક રીતે સાથે કામ કરવાની પ્રતિબદ્ધતા ધરાવતાં હોય, પરંતુ હંમેશા આમ બનતું નથી. આખરે, સંબંધોના પરિણામ તો કંપનીઓએ જ ભોગવવાના હોય છે જે તેઓ સ્થાનિક ખાણીયાઓ અને અસરગ્રસ્ત સમુદાયો સાથે કામ ન કરી શકે તો. અનુભવે જણાયું છે કે LSM કામગીરીઓ સાથે પ્રવર્તમાન સ્થાનિક અને ક્ષેત્રિય સામાજિક અને આર્થિક વિકાસ ને ASM માટે એક પ્રેરક બળ તરીકે રૂપાંતરિત કરવો એ સરળ કાર્ય નથી.

વિસ્તારોની ઔપચારિકતા અને વ્યાવસાયિકરણ એક મુખ્ય જરૂરિયાત માનવામાં આવે છે. તેના માટેનું પ્રથમ પગલું એક યોગ્ય અને અસરકારક કાયદાક્રિય રૂપરેખા વિકસિત કરવાનું છે. જ્યારે આ સરકારની ભૂમિકા છે, મોટી ખાણ કંપનીઓ આ ક્ષેત્રમાં સુધારાઓ માટે સરકારને સહયોગમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવી શકે છે. ASM ક્ષેત્રમાં ઔપચારિકતાની પ્રક્રિયાના અન્ય મહત્વના પાસાઓમાં સંગઠનના કાર્યબળના યોગ્ય સ્વરૂપો, કારોબાર-આધારિત કે સહકારી મોડેલ હોય; ઉત્પાદના વેચાણ માટે વાજબી બજારની પહોંચ અને શ્રમિકોને વાજબી વળતર; સુધારેલી સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા અને પર્યાવરણીય પદ્ધતિઓની પ્રગતિકારક એકતા; અને ઔપચારિક અર્થવ્યવસ્થામાં સહભાગિતા(યોગ્ય સ્વરૂપ અને સ્તરના કરવેરા) છે.

ASM સાથે જવાબદાર LSMના જોડાણમાં સામાન્ય રૂપે નિમ્નલિખિતનો સમાવેશ થાય છે:

- ખાણના જીવનચક્ર દરમિયાન **ASM** હિસ્સેદારો સાથે દરેક તબક્કે પરામર્શ, શોધખોળથી બંધ કરવા સુધી: ASM સમુદાયને કંપનીની પ્રવૃત્તિઓ અને ઈરાદાઓ વિશે માહિતગાર રાખવા જરૂરી છે; LSM પ્રવૃત્તિઓ કેવી રીતે પ્રવર્તમાન કસબલક્ષી કામગીરીઓને અસર કરે છે અને સામૂહિક રીતે આ અસરોને સંચાલિત કરે છે તે જાણવા; જેનાથી સામાજિક-આર્થિક ફેરફારને માપી શકાય તેવી આધારરેખાઓની સ્થાપના કરવા માટે; મુખ્ય હિસ્સેદારો વચ્ચે વિશ્વાસ અને સંબંધોને મજબૂત બનાવવા માટે જેથી સંઘર્ષોને ટાળી શકાય. જવાબદાર કંપનીઓ મુખ્ય પક્ષકારોને પ્રક્રિયા સાથે સંલગ્ન બનાવવા માટે તેમની ક્ષમતા નિર્માણની જરૂરિયાતોને પણ સમજે છે.
- આર્થિક વિસ્થાપનનું વ્યવસ્થાપન કરવું : આમાં વૈકલ્પિક આજીવિરા કાર્યક્રમો અથવા ASMને ખાણકાર્ય કરવાની મંજૂરી આપી હોય ત્યાં રાહત સાથ વિસ્તારોનું સર્જન કરવું, તેમજ પક્ષકારો

વચ્ચે વાટાઘાટ કરાયેલ શરતો, જેમ કે ASMએ પ્રથમ વખતે રાહત ધરાવનારને વેચવું જોઈએ કે નહીં અને કિંમત કેવી રીતે નક્કી થશે તેનો સમાવેશ થઈ શકે છે. તેમાં મહત્વના મુદ્દાઓ જેમ કે વ્યવસાયીક સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા અને કારોબારના વ્યવસ્થાપન પર ક્ષમતા-નિર્માણ કરવાનો પણ સમાવેશ કરી શકાય છે.

- **ASM પ્રવૃત્તિઓનું વ્યાવસાયિકરણ:** LSM' માં હોય છે તેના કરતાં ASM પ્રવૃત્તિઓમાં અપમૃત્યુનો આંક 90 ગણો વધુ સામાન્ય હોય છે. વ્યક્તિગત સંરક્ષણાત્મક ઉપકરણો સુધીની પહોંચ અને તેના ઉપયોગમાં સુધારણાના કાર્યક્રમો, જ્યારે પત્થરોની નિષ્ફળતાના બનાવ બને ત્યારે બચાવ પ્રયાસોમાં સહાય, અને પર્યાવરણીય પ્રભાવોને ઘટાડવા માટે ખાણકામ અને રિફાઈનિંગ પદ્ધતિઓમાં પરિવર્તન લાવવામાં પ્રોત્સાહન પુરું પાડવું અને ખનિજની વસૂલી અને આવકને સુધારવી, એ કેટલીક પહેલ છે જે LSM કંપનીઓએ ASM ખાણકામના કાર્યદેખાવને સુધારવા માટે હાથ ધરી છે. ઉદાહરણ તરીકે, દક્ષિણ વેનેઝુએલા અને ઉત્તરીય તાન્ઝાનિયા, બન્નેમાં સામાન્ય, મધ્યમ સ્તરીય ખાણ કંપનીઓએ પોતાની મિલકતો પર પૂર્વે પ્રવર્તતા ASMને, નિર્ધારિત વિસ્તારોમાં પરવાનગી આપી છે અને માઈનર્સની સાથે મળીને તેમની પદ્ધતિઓમાં વિકાસ માટે કાર્ય કરે છે. દાઘિત્વના પ્રશ્નો (ગેરકાયદેસરતા, પર્યાવરણ)હોવા છતાં પણ આમ બની શક્યું છે, અને પરિણામ રૂપે કંપનીઓ અને કસબી ખાણીયાઓની વચ્ચે થયેલાં કરારો અને સંબંધોએ કાયદેસરતાની પ્રક્રિયાના અમલીકરણ માટેની એક મજબૂત કાર્યરેખા અને સુધારેલી પદ્ધતિઓ, આવકો, સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષાના તકનીકી સહયોગની જોગવાઈઓની રચના કરી છે.¹
- **ASM પ્રત્યે સંવેદનશીલ ખાણ સુરક્ષા અભિગમ:** ખાણ સુરક્ષા પ્રત્યે સંઘર્ષ ટાળવા અને ઠરાવ અભિગમની ખાતરી કરતાં, કે જે ખાણ માટે તો અસરકારક છે પરંતુ સમુદાય પ્રત્યે સંવેદનશીલ છે, તે જરૂરી છે. ઉદાહરણ તરીકે, ચોરીઓ ઘટાડવા માટે સુરક્ષા દળોની ઉપસ્થિતિ સ્થાપિત કરવાથી વાસ્તવમાં ભ્રષ્ટાચાર મારફતે નફો કરી શકે છે, બળ અથવા અજ્ઞિશસ્ત્રોનો દુરુપયોગ થઈ શકે છે અથવા અન્ય રીતે સંઘર્ષ ઊભો કરી શકે છે. સુરક્ષાના મુદ્દાઓનું વ્યવસ્થાપન COP 2.12.3 મુજબ સુરક્ષા અને માનવ અધિકારોના સ્વૈચ્છિક સિદ્ધાંતોના આધારે થવું જોઈએ.
- **વિકાસની તકોને ઈષ્ટતમ બનાવવી:** તેના ઓપરેશન્સ અને વ્યૂહાત્મક આયોજન મારફતે, LSM એવા સમુદાયોના વિકાસમાં પોતાનું યોગદાન આપી શકે છે જે ASMમાં અથવા સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ છે, અને સમય જતાં સંભવિત જોખમોને કંપની અને ASM સમુદાયો એમ બન્ને માટે તકોમાં ફેરવી શકે છે. LSM જે રીતે સ્થાનિક આર્થિક વિકાસને આધાર આપી શકે છે તેમાં નિમ્ન બાબતોનો સમાવેશ થાય છે, ઉદાહરણ તરીકે:
 - ખોરાકી અને અન્ય સામગ્રીઓની આયાત કરવા કરતાં તેને સ્થાનિક રીતે ઊભી કરે;
 - કેમ્પ બાંધકામ અને જાળવણીની પ્રવૃત્તિઓમાં સ્થાનિક લોકોને રોજગારી આપે;
 - વ્યવસાયીક તાલીમ અને એપ્રેન્ટીસશીપ ઉપલબ્ધ કરાવે જે આખરે કૌશલ્ય પૂર્ણ નોકરીની તકોમાં રૂપાંતરિત થાય, જ્યારે સ્થાનિક માનવ મૂડીનું નિર્માણ થતું હોય;
 - સ્થાનિક ઉદ્યોગ સાહસિકો અને કારોબારના વિકાસને સહયોગ આપે જે સ્થાનિક સમુદાયોની અને/અથવા મોટાં ગજાની ખાણોની જરૂરિયાતો પૂરી પાડી શકે.

એવાં માર્ગો છે જેમાં LSM સ્થાનિક સમુદાયોના વિકાસમાં પરિયોજના અને કાર્યક્રમની રચના અને અમલીકરણમાં સહભાગિતા અને સહયોગીપણાના નમૂના પર આધારિત યોગદાન આપી શકે છે, પછી ભલે તે સ્થાનિક ભૌતિક માળખાના (રસ્તાઓ, પીવાના પાણીની પ્રાપ્તિ, સ્વચ્છતા વિષયક પ્રણાલીઓ, ગ્રામ્ય વીજળીકરણ) સુધારાના સ્વરૂપમાં હોય કે સામાજિક માળખાના (શાળા, ક્લિનિક) સ્વરૂપમાં. આ વિકાસ કાર્યોને સ્થાનિક સમુદાયો સાથેની ભાગીદારીમાં કાર્યક્રમમાં તેમની માલિકીની સુનિશ્ચિતતા નક્કી કરવા તેમની પોતાની જરૂરિયાતોના મૂલ્યાંકનોના આધારે ઓળખ કરવી, રચના કરવી અને હાથ ધરવા, એ સશક્તિકરણની એક પ્રક્રિયા છે, જે તેમને રચના કરવામાં વધુ સક્ષમ બનાવે છે અને ભવિષ્યમાં પોતાની પરિયોજનાઓને નિર્દેશિત કરી શકે છે.

- **બંધ કરવા માટેના આયોજન:** ઘણા મૂલ્યવાન ધાતુઓની અનામતોમાં, જ્યારે ખાણ બંધ થાય છે ત્યારે નવા કસબી ખાણીયાઓના અંતર્ગત-સ્થાનાંતર કે પ્રવર્તમાન ASM પ્રવૃત્તિઓના વિસ્તરણ, આકાર પામે છે. બંધ-પશ્ચાત્ત ASM ખાણીયાઓ LSM ખાણીયા બની જાય તેવું બની શકે છે. ખાણીયાઓ જે અશુદ્ધિઓ પાછળ રહી ગઈ છે, નીચા સ્તરની કામની જગ્યાઓ જે LSM કામગીરી માટે બિન લાભપ્રદ ગણવામાં આવી હોય, તેના પર ફરી કામ કરે છે અથવા તો નદીની ધારાઓમાં કામ કરે છે જે અનામતોની નીચેની ધારાઓમાં ખનિજતત્વનો કાંપ ધરાવે છે. બંધ પૂર્વે ASM સાથે સામેલ થઈને, અને બંધના આયોજનની પ્રક્રિયામાં ખાણીયાઓને સામેલ કરીને, એ શક્ય છે કે પુનર્વસનના નવીન અભિગમની ઓળખ કરી શકાય જે LSM કંપની અને તેના વારસા એમ બન્નેને અને સ્થાનિક સમુદાયો અને ખાણીયાઓની આજીવિકાના આધારને ફાયદારૂપ બને.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય

બે બહુવિધ-હિસ્સેદાર પહેલ આ જાહેર સ્પર્ધાના સ્થળ પર આગળ પડતી છે. સોના અને હીરામાં જવાબદાર **ASM** પદ્ધતિઓ માટેના ધોરણો એલાયંસ ફોર રિસ્પોન્સિબલ માઇનિંગ(**ARM**) અને ડાયમંડ ડેવલપમેન્ટ ઇનિશિયેટિવ ઇન્ટરનેશનલ (**DDII**) દ્વારા વિકસિત કરવામાં આવી રહ્યા છે. **ARM** 2010 માં **ASM** ગોલ્ડ માટે, ફેયરટ્રેડ લેબલિંગ ઓર્ગનાઇઝેશન (**FLO**) ઇન્ટરનેશનલ સાથેની ભાગીદારીમાં ન્યાયી વ્યાપાર પ્રમાણીકરણ પ્રણાલી રજૂ કરવામાં છે. **ARM** એવું માને છે કે ફેયર ટ્રેડ માર્કેટિંગ સુધારેલી પદ્ધતિઓ માટે એક મુખ્ય પ્રોત્સાહક તરીકે કામ કરશે અને સમુદાયો અને ખાણીયાઓને તેમના જીવનને સુધારવા અને પરિસ્થિતિ તંત્રના પુનઃસ્થાપન માટે નવી શક્યતાઓ પ્રસ્તુત કરશે. **DDII** આફ્રિકામાં ગૃહયુદ્ધને નાણાકીય સહાય પૂરી પાડવા માટે ખનિજ સંપત્તિને એકત્ર કરવા કરતાં કસબી હીરાની ખાણકામને કાયદેસરની આજીવિકા માટેની પ્રવૃત્તિમાં ફેરવવા નવી તકોને વિકસિત કરવા પ્રત્યે કેન્દ્રીત છે. 2008માં, **DDII** એ, સરકારો, રોકાણકારો અને દાતાઓ/સિવિલ સોસાયટીઓ તરફ લક્ષિત વ્યક્તિગત વિભાગો સાથે સિએરા લિઓન કસબી હીરા ખાણકામ ક્ષેત્ર માટે ધોરણો અને માર્ગદર્શિકાઓ જાહેર કરી હતી. **DDII** હાલમાં ડેવલપમેન્ટ ડાયમંડ ધોરણોની પહેલ પર નીતિ સંવાદ પરિયોજના તરીકે કામ કરે છે.

રાષ્ટ્રીય

વિવિધ દેશોએ તેમના ઘરેલૂ ASM ક્ષેત્રો માટે કાયદાકીય અને/અથવા નિયમનકારી રૂપરેખાઓ વિકસિત કરી છે, જ્યારે અન્ય રાષ્ટ્રોએ હજુ સુધી તે માર્ગ પર ચાલવાનું શરૂ કર્યું નથી. ખાણકામની સુવિધાઓ

ધરાવતાં સભ્યો માટે મોટા અને લઘુ-સ્તરીય બંને પ્રકારને અસરકર્તા સંભવિત અને ખાણની કામગીરીના તમામ કાર્યક્ષેત્રોમાં લાગુ થવાપાત્ર કાયદાઓ અને નિયમનોથી અવગત થવું જરૂરી છે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: જ્યાં ASM સભ્યની કામગીરીના વિસ્તારમાં થાય છે, ત્યાં LSM અને ASM વચ્ચેના સંબંધો જોખમની આકારણીને આધીન હોવા જોઈએ. આ અભ્યાસો અને સર્વેક્ષણો દ્વારા યોગ્ય સામાજિક અને તકનીકી વિશેષજ્ઞોની સામેલગીરીમાં એ હદ સુધી જાણ કરવું જોઈએ કે જેમાં સભ્યો હસ્તક્ષેપ કરી શકે.

આવી આકારણીઓ એ નક્કી કરવામાં મદદરૂપ બનશે કે શું નિમ્નલિખિત પગલાં કંઈ અર્થ ધરાવે છે અને શું તે નિર્ધારિત પરિસ્થિતિમાં સકારાત્મક તફાવત કરી શકે છે.

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી :** ASM સાથેના સંબંધની જવાબદારીઓ સંલગ્ન વ્યવસ્થાપન ક્ષેત્રમાં હોવી જોઈએ, મોટા ભાગે જે વ્યક્તિ સમુદાયની સંલગ્નતા અને વિકાસ કાર્યક્રમો માટે જવાબદાર હોય. અનુભવો અને તજજ્ઞના સહયોગથી કાર્યનીતિઓ, તાલીમ, વ્યૂહરચનાઓ, આયોજનો, અને કાર્યો, જે રીતે યોગ્ય હોય તે રીતે, તેની રચના કરો.
- **લેખિત નીતિઓ અને કાર્યપદ્ધતિઓ :** ASM પ્રત્યે કારોબાર પર અને/અથવા સ્થળના અભિગમ પર એક લિખિત નીતિ વિકસિત કરો. નીતિના ઉદ્દેશોની, અનુસરણ યોગ્ય મુખ્ય સિદ્ધાંતો, કારોબાર પોતાના કર્મચારીઓ પાસેથી જે અપેક્ષાઓ ધરાવતું હોય તે અને અન્ય હિસ્સેદારોની ભૂમિકાઓની રૂપરેખા તૈયાર કરો. જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં બહુવિધ હિસ્સેદારોનો અભિગમ સાથે રાખીને, નીતિનું કામગીરી યોગ્ય પ્રક્રિયાઓ અને શિષ્ટાચારમાં રૂપાંતર કરો જેને પરિયોજનાના વિકાસ ચક્રના શક્ય તેટલાં આગળના સ્તરે લાગુ કરી શકાય. **ASM**ને પ્રભાવી આકારણી અને સમુદાયની સંલગ્નતાના અભિગમના ભાગરૂપે માનવામાં આવવો જોઈએ.
- સ્થાનિક પહેલો સ્થાનિક પરિસ્થિતિ મુજબની બનાવવી જોઈએ અને તેની રચના ASM ઉત્પાદકો સહિત મુખ્ય હિસ્સેદારોના વિચારણામાં લેવાવી જોઈએ. LSM-ASMની પહેલો માટેની તકોમાં નિમ્નલિખિતનો સમાવેશ થઈ શકે:
 - ખાણિયાઓના સંગઠન, ઔપચારિકતા, વ્યવસાયીકરણ અને કાનૂનીકરણમાં સહયોગ આપવો;
 - ASM ક્ષેત્ર સાથે ઔપચારિક ભાગીદારી સ્થાપિત કરવી;
 - ખાણની લિઝ પર મોટા-પાયાના ઉત્પાદન માટે અયોગ્ય ઠરાવવામાં આવેલા વિસ્તારોનું સીમાંકન કરવું (નિયમનકારી સત્તામંડળ સાથેના સંયોજનમાં);
 - એ વિસ્તારો પર કાનૂની ખાણકામના ટાઈટલ પાસ કરવા (નિયમનકારી સત્તામંડળ સાથેના સંયોજનમાં), તેને કાયદેસર અને આયોજન બદલ બનાવવા માટે;
 - તકનીકી અને અન્ય સુધારાઓ માટે નાણાકીય સહાય(ધિરાણ) ઉપલબ્ધ કરવા;

- પ્રશ્નોની શ્રેણી પર ખાણિયાઓને તાલીમ અને સહયોગ પૂરો પાડવો(દાખલા તરીકે, વ્યવસાયીક સ્વાસ્થ્ય, નવપ્રાપ્તિ, ખાણકામ અને પ્રક્રિયાત્મક પદ્ધતિઓ, મૂલ્ય વર્ધિત પ્રક્રિયાઓ, સંગઠનાત્મક અને નાણાકીય વ્યવસ્થાપન, એક્સપ્લોઝિવ વ્યવસ્થાપન);
- ખનિજના ભંડારો નક્કી કરવા માટે ખાણિયાઓને મદદ (નાણાકીય સહાય માટે પહોંચ માટે સહયોગ સાથે જોડીને);
- આપાતકાલ પ્રતિભાવ સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરવી;
- ખાણિયાઓને પ્રક્રિયાત્મક સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવી અથવા સુધારેલી તકનીકો સાથે અસરદાર પ્રક્રિયાત્મક સુવિધાઓ તેમની જાતે અમલ કરી શકે તે માટે તેમની ક્ષમતા નિર્માણ કરવી;
- સરકારી વિભાગો, બિન-સરકારી સંગઠનો, ટ્રેડ યુનિયનો, આંતરરાષ્ટ્રીય એજન્સીઓ સાથે અતિરિક્ત સહયોગની પ્રાપ્તિ માટે લાવેલિંગ;
- વાજબી વેપાર વ્યવસ્થાઓ સહિત વિપણન અને વ્યાવસાયિકરણ પર માર્ગદર્શન પુરું પાડવું;
- ASM સમુદાયોમાં વૈકલ્પિક આજીવિકા, આર્થિક વિકાસ, અને અન્ય સુધારાઓને સક્રિય સહયોગ આપવો;
- શક્ય તેટલાં સામાન અને સેવાઓની જોગવાઈના સ્થાનિક સ્ત્રોત ઊભાં કરીને વિસ્તૃત સમુદાયને સહયોગ પૂરો પાડવો;
- સમુદાયમાં સંલગ્નતાની શરત તરીકે બાળ શ્રમને ખતમ કરવો;
- ASM સમુદાયોમાં લૈંગિક જાગૃતિ અને સશક્તિકરણના કાર્યક્રમો દ્વારા મહિલાઓની પરિસ્થિતિમાં સુધાર લાવવો.

(સ્ત્રોત: કોમડેવ/સીASM માઇનીંગ ટુગેઠર રિપોર્ટ, 2008)

એવાં કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં યજમાન દેશના કાયદા દ્વારા કસબી ખાણ કામને કાયદેસર ગણવામાં નથી આવતું, તો પછી સભ્યોએ અભિગમો પર ASMની ઔપચારિક ગોઠવણ દ્વારા સરકારો સાથે કામ શરૂ કરવું જોઈએ. જો કે એવી માન્યતા આપવામાં આવે છે કે અમુક પરિસ્થિતિઓમાં આ શક્ય ન પણ હોઈ શકે.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ પર વધારાની માહિતી ધરાવે છે:

- સમુદાયો અને લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ (સીASM) – વિશ્વ બેંક જૂથ દ્વારા આયોજિત
<http://www.artisanalmining.org/index.cfm>
- સીASM વાર્ષિક કોન્ફરેન્સ 2009
http://www.artisanalmining.org/userfiles/file/9th%20ACC/background_papers.pdf
- કોમડેવ –કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ
http://commdev.org/section/topics/artisanal_mining
- કોમડેવ/સીASM – સંયુક્ત ખાણ કામ: મોટા પાયાની ખાણ કામ બેઠક કસબલક્ષી ખાણકામ: કાર્યારંભ માટેની રૂપરેખા (2008)
<http://commdev.org/content/document/detail/2018/>
- જવાબદાર ખાણકામ માટેના જોડાણ
<http://www.communitymining.org/>

- હીરા વિકાસ પહેલ –કસબલક્ષી કાંપ ધરાવતા હીરાનું ખાણકામ
http://www.ddiglobal.org/pages/ddi_artisanaldiamond.php
- એશિયા પેસિફિક પોર્ટલમાં કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ
<http://www.asmasiapacific.org/>
- આંતરરાષ્ટ્રીય શ્રમ સંગઠન (ILO) – લઘુ-સ્તરીય ખાણકામ પરના તથ્યો
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067582.pdf
- આંતરરાષ્ટ્રીય શ્રમ સંગઠન (ILO) – લઘુ-સ્તરીય ખાણ કામમાં સામાજિક અને શ્રમ સંબંધી પ્રશ્નોSocial
www.ilo.org/public/english/dialogue/sector/techmeet/tmssm99/tmssmr.htm
- ગ્લોબલ મર્ક્યુરી પ્રોજેક્ટ – રિમુવલ ઓફ બેરિયર્સ ટુ ધ ક્લીનર આર્ટિઝનલ ગોલ્ડ માઇનીંગ એન્ડ એક્સ્ટ્રેક્શન ટેકનોલોજીસ
<http://www.unido.org/index.php?id=o44254>
- એંગ્લોગોલ્ડ અશાંતિ – કસબલક્ષી અને લઘુ-સ્તરીય ખાણ કામ તરફી અભિગમ
<http://www.anglogoldashanti.com/subwebs/InformationForInvestors/ReportToSociety06/artisanal-mining.htm>
- વર્લ્ડ ગોલ્ડ કાઉન્સિલ – કસબલક્ષી ખાણ કામ
<http://www.trustingold.com/content/view/65/105/>

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 3.1) પર્યાવરણીય સંરક્ષણ

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

વેપારના સંદર્ભમાં પર્યાવરણીય સંરક્ષણનું એ કાર્ય છે જેનો હેતુ કુદરતી હાલની પરિસ્થિતિ સાચવવી અને, જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં તેનું અધઃપતન ખાળવાનો છે.

COPનો પર્યાવરણીય સંરક્ષણ વિભાગ બધી સુવિધાઓમાં લાગુ પડે છે. ખાણકામની સુવિધાઓમાં પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન વ્યવસ્થા હોવી જ જોઈએ.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

બધા કદની અને ક્ષેત્રની કંપનીઓ પર્યાવરણ સંરક્ષણને ગંભીરતાથી લઈ વાસ્તવિક વેપારના લાભો વધુને વધુ મેળવવા સમર્થ બની રહી છે. પર્યાવરણ સંરક્ષણની નીચલા વેપારી લાભના પગલામાં કાર્યના ખર્ચમાં ઘટાડો, સામગ્રીના ખર્ચમાં ઘટાડો, કારીગરોની પ્રતિબદ્ધતામાં વધારો અને વિસ્તરિત બ્રાન્ડ મૂલ્યનો સમાવેશ કરી શકે છે. આગેવાન કંપનીઓનો હેતુ હવે પર્યાવરણીય વિચારણાને આયોજન, કાર્ય અને બધી ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિને સમાપ્ત કરવા માટે અસરકારક સંકલન કરવાનો છે. કંપની જે પર્યાવરણીય કામગીરી પર ધ્યાન રાખે છે અથવા તેની પ્રતિબદ્ધતા વ્યાખ્યાયિત કરે છે તેને સમાન વેપાર પદ્ધતિ અને વ્યવસ્થાપન અભિગમોનો તેના સાહસને એકંદરે સફળ બનાવવા કુદરતી શક્તિનો ઉપયોગ કરે છે.

પર્યાવરણ સંરક્ષણ પર અભિગમો વિકસાવવા એ નિયંત્રક કાયદાઓ અને નિયમનો, ઉદ્યોગના પાસાં અને અસરો, અને હિસ્સેદારો જેવાં કે, રોકાણકારો, ગ્રાહકો, સમુદાય અને પર્યાવરણીય સંગઠનોના હિતો પર આધારિત હોય છે. પર્યાવરણની ગંભીર અને અપરિવર્તનશીલ હાલિ ટાળવા માટે વેપારની પ્રવૃત્તિ અને પ્રક્રિયાઓની કાળજીપૂર્વકની આકારણી હંમેશા કરવી જોઈએ. જ્યારે સંખ્યાબંધ વિકલ્પો વિચારણા હેઠળ હોય, ત્યારે પસંદગી એ વિકલ્પને આપવી જોઈએ કે જે સૌથી સારી શક્યતા પર્યાવરણની અપરિવર્તનશીલ હાલિ ટાળવા માટેની હોય. આમાં 'કશું નહિ' કરવાના વિકલ્પની અસરની વિચારણાનો પણ સમાવેશ થાય છે.

પર્યાવરણની પ્રતિકૂળ અસર ઘટાડવાના જીવસૃષ્ટીના સંરક્ષણના પગલાં કે જે તેઓ દરેક જરૂરી પરિસ્થિતિ વિષયક પ્રક્રિયાઓ કરવા અને તેમની ઉત્ક્રાંતિ વિષયક ક્ષમતા લાંબા ગાળે જાળવવા સક્ષમ તરીકે પણ માપવામાં આવી શકે છે. જ્યારે જીવસૃષ્ટીની પરિસ્થિતિ વિષયક અખંડિતતા ઘટે છે, ત્યારે પદ્ધતિની ક્ષમતા અને તેની જિનેટિક અને જાતિઓ વિકાસ સાથે સંબંધિત પરિવર્તનમાં અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવાની વૈવિધ્યતાની ક્ષમતા પણ ઘટે છે.

C. મુખ્ય નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

પર્યાવરણના સંરક્ષણ માટે સંખ્યાબંધ ધોરણો, વ્યવસ્થાપન અને અહેવાલ વિકસાવવામાં આવ્યા છે. ઉદ્યોગ માટે સ્વૈચ્છિક પગલાં, યુનાઈટેડ નેશન્સ ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટ, આંતરરાષ્ટ્રીય ફિનાન્સ કોર્પોરેશન (IFC) કામગીરી ધોરણો અને ગ્લોબલ રિપોર્ટીંગ ઇનીશિયેટીવ પગલાંનો સમાવેશ થાય છે. ગ્લોબલ કોમ્પેક્ટ જણાવે છે કે વેપાર 1) પર્યાવરણના પડકારોને ટેકો આપવા સાવચેતપૂર્ણ અભિગમ; 2) મોટી પર્યાવરણીય જવાબદારીને આગળ ધપાવવા પગલાં લેવા; અને 3) પર્યાવરણલક્ષી ટેકનોલોજીના વિકાસને ફેલાવા અને પ્રોત્સાહન આપવું. IFC ગ્રાહકો માટે જરૂરી IFC કામગીરીના ધોરણો જેમ કે ઇકવેટર પ્રિન્સીપલ્સ (ભુમધ્યરેખાના સિદ્ધાંતો)નો અન્ય ધોરણોમાં વધુને વધુ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે. વૈશ્વિક રિપોર્ટીંગ પગલાં (GRI) કોર્પોરેટ પર્યાવરણના અહેવાલો, સામાજિક અને આર્થિક જવાબદાર નિર્ણય બનાવવા સ્થાપિત કામગીરીની માહિતીઓની આંતરરાષ્ટ્રીય એકરૂપતાને પ્રોત્સાહિત કરે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો સંગઠન દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલા ધોરણો વ્યવસ્થાપન ધોરણોમાં સામાન્યપણે સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે તે છે, જે બધા પ્રકારના સંગઠનો માટે લાગુ થાય એ રીતે રચના કરવામાં આવી છે. ISO 14000 શ્રેણીનો હેતુ જોખમ આધારિત પર્યાવરણની સમસ્યાના વ્યવસ્થાપન માટેની પદ્ધતિના અમલીકરણ માટેના માળખા સાથે ઉદ્યોગ પૂરો પાડવાનો છે. ISO 14001 નો હેતુ અસરકારક પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિના ઘટકો પર માર્ગદર્શન સાથે સંગઠનો પૂરો પાડવાનો છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

પર્યાવરણની વિભાવના, કાનૂની ભાષામાં, માનવની આસપાસ પરંપરાગત રીતે કેન્દ્રીત છે, બન્ને માનવ-સર્જિત અને કુદરતી. મોટાભાગના દેશોમાં પર્યાવરણ સંરક્ષણ, પ્રદૂષણ નિયંત્રણ અને પર્યાવરણ વ્યવસ્થાપન સંબંધિત કાયદા અને નિયમનો હોય છે. ઘણા દેશો અને રાજ્ય અધિકાર ક્ષેત્રને વધારાના સ્પષ્ટ સ્થિતિ કે જે ખાસ કરીને હવા અને જળ ગુણવત્તા, જૈવવિવિધતા, ઘોંઘાટ અને બગાડના નિકાલના સંબંધમાં જરૂરી છે. કેટલાંક પ્રકારના ઔદ્યોગિક કાર્યો પર્યાવરણ સંરક્ષણ કાયદા હેઠળ પરવાનાયુક્ત હોવા જોઈએ અને આ પરવાના કાયમી સ્તરે માન્ય અને સુસંગત હોવા જોઈએ.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: જોખમની આકારણી એવી રીતે હાથ ધરવી જોઈએ કે જેમાં વેપારના પર્યાવરણીય પાસાંને અને આની પર્યાવરણ પરની અસરને ધ્યાનમાં લે.

સંગઠનના પર્યાવરણીય પાસાં ઓળખવાનું સંગઠનની બધી પ્રવૃત્તિની અને સંબંધિત ઈનપુટ અને આઉટપુટની યાદી બનાવી શરૂઆત કરી શકાય છે. વેપારના પર્યાવરણીય પાસાંમાં નિકાલ અને ઉત્સર્જન, કાચી સામગ્રી અને ઊર્જાનો વપરાશ, નિકાલનું રિસાયક્લિંગ, ઘોંઘાટ, ધૂળ અને દ્રશ્યના પ્રદૂષણનો ઉપયોગ થાય છે. પર્યાવરણ અસર એ પરિવર્તન છે જે આપેલ કોઈ પણ પાસાંને કારણે બને છે. બન્ને વચ્ચે સંબંધો ઔપચારિક છે: અસર એ પ્રદૂષણ અથવા અન્ય અસર કે જે પર્યાવરણના પાસાંને યોગ્ય રીતે સંચાલિત કે નિયંત્રિત ન કરવાને કારણે પરિણમે છે.

એક વખત કારોબારના બધા પર્યાવરણીય પાસાં અને સંબંધિત અસરો ઓળખાય જાય, બીજું પગલું તે પાસાં કે જે નોંધપાત્ર છે તે કે જેની પર્યાવરણ પર નોંધપાત્ર અસર કરી શકે છે હોય તે નક્કી કરવાનું છે;

નીચેના પગલાં પણ સહાય કરી શકે કે કેમ તે નિર્ધારિત કરવામાં જોખમ આકારણી મદદ કરે છે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** પર્યાવરણના વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી વ્યાખ્યાયિત થવી જોઈએ અને આપલે થવી જોઈએ. આ પ્રક્રિયામાં પર્યાવરણના વ્યવસ્થાપન માટે જરૂરી ભૂમિકાઓ, જવાબદારીઓ અને સત્તાઓ ઓળખવી તેનો સમાવેશ થાય છે. ખાસ કરીને એક અનુભવી મેનેજરને પર્યાવરણના વ્યવસ્થાપનની જરૂરિયાતોને વેપારમાં સ્થાપિત કરવા અને સંકલિત કરવા નામાંકિત કરવા; અને પર્યાવરણીય કામગીરીનો વરિષ્ઠ વ્યવસ્થાપનને અહેવાલ આપવો.
- **લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ:** ખાસ કરીને જ્યાં વેપારના કાર્યો અને પ્રક્રિયા આસપાસના વાતાવરણ પર અથવા ખુલ્લા વાતાવરણના નિયમનો પર સંબંધિત નોંધપાત્ર અસરો કરવાની સંભાવના હોય ત્યાં લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ પર્યાવરણ સંરક્ષણ સંબંધિત પગલાં વિકસાવવા જોઈએ. પ્રક્રિયાઓમાં નીચેની બાબતો આવરી લેવી જોઈએ:
 - પર્યાવરણીય જોખમો ઓળખવાની અને ચકાસવાની પ્રક્રિયા
 - પર્યાવરણીય સંરક્ષણ નિયંત્રણોને કેવી રીતે યોગ્ય રીતે અમલમાં મૂકવા.
 - આંતરિક અને બાહ્ય વાતચીત, ખાસ કરીને નિયમન એજન્સી સાથે.
 - અકસ્માત અને કટોકટીની સ્થિતિ સામે પ્રતિભાવ દર્શાવવો.
 - સંગઠનના મહત્વના પાસાં કે જેની પર્યાવરણ ઉપર નોંધપાત્ર અસર હોય શકે તેની દેખરેખ અને માપણી. આમાં મહત્વના પર્યાવરણીય કામગીરી સૂચક અને સમયાંતરે સંબંધિત પર્યાવરણીય કાયદા અને નિયમનો સાથે સુસંગતતાની ચકાસણીનો સમાવેશ થાય છે.
- **તાલીમ:** સુનિશ્ચિત કરો કે દરેક કર્મચારી કે જેનું કામ પર્યાવરણ ઉપર નોંધપાત્ર અસર કરી શકે તે સંબંધિત તાલીમ મેળવે. તાલીમમાં સમાવિષ્ટ છે:
 - પર્યાવરણીય સંરક્ષણ અને અનુભવી વ્યવસ્થાપન માટે વ્યવસ્થાપનના વ્યૂહાત્મક મહત્વની જાણકારી વધે.
 - બધા કર્મચારીઓ માટે સામાન્ય પર્યાવરણની જાણકારી વધે
 - કર્મચારીઓ કે જે સુસંગતતાને અસર કરી શકે તેમના માટે નિયમનકારી કાર્યરેખા
 - કૌશલ્ય સ્થાપન.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ પર પર્યાવરણ સંરક્ષણ પર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- ઇન્ટરનેશનલ ઓર્ગેનાઈઝેશન ફોર સ્ટાન્ડર્ડાઈઝેશન (ISO) – ISO 14000 શ્રેણીઓ (પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિ)
www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/iso_9000_iso_14000/iso_14000_essentials.htm
- ઇન્ટરનેશનલ ફિનાન્સ કોર્પોરેશન (IFC) પરફોર્મન્સ સ્ટાન્ડર્ડ અને ઈએચએસ ગાઈડલાઈન્સ
www.ifc.org
- સામાજિક જવાબદારી માટે વેપાર – વેપાર અને પર્યાવરણનું સંક્ષેપ
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49037

- યુનાઇટેડ નેશન્સ ઝલોબલ સ્ટેટ ઓફ એન્વાયર્નમેન્ટ રિપોર્ટ
www.unep.org
- યુનાઇટેડ નેશન્સ ડિવિઝન ફોર સસ્ટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ
www.un.org/esa/sustdev/
- યુનાઇટેડ નેશન્સ ઝલોબલ ઇમ્પેક્ટ
www.unglobalcompact.org
- ઝલોબલ રિપોર્ટીંગ ઇનિશિયેટિવ
www.globalreporting.org
- US EPA પબ્લિકેશન્સ
www.epa.gov
- US EPA સ્મોલ બિઝનેસ ગેટ વે
www.epa.gov/smallbusiness/
- એન્વાયર્નમેન્ટલ કેનેડા પબ્લિકેશન્સ
www.ec.gc.ca
- UK એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોટેક્શન એજન્સી પબ્લિકેશન
www.environment-agency.gov.uk

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 3.2) જોખમી પદાર્થો

A. વ્યાખ્યાઓ અને પ્રયોજ્યતા

જોખમી પદાર્થો એવા પદાર્થો હોય છે કે જે સંભવિતપણે, કામમાં ઉપયોગમાં લેવાથી, કામના સ્થળે લોકોની સલામતી અથવા સ્વાસ્થ્યને હાનિ કરી શકે છે.

COPનો જોખમી પદાર્થોનો વિભાગ બધી સુવિધાઓને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

સરકારે 30 વર્ષ પહેલાં, લોકો અને પર્યાવરણના સંરક્ષણના હેતુથી રસાયણોને નિયંત્રિત કરવાના પગલાં અપનાવ્યા છે. ત્યારથી, ઘણા ઔદ્યોગિક દેશોમાં કામના સ્થળનું આરોગ્ય અને સલામતી અને પર્યાવરણીય જોખમો ચકાસવા નિયમનો અને કાયદાઓ પરિચિત કર્યા છે.

મોટાભાગના કાર્ય સ્થળોએ જોખમી પદાર્થો અને હાનિકારક સામાન બહોળા પ્રમાણમાં ફેલાયેલા હોય છે. ઘણીવાર તેમાં સ્વચ્છતાના ઉત્પાદનો અને પર્યાવરણના નિયંત્રણમાં વપરાતા પદાર્થો જેમ કે, લેબોરેટરી, પરંતુ અલબત્ત જટિલ અને અત્યંત જોખમી રસાયણોનો સમાવેશ કરે છે. સામાન્ય રીતે જોખમી પદાર્થોમાં આનો સમાવેશ થાય છે પરંતુ તેઓ આ પૂરતા મર્યાદિત નથી:

- એઝબેસ્ટોસ
- કાર્બન મોનોક્સાઈડ
- સાયનાઈડ
- ધૂળ અને ધુમાડો
- ફાઇબર ગ્લાસ
- જ્વલનશીલ પ્રવાહી
- અકાર્બનિક લીડ
- રંગમાં આઈસોસાયનેટ
- પારો
- ઓઝોન ડિપ્લેટીંગ સબસ્ટેન્સીસ (ODS)
- પોલિ ક્લોરીનેટેડ બાયફિનાઈલ (PCB)
- સોલ્ડરીંગ ફ્લક્ષમ
- સિન્થેટિક મિનરલ ફાઇબર

ઝવેરાત પુરવઠા શ્રંખલામાં ઘણી જગ્યાએ જોખમી પદાર્થો બગાડ તરીકે વપરાય છે અથવા પેદા થાય છે. આમ છતાં તે વ્યાખ્યા અધિકાર ક્ષેત્રોમાં બદલાતી રહે છે, જો સામગ્રી જ્વલનશીલ, ઓક્સિડાઈઝિંગ, કાટ લાગી ગયેલ, ઝેરી, કિરણોત્સર્ગ અથવા વિસ્ફોટક હોય તો તેને જોખમી ગણવામાં આવે છે અને જાહેર સ્વાસ્થ્ય અથવા પર્યાવરણ માટે જોખમ ઊભુ કરે છે. આ ક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત ઉદાહરણમાં ખાણનો વધુ

પડતો બોજો, સોનું ધાતુ શોધન અને કચરો શુદ્ધિકરણ, ઇલેક્ટ્રોપ્લેટિંગ અવશેષ, બગાડના તૈલી પદાર્થો દૂર કરવા, પારો, રંગો અને દ્રાવકો, વપરાયેલી ઓઇલ, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, બેટરી, રેફ્રિજરન્ટ અને ઘણા ઔદ્યોગિક રસાયણો અને સ્વચ્છતા એજન્ટોનો સમાવેશ થાય છે. આ સામગ્રીઓ અને અન્યો, બધા અધિકાર ક્ષેત્રોને આધારે વિવિધ નિયમનકારી સ્થિતિ આકર્ષે છે.

ખાસ કરીને પારાની સોનાના ઝવેરાત પુરવઠા શ્રંખલામાં મજબૂત સુસંગતતા છે. પારો સોનાના અવશેષોમાં માત્રા જોવા અને કેટલીક કારીગરી અને નાના પાયાની ખાણમાં સોનું મેળવવા ઉપયોગમાં આવે છે. સોનાના શુદ્ધિકરણમાંથી ઉત્સર્જીત થતો પારો ઘણો વધારે અવક્ષેપનો ઉપયોગ થયેલ પારો, ઉત્પાદન પ્રક્રિયા અને નિયંત્રણ ટેકનોલોજી પર આધારિત હોય છે. શુદ્ધિકરણની પ્રક્રિયા દરમિયાન પારો મેળવવો એ કાયદાકિય જરૂરિયાતોને સુસંગત હોઈ શકે, અથવા જો પારાનું મૂલ્ય ફરી મેળવાય તો એ પહેલ પૂરી પાડે છે. સોનું ઘણી વાર પ્રયોગશાળામાં સોની કામની પ્રક્રિયા અથવા સોનું ચડાવવાની એજન્ટ તરીકે નાના પાયાના ઝવેરાત ઉદ્યોગમાં થાય છે, આમ છતાં આ વપરાશ તેનાં ઝેરીપણાના કારણે ઘટી રહ્યો છે.

બગાડ સંચાલિત કરવા ઉપર વધુ માહિતી COP 3.3 બગાડ અને ઉત્સર્જનની પ્રમાણિત માર્ગદર્શનમાં આપવામાં આવી છે.

C. મહત્વના નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

ઘણા જોખમી પદાર્થોનો સોના અને હીરાના ઝવેરાત પુરવઠા શ્રંખલામાં વપરાશ માટેના કેટલાંક મહત્વના ધોરણો અને નિયમો અસ્તિત્વમાં છે. જોખમી પદાર્થોને સંબંધિત કેટલાક આંતરરાષ્ટ્રીય નિયમનોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે.

- રોટ્ટેરડેમ કન્વેન્શન (1998)નો હેતુ જોખમી પદાર્થોની હેરફેર અને કારોબારથી માનવ સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણને સંભવિત નુકસાનીથી સંરક્ષણ અને તેવાં જોખમી રસાયણો પર્યાવરણને તંદુરસ્ત ઉપયોગમાં સહયોગ આપવાનો છે. કન્વેન્શનમાં સહી કરનાર દેશો માટે જોખમી પદાર્થોની હેરફેર અને અસર માટે અગાઉથી સંમતિની જરૂરિયાત સહિત કાનૂની બંધનકર્તા જવાબદારીઓ પેદા કરે છે. તે જંતુનાશકો અને ઔદ્યોગિક રસાયણોને આવરી લે છે કે જે સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણીય કારણો માટે પ્રતિબંધિત અથવા અતિશય મર્યાદિત હોય છે. દેશો કન્વેન્શનમાં આ જવાબદારીને તેમના અધિકાર ક્ષેત્રોમાં જોખમી પદાર્થોને સંચાલિત કરવા સરકારી એજન્સી ગોઠવી બહાલી આપે છે. આથી, સ્થાનિક રીતે લાગુ કાયદા સાથે સુસંગતતાનો સામાન્ય અર્થ આ કન્વેન્શનને અનુસરવું એમ થાય છે.
- સ્ટોકહોમ કન્વેન્શન (2004) એ આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાકિય બંધનકર્તા કન્વેન્શન છે જેનો હેતુ નિરંતર કાર્બોનિક પ્રદુષકોનું ઉત્પાદન અને વપરાશ બંધ કરવાનો છે (POP). POP એવા રાસાયણિક પદાર્થો છે કે જેને પર્યાવરણમાં હાજર, ખોરાક વેબ દ્વારા જૈવ સંચિત અને પર્યાવરણ અને માનવ સ્વાસ્થ્ય પર પ્રતિકૂળ અસર બનવાનું જોખમ ઊભું કરે એ રીતે વ્યાખ્યાયિત

કરવામાં આવે છે. ઘટાડો અને એકદમ નાબૂદ કરવાના આ કન્વેન્શન હેઠળ લક્ષ્યાંકિત કરવામાં આવેલ પદાર્થો નવ પ્રકારના જંતુનાશક, બે ઔદ્યોગિક રસાયણો (હેક્ઝાક્લોરો બેન્ઝિન અને પોલીક્લોરીનેટેડ બાય ફિનાઈલ (પીસીબી)) અને રસાયણ પેટા પેદાશોના બે પરિવાર (ડાયોક્સિન અને ફ્યુરાન્સ) દહન પ્રક્રિયા અને ક્લોરીનેટેડ પદાર્થોના ઉત્પાદનમાંથી છે.

- પદાર્થો પરનો મોન્ટેરિયલ પ્રોટોકોલ કે જે ઓઝોન સ્તરનો ઘટાડો કરે છે (1989) તે અસંખ્ય ઓઝોન ઘટાડા પદાર્થોના ઉત્પાદનને અટકાવે છે. આજ દિન સુધી, ક્લોરોફ્લુરોકાર્બનસ (CFC) ઉપર પ્રાથમિક ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું છે, જે ધીમે ધીમે અન્ય પદાર્થોને અટકાવે છે.

જોખમી સામગ્રી માટે ખાણકામમાં ખાસ પગલાં એ ઉત્પાદનમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સાયનાઈડ વ્યવસ્થાપન સંહિતા, સોનાના ખાણકામ (“સાયનાઈડ કોડ”) માં સાયનાઈડના વપરાશ અને પરિવહન અને વપરાશ છે. સાયનાઈડ સંહિતા એ બહુ-હિસ્સેદાર પ્રક્રિયા દ્વારા બનાવવામાં આવેલા આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો છે. તે સોનાની ખાણ કામ ઉદ્યોગમાં સાયનાઈડ જવાબદાર વ્યવસ્થાપનના પ્રોત્સાહન માટે, માનવ સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણના સંરક્ષણના પર ધ્યાન રાખવા સાથે સ્વૈચ્છિક કાર્યક્રમ છે. તેમાં ધોરણોની શ્રેણી કે જે એ સુનિશ્ચિત કરવા રચવામાં આવી છે કે ખાણના કાર્યો સાયનાઈડ પ્રક્રિયા નિરાકરણ અને દૂષિત પાણીનું વ્યવસ્થાપન માનવ સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણના સંરક્ષણ માટે કરે છે, તેનો સમાવેશ કરે છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટાભાગના દેશોમાં જોખમી પદાર્થોના યોગ્ય વ્યવસ્થાપન, વ્યવસ્થાપન, વપરાશ અને નિકાલ સંબંધિત કાયદાઓ અને નિયમનો હોય છે. ઘણા દેશો અને અધિકાર ક્ષેત્રોમાં કારોબાર માટેની વધારાની ખાસ પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરવામાં આવે છે જે ખાસ કરીને જોખમી પદાર્થોના સંગ્રહ અને વ્યવસ્થાપન સાથે મેળ ખાતી હોવી જરૂરી છે. ઘણા દેશોમાં બધા જોખમી પદાર્થો મટીરિયલ્સ સેફ્ટી ડેટા શીટ (MSDS) અથવા ઉપકરણો સાથે જોડાવાની જરૂરિયાત સંબંધી કાયદાઓ હોય છે. MSDS એ જોખમી પદાર્થો અને તેમને કેવી રીતે સલામતીપૂર્વક હાથ ધરવા તે વિષે મહત્વની માહિતી સમાવતો દસ્તાવેજ છે, અને હંમેશા નિમ્ન બાબતોની જાણકારી આપે છે:

- જોખમી પદાર્થની ઉત્પાદનું નામ
- રસાયણ અને કોઈ ઘટકનું સામાન્ય નામ
- જોખમી પદાર્થની રાસાયણિક અને ભૌતિક લાક્ષણિકતા
- સ્વાસ્થ્ય જોખમી માહિતી
- સલામત વપરાશ અને વ્યવસ્થાપન માટે સાવચેતી
- પ્રાથમિક સારવાર પ્રક્રિયા
- ઉત્પાદનકર્તા અથવા આયાતકર્તાનું નામ, સરનામું અને ટેલિફોન નંબર.

MSDS નિયોક્તા, અવ-નિયુક્ત વ્યક્તિઓ, કારીગરો અને અન્ય સ્વાસ્થ્ય અને સલામતીના પ્રતિનિધિઓને જોખમી પદાર્થોના વિસ્ફોટકોના જોખમને સલામતી પૂર્વક સંચાલિત કરવાની જરૂરી માહિતી પુરી પાડે છે. તે જરૂરી છે કે કાર્યસ્થળે દરેક વ્યક્તિને MSDS વાંચવા અને અર્થઘટન કરવાની પહોંચ હોવી જોઈએ. દરેક અધિકાર ક્ષેત્ર એ પાછલા 3 વર્ષમાં MSDS જારી કરવાની જરૂર રહે છે. સભ્યોએ એ સુનિશ્ચિત કરવું જરૂરી છે કે તેમનું પ્રવર્તમાન MSDS છે.

UN 'ગ્લોબલી હાર્મોનાઇઝ્ડ સિસ્ટમ ઓફ ક્લાસિફિકેશન એન્ડ લેબલિંગ ઓફ કેમિકલ' (GHS) કાર્યક્રમનો વિકાસ કરવા જઈ રહ્યું છે. GHS એકસુત્રતાના રસાયણ પરના નિયમો અને કાયદાઓ રાષ્ટ્રીય, પ્રાંતિય અને વૈશ્વિક સ્તરે પૂરાં પાડવા માંગે છે. જ્યારે સરકાર, પ્રાંતિય સંસ્થાઓ અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ GHS માટે પ્રાથમિક શ્રોતાઓ હોય, તે ઉદ્યોગોમાં જેમણે આખરે જરૂરિયાતો કે જે સ્વીકારવામાં આવે છે તેનો અમલ કર્યો છે તેમને માટે પૂરતો સંદર્ભ અને માર્ગદર્શનનો પણ સમાવેશ કરે છે. ખાસ કરીને, GHS એ સ્વરૂપ પુરું પાડે છે કે જે MSDS માટે વપરાય છે. વર્ષ 2015 સુધીમાં વૈશ્વિક અમલીકરણ સાથે કેટલાંક દેશોમાં અમલીકરણ થઈ ચૂક્યું છે. ઘણા દેશોમાં સ્થાનિક નિયમોમાં નોંધપાત્ર પરિવર્તનો GHSના અમલીકરણના પરિવર્તન રૂપે અપેક્ષિત છે.

સભ્યો માટે તે જરૂરી છે કે તેઓ લાગુ કાયદાઓ અને નિયમનોથી વાકેફ હોય અને તેનું પાલન કરે.

પારો

UNEP ગવર્નિંગ કાઉન્સિલના ઉપક્રમે, UNEP ગ્લોબલ મર્ક્યુરી સહભાગિતા લાંબાગાળાના આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે પારો મુક્ત કરવાની ક્રિયા માટે સ્થાપિત થયેલ છે. ભાગીદારીનું એકંદર લક્ષ્ય માનવ સ્વાસ્થ્ય અને વૈશ્વિક પર્યાવરણનું મુક્ત થતાં પારો અને તેના ઘટકોને ઓછું કરી અને જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં વૈશ્વિક, આર્થોપોનેજીક પારાનું હવા, પાણી અને જમીન પર મુક્ત થવું એકદમ બંધ કરી સંરક્ષણ કરવાનું છે. RJC મજબૂત રીતે UNP ગ્લોબલ મર્ક્યુરી ભાગીદારીના હેતુને ટેકો આપે છે અને કાર્યક્રમના કામમાં તેની ભાગીદારીની પ્રતિબદ્ધતા છે.

જ્યારે સભ્યો પારાને સોનાની ખાણ અથવા શુદ્ધિકરણના પેટા-ઉત્પાદ તરીકે ઉત્પાદન કરે છે, તે લાગુ પડતા કાયદા અને નિયમનો સાથે સુસંગત હોવા જોઈએ.

ઉદાહરણ તરીકે, યુનાઇટેડ સ્ટેટમાં, સ્ટેટ ઓફ નેવેડાએ 2006માં રાજ્યમાં સોનાની ખાણના ઉદ્યોગોમાંથી પારાનું હવામાં ઉત્સર્જનનું નિયંત્રણ કરવા માટે શ્રેષ્ઠ નિયંત્રણ ટેકનોલોજીની જરૂરિયાત સંદર્ભે નિયમનો જારી કર્યા હતાં. કાર્યક્રમ ખાણની સુવિધાને લાગુ પડે છે કે જે પારો સમાવતાં ઓર અને થર્મલ ટ્રીટમેન્ટ પ્રક્રિયાનો ઉપયોગ કરે છે તેમાં લાગુ પડે છે, જેમાં પારો વાતાવરણમાં મુક્ત થવાની સંભાવના હોય.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમ આકારણી: કારીગરોના સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણ પર જોખમ છે કે નહિ એ ચકાસવા કામના સ્થળે વપરાતા બધા જોખમી પદાર્થો માટે જોખમ આકારણી પૂરી કરવી જોઈએ. ત્યારબાદ જોખમ આકારણીના પરિણામો એ નક્કી કરશે કે કયા પ્રકારના નિયંત્રણો જરૂરી છે, જો કોઈ હોય તો, કયા પ્રકારની આરોગ્ય દેખરેખ જરૂરી છે, જો કોઈ હોય તો, કયા પ્રકારની દખરેખ જરૂરી છે, જો કોઈ હોય તો. આ રેકર્ડ પ્રવૃત્તિ બદલાય નહિ ત્યાં સુધી સાચવી રાખવા જોઈએ.

નીચેના પગલાં સહાય કરી શકે કે કેમ તે નિર્ધારિત કરવામાં જોખમ આકારણી મદદ કરશે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** જોખમી પદાર્થોનો સંગ્રહ, લેબલિંગ અને વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી વ્યાખ્યાયિત થવી જોઈએ અને વહેંચાવી જોઈએ. આમાં નવા રસાયણોને સુવિધાઓમાં પરિચિત

કરવાનો અને પર્યાપ્ત સંસાધનોનો સંગ્રહ સામગ્રીના પ્રકારને લગતી ઘટનાઓના પ્રતિભાવ આપવાની સત્તાનો સમાવેશ થાય છે.

- **લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ:** રસાયણોની સમીક્ષા અને વપરાશ, બધા પદાર્થો MSDSમાં સમાવવા સાથેની જરૂરિયાત સહિતની લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ બે સ્થળે રાખવી જોઈએ: પ્રથમ, જોખમી પદાર્થોના સંયુક્ત પત્રકમાં; અને બીજું જ્યાં પૂરતા પ્રમાણમાં સામાનનો ઉપયોગ થાય છે અને સંગ્રહ થાય છે.

દરેક પાત્ર કે જે જોખમી પદાર્થો સમાવે છે તેમાં પર લેબલ લગાવેલ હોવું જ જોઈએ અને નિયોક્તાએ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે લેબલને કોઈ પણ રીતે અવરોધ ન થાય અથવા નુકસાન પહોંચે નહીં. જ્યારે સામાનને બીજા પાત્રમાં નિતારવામાં આવે છે, બીજું પાત્ર પણ મૂળ પાત્રની સમાન રીતે લેબલ કરાયેલ હોવું જોઈએ. માલ સૂચિ પ્રકાર, જથ્થો અને સામાન હાજર છે તે સ્થળ દર્શાવતું, કટોકટીની સેવામાં ઉપલબ્ધ હોવું જોઈએ.

- **રેકોર્ડ રાખવા:** જોખમી પદાર્થોના નિયંત્રણ, વ્યવસ્થાપન અને સંસર્ગના સચોટ રેકોર્ડ જાળવવા. સ્થાનિક નિયમનો સાથે સુસંગત સમય સુધી આ રેકોર્ડ રાખો.
- **તાલીમ:** દરેક કારીગરને જોખમી સામાન પર તાલીમ અને ઈન્ડક્શન અપાવવું જોઈએ અને ફરી આ રેકોર્ડ જાળવવા જોઈએ.

બગાડ સંચાલિત કરવા ઉપર વધુ માહિતી COP 3.3 બગાડ અને ઉત્સર્જનની પ્રમાણિત માર્ગદર્શનમાં આપવામાં આવી છે.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઇટ પર જોખમી પદાર્થો પર વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- ઇન્ટરનેશનલ સાયનાઈડ મેનેજમેન્ટ કોડ ફોર ગોલ્ડ માઇનીંગ ઇન્ડસ્ટ્રી
www.cyanidecode.org/
- મટીરિયલ્સ સેફ્ટી ડેટા શીટ – માહિતી
www.materialsafetydatasheetssearch.info/
- ગ્લોબલી હાર્મોનાઈઝ્ડ સિસ્ટમ ઓફ ક્લાસિફિકેશન એન્ડ લેમલિંગ ઓફ કેમિકલ (GHS)
http://www.unece.org/trans/danger/publi/ghs/ghs_welcome_e.html
http://www.unece.org/trans/danger/publi/ghs/implementation_e.html
- સ્ટોકહોમ કન્વેન્શન ઓન પરસિસ્ટન્ટ ઓર્ગેનિક પોલ્યુટન્ટ
www.pops.int/
- મોન્ટ્રિયલ પ્રોટોકોલ ઓન સબસ્ટાન્સ ઘેટ ડિપ્લેટ દ ઓઝોન લેયર
www.theozonehole.com/montreal.htm
- કેટલાંક જોખમી પદાર્થો અને પેસ્ટીસાઈડ્ઝ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારમાં અગાઉથી સંમતિ માટે રોટ્ટરડેમ કન્વેન્શન
www.pic.int
- UNEP મર્ક્યુરી ભાગીદારી

- http://www.chem.unep.ch/mercury/partnerships/new_partnership.htm
સ્ટેટ ઓફ બેવેડા – મર્ક્યુરી એર એમિશન પ્રોગ્રામ
http://ndep.nv.gov/mercury/mercury_air.htm

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 3.3) કચરો અને ઉત્સર્જન

A. વ્યાખ્યા અને પ્રયોજ્યતા

કચરો અને ઉત્સર્જન ઘન, પ્રવાહી કે વાયુ સામગ્રી હોય શકે કે જે મુક્ત કરવામાં આવે, તેનો નિકાલ કરવામાં આવે કે તેની વધુ જરૂરિયાત હોતી નથી. કચરો અને ઉત્સર્જન જો યોગ્ય રીતે સંચાલિત કરવામાં ન આવે તો પ્રદૂષણ સર્જી શકે છે અને વાતાવરણ પર અસર કરી શકે છે. ઝવેરાત પુરવઠા શ્રુંખલામાં, કચરાના મુખ્ય સ્વરૂપમાં હવા અને પાણીમાં નિકાલ અને સામાન્ય કામના કચરાનો સમાવેશ થાય છે.

(સ્ત્રોત: RJC આચરણ સંહિતાનો સાર)

COPનો કચરો અને ઉત્સર્જન વિભાગ બધી સુવિધા કે જે કચરો પેદા કરે છે તેને લાગુ પડે છે.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

વેપારમાં, કચરાનું ઉત્પાદન અસક્ષમતાનું પરિણામ ગણવામાં આવે છે. આ સીધી રીતે કાર્યની પ્રક્રિયા કાર્ય સામગ્રીનું વ્યવસ્થાપન, પ્રક્રિયા અને પરિણમતા ઉત્પાદનની ગુણવત્તા સહિત સાથે સંબંધિત છે. બગાડ આડકતરા સ્ત્રોત સાથે પણ પેદા થઈ શકે છે જેમ કે માળખાની બનાવટ, વ્યવસ્થાપન અને વાહન વ્યવહાર. અસરકારક બગાડ વ્યવસ્થાપન બગાડના અનુકૂળ વ્યવસ્થાપન. સંગ્રહ, પરિવહન અને નિકાલના પગલાંનો, લઘુત્તમ બગાડની પ્રતિબદ્ધતા સાથે સમાવેશ કરે છે.

બગાડનો નિકાલ વધારાના ખર્ચને આકર્ષિત કરતાં હોવાથી, બગાડનો ઘટાડો નાણાકીય લાભ તેમજ પર્યાવરણીય લાભ કરે છે. વધુ ચોખ્ખુ ઉત્પાદન, પૂરતી કાર્યક્ષમતા અને આયુષ્યકાળ અભિગમ, ઉદાહરણ તરીકે, ઔદ્યોગિક પ્રક્રિયા અને ઉત્પાદન પર પર્યાવરણની અસર ઓછી કરવા માટે ફરી ચકાસવામાં અને પુનઃરચવામાં આવ્યાં છે. આ અભિગમ લઈને, કંપની પ્રથમ ઉત્પન્ન થતો બગાડ ઘટાડી શકે છે અથવા અન્ય પ્રક્રિયામાં તે બગાડનો ઉપયોગ શોધી શકે છે.

કચરાના વ્યવસ્થાપન માટે લેવાતાં અભિગમો, કચરાની લાક્ષણિકતા, કાર્યનો પ્રકાર અને ઉપલબ્ધ સ્થાનિક અને રાષ્ટ્રીય કચરા સુવિધાના આધારે બદલાતો રહે છે. આમ છતાં, કચરાના ઘટાડાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો છે કે જે દરેક જગ્યાએ લાગુ પડે છે. આ ઉત્પન્ન થયેલ કચરામાં ઘટાડો, કચરાની સામગ્રીનો પુનઃ ઉપયોગ, જો તેઓ તેમના હાલના સ્વરૂપમાં ઉપયોગ ન કરી શકાય તો રિસાયકલ અને કચરામાંથી સ્ત્રોતો (જેમકે ઉર્જા) પુનઃપ્રાપ્ત કરવા વગેરે છે. ત્યાર બાદ અંતિમ પગલું શેષ કચરાનો સલામતી પૂર્વકનો નિકાલ થાય છે તેની ખાતરી કરવા માટે છે.

હવામાં ઉત્સર્જન એ તેના વૈશ્વિક વાતાવરણ પરિવર્તન ને કારણે આંતરરાષ્ટ્રીય ચિંતાઓમાંની એક છે. સામાન્ય ઉત્સર્જનમાં ઘટતા જતા કાર્બન ડાયોક્સાઇડ, મોનોક્સાઇડ, સલ્ફર ઓક્સાઇડ, નાઈટ્રસ ઓક્સાઇડ, ફ્લોરાઇડ અને ઓઝોન પદાર્થોનો સમાવેશ થાય છે. પાણીમાં ઉત્સર્જન સપાટી પરના વહેણ, ભૂર્ગભ જળમાં ખારાશ, પ્રવાહીના ઢોળાવ અને ખરાબ પાણીના નિકાલ દ્વારા થાય છે. ખાણકામ સંબંધિત

ઉદાહરણોમાં એસિડ ખાણ ડ્રેનેજ અને ઢગલાના ઢોળાવની પ્રક્રિયામાંથી ચુવાણ અને બાંધ બનાવવાનો સમાવેશ થાય છે. બન્ને હવા અને પાણીના ઉત્સર્જન વધતા જતા મજબૂત નિયંત્રક મર્યાદા અને રિપોર્ટીંગ જરૂરિયાતોને ઘણા દેશોમાં આકર્ષે છે. ઘણા દેશોએ ઉત્સર્જિત પદાર્થો માટે સચોટ પગલાં અને ઘટાડો વધારવાની પહેલ જેવી કારોબાર યોજના વિકસાવી છે.

સામાન્ય કચરો ઝવેરાત પુરવઠા શ્રંખલામાં દરેક સ્થળે ઉપાજિત થાય છે. કારોબાર આધારિત, સામાન્ય કચરામાં ઉદાહરણ તરીકે, લાકડા અનેક બનાવટ, પ્લાસ્ટિક, ખોરાક અને વનસ્પતિજન્ય વસ્તુઓ, ધાતુની વસ્તુઓ, કાર્યાલયના ઉત્પાદનો, જૂના સ્થળ અને કાર્યાલયના ઉપકરણો અને વાણિજ્યિક અથવા દુકાનના કચરાનો સમાવેશ થાય છે. વેપારમાં બગાડના પ્રવાહનું વર્ગીકરણ એ તેના વ્યવસ્થાપન માટે મહત્વનું પ્રથમ પગલું છે. ઘટાડો, પુનઃ વપરાશ, રિસાયક્લિંગ અને સ્ત્રોતને ફરી મેળવવાની તકોની માંગણી કરવી જોઈએ, છતાં તે વિભિન્ન વેપાર અને વિભિન્ન દેશોમાં બદલાતી રહેશે.

C. મહત્વના નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

કંપનીઓ માટે, પર્યાવરણ વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિ માટે સૌથી સ્વીકૃત ધોરણ ISO 14000 પરિવારના ધોરણો, માન્યતા માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા (ISO) દ્વારા વિકસિત છે. કંપનીઓ આને તેમની આગવી પદ્ધતિ બનાવવા માટે કાર્યરેખા તરીકે ઉપયોગ કરી શકે છે, અને જો તેમનો અભિગમ ધોરણો સાથે સુસંગત હોય તો તેઓ પ્રમાણપત્ર મેળવી શકે છે. ISO ધોરણો કામગીરીને સંબોધતા નથી.

ટકાઉક્ષમ રિપોર્ટીંગ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો બહોળી રીતે વૈશ્વિક રિપોર્ટીંગ પગલાં સ્વીકાર્યા છે. ધોરણનું મહત્વનું ઘટક કંપનીનો કચરો અને ઉત્સર્જનની જાહેરમાં જાહેરાત છે. મહત્વનું માળખું છે કે જે બધા સંગઠનોને લાગુ પડે છે અને ખાસ ક્ષેત્રો જેવાં કે ખાણકામ માટે પૂરક વિકસાવ્યા છે.

જોખમી કચરો અને તેના નિકાલ માટેના ટ્રાન્સબાઉન્ડ્રી (સરહદપાર) હેરફેરના નિયંત્રણ ઉપરનું બેઝલ કન્વેન્શન (1989) એ જોખમ અને અન્ય નિકાલ પર સૌથી વ્યાપક વૈશ્વિક પર્યાવરણીય કરાર છે. કન્વેન્શનનો હેતુ માનવ અને પર્યાવરણની બનાવટ, વ્યવસ્થાપન, ટ્રાન્સબાઉન્ડ્રી હેરફેર અને જોખમ અને અન્ય કચરાના નિકાલ સામે રક્ષણ કરવાનો છે.

બામ્કો કન્વેન્શન આફ્રિકામાં આયાત પ્રતિબંધિત કરે છે અને આફ્રિકામાં જોખમી કચરાના ટ્રાન્સબાઉન્ડ્રી હેરફેરનું નિયંત્રણ કરે છે. બામ્કો કન્વેન્શન બેઝલ કન્વેન્શનને સમાન સ્વરૂપ અને ભાષાનો ઉપયોગ કરે છે, પરંતુ તે બધા પ્રકારના જોખમી કચરાના પ્રતિબંધમાં વધુ મજબૂત છે. વધુમાં, તે ચોક્કસ જોખમી કચરા (કિરણોત્સર્ગી સામગ્રીની જેમ) બેઝલ કન્વેન્શન દ્વારા બનાવવામાં આવ્યા હોય તેમ કોઈ અપવાદો બનાવતું નથી.

ઝીરો વેસ્ટ ઇન્ટરનેશનલ એલાયંસની સ્થાપના જમીનપૂરાણના સકારાત્મક વિકલ્પોને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અને જ્યારે કચરાને સ્ત્રોત આધારિત માનવામાં આવે છે ત્યારે સામાજિક અને આર્થિક લાભો વિશે સમાજમાં સતર્કતા વધારવા માટે સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

પર્યાવરણીય કચરાના પ્રશ્નો ઉપર નિયમન હંમેશા રાષ્ટ્રીય, રાજકીય અને/અથવા સ્થાનિક સ્તરે બદલાતી જવાબદારીઓ સાથે જટિલ હોય છે. મોટાભાગના દેશોમાં વિગતવાર પર્યાવરણીય કાયદાઓ અને નિયમન પ્રક્રિયાઓ હોય છે, સામાન્ય રીતે તેનું ચોક્કસ સરકારી વિભાગ અથવા વૈધાનિક સત્તા દ્વારા અવલોકન કરાય છે. કચરાના નિકાલનો પ્રશ્ન મુખ્ય છે અને હંમેશા ઘણી સામગ્રીના નિકાલના પ્રકાર પર મર્યાદાઓની અસર મુજબ, સામગ્રીનો પ્રકાર અને જથ્થા મુજબ હોય છે. કેટલાંક અધિકાર ક્ષેત્રોમાં, સ્વૈચ્છિક કચરાના ઘટાડા માટે પગલાં છે. બધા સંબંધિત કાયદાઓ, જોડાયેલા નિયમનો અને અધિકાર ક્ષેત્રોના કાર્યના મહત્વના મંડળોની જાણકારી હોવી જરૂરી છે.

અસંગતતા માટે દંડ દેશ-વિદેશમાં ભિન્ન હોય છે, પરંતુ ચોક્કસ દંડ અને ગુનાહિત જવાબદારી માટે વિસ્તારવામાં આવે છે. કચરાનો નિકાલ અથવા ઉત્સર્જનના નિયમોનું ઉલ્લંઘન અથવા ભંગ વ્યવસ્થાપન પરવાના અને અન્ય પરવાનગીને સંકટમાં મૂકી શકે છે. ખાસ અસરમાં કંપનીના ખર્ચે ઉપાય કરવો જરૂરી છે.

D. સૂચિત મેનેજમેન્ટ અભિગમ

જોખમ આકારણી: વેપારના સંજોગોને આધિન યોગ્ય જોખમ આકારણી કરવી એ ઓળખવા કે ક્યાં કચરાનું વ્યવસ્થાપન બિન-સુસંગત અને ઉણપવાળી છે. એ ઓળખ કરો કે કાર્ય સ્થળની જવાબદારીના કયા વિસ્તારમાં કચરો આવેલ છે. કચરો ઘટાડવાના, સામગ્રીના પુનઃવપરાશની, રિસાયક્લિંગની અને કચરામાંથી મૂલ્ય મેળવવાની તકોને પદ્ધતિસર ઓળખો ઉત્પાદિત થયેલ કચરાનું વ્યવસ્થાપન, પરિવહન અને નિકાલ કરવા માટે લાયક કોન્ટ્રાક્ટરોને પસંદ કરવાની પદ્ધતિની સમીક્ષા કરો. જ્યાં સંબંધિત હોય, ઉત્પાદના જીવનચક્રના દરેક તબક્કે ધ્યાનમાં લો: કાચી સામગ્રીના સ્ત્રોતથી લઈને, બનાવટ સુધી, વપરાશ અને ઉત્પાદનનું સમાપન. જો યોગ્ય હોય તો, ચોક્કસ કચરાના નિકાલની આકારણી કચરાના પ્રવાહી ગણતરી માટે કરો, ખર્ચ અને જવાબદારી ગણો અને સુધારેલા કચરાના નિકાલ માટેના વિકલ્પ ઓળખો.

નીચેના પગલાં સહાય કરી શકે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં જોખમ આકારણી મદદ કરશે:

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** દરેક કાર્યસ્થળે પર્યાવરણ અને/અથવા કચરાના વ્યવસ્થાપન માટે જવાબદાર તરીકે અનુભવી મેનેજરને નિયુક્ત કરો. બધા અધિકારક્ષેત્રોના કાર્યોમાં લાગુ કાયદા, નિયંત્રક માર્ગદર્શન, સુસંગત પ્રશ્નો અને પ્રક્રિયા અને રિપોર્ટિંગ/ રેકર્ડ રાખવાની જરૂરિયાત અદ્યતન રાખો.
- **લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ:** પર્યાવરણ અને/અથવા કચરાના વ્યવસ્થાપન માટે લેખિત નીતિ બનાવો. બધા કર્મચારીઓને નીતિ-વિષયક માહિતી પૂરી પાડો અને તેને સઘળાં કારોબારના સામાન્ય વિસ્તારમાં દર્શાવો. સંગઠનો કે જેમાં અગાઉથી કચરા વ્યવસ્થાપન માટે કાર્યનીતિ અને અભિગમ ન હોય, ત્યાં સરળ પ્રથમ પગલાં તરીકે મૂળભૂત હાઉસકિપીંગ અભિગમો સંબોધવા જોઈએ. કાર્યનીતિ અને કાર્યપ્રણાલીના અમલીકરણને પ્રોત્સાહિત કરવા લક્ષ્યાંકો બનાવો.
- **રેકર્ડ રાખવા:** કચરાના વ્યવસ્થાપન, સંગ્રહ, પરિવહન અને નિકાલ માટે કામગીરીના પરિમાણો બનાવો અને સમય સાથે રેકર્ડ જાળવો. અસંગતતા માટેના કોઈપણ વિસ્તારો ચકાસો અને

પુનરાવર્તિત થવાના જોખમ ઘટાડવાના લેવાયેલા પગલાં નોંધો. લક્ષ્યાંકો સામે પ્રક્રિયાને નિયમિત રીતે ચકાસતા રહો.

- **કર્મચારીઓની સામેલગીરી** પર્યાવરણના સારા વ્યવસ્થાપન માટે કર્મચારીઓની પ્રતિબદ્ધતા તકો ઓળખવા અને લક્ષ્યાંકો મેળવવામાં મદદ કરે છે. કર્મચારીઓએ કંપનીમાં કઈ રીતે કચરાના નિકાલ માટેના પ્રશ્નો ઉઠાવવા તે વિષે જાણકાર હોવું જોઈએ. કચરાના બગાડમાં ઘટાડા માટેના પગલાં કર્મચારીઓની કામગીરીની સમીક્ષામાં સામેલ કરી શકાય છે.
- **તાલીમ:** કારીગરોને નિયમિત રીતે તેમના કાર્યમાં સામેલ કચરાનો કઈ રીતે નિકાલ કરવો તેના પર તાલીમ આપવી. અયોગ્ય કચરો રાખવાની, વ્યવસ્થાપન અને નિકાલના પરિણામ સમજાવો. તાલીમ મેળવનાર, વિષય અને તેની સીમાનો રેકોર્ડ રાખો.

E. વધુ માહિતી

નીચેની વેબસાઈટ પર કચરાના વ્યવસ્થાપન માટે વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ છે:

- ઇન્ટરનેશનલ ઓર્ગેનાઈઝેશન ફોર સ્ટાન્ડર્ડાઈઝેશન ISO 14000 પરિવાર - આવશ્યક www.iso.org/iso/catalogue/management_standards/iso_9000_iso_14000/iso_14000_essentials.htm
- ગ્લોબલ રિપોર્ટીંગ ઇનિશિયેટિવ – સસ્ટેનેબિલિટી રિપોર્ટીંગ www.globalreporting.org/Home
- ઇન્ટરનેશનલ સાયનાઈડ મેનેજમેન્ટ કોડ www.cyanidecode.org/
- સામાજિક જવાબદારી માટે કારોબાર – કચરાનો ઘટાડો અને સ્ત્રોત ઉત્પાદકતા પ્રશ્ન સંક્ષેપમાં www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49813
- એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોટેક્શન ઓથોરિટી, વિક્ટોરિયા (ઓસ્ટ્રેલિયા) – કચરાની આકારણી માટે માર્ગદર્શિકા www.epa.vic.gov.au/bus/resource_efficiency/waste_assessment.asp
- સસ્ટેનેબલ બિઝનેસ એસોસિયેટ્સ – ડાઉનલોડેબલ એન્વાયર્નમેન્ટલ મેનેજમેન્ટ ટુલ્સ. નાના વેપાર માટે સારા હાઉસકિપિંગનો સમાવેશ કરે છે. (ડાઉનલોડ ટુલ્સ પર ક્લિક કરો) www.sba.hello.to/
- જોખમી કચરાની સીમાપારની હેરફેર અને તેના નિકાલના નિયંત્રણ ઉપર બેઝલ કન્વેન્શન www.basel.int/
- બામ્કો કન્વેન્શન www.ban.org/Library/bamako_treaty.html
- ધ ઝીરો વેસ્ટ ઇન્ટરનેશનલ એલાયંઝ www.zwia.org

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP3.3.4) બાકી રહેલા પદાર્થો અને બગાડ થયેલા પથ્થરોનું વ્યવસ્થાપન

A. વ્યાખ્યાઓ અને પ્રયોજ્યતા

ખાણ કામના બગાડ એ છે જે ઓરના ઉત્પન્ન, ધાતુશોધન અને પ્રક્રિયા દરમિયાન બને છે. બગાડ થયેલાં પથ્થર અને વધારાનું ભારણ એ સામગ્રી છે જે અચસ્ક સુધી પહોંચવા માટે હટાવવામાં આવે છે. બાકી રહેલા પદાર્થોમાં ઓરની પ્રક્રિયા દરમિયાન જમીન પરના પથ્થર અને બહાર વહી જતાં દૂષિત પ્રવાહી કચરાનો સમાવેશ થાય છે.

(સ્ત્રોત: <http://www.tailings.info/tailings.htm>)

COPના બાકી રહેલા પદાર્થો અને બગાડ થયેલા પથ્થરોના વ્યવસ્થાપનનો વિભાગ ખાણકામની સુવિધાના સ્થળ પર રચિત બધા જ બાકી રહેલા પદાર્થો અને બગાડ થયેલા પથ્થરોને લાગુ પડે છે. બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપન અને બગાડ થયેલા પથ્થરોની જોગવાઈઓનો અમલ COP 3.2 ખતરારૂપ પદાર્થો અને COP 4.4 પ્રભાવ આકારણીના સંયોજનથી થવો જોઈએ.

B. પ્રશ્નોની પશ્ચાદભૂમિકા

બાકી રહેલા પદાર્થો અને બગાડ થયેલા પથ્થર સુવિધાઓ અનેક ખાણ કામગીરીના અભિન્ન ભાગ હોય છે અને ખાણ ઉદ્યોગના મુખ્ય પડકારોમાં પર્યાવરણના પ્રદર્શનમાં સુધારો હાંસલ કરવાનું હોય છે. હીરા અને સોનાના ખાણકામની કામગીરીમાં વિવિધ પ્રકારની ખાણકામની પ્રક્રિયાઓ વિવિધ વાતાવરણોમાં સમાવિષ્ટ હોય છે, જેમાં ખાણના કચરાના વિપુલ જથ્થાના વ્યવસ્થાપન માટે સ્થળ-નિર્દિષ્ટ અભિગમની જરૂર પડે છે.

કેટલાક ખાણ કચરા જોખમ ઊભા નથી કરતા અને તેથી વિશેષ માવજત, પુનર્વસનના નિયંત્રણો અથવા જીઓકેમિકલ દેખરેખની જરૂર રહેતી નથી. આવાં કચરાને જમીનના સ્વરૂપના પુનઃબાંધકામ, રસ્તા અને બાંધ નિર્માણ માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે, અને વનસ્પતિના આવરણ અને ખાણ બંધ કરવામાં આવે ત્યારે આવાં જ પુનર્વસન પગલાં માટે ઉચિત અધઃસ્તર બની શકે છે. જો કે કેટલાંક પ્રકારનો ખાણ કચરો ખતરારૂપ પદાર્થો ધરાવતો હોય છે અને તેને દેખરેખની, માવજતની અને સુરક્ષિત નિકાલની જરૂર પડે છે.

બાકી રહેલા પદાર્થ અને બગાડ થયેલા પથ્થરની દેખરેખથી મુખ્ય ત્રણ પ્રકારની અસરો પરિણમી શકે છે:

- સ્થળની પસંદગી નોંધપાત્ર રીતે પર્યાવરણીય અને સામાજિક પ્રભાવોને બદલી શકે છે. પ્રારંભિક પદચિહ્નોની રચના અનિવાર્ય અસરો ધરાવે છે, અને એ રીતે સ્થળની પસંદગી કામગીરીની અસરો, પુનર્વસન ખર્ચાઓ અને બંધ કર્યા પશ્ચાતના દાવિત્વ પર સૌથી ઊંડા પ્રભાવ સાથેના રચના પરિબળ છે.
- બાકી રહેલા પદાર્થો અને બગાડ થયેલા પથ્થર એટ્રેન્ડ રાસાયણિક મિશ્રણ, એસિડ-ઉત્પન્ન કરતાં પથ્થર અને/અથવા હેરફેર થઈ શકે તેવી ધાતુની બાકી રહેલા પદાર્થો ધરાવી શકે છે, અને

પરિસ્થિતિ વિષયક અસરો સાથે, આ ભૂગર્ભ જળ સાથે ઝમી જઈ શકે છે અથવા સપાટી પરની ધારાઓમાં મળી જઈ શકે છે.

- જીઓટેક્નિકલ નિષ્ફળતા, જે જવલ્લે જ બને છે, વ્યવસ્થાપન અને વ્યવસ્થાપન પ્રણાલી સાથેની આપત્તિજનક અસરો ધરાવી શકે છે જે સારી રચના અને બાંધકામ, અકસ્માત થવાની શક્યતામાં ઘટાડો કરશે.

બાકી રહેલા પદાર્થો

બાકી રહેલા પદાર્થની રચના ત્યાં થાય છે જ્યાં ખાણમાંથી કાઢવામાં આવેલા ઓરને ભૌતિક પ્રક્રિયા દ્વારા ઉગ્ર અથવા આખરી ઉત્પાદમાં અદ્યતન બનાવવામાં આવે છે જેમ કે સ્ક્રીનિંગ, પિલાણ કરી, દળી અને એકત્રિત કરી અથવા લીચિંગ જેવી રાસાયણિક પદ્ધતિઓ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવે છે. બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપન માટેની પ્રાથમિક જરૂરિયાતમાં બાકી રહેલા પદાર્થ માટે એક સુરક્ષિત, સ્થાયી અને કરકસરયુક્ત સંગ્રહસ્થાન ઉપલબ્ધ કરવું છે જેથી માનવીય સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણનું સંરક્ષણ થઈ શકે.

બાકી રહેલા પદાર્થોને, તેમના ભૌતિક અને રાસાયણિક લક્ષણો પર, સ્થળની ભૌગોલિકતા, આબોહવાની પરિસ્થિતિઓ, રાષ્ટ્રીય નિયમનો અને સામાજિક-આર્થિક સંદર્ભના આધારે કે જેમાં ખાણની કામગીરી અને પ્રક્રિયા માટેના પ્લાન્ટ સ્થિત હોય છે, વિવિધ પ્રકારે વ્યવસ્થાપિત કરી શકાય છે. ખાણ ઉદ્યોગ દ્વારા બાકી રહેલા પદાર્થોના સંગ્રહ અને નિકાલ માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી પદ્ધતિઓમાં નિમ્નલિખિતનો સમાવેશ થાય છે:

- જમીન પર કરવામાં આવતો સંગ્રહ ઉપયોગ કરવામાં આવતી સૌથી સામાન્ય પદ્ધતિ છે: મુખ્ય પ્રકારમાં:
 - ઇમ્પાઉન્ડમેન્ટ સંગ્રહ: બાકી રહેલા પદાર્થોને એક બંધિયાર તળાવ જેવાં માળખામાં ઘટ્ટ પ્રવાહી સ્વરૂપે નિકાલ કરવામાં આવે છે અને વધારાના પાણીને વૈકલ્પિક તળાવો, નીચેની નાળીઓ અને અંદરની નાળીઓ મારફત દૂર કરવામાં આવે છે. ઇમ્પાઉન્ડિંગ માળખાઓમાં રચનાકૃત જમીન પરના બંધો, કુદરતી રીતે ભૌગોલિક રીતે તૈયાર થયેલી ઘાટીઓ કે ખાઈઓ, અથવા ખાણના ખાડાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે.
 - ડ્રાય સ્ટેકિંગ: બાકી રહેલા પદાર્થોને વેક્યુમ અથવા પ્રેશર ફિલ્ટર્સનો ઉપયોગ કરી પાણી-રહિત બનાવાય છે જેથી બાકી રહેલા પદાર્થોને ત્યારબાદ સૂકી અને સ્થાયી માળખામાં રાખી શકાય.
 - સ્ટોરેજ ઇન અંડરગ્રાઉન્ડ વર્કિંગ્સ (ભૂમિગત કામગીરીઓમાં સંગ્રહ): આ અભિગમમાં ક્યારેક કચરાના મિશ્રણો અને સિમેન્ટને મિલાવીને, એક પેસ્ટ જેવું ઉત્પાદ તૈયાર કરવા માટે ક્યારેક કચરાના બાકી રહેલા પદાર્થોને ઘટ્ટ બનાવવાનો સમાવેશ થાય છે, જેનો ઉપયોગ રદબાતલ કરવામાં આવેલાં ભૂગર્ભને ભરવામાં કરવામાં આવે છે.
 - કાયમી ઢગલો લીચ પેડ્સ અને ઢગલો લીચ સ્પોઈલ્સ: લીચિંગના હેતુસર એક રેખિત દ્રાવણ સંગ્રહ અને સંગ્રહણ પેડ પર મૂકવામાં આવેલા ઓરમાંથી સોલવન્ટને પસાર કરી તેના માધ્યમથી સંકુલિત અચસ્કના બનેલા સંગ્રહિત ઢગલાં તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે

- પેટા જલીય સંગ્રહ: એવા દેશો કે જ્યાં અવક્ષેપન બાષ્પીભવન કરતાં વધી જતું હોય, જેમ કે કેનેડા અને નોર્વે, પ્રવર્તમાન પાણીના સંગ્રહ સ્થાનોની આસપાસ બાકી રહેલા પદાર્થોને પાણીની સપાટીની નીચે રાખવા માટે પાણીના સંગ્રહ માટેના બાંધ અને માર્ગાંતર માળખા રચી શકાય છે. આ પદ્ધતિનો ફાયદો એ છે કે તે સલ્ફિડિક બાકી રહેલા પદાર્થોના ઓક્સિડેશન અને સંબંધિત એસિડ નિષ્પાદનને અવરોધે છે.
- દરિયાઈ અશુદ્ધિ નિકાલનો ઉપયોગ ક્યારેક સ્થળ-નિર્દિષ્ટ પરિસ્થિતિઓમાં કરવામાં આવે છે, ઉદાહરણ તરીકે ઉચ્ચ એસિડ પથ્થર નિકાલ જોખમ સાથેની સામગ્રીઓ માટે, અને/અથવા એવા વિસ્તારો કે જ્યાં કઠોર ભૌગોલિકતા, વધુ પડતો વરસાદ અને ઉચ્ચ સિસ્મિક જોખમ પરંપરાગત બાકી રહેલા પદાર્થોની બાંધ નિષ્ફળતાઓને નોંધપાત્ર બનાવે છે ત્યાં જમીન આધારિત નિકાલ ખૂબ ઉચ્ચ જૈવવિવિધતા, આર્થિક અથવા સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો સાથે આવરી લે છે. ઊંડી દરિયાઈ બાકી રહેલા પદાર્થોનો નિકાલ વિશિષ્ટ રૂપથી બાકી રહેલા પદાર્થોને એક નિર્ધારિત નિકાલ ધોરણ, હવા કાઢવા અને દરિયાઈ પાણી સાથેના મિશ્રણ(તારકતા ઘટાડવા માટે) હાંસલ કરવા માટે બાકી રહેલા પદાર્થોની સારવારનો સમાવેશ કરે છે અને ત્યારબાદ ડૂબેલા પાઇપ દ્વારા બાકી રહેલા પદાર્થોને દરિયાઈ સપાટી પર સપાટી પરની થર્મોકલાઈન અને યુક્લોટિક ઝોન સપાટીની નીચે પમ્પિંગ કરીને નિકાલ કરતાં પહેલાં, જેથી બાકી રહેલા પદાર્થો એક ‘ઘનતા કરંટ’ બનાવે જે દરિયાની ઊંડાઈ સુધી જાય. જો કે, છીછરી દરિયાઈ બાકી રહેલા પદાર્થો નિકાલને રાસાયણિક પ્રતિક્રિયાત્મક બાકી રહેલા પદાર્થો માટે કે જે માનવીય સ્વાસ્થ્ય અથવા છીછરા દરિયાઈ પર્યાવરણ માટે સંસર્ગીય જોખમ ઊભું કરી શકે છે, એક સારી પદ્ધતિ તરીકે સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- બગાડના નિકાલની તલાકર્ષણ અલગતાનો ઉપયોગ દરિયા પર આધારિત હીરાના ખાણકામ માટે કરવામાં આવે છે. તેમાં નિષ્ક્રિય કાદવના નિકાલનો સમાવેશ થાય છે, જે દરિયાઈ પાણી અને સીધી નાવ પરથી જુદી કરવામાં આવેલી નિષ્ક્રિય સામગ્રીની બનેલી હોય છે.
- નદીમાં બાકી રહેલા પદાર્થોનો નિકાલ: આમાં બાકી રહેલા પદાર્થોના નિકાલ માટે સક્રિય નદીનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ સામાન્ય નથી અને તેને એક સારી પદ્ધતિ માનવામાં આવતી નથી. તેનો ઉપયોગ એવી પરિસ્થિતિઓમાં કરવામાં આવે છે જ્યાં અતિશય વરસાદ પડતો હોય, પર્વતીય ભૂ-પ્રદેશ અને સિસ્મિક પ્રવૃત્તિ અન્ય વિકલ્પનો ઉપયોગ થવા દેતાં નથી.

બાકી રહેલા પદાર્થોનો નિકાલની ખાણ પ્રવૃત્તિ દ્વારા સમાજને જે કંઈ મળી શકે છે અને તે પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંકળાયેલ અસરોના ખર્ચ વચ્ચે વ્યાપાર-પૂર્ણતા સંબંધિત ચર્ચામાં અગ્ર સ્થાને છે. બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપન પરના નિર્ણયો સર્વસામાન્ય રીતે પર્યાવરણીય અને સામાજિક અસરોની આકારણી મારફતે લેવામાં આવતાં હોય છે જે વિકાસ માટેની મંજૂરી પૂર્વે હાથ ધરવામાં આવે છે. ESIAએ સામાન્ય રીતે પદ્ધતિઓ અને મુખ્ય મુદ્દાઓ, નિયમનકારી કાર્યરેખા, પરામર્શક પ્રક્રિયા, સામાજિક અને પર્યાવરણીય આધારરેખા, નોંધપાત્ર સામાજિક અને પર્યાવરણીય અસરોના વિકલ્પ, અનુમાન અને મૂલ્યાંકનની વિચારણા, ઉપશમન અથવા સરભર પગલાં, અને પર્યાવરણીય અને સામાજિક વ્યવસ્થાપન અને વ્યવસ્થાપન યોજનાઓને આવરી લે છે.

બાકી રહેલા પદાર્થોના સંગ્રહનું આયોજન માટેનો લાંબા ગાળાનો અભિગમ મહત્વનો છે અને નિમ્નલિખિત બાબતો ગણતરીમાં લેવી જોઈએ:

- નિયમનોનું અનુસરણ
- બાકી રહેલા પદાર્થોના સંગ્રહ સુવિધાઓમાં નિષ્ફળતા અથવા ખરાબ દેખાવ ગહન નકારાત્મક સામાજિક, પર્યાવરણીય અને આર્થિક પરિણામો ધરાવી શકે છે.
- જણાયેલા બાકી રહેલા પદાર્થોની ઘટનાઓના મુખ્ય કારણો તીવ્ર વાતાવરણીય ઘટનાઓ, સિસ્મિક પ્રવૃત્તિઓ અને/અથવા સુરક્ષિત કામગીરીઓના નિયંત્રક લક્ષણોની સમજદારીનો સામાન્ય અભાવ હોય છે.
- પ્રારંભિક અને પ્રવર્તમાન પરામર્શ, માહિતીની વહેંચણી અને હિસ્સેદારો સાથેની વાર્તા અનિવાર્ય છે.

C. મુખ્ય નિયમનો અને પહેલ

આંતરરાષ્ટ્રીય

ઇંટરનેશનલ કમિશન ઓન લાઈ ડેમ્સ (ICOLD) એક આંતરરાષ્ટ્રીય બિન-સરકારી સંગઠન છે જે ડેમ એન્જિનિયરીંગ માટે જ્ઞાન અને અનુભવના આદાન-પ્રદાન માટે એક ફોરમ ઉપલબ્ધ કરાવે છે. ICOLD બાંધ સુરક્ષિતપણે, કાર્યક્ષમતાપૂર્વક, કરકસરતાથી અને વાતાવરણ પ્રત્યે ખરાબ અસરો ધરાવતાં ન હોય તે રીતે બાંધવામાં આવે તેની ખાતરી કરતાં વ્યવસાયના અગ્રણીની ભૂમિકા નિભાવે છે. બાકી રહેલા પદાર્થો ઊભી કરતાં બંધો સહિત મોટાં બાંધોના ડિઝાઇનર્સ, માલિકો અને ઓપરેટર્સને સઘન માર્ગદર્શન ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે છે.

ધ ઇંટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓન માઇનિંગ એન્ડ મેટલ્સ (ICMM), UNEP અને UNCTADની ભાગીદારીમાં “ગુડ પ્રેક્ટિસ માઇનિંગ” સંશોધનો પર એક વેબસાઇટ ચલાવે છે. તેમાં બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપન પર એક વિશિષ્ટ વિભાગ છે.

રાષ્ટ્રીય

પ્રત્યેક ન્યાયક્ષેત્ર પોતાની એક આગવી ધારાસભા અને/અથવા બાકી રહેલા પદાર્થોના સંગ્રહ અને અન્ય ખાણ કચરાના વ્યવસ્થાપન પર કે જે સંગ્રહણની સુવિધાઓ, લાઈસેન્સિંગ, વ્યવસ્થાપન, અહેવાલ-લેખન અને તેને બંધ કરવા પર દેખરેખ રાખતી નિયમનકારી કાર્યરેખા ધરાવે છે. દરેક સભ્ય માટે લાગુ થવાપાત્ર કાયદાનું પાલન કરવું અનિવાર્ય છે.

ધ માઇનિંગ એસોશિએશન ઓફ કેનેડા (AMC) ની “ટકાઉક્ષમ ખાણ કામ તરફ” પહેલમાં બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપનના કાર્ય દેખાવનો સમાવેશ થાય છે. AMCની “ગાઈડ ટુ ધ મેનેજમેન્ટ ઓફ ટેલિંગ ફેસિલિટીઝ”માં બાકી રહેલા પદાર્થોની વ્યવસ્થાપન કાર્યરેખા સાથે વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિઓના અનુકૂળનને મૂલ્યાંકિત કરવા એક સ્વ-મૂલ્યાંકન અને ખરાઈ શિષ્ટાચાર વિકસિત કરવામાં આવ્યો છે. કેનેડિયન સંદર્ભ

માટે વિકસિત કરવામાં આવ્યાં છે ત્યારે, આ સંશોધનો ખાણોને અસરદાર બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપનમાં સહાયક બની શકે છે.

એસિડ રોક ડ્રેનેજને રોકવા તેમજ તેનાં નિયંત્રણ માટે નવી તકનીકો વિકસિત કરવા અને લાગુ કરવા માટે કેનેડામાં ધ માઇન એન્વાયર્નમેન્ટ ન્યુટ્રલ ડ્રેનેજ (MEND) કાર્યક્રમનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉદ્યોગ, સરકાર અને NGOના પ્રતિનિધિઓની એક સમિતિ દ્વારા નિર્દેશિત એક કેન્દ્રિત કાર્યક્રમ મારફત એસિડ રોક ડ્રેનેજ અને મેટલ લીચિંગના સંબોધન કરતો કેનેડા હાલમાં એકમાત્ર દેશ છે.

MEND એસિડ રોક અને ડ્રેનેજ રિસર્ચના વૈશ્વિક જોડાણનો એક ભાગ છે જેમાં ઇન્ટરનેશનલ નેટવર્ક ફોર એસિડ પ્રિવેન્શન (INAP), ધ યુએસ એસિડ ડ્રેનેજ ટેકનોલોજી ઇનિશિયેટિવ, ધ ઓસ્ટ્રેલિયન સેન્ટર ફોર મિનરલ્સ એક્સપ્લોરેશન એન્ડ રિસર્ચ, ધ સાઉથ આફ્રિકન વોટર રિસર્ચ કમિશન અને ધ પાર્ટનરશિપ ફોર એસિડ ડ્રેનેજ રેમેડિયેશન ઇન યુરોપનોનો સમાવેશ થાય છે.

D. સૂચિત વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમની આકારણી: સંભવિત સ્થળ-નિર્દિષ્ટ અસરોના માર્ગોની ઓળખ અને સ્થળ, બાંધકામ, કામગીરી અને કોઈપણ બાકી રહેલા પદાર્થો અથવા કચરો પથ્થર સંગ્રહની સુવિધાઓ અથવા બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપનની અન્ય તકનીકો સાથે સંકળાયેલા જોખમની ઓળખ માટે એક જોખમ આકારણી પૂર્ણ કરવી જોઈએ. આકારણીના પરિણામોનો ઉપયોગ એક વૈકલ્પિક વિશ્લેષણના અવકાશ ઊભાં કરવા માટે, અને કોઈપણ અસરો કે જે સુવિધા/ઓની ડિઝાઇન મારફત ઉપશમન માટે જરૂરી હોય તેવી અસરને ઓળખી કાઢવા થવો જોઈએ.

ઓછામાં ઓછી રીતે જોખમની આકારણીમાં નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ:

- સ્થાન સ્થિતિ અને બાકી રહેલા પદાર્થો અને/અથવા વેસ્ટ રોક ડેસિલિટિઝની સંવેદનશીલ પર્યાવરણ અને અસરગ્રસ્ત સમુદાયોથી નિકટતા.
- જેની વ્યવસ્થા કરવાની છે, જાળવી રાખવાના છે અને સંગ્રહ કરવાનો છે તેવી બાકી રહેલા પદાર્થોની માત્રા, અને બાકી રહેલા પદાર્થો માટેની સંગ્રહ સુવિધાઓની ક્ષમતા અને/અથવા ખાણની અવધિ પર ખરાબ પથ્થરની માત્રા.
- મોટી કુદરતી ઘટનાઓ જેમ કે ભૂકંપ અથવા તીવ્ર વરસાદની ઘટનાઓ દરમિયાન સંગ્રહ સુવિધાઓ પર અસર.
- અખંડિતતા વ્યવસ્થાપન નિયંત્રણોના સમાવેશન જેમ કે છિદ્રો, તિરાડો અને નીચે ધસી જવા માટે બાકી રહેલા પદાર્થો ધરાવતી દિવાલનું નિરીક્ષણ માટેની અસરકારકતા.
- રેતી ખેંચાઈ આવવી, તળીયાનો કચરો ધોવાઈ જવો અને સપાટી પરની માટી સહિત ઘસારાની અસરોને ઘટાડવા માટે ખરાબ પથ્થરોના ખડકલાની પદ્ધતિઓની અસરકારકતા.

જોખમની આકારણી એજિનિયરીંગ ડિઝાઇન અને વ્યવસ્થાપન નિયંત્રણોની ઓળખ અને તેની અગ્રતા નક્કી કરવામાં મદદરૂપ બનશે.

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારીઓ:** બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખરાબ પથ્થરોના વ્યવસ્થાપન માટે જવાબદાર વરિષ્ઠ સંચાલક(કો)ની ઓળખ કરવી.
- **લેખિત નીતિ, પ્રક્રિયાઓ અને યોજનાઓ:** બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખરાબ પથ્થરોના વ્યવસ્થાપન માટેના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત કામગીરી, સુરક્ષા અને પર્યાવરણીય દેખાવના નિરંતર સુધારા તરફી હોવા જોઈએ, જેને સમયાંતરે સમીક્ષા અને મૂલ્યાંકનનો સહયોગ પ્રાપ્ત થવો જોઈએ. ખાણની સુવિધાઓ એ ખાતરી આપતી હોવી જોઈએ કે તેમના દસ્તાવેજીકરણમાં નિમ્ન કટિબદ્ધતાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે:

1. આ કચરાને નિમ્નલિખિત સિદ્ધાંતો મુજબ સંચાલિત કરવા માટે બાકી રહેલા પદાર્થો અને/અથવા વેસ્ટ રોક મેનેજમેન્ટ વ્યૂહરચના તૈયાર કરો:

- a. બધો વખત, બાકી રહેલા પદાર્થો અને વેસ્ટ રોકને લાગુ થવાપાત્ર કાયદા, નિયમો અને આદેશો મુજબ સંચાલિત કરો.
- b. નવી સુવિધાઓ ખાતે નદીની બાકી રહેલા પદાર્થોના નિકાલનો ઉપયોગ કરશો નહીં. સંશયની અવગણના માટે, આ વેસ્ટ રોક ડમ્પ અથવા બાકી રહેલા પદાર્થોના બાંધમાં વેસ્ટ રોક અને બાકી રહેલા પદાર્થોની સામગ્રીઓના નિકાલને લાગુ પડતું નથી, જે નદી વ્યવસ્થાના આવરણની અંદર બાંધવામાં આવ્યા હોય, જ્યાં આવા માળખાઓની રચના ખરાબ સામગ્રીને જાળવી અને સંગ્રહી રાખવા માટે કરવામાં આવી હોય છે. (એ નોંધી લો કે કોઈપણ ખાણ સુવિધાઓ કે જે હાલમાં નદી બાકી રહેલા પદાર્થોના નિકાલનો ઉપયોગ કરી રહી છે તેને સભ્યોના RJC પ્રમાણીકરણમાં સામેલ કરી શકાશે નહીં. આ સુવિધાઓને પ્રમાણીકરણમાંથી બાકાત રાખવામાં આવશે, પરંતુ અન્ય તમામ સંલગ્ન COP જોગવાઈઓ લાગુ થશે.)
- c. એવી ઘટનાઓમાં માત્ર દરિયાઈ બાકી રહેલા પદાર્થોનો ઉપયોગ કરો જ્યાં:
 - i. વિકલ્પોનું એક સંપૂર્ણ પર્યાવરણીય અને સામાજિક વિશ્લેષણ હાથ ધરવામાં આવ્યું જે એવું દર્શાવે છે કે દરિયાઈ બાકી રહેલા પદાર્થોના નિકાલથી જમીન આધારિત બાકી રહેલા પદાર્થોની સુવિધા કરતાં ઓછી પર્યાવરણીય અને સામાજિક અસરો અને જોખમો ઊભાં થાય છે, અને
 - ii. એ બાબતને વિજ્ઞાનની રીતે દર્શાવી શકાય છે કે દરિયાકાંઠાના સંસાધનો પર કોઈ નોંધપાત્ર પ્રતિકૂળ અસર પરિણમી નથી, અને
 - iii. બાકી રહેલા પદાર્થો થર્મોકલાઇન અને યુજ્જેટિક ઝોનની સપાટીની નીચે સમુદ્રના પાણીમાં મુક્ત કરવામાં આવી હતી.

- d. માળખાગત સ્થિરતાની ખાતરી આપતાં હોય, અને આસપાસના વાતાવરણ અને સ્થાનિક સમુદાયોનું સંરક્ષણ કરતાં હોય એવાં સ્થળ-નિર્દિષ્ટ બાકી રહેલા પદાર્થો અને વેસ્ટ રોક વ્યવસ્થાપન દેખાવ ધોરણોને અપનાવો અને વળગી રહો.
 - e. ખાણકામની ભૌતિક અને જીઓકેમિકલ લાક્ષણિકતાઓને નક્કી કરવાનું હાથ ધરો જેથી એસિડ રોક ડ્રેનેજ અને મેટલ લીચિંગમાંથી ઉદભવતી સંભવિત અસરોને સંચાલિત અને ઓળખ કરી શકાય.
 - f. અંતિમ કચરાના અન્ય સંલગ્ન હિસ્સેદારો સાથે ફાયદાકારક ઉપયોગ માટેની તકોને ઓળખો.
 - g. બાકી રહેલા પદાર્થો અને વેસ્ટ રોક વ્યવસ્થાપન અંગે હિસ્સેદારો સાથે પ્રારંભિક અને પ્રવર્તમાન પરામર્શ, માહિતીની વહેંચણી અને વાતચીત હાથ ધરો.
2. નિમ્ન બાબતો માટે દસ્તાવેજ અને અસરકારક પ્રક્રિયાઓ લાગુ કરો:
 - a. બાકી રહેલા પદાર્થો અને વેસ્ટ રોક માટે સામગ્રીની હેરફેર, સમાવેશન અને નિયમનકારી પ્રક્રિયાઓ;
 - b. બાકી રહેલા પદાર્થો અને વેસ્ટ રોક સંગ્રહ સુવિધાઓના સ્થળ, રચના, બાંધકામ, કામગીરી અને તેને બંધ કરવા માટે એવી રીતે કે માળખું સ્થિર રહે, પાણીની ગુણવત્તા સંરક્ષિત રહે અને નિહિત સામગ્રી જળવાય રહે અને નિયમનકારી જરૂરિયાતોને અનુરૂપ;
 - c. દૂષિત સ્થળોની ઓળખ, આકારણી વ્યવસ્થાપન, વ્યવસ્થાપન અને/અથવા રેમેડિએશન.
 3. સમીક્ષા કરો, નિરંતર નવી ઉદ્યોગ પદ્ધતિઓનો પરિચય આપો અને તેને સુધારતા રહો.
 - a. સમીક્ષા અને નિરંતર સુધારાના ચાલુ કાર્યક્રમોને હાથ ધરવા માટે અનુકૂળનશીલ વ્યવસ્થાપન આયોજન અને પ્રક્રિયાઓ.
- **રેકર્ડ કીપિંગ અને અહેવાલ લેખન :** બાકી રહેલા પદાર્થો અને વેસ્ટ રોક વ્યવસ્થાપન યોજનાના એક ભાગરૂપે, અથવા તેનાં ઉમેરામાં, એવાં રેકર્ડ્સની જાળવણી જરૂરી બને છે જે એ ઓળખી કાઢે કે:
 - કર્મચારીઓની ભૂમિકા અને જવાબદારીઓ;
 - દરેક હોદ્દાની વ્યાખ્યાયિત જવાબદારીઓ સાથે લઘુત્તમ જ્ઞાન અને તેના મુજબની જરૂરિયાતો;
 - બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખાણ કચરાના સંગ્રહના મુખ્ય ઘટકો અને સ્થળ;
 - પરિવર્તનના વ્યવસ્થાપન માટેની પ્રક્રિયાઓ અને પદ્ધતિઓ;
 - બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખાણ કચરાના સંગ્રહના દેખાવનું દસ્તાવેજીકરણ અને વિશ્લેષણની જરૂરિયાતો;
 - અહેવાલ-લેખનની જરૂરિયાતો (વૈધાનિક અને હિસ્સેદારી).
 - **તાલીમ અને સંચાર :** બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખરાબ પથ્થરની સુવિધાઓ પર કાર્યરત તમામ કર્મચારીઓ સહિત કોંટ્રાક્ટર્સ અને આપૂર્તિકારોને યોગ્ય તાલીમ ઉપલબ્ધ થવી જ જોઈએ. તમામ

સંલગ્ન કર્મચારીઓ બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખાણ કચરાના વ્યવસ્થાપન યોજના, તેમની સંબંધિત ભૂમિકાઓ અને જવાબદારીઓ વિશેની સમજ ધરાવતા હોવા જોઈએ - ખાસ કરીને સંગ્રહ માટેના કાર્યદેખાવના દૃશ્ય નિર્દેશનની ભૂમિકામાં. અસરગ્રસ્ત સમુદાયો અને હિસ્સેદારો સાથે બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખરાબ પથ્થરોની સુવિધા સાથે સંકળાયેલા કોઈપણ નોંધપાત્ર આર્થિક, જાહેર સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા, સામાજિક, અને પર્યાવરણીય જોખમોની ઓળખ, આકારણી અને વ્યવસ્થાપન માટે પરામર્શ કરો.

E. વધુ માહિતી

નિમ્નલિખિત વેબસાઈટ્સ બાકી રહેલા પદાર્થો અને ખાણ કચરાના વ્યવસ્થાપન પર વધુ માહિતી ધરાવે છે:

- મોટાં બાંધો પરનું આંતરરાષ્ટ્રીય કમીશન
www.icold-cigb.net/
- ખાણકામ - બાકી રહેલા પદાર્થોની સારી પદ્ધતિઓ પરની વેબસાઈટ્સ
www.goodpracticemining.com/tailings/
- ICMC “ખાણકામ અને જૈવવિવિધતા માટે સારી પદ્ધતિઓનું માર્ગદર્શન”
www.icmm.com/page/1182/good-practice-guidance-for-mining-and-biodiversity
- આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય કોર્પોરેશન (આઇએફસી) પર્યાવરણીય સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા માર્ગદર્શિકાઓ - ખાણકામ (ડિસેમ્બર 2007)
[www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/gui_EHSGuidelines2007_Minining/\\$FILE/Final+-+Mining.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/gui_EHSGuidelines2007_Minining/$FILE/Final+-+Mining.pdf)
- નેવાડા ડિવિઝન ઓફ એન્વાયર્નમેન્ટલ પ્રોટેક્શન - સ્ટેચ્યુટ્સ એન્ડ રેગુલેશન
<http://ndep.nv.gov/ADMIN/NRS.HTM>
- માઇનીંગ એસોશિએશન ઓફ કેનેડા - અ ગાઈડ ટુ ધ મેનેજમેન્ટ ઓફ ટેઇલિંગ ફેસિલિટીઝ
www.mining.ca/www/media_lib/TSM_Documents/TSM_Publications/tailingsguide.pdf
- માઇનીંગ એસોશિએશન ઓફ કેનેડા - ટેઇલિંગ્સ એસેસમેન્ટ પ્રોટોકોલ (2007)
www.mining.ca/www/media_lib/TSM_Documents/2007_Protocols/TAILINGS_PROTOCOL_2007.pdf
- ડેવલપિંગ એન ઓપરેશન, મેઇન્ટેનન્સ એન્ડ સર્વેઇલન્સ મેન્યુઅલ ફોર ટેઇલિંગ્સ એન્ડ વોટર મેનેજમેન્ટ ફેસિલિટીઝ
www.mining.ca/www/media_lib/MAC_Documents/omsguideeng.pdf
- બાકી રહેલા પદાર્થોના વ્યવસ્થાપન માટે શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિઓની માર્ગદર્શિકાઓ
www.ret.gov.au/resources/Documents/LPSDP/LPSDP-TailingsHandbook.pdf
- માઇન એન્વાયર્નમેન્ટ ન્યુટ્રલ ડ્રેનેજ(એમઇએનડી) પ્રોગ્રામ - કેનેડા
<http://www.nrcan.gc.ca/mms-smm/tect-tech/sat-set/med-ndd-eng.htm>
- ઇન્ટરનેશનલ નેટવર્ક ફોર એસિડ પ્રિવેન્શન (આઇએનએપી)
<http://www.inap.com.au/>
- ગ્લોબલ એસિડ રોક ડ્રેનેજ (જીએઆરડી) ગાઈડ
http://www.gardguide.com/index.php/Main_Page
- ઓસ્ટ્રેલિયન સેન્ટર ફોર મિનરલ્સ એક્સપ્લોરેશન એન્ડ રિસર્ચ (એસીએમઇઆર)
www.acmer.uq.edu.au/
- એસિડ ડ્રેનેજ ટેકનોલોજી ઇન્શ્યુરિંગ(એડીટીઆઇ) મેટલ માઇનિંગ ઇન્શ્યુરિંગ
www.unr.edu/mines/adti
- પાર્ટનરશિપ ફોર ડ્રેનેજ રેમેડિએશન ઇન યુરોપ (પીએડીઆરઈ)

- www.padre.imwa.info
- સાઉથ આફ્રિકન વોટર રિસર્ચ કમિશન (ડબલ્યુઆરસી ઓફ સાઉથ આફ્રિકા)
www.wrc.org.za
 - મિનરલ્સ કાઉન્સિલ ઓફ ઓસ્ટ્રેલિયા – એડ્યુરિંગ વેલ્યુ ગાઈડન્સ ડોક્યુમેન્ટ
[www.minerals.org.au/ data/assets/pdf file/0005/19832/EV_GuidanceForImplementation_July2005.pdf](http://www.minerals.org.au/data/assets/pdf_file/0005/19832/EV_GuidanceForImplementation_July2005.pdf)

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 3.4) ઉર્જા અને કુદરતી સંશાધનોનો ઉપયોગ

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

એક પ્રક્રિયાની કાર્યક્ષમતા એ ઈનપુટના આપેલ મૂલ્ય માટે આઉટપુટનું મૂલ્ય છે. ઈનપુટના તુલનાત્મક નાના મૂલ્ય માટે આઉટપુટનું વધુ મોટા મૂલ્ય દ્વારા વધુ ઉંચી કાર્યક્ષમતા પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે. સંશાધનોની કાર્યક્ષમતાના પ્રયાસો મોટાભાગે પાણી અને ઉર્જાના ઈનપુટ્સ એટલે કે રોકવામાં આવતા સ્ત્રોતો ઉપર કેન્દ્રિત થાય છે.

અશ્મિભૂત ઇંધણો જેવા કે કોલસો, ખનિજ તેલ અને કુદરતી ગેસ એ ઉર્જાના એવા સ્ત્રોતો છે કે જે લાખો વર્ષોના સમયગાળા દરમિયાન બન્યા હતા. અશ્મિભૂત ઇંધણના ઉપયોગમાંથી ઉત્પન્ન થતા ગ્રીનહાઉસ વાયુઓ જેવા કે કાર્બન ડાયોક્સાઈડ (CO₂), મિથેન (CH₄) અને નાઈટ્રસ ઓક્સાઈડ (NO₂) પૃથ્વીની સપાટીના તાપમાન અને આબોહવાને પ્રભાવિત કરે છે.

(સ્ત્રોત: RJCNી આચાર સંહિતામાંથી સંક્ષિપ્તરૂપે ઉતારવામાં આવેલ).

COPનો ઉર્જા વપરાશ અને કુદરતી સંશાધનોનો વિભાગ બધી જ સવલતને લાગુ પડે છે.

B. ઘટનાની પૃષ્ઠભૂમિ

કુદરતી સ્ત્રોતો જેવા કે ઉર્જા અને પાણીએ ધંધામાં કે વ્યવસાયમાં મહત્તમ રીતે કાર્યક્ષમતાના કેન્દ્રમાં છે. કાર્યક્ષમતામાં બચતો કરવા માટેની સૌથી વધુ પ્રભાવશાળી રીતો પૈકીની એક રીત છે. તેમના ભવનો અને સવલતમાં, ઉત્પાદનની પ્રક્રિયાઓમાં અને અંતિમ વપરાશના ઉત્પાદનોમાં કરી શકાય છે.

ઉર્જા કાર્યક્ષમતાની મજબૂત દલીલો પૈકીની એક દલીલ એ છે કે તેના ફાયદાઓની મોટેભાગે સરળતાથી આગાહી કરી શકાય છે, માપન કરી શકાય છે અને ગણતરી કરી શકાય છે. વ્યવસાયો કે ધંધાઓ નીચેની બાબતો સહિતની ઘણી રીતે ઉર્જાની બચત કરી શકે છે.

- કાર્યક્ષમ પ્રકાશ વ્યવસ્થાનું સ્થાપન કરીને.
- નકામી કે વેડફાઈ જતી ઉષ્માને પકડી રાખીને અને તેનો પુનઃ ઉપયોગ કરીને.
- નિયમિત સૂચિબધ્ધ રીતે ઉપકરણની જાળવણી.
- ભવનોને ઈન્સ્યુલેટીંગ કરીને.
- ગરમી આપતી અને ઠંડી આપતી વ્યવસ્થાઓ માટેના ટાઈમર્સ.
- ઉર્જાની દ્રષ્ટિએ કાર્યક્ષમ એવા ઓફીસ ઉપકરણો.
- ગરમ પાણીના ઉપયોગને ઘટાડીને
- ઉપકરણ અને પ્રક્રિયાની શ્રેષ્ઠતા
- જ્યારે તે ચલાવવાની જરૂર ન હોય ત્યારે બધી જ લાઈટો અને ઉપકરણ બંધ કરીને.

ધંધાઓ કે વ્યવસાયોએ તેમની કામગીરીઓ અને સવલતમાં પાણીનો વધુ કાર્યક્ષમ રીતે ઉપયોગ કરીને અને તેના ઉપર પ્રક્રિયા કરીને તેમાંથી નોંધપાત્ર ખર્ચ બચતો પણ ઉત્પન્ન કરેલ છે. આવી તકોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે.

- ટપકતા અને નીતરતા થતા પાઈપોને મજબૂત બનાવીને કે સાંધીને
- ધંધા કે વ્યવસાયમાં પાણીની બચત કરતા ઉપસાધનોનું સ્થાપન કરીને (સ્થાનિક પાણીના મંડળો સામાન્ય રીતે સલાહ પુરી પાડી શકે છે.)
- પાણીનો નિકાલ કરવા કરતા પુનઃ ઉપયોગ માટે પાણી ઉપર પ્રક્રિયા કરવા માટે ધ્યાન આપવું.
- જ્યાં કાલગ્રસ્ત ટેકનિકો ઉપલબ્ધ હોય ત્યાં પાણીના ઉપયોગ કરવાનું ટાળવું દા.ત. સામગ્રીઓને સાફ કરવા માટે અથવા વહન કરવા માટે.
- નિમ્ન ગુણવત્તાવાળા પીવા યોગ્ય પાણીની અવેજી ગોઠવણ (પર્યાવરણીય અને સામાજિક મૂલ્ય).
- પ્રક્રિયાઓ માટે જરૂરી પાણીની લઘુત્તમ માત્રા નિર્ધારિત કરવી અને જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં સુધારાઓ કરવા.

પાણી અને ઉર્જાના વપરાશનું માપન કરવાની ક્રિયા ધંધામાં કઈ તકો અસ્તિત્વ ધરાવી શકે છે તેની શોધ કરી શકે છે.

અન્ય સ્ત્રોતો કે જેને કાર્યક્ષમ પગલા તરીકે વ્યવસાયમાં લક્ષ્ય બનાવી શકાય તેમાં સમાવિષ્ટ છે જંગલ પેદાશો (કાગળ, કાર્ડબોર્ડ અને લાકડું) અને પ્લાસ્ટીક (દાખલા તરીકે પેકેજીંગમાં).

અશ્મિભૂત ઇંધણનો બિનકાર્યક્ષમ ઉપયોગ પર્યાવરણ કે આબોહવાના ફેરફાર તરફ દોરી જતા ગ્રીનહાઉસ ગેસોના યોગદાનને વધુ તીવ્ર બનાવી શકે છે. ગ્રીનહાઉસ ગેસો દ્વારા સર્જાયેલ આબોહવાના ફેરફારોએ સમગ્ર વિશ્વના સમુદાયો દ્વારા જેમનો સામનો કરવામાં આવી રહેલ છે તેવા સૌથી ગંભીર પડકારો પૈકીનો એક પડકાર છે. ગ્રીનહાઉસ વાયુમાં ઘટાડો એ મોટા ધંધા કે વ્યવસાય માટે સરળ કે ઉપયુક્ત નથી. મોટા ભાગના પગલાઓ ઉર્જાના વપરાશ અને ગ્રીનહાઉસ વાયુના સ્ત્રાવોમાં ઘટાડો કરીને નફો વધારીને લાંબા ગાળે રૂપિયાની બચત કરશે. ઉર્જાના વપરાશ અને ગ્રીનહાઉસ વાયુના સ્ત્રાવોનો ઘટાડો કરવાની બાબતને ધંધાને એક શક્તિશાળી વ્યાવસાયિક ફાયદો પુરો પાડતી તક તરીકે જોવાની જોઈએ.

કાર્બન કે સ્ત્રાવોનું ટ્રેડીંગ અમુક બજારોમાં ઉપલબ્ધ બન્યું છે. તે સામાન્ય રીતે સરકાર કે કેન્દ્રિય સત્તા દ્વારા ચલાવવામાં આવે છે અને સ્ત્રાવો કે સ્ત્રાવોને ઘટાડવા માટે વ્યવસાયો માટે કરકસરયુક્ત પ્રોત્સાહન પુરા પાડવાનો હેતુ ધરાવે છે. કાર્બન ઓફસેટસ સામાન્ય રીતે વેપારી કે નફા માટે નહીં તેવા પુરા પાડનાર દ્વારા ગોઠવવામાં આવેલ સ્ત્રાવો કે સ્ત્રાવોને ઘટાડવા માટેના કાર્યોનો ઉલ્લેખ કરે છે. ઓફસેટ પદ્ધતિઓ વૃક્ષો વાવવા, પુનઃ પ્રાપ્ય ઉર્જાનું રોકાણ, ઉર્જાની જાળવણી અને મિથેનનું ગ્રહણ જેવી બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. આ માર્ગોની અંતિમ અસરકારકતા અંગે દલીલો કે વાદવિવાદો છે. તેમને પરિવહન સહિતની સવલત અને કામગીરીઓ દ્વારા થતા ઉર્જાના વપરાશ અને સ્ત્રાવોને ઘટાડવા માટેના વધુ પ્રત્યક્ષ પ્રયત્નોની મદદરૂપ બાબત તરીકે જોવા જોઈએ.

C. મહત્વના નિયમનો:

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

ઉર્જા અને પાણીની ઉપયોગીતા અંગેની જાગૃતિમાં મહત્વની પ્રગતિઓ થવા છતાં સાપેક્ષ રીતે બહુ જ ઓછા સર્વસામાન્ય ગુણવત્તાના ધોરણો અસ્તિત્વ ધરાવે છે. મોટાભાગના ઉર્જા કે પાણીના લેબલિંગના કાર્યક્રમો, લઘુત્તમ કાર્યક્ષમતાના ધોરણો અને બાંધકામની આચારસંહિતાઓ સ્વૈચ્છિક છે અને ઉદ્યોગના વિભાગ અને સ્થાનના આધાર અલગ અલગ હોય છે. તેમ છતાં જ્યાં ઉપલબ્ધ હોય ત્યાં તેઓ અલગ અલગ ઉત્પાદનો અને પ્રક્રિયાની પસંદગીઓ વચ્ચે તુલના કે સરખામણીના માધ્યમો પુરા પાડી શકે છે.

આબોહવા પરિવર્તન (1994) ઉપરની સંયુક્ત રાષ્ટ્રની બંધારણીય સમજૂતીને લગભગ સાર્વત્રિક સભ્યપદ પ્રાપ્ત કરીને 192 દેશો દ્વારા માન્ય કરવામાં આવેલ છે. ઝલોબલ વોર્મિંગને ઘટાડવા માટે શું કરી શકાય અને અનિવાર્ય ફેરફારોનો સામનો કેવી રીતે કરવો તે અંગે વિચારણા શરૂ કરવા માટે આબોહવા પરિવર્તનની કન્વેન્શનની રચના કરવામાં આવી હતી. ક્યોટો પ્રોટોકોલ એ સમજૂતી સંબંધિત એક વધારો છે. સમગ્ર વિશ્વમાં ગ્રીનહાઉસ ગેસના સ્ત્રાવને ઘટાડવા માટે તે તે સહી કરનારા દેશો માટેનો કાનૂની રીતે બંધનકર્તા કન્વેન્શન છે.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

પાણી અને ઉર્જાની કાર્યક્ષમતા માટે સરકારો રાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક કક્ષાઓએ મોટેભાગે નિયમનો માર્ગદર્શક સૂચનો અને ઉદ્યોગોના લક્ષ્યો નક્કી કરે છે. કન્વેન્શન હેઠળ, સરકારો માટે ગ્રીનહાઉસ ગેસોના સ્ત્રાવો માટે રાષ્ટ્રીય વ્યૂહો શરૂ કરવા જરૂરી છે. આ બાબત સ્ત્રાવો કે સ્ત્રાવોના ઘટાડાઓ માટેના રાષ્ટ્રીય લક્ષ્યોનો સમાવેશ કરી શકે છે અને જે ઉર્જા અને સંશાધનોના ઉપયોગ સંબંધિત વિશિષ્ટ કાયદા અને નિયમનોનો સમાવેશ કરે છે.

આ ઝડપથી પરિવર્તન પામતો વિસ્તાર હોવાથી, ઉર્જા અને સંશાધનોના ઉપયોગ સંબંધિત કાનૂની જરૂરિયાતો અને ધંધાકીય પ્રોત્સાહનો સાથે તાલ મિલાવવો જરૂરી છે.

D. સુચવાયેલ વ્યવસ્થાપન અભિગમ

જોખમ મુલ્યાંકન: સંશાધનના ઉપયોગની ગંભીરતા અને પ્રભાવનું મુલ્યાંકન કરવા માટે ધંધાના સંજોગો માટે ઉચિત જોખમનું મુલ્યાંકન હાથ ધરો. જો ઉચિત લાગે તો કાર્યક્ષમતા વધારવા માટેની તકો શોધી કાઢો. પાયાના જોખમ મુલ્યાંકનની ટેમ્પ્લેટ માટે પરિશિષ્ટ 1 જુઓ.

નીચેના માપદંડો સહાયતા કરી શકે તેમ છે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં જોખમનું માપન મદદ કરશે.:

- વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી: સ્ત્રોત કાર્યક્ષમતા માટેની જવાબદારી પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન ભૂમિકાનો ભાગ બની શકે છે.
- લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ: સંશાધનની કાર્યક્ષમતા ઉપરની એક લેખિત નીતિ તૈયાર કરો. ધંધાના નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં કાર્યક્ષમતાના પ્રસંગો ઉપર ધ્યાન કરવા માટેની પ્રક્રિયાઓ

વિકસાવો. કાર્યક્ષમતાના પગલાઓ માટેની તકો શોધી કાઢવા માટેની હાલની કાર્ય સંબંધિત પ્રક્રિયાઓની સમીક્ષા કરો. કાર્યક્ષમતા સુધારણાઓ માટે લક્ષ્યો નક્કી કરવા ઉપર ધ્યાન આપો.

- દસ્તાવેજો રાખવા: સંશોધનના ઉપયોગની નોંધો કે ચોપડાઓ રાખો. આ બાબત લક્ષ્યો સામે ખર્ચની દ્રષ્ટિએ અસરકારક સુધારાઓ શોધી કાઢવામાં અને પ્રગતિનું માપન કરવામાં મદદ કરશે.
- તાલીમ: જ્યાં યોગ્ય લાગે ત્યાં કર્મચારીઓને ધંધાની નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ ઉપર તાલીમ પુરી પાડો.

E. વધારાની માહિતી

નીચેની વેબસાઇટો ઉર્જા અને કુદરતી સ્ત્રોતો ઉપર વધારાની માહિતી ધરાવે છે:

- પર્યાવરણીય સુરક્ષા સંસ્થા, અમેરિકા - વોટરસેન્સ
www.epa.gov/watersense/
- પર્યાવરણીય સુરક્ષા સંસ્થા, વિક્ટોરિયા - કન્ઝર્વેન્સ એનર્જી
www.epa.vic.gov.au/bus/resource_efficiency/conserves_energy.asp
- પર્યાવરણીય સુરક્ષા સંસ્થા, વિક્ટોરિયા - કન્ઝર્વેન્સ વોટર
www.epa.vic.gov.au/bus/resource_efficiency/conserves_water.asp
- સામાજિક જવાબદારી માટેના કામકાજ - ઉર્જા કાર્યક્ષમતા પ્રસંગની સંક્ષિપ્ત માહિતી.
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49765
- સામાજિક જવાબદારી માટેનું કામ - પાણીના પ્રસંગોની સંક્ષિપ્ત માહિતી
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=49620
- અર્થ સ્કોટલેન્ડના મિત્રો - હરિયાળીની મુસાફરીનું આયોજન.
www.green-office.org.uk/audit.php?goingto=factsheet7
- હવામાન પરિવર્તન ઉપરનો સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની બંધારણીય સમજૂતી - મહત્વની પૃષ્ઠભૂમિ
unfccc.int/essential_background/items/2877.php
- ઈન્ટરનેશનલ એમીસન્સ ટ્રેડિંગ એસોસિએશન.
www.ieta.org/ieta/www/pages/index.php
- કાર્બન ફુટપ્રિન્ટ - તમારી અસરને ઘટાડવી.
www.carbonfootprint.com/
- કાર્બન કેટેલોગ- કાર્બન ઓફસેટ ડીરેક્ટરી
www.carboncatalog.org/
- ગ્રીનહાઉસ ગેસ પ્રોટોકોલ ઈનીશીએટીવ - વ્યાવસાયિક પ્રમાણ
www.ghgprotocol.org/standards/corporate-standard
- સામાજિક જવાબદારી માટેના કામ - હવામાન પરિવર્તનના પ્રસંગની ટૂંકી માહિતી
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=48802

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 3.5) જૈવવૈવિધ્ય

A. વ્યાખ્યાઓ અને સુયોગ્યતા

જૈવવૈવિધ્યનો અર્થ થાય છે વધારાના જમીન ઉપરના, દરિયાઈ અને અન્ય પ્રવાહી જીવસૃષ્ટિઓ અને પર્યાવરણીય સંકુલો કે જેનો તેઓ ભાગ છે તે સહિતના બધા જ સ્ત્રોતોમાં રહેલી જીવંત સજીવ રચનાઓમાં રહેલી પરિવર્તનક્ષમતા, આ બાબતમાં પ્રજાતિઓ અંદરની જૈવવૈવિધ્યતા, પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાઓની અને પ્રજાતિઓ વચ્ચે વૈવિધ્યતાનો સમાવેશ થાય છે. જૈવવૈવિધ્યતા બધી જ જીવંત બાબતોને આવરી લે છે, માનવ જીવોથી લઈને સૂક્ષ્મ જીવરચનાઓ અને જેમાં તેઓ રહે છે તે નિવાસસ્થાનો, અને તે વ્યક્તિગત પ્રજાતિઓની અંદર ઉત્પત્તિ સંબંધિત સામગ્રીનો પણ સમાવેશ કરે છે.

રક્ષિત વિસ્તારનો અર્થ થાય છે એક ભૌગોલિક રીતે નક્કી કરવામાં આવેલ વિસ્તાર કે જે વિશિષ્ટ જાળવણીના હેતુઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે નક્કી કરવામાં કે નિયમન કરવામાં અને અંકુશિત કરવામાં આવે છે.

(સ્ત્રોત: જીવસૃષ્ટિ સંબંધિત વૈવિધ્ય ઉપરનું કન્વેન્શન, www.cbd.int)

મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારો એ રક્ષિત વિસ્તારો અને અન્ય વહીવટી પ્રયુક્તિઓ મારફત જૈવવિવિધતાની જાળવણી માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના સ્થાનો છે. તેઓને પ્રજાતિઓની વસ્તીઓને જાળવવામાં તેમના મહત્વના આધાર રાષ્ટ્રીય રીતે ઓળખવામાં આવે છે.

(સ્ત્રોત:

http://www.iucn.org/about/union/secretariat/offices/iucnmed/iucn_med_programme/species/key_biodiversity_areas/)

જૈવવૈવિધ્યનો COPનો વિભાગ માઈનિંગ સવલત સાથેના બધા જ સભ્યો લાગુ પાડી શકાય છે. જોગવાઈઓ 3.5.1 અને 3.5.2 વૈશ્વિક વારસાનો કે રક્ષિત વિસ્તારનો દરજ્જો નક્કી કરવામાં આવે તે પહેલાં કામગીરીમાં રહેલ માઈનિંગ સવલતને પાછલી અસરથી લાગુ પડતી નથી.

COP 3.5 જૈવવૈવિધ્યની જોગવાઈઓ COP 2.11 સામુદાયિક જોડાણ અને વિકાસ, COP 3.1 પર્યાવરણીય રક્ષા, COP 3.2 જોખમી પદાર્થો COP 3.3 નકામા પદાર્થો અને સ્ત્રાવો, COP 4.4 અસર મૂલ્યાંકન, COP 4.5 ખાણ પૂર્ણાહૂતિ આયોજન અને COP 4.6 ટકાઉ ક્ષમતાની જાણ કરવાની જોગવાઈઓ સાથે સંયોજનમાં અમલમાં મુકાવી જોઈએ.

B. ઘટનાની પૃષ્ઠભૂમિ

માઈનિંગ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યક્ષ રીતે અને પરોક્ષ રીતે એમ બંને રીતે યોજનાના સમગ્ર જીવનચક્ર દરમિયાન જૈવ વિવિધતાને પ્રભાવિત કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. જ્યારે માઈનિંગ પર્યાવરણીય રીતે અથવા સામાજિક રીતે સંવેદનશીલ વિસ્તારોમાં થાય છે ત્યારે નોંધપાત્ર અસરોની સંભાવના વધારે હોય છે. ખાણકામ જે વિસ્તારો અગાઉ ખનિજ તત્ત્વો માટે શોધાયા અને વિકસાવાયેલા ન હતા તેવા દૂરના વિસ્તારોમાં મહત્તમ રીતે સૂચવવામાં આવી રહી છે, જે પૈકીના અમુક વિસ્તારો જૈવવિવિધતાની દ્રષ્ટિએ સમૃદ્ધ છે. ખનિજ

તત્વોના સંશાધનોના વિકાસ સંબંધિત નવા સંભવિત વિસ્તારોનો પ્રારંભ કામકાજો નહીં જવાના નિર્ણયો સહિતની બાબતોમાં સુધારો થયો છે તે દર્શાવવા માટે ખાણ ઉદ્યોગ માટેની એક તક પુરી પાડે છે.

આમ છતાં, બધી જ ખાણ પ્રવૃત્તિ દૂરના કે ઉચ્ચ રીતે સંવેદનશીલ વિસ્તારોમાં બનતી નથી. અમુક ગ્રીનફીલ્ડ કે વિસ્તરણ યોજનાઓને તુલનાત્મક રીતે ઉંચી ગીચતાવાળા વિસ્તારોમાં ઔદ્યોગિક ગોઠવણીઓમાં કે વિસ્તારોમાં કે જે ઘણા દાયકાઓ સુધી ધનિષ્ઠ રીતે ખેડવામાં આવેલ છે તેમાં વિકસાવવામાં આવશે કે જ્યાં જૈવવિવિધતા મર્યાદિત છે. આવી પરીસ્થિતિઓમાં સ્થાનિક જૈવવિવિધતાની પુરતી સમજ વિકસાવવા અને યોગ્ય સાથીઓ સાથે જૈવવિવિધતાના ગુણવત્તા સુધાર માટેની તકો શોધવા ઉપર મુખ્ય ધ્યાન હોવું જોઈએ.

ખાણકામ સંબંધિત કામગીરીઓમાંથી જૈવવિવિધતા ઉપર નકારાત્મક અસરો માટેની સંભાવના હોવા છતાં ખાણ પ્રવૃત્તિ માટે યોગ્ય હોવા તરીકે શોધી કઢાયેલ વિસ્તારોમાં આવી અસરોને ઘટાડવા કે અટકાવવા માટે કંપનીઓ એક મોટી સમજૂતી કે કન્વેન્શન કરી શકે છે. જૈવવિવિધતાના મૂલ્યાંકન અને વ્યવસ્થાપનમાં અગાઉથી સક્રિય હોવું એ માત્ર નવી કામગીરીઓ માટે જ નહીં પરંતુ એવી કામગીરીઓ કે જે ઘણા વર્ષોથી કામ કરી રહેલ છે તેમના માટે પણ મહત્વનું છે.

હકારાત્મક જૈવવિવિધતાના પરીણામો સર્જવા માટેની તકો અને નકારાત્મક અસરો ઘટાડવા માટેના પ્રસંગો એક કામગીરીથી બીજી કામગીરી સુધી નોંધપાત્ર રીતે બદલે છે. સંભવિત રીતની વિપરીત અસરોમાંથી જૈવવિવિધતા અને પ્રભાવિત હિતધારકોની રક્ષા કરવા માટે પગલાઓને શોધી કાઢવા અને અમલ કરવા સાથે ઘટાડો કરવાની બાબત સંબંધ ધરાવે છે. આદર્શ રીતે જોઈએ તો વિપરીત અસરોને બનતી અટકાવવાનો હેતુ છે અથવા જો આ શક્ય ન હોય તો તેમની ગંભીરતાને સ્વીકૃત માત્રા સુધી અટકાવવાનો હેતુ છે. જૈવવિવિધતાની અસરોને ઘટાડવાની દિશામાં વલણોના સુનિયોજિત તંત્રને અનુસરવું (અગ્રતાના ઉત્તરતા ક્રમમાં) એ આયોજનની દિશામાં એક ઉપયોગી માર્ગદર્શક છે¹.

- ટાળવાની ક્રિયા: એવી પ્રવૃત્તિઓ કે જે તેમની જૈવવિવિધતા ઉપરની અપેક્ષિત અસરોને અટકાવીને ખાણકામની પ્રવૃત્તિઓ શરૂ થાય તે પહેલાં તેને બદલી નાખે અથવા રોકી દે.
- ઘટાડો: એવા કાર્યો કે જે જૈવવિવિધતાની અસરોની સંભાવના અથવા તીવ્રતામાં ઘટાડો કરે છે.
- પુનઃ સ્થાપન: કાર્યસ્થળો ઉપર સલામત અને સ્થિર જમીન સ્વરૂપોની તૈયારી કે જે ખાણકામ વડે ખલેલ પામી છે કે જેના પછી એક ખાસ વસાહતનો પ્રકાર સ્થાપવાના હેતુ સાથે પુનઃ વનસ્પતિકરણ સાથે અનુસરવામાં આવે છે.
- ઓફસેટસ: ખાણકામ પ્રવૃત્તિ વડે સર્જાયેલ જૈવવિવિધતા ઉપર બાકી રહેલ ટાળી ન શકાય તેવી અસરો માટેના નુકશાન ભરપાઈ કરવા માટે તૈયાર કરાયેલ જાળવણીના કાર્યો. ઓફસેટસ ઉચિત કાર્યસ્થળ ઉપર ટાળવાના અને ઘટાડવાના પગલાઓના સ્થાને ઉપયોગમાં લેવાવા જોઈએ નહીં પરંતુ તેના બદલે કોઈપણ બાકી વધેલ અંતરનું નિદાન કરવા માટેનો પ્રયત્ન કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવા જોઈએ.

¹ રીયો ટીન્નો અને જૈવવિવિધતામાંથી લેવાયેલ: આધાર (2008) ઉપર પરિણામો પ્રાપ્ત કરવા

- વધારાની જાળવણીના કાર્યો: જૈવવિવિધતાને ફાયદો કરાવવાનો ઈરાદો ધરાવતી પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે ક્ષમતા ઘડતર અને પર્યાવરણીય શિક્ષણ કાર્યક્રમો કે જ્યાં પરિણામોને વિસ્તૃત કરવા મુશ્કેલ બની શકે છે.

જૈવવિવિધતા ઉપરના RJC ની ગુણવત્તા સુધારવા માટે ઘણા બધા મહત્વના પ્રસંગોનો ઉકેલ કરવા માટેનો હેતુ ધરાવે છે: રક્ષિત વિસ્તારો, મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારો, ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓ અને પુનઃસ્થાપન.

રક્ષિત વિસ્તારો

રક્ષિત વિસ્તારો દેખિતી રીતે સરકારો અને આંતરરાષ્ટ્રીય માળખાઓ જેવા કે જૈવિક વૈવિધ્ય ઉપરના કન્વેન્શન જેવા બંધારણો દ્વારા સમર્થિત બધા રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય જાળવણીના વ્યૂહોના પાયાના રચના સમુહો રહે છે. વિવિધ પ્રકારના સૂચિત રક્ષિત વિસ્તારોની સંપૂર્ણ અને પ્રતિનિધિરૂપ યાદીઓનો હેતુ જેવા પર્યાવરણીય તંત્રો, નિવાસસ્થાનો અને પ્રજાતિઓને નુકશાન અને હાનિથી સુરક્ષિત બનાવવા માટેની ખાતરી કરવાનો છે, ખાસ કરીને એવા નુકશાનો અને હાનિ કે જે સમૃદ્ધિ, દુષ્પ્રાપ્તતા, સંવેદનશીલતાની બાબતોમાં નોંધપાત્ર છે અને માનવ પ્રભાવથી તુલનાત્મક રીતે ફેરફારવિહીન છે. 2008 માં વિશ્વની જમીન સપાટીનો લગભગ દસમો ભાગ સુરક્ષાના અમુક સ્વરૂપ હેઠળ હતો.

RJCના જૈવ વિવિધતાના ધોરણો નજીકમાં આવેલ યુનેસ્કો (UNESCO)વૈશ્વિક વારસાના સ્થળોની અંદર શોધકામ કે ખાણ ન કરવાની અથવા નકારાત્મક રીતે અસર ન કરવાની સભ્યોને ફરજ પાડે છે. RJC જૈવ વિવિધતાની રક્ષા માટે કાનૂની રીતે નક્કી કરવામાં આવેલા અન્ય વિસ્તારો કે જે આંતરરાષ્ટ્રીય, રાષ્ટ્રીય, પ્રાદેશિક અથવા સ્થાનિક કક્ષાએ આવેલા છે તેનો આદર કરવાની સભ્યોને ફરજ પાડે છે. રક્ષિત વિસ્તારોના દરજ્જાની એક સ્પષ્ટ સમજણ અને ખાણ કામગીરીઓ માટેના સૂચિતાર્થોની સ્પષ્ટ સમજણ આથી અનિવાર્ય છે.

ખાણકામ પ્રવૃત્તિ એ એવા નાની સંખ્યાના ઉદ્યોગો પૈકીનો એક ઉદ્યોગ છે કે જે જ્યાં તે તેની કામગીરીઓનું સ્થાન નક્કી કરી શકે ત્યાં તેના ઉપર બહુ જ ઓછો કે બિલકુલ અંકુશ ધરાવતા નથી કારણ કે ખાણકામ માત્ર ત્યાં જ થાય છે જ્યાં આર્થિક રીતે ટકાવી શકાય તેવા ખનીજ તત્વોના ભંડારો શોધી કાઢવામાં આવે છે. અમુક કિસ્સાઓમાં, શોધ કાર્ય અને ખાણ પ્રવૃત્તિનો વિકાસ એવા હેતુઓ કે જેના માટે વિસ્તારોને સુરક્ષા માટે નકારાય છે. તેના પર વિપરીત અસરો ઘટાડવા માટે ટેકનિકલ રીતે અને આર્થિક રીતે શક્ય બધા પગલાઓ વિચારી લીધા બાદ પણ, ખાણકામની વિકાસ કામગીરી હેતુઓ સાથે અસંગત હોઈ શકે. તેમ છતાં એવી સ્થિતિઓ પણ હોઈ શકે છે કે જ્યાં ખાણનો વિકાસ મૂલ્યવાન જૈવ પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાઓની જાળવણીમાં ફાયદો કે ગુણવત્તામાં વધારો કરી શકે છે.

મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારો

હાલના રક્ષિત વિસ્તારો અને પ્રજાતિઓ માટે જૈવવિવિધતાનું મહત્વ કમસે કમ અંશતઃ રીતે શોધી કાઢવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં જૈવવિવિધતા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના અમુક વિસ્તારો નક્કી કરાયેલા રક્ષિત વિસ્તારોની બહાર રહે છે.

મહત્વની જૈવવિવિધતાના વિસ્તારો(KBA)નો હેતુ સમગ્ર વિશ્વમાં જૈવવિવિધતાના જતન માટેના સૌથી વધુ મહત્વના સ્થળોને રજૂ કરવાનો છે. અસરકારક જૈવપર્યાવરણીય સાંકળો જાળવવા માટેના રચના

સમુહો તરીકે મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારો એ એકંદર સ્વરૂપની કક્ષાએ જાળવણી આયોજન માટેનું પ્રારંભ બિંદુ છે. સરકારો, આંતરસરકારી સંસ્થાઓ, એનજીઓ (NGO), ખાનગી ક્ષેત્ર અને અન્ય હિતધારકો જાળવણી માટે આંતરરાષ્ટ્રીય રીતે મહત્વના સ્થાનોના રાષ્ટ્રીય જોડાણોને શોધી કાઢવા માટેના એક સાધન તરીકે મહત્વના જૈવ વિવિધતાના વિસ્તારોનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

ઘણા હાલના રક્ષિત વિસ્તારો પ્રત્યક્ષ રીતે મહત્વના જીવવિવિધતાના વિસ્તારોના સમકક્ષ છે. જો કે અમુક રક્ષિત વિસ્તારો (અથવા રક્ષિત વિસ્તારોના ભાગો) વૈશ્વિક જૈવવિવિધતાના અર્થ માટેના માપદંડોનું પાલન કરતા નથી.

તેઓ સ્થાનિક, કુદરતી કે સાંસ્કૃતિક મહત્વ જેવા અન્ય કારણો માટે મહત્વના હોઈ શકે. અન્ય કિસ્સાઓમાં, પ્રજાતિઓની જાળવણીની જરૂરિયાતો કે જેના માટે તેઓ (અથવા તેઓ પાછળથી હોવાનું માલુમ પડ્યું છે) વૈશ્વિક કે રાષ્ટ્રીય મહત્વના છે, તેના આધાર ઉપર રક્ષિત વિસ્તારોની સીમાઓ બનાવવામાં આવી નથી, કે જે કિસ્સામાં મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તાર રક્ષિત વિસ્તારની બહાર આવેલા વિસ્તારનો સમાવેશ કરશે અથવા સંપૂર્ણપણે હાલના રક્ષિત વિસ્તારોની બહાર રહેશે.

હાલમાં બર્ડ લાઈફ ઈન્ટરનેશનલ પાર્ટનરશીપ, પ્લાન્ટ લાઈફ ઈન્ટરનેશનલ અને ધ અલાયંસ ફોર ઝીરો એક્સ્ટીન્ક્શન સહિતના ઘણા હિતધારકોના પ્રયત્નો દ્વારા સમગ્ર વિશ્વના 100 થી વધુ દેશોમાં મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારોને શોધી કાઢવામાં આવેલ છે અને તેમનું રક્ષણ કરવામાં આવી રહ્યું છે.

જૈવવિવિધતાના મહત્વને સ્થાપવાની બાબત સ્થળ સ્થાનિક, પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય કે આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વનું છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટેના માપદંડોની શ્રેણી તરફ જોવાની બાબતનો સમાવેશ થાય છે. જો કે કોઈપણ સનાતન ધોરણો અસ્તિત્વ ધરાવતા નથી. સામાન્ય માપદંડો પૈકીના અમુકમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે.

- પ્રજાતિઓ/નિવાસસ્થાનની વિપુલતા
- પ્રજાતિઓની અમુક સ્થાન પૂરતી મર્યાદિતતા.
- કીસ્ટોન સમાન પ્રજાતિઓ
- દુર્લભતા.
- નિવાસ સ્થળનું કદ
- વસ્તીનું માપ
- નબળાઈ કે નિર્બળતા.
- જૈવપર્યાવરણીય તંત્રની સેવાઓનું મૂલ્ય.
- સ્થાનિક, સામાજિક સંદર્ભમાં પ્રજાતિઓનું મહત્વ.

આ માપદંડોનો પ્રયોગ એ વ્યવહારુ નિર્ણયની બાબત છે અને તેના માટે તાલીમબદ્ધ જૈવપર્યાવરણ શાસ્ત્રીની સામેલગીરીની જરૂર પડે છે. જ્યાં તુલનાત્મક રીતે જૈવવિવિધતાનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે ખૂબ ઓછી માહિતી છે તેવા અમુક વિકસતા દેશોમાં મૂલ્યાંકન ખૂબ જટીલ બની શકે છે. આવા સંજોગોમાં, પ્રક્રિયા સંબંધિત સ્થળોના સાપેક્ષ મૂલ્યને વધુ સારી રીતે સમજવા માટે સઘન ક્ષેત્રીયકાર્ય શરૂ કરવાની જરૂર પડી શકે છે.

જૈવવિવિધતાના નુકશાનની ભરપાઈ કરવા માટે જૈવ વિવિધતાના ઓફસેટસ મહત્તમ રીતે ખાણ ઉદ્યોગમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવી રહ્યા છે અને તે અમુક દેશોમાં (દા.ત.અમેરિકા, બ્રાઝિલ, યુરોપ, સ્વિટઝર્લેન્ડ અને કેનેડામાં) કાનૂની માળખાનો એક ભાગ છે. અમુક ખાણકામ કરતી કંપનીઓ કાનૂની સૂચના પાલનની ઉપર તે એક વ્યવસાયિક બાબત છે તેવું સૂચવીને સ્વૈચ્છિક ઓફસેટસમાં ભાગ લઈ રહી છે. જો એક મજબૂત કાનૂની માળખું અમલમાં હોય તો તે ઉચિત રીતે સંચાલિત થતા જૈવવિવિધતાના ઓફસેટની રચના કરવા માટેનું એક પ્રારંભ બિંદુ પુરૂ પાડશે. કોઈપણ સંજોગમાં, સમજદાર હિતધારકને ઓફસેટસની જરૂર છે અને દ્રષ્ટિબિંદુ તે ઓફસેટસને સુરક્ષિત કરવાની યાચી છે તે બાબત માની શકાય તેવી છે અને તે વાસ્તવિક જાળવણીના ફાયદાઓ પહોંચાડી શકે છે.

ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓ

ભયગ્રસ્ત કે જોખમમાં મુકાયેલી પ્રજાતિઓ એ એવી કોઈપણ પ્રજાતિઓ (વનસ્પતિ, પ્રાણી કે ફૂગ વગેરે સહિત) છે કે જે નજીકના ભવિષ્યમાં અદ્રશ્ય થઈ શકે તેટલી નિર્ભળ છે. IUCNનું તંત્ર એવા તર્કને અનુસરે છે કે વિલોપનના ભયમાં મુકાયેલી પ્રજાતિઓ એ ઉંચી જાળવણીની અગ્રતાક્રમો ધરાવતી પ્રજાતિઓ છે કારણ કે તેઓ વિલુપ્ત બને તે પહેલા જતન કે જાળવણીના પગલા લેવા માટે મર્યાદિત સમય રહેલો હોય છે. પ્રકૃતિના જતન માટેનું આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠન એ જોખમમાં મુકાયેલી પ્રજાતિઓ ઉપરની સૌથી અગત્યની સત્તા છે અને તે તેમને અંશતઃ નિર્ભળ, જોખમમાં મુકાયેલ અને ભયંકર રીતે જોખમમાં મુકાયેલ જેવા વર્ગોમાં સમૂહમાં ગોઠવે છે.

વિશ્વની વનસ્પતિ અને પ્રાણીની પ્રજાતિઓમાંથી માત્ર થોડી માત્રામાં કે સંખ્યામાં જ પ્રજાતિઓનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવેલ છે. એવી પ્રજાતિઓના સમૂહો કે જેમનું સંપૂર્ણ રીતે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવેલ છે તેમાં ઉભયવાસી પ્રાણીઓ, પક્ષીઓ, સસ્તન પ્રાણીઓ, મીઠા પ્રાણીના કરચલાઓ, હૂંફાળા પ્રાણીમાં ખડકની હાર રચતા પરવાળાઓ, શંકુદ્રુમો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. નવા ખાણકામના વિકાસો માટે, ખાસ કરીને દૂરવર્તી વિસ્તારોમાં પર્યાવરણીય અસરોના મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયાઓ નવી અને ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓની ઓળખ અને માપનમાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવવા માટે શરૂ કરવામાં આવી છે.

પુનઃ સ્થાપન

ખાણકામ પ્રવૃત્તિ એક અલ્પકાલિન જમીનના ઉપયોગને રજૂ કરે છે અને અપેક્ષા હંમેશા જ જૈવવિવિધતાના મૂલ્યોને ધ્યાનમાં લે તેવા ભાવિ ઉપયોગ માટે ખાણકામમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ જમીનનું પુનઃ સ્થાપન કરવા માટેની હોવી જોઈએ. વિશાળ રીતે જોઈએ તો, પુનઃ સ્થાપન જે જમીન ઉપર ખાણકામ પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવામાં આવી હતી તે જમીનને પૂર્ણાહુતિ બાદના માન્ય કરાયેલ ઉપયોગમાં જમીનને પાછી લાવવા માટે હાથ ધરવામાં આવેલા પગલાઓને સૂચવે છે. અમુક ન્યાયઅધિકાર ક્ષેત્રોમાં, કાનૂની શરત ખાણકામ પૂર્વેના જમીનના ઉપયોગના પુનઃ સ્થાપન માટેની હોય છે. જ્યારે અન્ય કિસ્સાઓમાં અંત સમયના ઉપયોગો ચર્ચાની પ્રક્રિયા માટે, નિયમનકારી સત્તાઓ સાથે અથવા હિતધારકોના વિશાળ સમૂહ સાથે ખુલ્લા હોય છે.

જૈવવિવિધતાના પુનઃ સ્થાપન માટેના પ્રાપ્ત હેતુઓ અને લક્ષ્યો. જે માળખા ઉપર તેના પુનઃ સ્થાપનના કાર્યક્રમને મુકવાના છે તે કામગીરીને આપવા જરૂરી છે. આ બાબતોને ખાણકામના હિતધારકોને સાંકળીને ગતિશીલ અને ભારપૂર્વકની પ્રક્રિયા દ્વારા વિકસાવવી જોઈએ. નીચેના પાસાઓને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ:

- મહત્વની નિયમનકારી કે ધારાકીય શરતો અને અન્ય માર્ગદર્શક સૂચનો.
- મહત્વના હિતધારકો સાથે અસરકારક ચર્ચાવિચારણા.
- સ્પર્ધા કરતા હિતોને સમજવાની અને તેનું સમાધાન કરવાની જરૂર પડે છે.
- જૈવવિવિધતા ઉપરની બધી જ ઉપલબ્ધ માહિતી.
- ટેકનિકલ મર્યાદાઓ.
- ખાણકામ પૂર્વેના જમીનના ઉપયોગો અને જૈવવિવિધતાના અધ: પતનનો વ્યાપ.
- ઘટાડો કરવાનો કે ગુણવત્તા સુધારનો ઈરાદો કરવામાં આવે છે કે કેમ.
- ખાણકામ બાદનો જમીનનો સમયગાળો અને જમીનના ઉપયોગો.
- સમગ્ર ભાડાપટામાં જૈવવિવિધતાનું વ્યવસ્થાપન.
- ગૌણ અસરોને ઘટાડવી.
- જૈવવિવિધતા સુધાર માટેની અન્ય તકો.

C. મહત્વના કન્વેન્શન, પહેલ અને નિયમનો

રાષ્ટ્રીય કાયદો

લગભગ બધા જ ન્યાય અધિકારક્ષેત્રો પર્યાવરણીય સુરક્ષા માટે એક કાનૂની અને નિયમકારી માળખું ધરાવે છે. જૈવિક વિવિધતા ઉપરની સમજૂતીમાં સહી કરનારા દેશોમાંથી મોટા ભાગના દેશોએ તેમના દેશના જૈવવિવિધતાના મૂલ્યોનું રક્ષણ કરતા વિશિષ્ટ રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ દાખલ કર્યા છે. તે બાબત મહત્વની છે કે કામગીરીના બધા જ વિસ્તારોમાં સભ્યો લાગુ પડતા કાયદાઓથી પરિચિત હોય અને જૈવવિવિધતા માટેના ધારાકીય અને નિયમનકારી માળખાને સમજે.

આંતરરાષ્ટ્રીય સમજૂતીઓ

1992 માં રીયો-ડી-જાનેરોમાં યોજાયેલ પૃથ્વી શિખર સંમેલનમાં જૈવિક વિવિધતા ઉપરના સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની સમજૂતી કન્વેન્શન (CBD)માં 157 સરકારો દ્વારા સહી કરવામાં આવી હતી. તેને ત્યારથી 188 દેશો દ્વારા માન્ય કરવામાં આવેલ છે. CBDના હેતુઓ નીચેની બાબતો માટે બધા જ દેશોને પ્રોત્સાહિત અને સક્ષમ બનાવવાનો છે.:

- જૈવવિવિધતાનું જતન કરવા માટે
- જૈવવિવિધતાના વિવિધ ઘટકોનો નિભાવક્ષમ રીતે ઉપયોગ કરવા માટે.
- વ્યાજબી અને ન્યાયી રીતે જૈવવિવિધતાના ધંધાદારી અને અન્ય ઉપયોગમાંથી ઉદભવતા ફાયદાઓ વહેંચવા માટે.

CBD એ સરકારો માટેનો એક અધિકૃત દસ્તાવેજ છે અને તે રાષ્ટ્રીય કક્ષાના કાયદા દ્વારા અમલમાં લાવવામાં આવે છે.

વૈશ્વિક વારસાના સ્થળો એ 1972 ના વિશ્વ વારસાના કન્વેન્શન હેઠળ સ્થાપવામાં આવે છે કે જેના ઉપર યુનેસ્કો (UNESCO) દ્વારા દેખરેખ રાખવામાં આવે છે. વૈશ્વિક વારસાનો દરજ્જો માનવજાત માટે અસામાન્ય મૂલ્યનો અને/અથવા કુદરતી વારસો સાથે સંબંધ ધરાવે છે. 2009 માં, 145 દેશોમાં. 850 થી વધારે નોંધાયેલા વિશ્વ વારસાના સ્થળો હતા. વિશ્વ વારસાનું સ્થળ એક જંગલ, પર્વત, તળાવ, રણ,

સ્મારક, સંકુલ અથવા શહેર છે. દરેક વિશ્વ વારસાનું સ્થળ એ રાજ્યની મિલકત છે કે જેના વિસ્તાર ઉપર સ્થળ દર્શાવવામાં આવે છે, પરંતુ દરેક આવા સ્થળની જાળવણી કરવી એ આંતરરાષ્ટ્રીય સમુદાયના હિતમાં હોવાનું વિચારવામાં આવે છે. એવી સ્થિતિઓમાં કે જ્યાં વિશ્વ વારસાના દરજ્જા પહેલા ખાણની કામગીરી અસ્તિત્વમાં હોય ત્યાં તે કામગીરી માટે ગ્રાન્ડફાઇરિંગ કાયદો અમલમાં આવી શકે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વની વેટલેન્ડસ ઉપરનો કન્વેન્શન કે જે રામસર કન્વેન્શન કહેવામાં આવે છે, તે આંતરસરકારી સંધિ છે કે જે વેટલેન્ડસ અને તેમના સંશાધનોના જતન અને ડહાપણભર્યા ઉપયોગ માટે રાષ્ટ્રીય પગલા અને આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર માટેનું માળખું પુરું પાડે છે. કન્વેન્શન ડીસેમ્બર 1975 માં અમલમાં આવ્યો. રામસર યાદી સંબંધે એક સ્થળનો વધારો આંતરરાષ્ટ્રીય સ્વીકૃતિ પ્રદાન કરે છે અને સ્થળની જૈવ પર્યાવરણીય લાક્ષણિકતાની જાળવણી સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી બધા જ પગલાઓ લેવા માટે સરકારની વચનબધ્ધતા રજૂ કરે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય પહેલો

નાણા ધિરતી સંસ્થાઓની વધતી જતી સંખ્યા એ વિકસતા પ્રમાણો છે કે જેની વિકાસ યોજનાઓના ધિરાણ દ્વારા ખાનગી ક્ષેત્રને ફરજ પાડવામાં આવે છે. આંતરરાષ્ટ્રીય નાણા નિગમના કામગીરીના ધોરણ 6 (એપ્રિલ, 2006) જૈવવિવિધતાના જતન અને ટકાવી શકાય તેવા કુદરતી સંશાધનના વ્યવસ્થાપન માટેનું એક આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રમાણ પુરું પાડે છે. આંતરરાષ્ટ્રીય નાણા નિગમની કામગીરીના પ્રમાણ 6 ના હેતુઓ છે:

- જૈવવિવિધતાનું રક્ષણ અને જતન કરવું.
- એવા વ્યવહારોના સ્વીકાર દ્વારા કે જે જાળવણીની જરૂરિયાતો અને વિકાસની અગ્રતાઓને સંકલિત કરે તેના દ્વારા કુદરતી સંશાધનોના ટકાવી શકાય તેવા વ્યવસ્થાપન અને ઉપયોગને આગળ વધારવા.

જ્યાં જૈવવિવિધતા માટેનું રાષ્ટ્રીય માળખું અપુરતું હોય અથવા અસ્તિત્વમાં ન હોય ત્યાં આંતરરાષ્ટ્રીય નાણા નિગમના પ્રમાણ કંપનીઓએ તેમના જૈવવિવિધતા તરફના વલણનું કેવી રીતે વ્યવસ્થાપન કરવું જોઈએ તે માટેનું માર્ગદર્શન પુરું પાડી શકે છે.

ખાણકામ અને રક્ષિત વિસ્તારો ઉપર ખાણકામ અને ધાતુઓ ઉપરની આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદે એક સ્થિતિ હકીકત પ્રકાશિત કરેલ છે. સ્થિતિ હકીકત આ પરિષદના સભ્યોની પાંચ વચનબધ્ધતાઓની રૂપરેખા આપે છે, જે પૈકીની પ્રથમ બે હકીકત RJC જૈવવિવિધતાના પ્રમાણ સાથે જોડાયેલી છે. બાકીની વચનબધ્ધતાઓ મહત્વના હિતધારકો સાથે ખાણકામ અને રક્ષિત વિસ્તારો ઉપર ચાલી રહેલા કામ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. ખાણકામ અને ધાતુઓ ઉપરની આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદ રક્ષિત વિસ્તારના વર્ગીકરણ અને નિદાન ઉપયોગના પ્રસંગોની પ્રકૃતિની જાળવણી માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનને મજબૂત બનાવવાના હેતુથી આ પરિષદ આ સંગઠન સાથે એક ચાલુ સંવાદ ધરાવે છે.

ખાણકામ અને ધાતુઓ ઉપરની આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદે ખાણકામ અને જૈવવિવિધતા માટેના એક સારા વ્યવહારનું માર્ગદર્શન પણ પ્રકાશિત કરેલ છે. માર્ગદર્શન શોધકામથી પુર્ણાહૂતિ સુધીના ખાણકામના સમગ્ર જીવનચક્ર દરમિયાન જૈવવિવિધતાના વ્યવસ્થાપન સુધારવા માટે જરૂરી પગલાઓને આવરી લે

છે. તે નીચેની બાબતો માટે ખાણકામની કંપનીઓને સક્ષમ બનાવવા માટે વ્યવહારિક મોડ્યુલોની એક શ્રેણી રજૂ કરે છે.

- તેમની પ્રવૃત્તિઓ અને જૈવવિવિધતા વચ્ચેની આંતરિક બાજુઓ સમજવી.
- જૈવવિવિધતા ઉપર નકારાત્મક અસરો ધરાવતી તેમની પ્રવૃત્તિઓની સંભાવનાનું મૂલ્યાંકન કરવું.
- જૈવવિવિધતા ઉપરની સંભવિત અસરોમાં ઘટાડો કરવો.
- જૈવવિવિધતાના જતનમાં યોગદાન આપવા માટેની સંભાવના શોધવી.

વર્ગીકરણ

1994 માં IUCN એ પ્રકૃતિના જતન માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠને રક્ષિત વિસ્તારોના આયોજન, સ્થાપન અને વ્યવસ્થાપન માટે મહત્વના વૈશ્વિક ધોરણ તરીકે રક્ષિત વિસ્તાર વર્ગોની વ્યવસ્થાને પ્રકાશિત કરી. પ્રકૃતિના જતન માટેના IUCN વર્ગો નીચે મુજબ છે:

- વર્ગ Ia: યુસ્ત પ્રકૃતિ અનામત
- વર્ગ Ib: વેરાન કે ઉજ્જડ વિસ્તાર
- વર્ગ II: રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન.
- વર્ગ III: રાષ્ટ્રીય સ્મારક કે વસ્તુ
- વર્ગ IV: નિવાસસ્થાન/પ્રજાતિઓના વ્યવસ્થાપનનો વિસ્તાર.
- વર્ગ V: રક્ષિત વિસ્તારનો એકંદર દેખાવ/સીસ્કેપ
- વર્ગ VI: કુદરતી સંશાધનોના ટકાવી શકાય તેવા ઉપયોગ સાથેના રક્ષિત વિસ્તાર

જો કે વર્ગો મુળભૂત રીતે નીતિના દસ્તાવેજો તરીકેનો ઈરાદો ધરાવતા ન હતા તો પણ વ્યવહારમાં અવારનવાર પ્રકૃતિની જાળવણી માટેના ICUN દ્વારા જાતે અને વધુ વારેવારે સરકારો અને અન્ય સંસ્થાઓ દ્વારા એમ બંને દ્વારા તેનો આ રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે. કોઈક વખતે રક્ષિત વિસ્તારોની અંદર ચોક્કસ વ્યવસ્થાપનના હસ્તક્ષેપો ઉપરના નિયંત્રણો સહિત આંતરરાષ્ટ્રીય નીતિ સુચવવા માટેની મર્યાદિત રીતમાં વર્ગોનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે. સૌથી નોંધપાત્ર બાબત એ 2000 માં વર્ગો I થી IV માં ખાણકામ ઉપરની નો ગો ની પ્રકૃતિના જતન માટેના ICUNની સ્થિતિનો વિકાસ હતો. તેણે પ્રકૃતિના જતન માટેના ICUN વર્ગોની વ્યવસ્થાના એક નવા ઉપયોગને એ રીતે રજૂ કર્યો કે જેણે વ્યવસ્થાની પોતાની સાથે સંશાધન ઉપયોગ ઉપરના પ્રતિબંધોને જોડ્યા, તેમ છતાં આ બાબતે વ્યવસ્થા આ હેતુઓ માટે પુરતી કડક હતી કે કેમ તે અંગે મહત્વના પ્રશ્નો પણ ઉભા કર્યા હતા.

ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓના પ્રકૃતિની જાળવણી માટેના ICUNના રેડ લિસ્ટ એવી વનસ્પતિઓ અને પ્રાણીઓ કે જેનું આ સંગઠનના રેડ લિસ્ટ વર્ગો અને માપદંડોનો ઉપયોગ કરીને વૈશ્વિક રીતે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવેલ છે તેના ઉપરની જાળવણીના દરજ્જા અને વહેંચણીની માહિતી પુરી પાડે છે. આ વ્યવસ્થા વિલુપ્તિના સાપેક્ષ જોખમને નક્કી કરવા માટે તૈયાર કરવામાં આવેલ છે અને ICUNના રેડલિસ્ટનો મુખ્ય હેતુ એવી વનસ્પતિઓ અને પ્રાણીઓની યાદી બનાવવાનો અને તેને પ્રકાશિત કરવાનો છે કે જે વૈશ્વિક વિલોપનનું વધુ ઉંચું જોખમ સહન કરી રહ્યા છે. (એટલે કે જેઓ ભયંકર રીતે જોખમમાં મુકાયેલ, જોખમમાં મુકાયેલ અને અંશતઃ નિર્બળ તરીકે નોંધવામાં આવેલ છે.)

જાળવણીની સંસ્થાઓ દ્વારા નિભાવવામાં આવેલ ઘણા બધા માહિતી સ્ત્રોતો જે આંતરરાષ્ટ્રીય અથવા રાષ્ટ્રીય મહત્વ અથવા મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારો છે તેવા રક્ષિત વિસ્તારો ઉપર અને એવી

પ્રજાતિઓ કે ભયગ્રસ્ત છે અથવા જોખમમાં મુકાયેલ છે તેના ઉપરની વિગતો પુરી પાડે છે. આમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

- UNEP - WCMC રક્ષિત વિસ્તારોનો વૈશ્વિક માહિતી સ્ત્રોત.
- શુન્ય વિલોપન સ્થળો માટેનું જોડાણ.
- મહત્વના પક્ષી વિસ્તારો - બર્ડ લાઇફ ઈન્ટરનેશનલ
- મહત્વના વનસ્પતિ વિસ્તારો - પ્લાન્ટ લાઇફ ઈન્ટરનેશનલ
- ફોના એન્ડ ફ્લોરા ઈન્ટરનેશનલ
- કન્ઝર્વેશન ઈન્ટરનેશનલ
- નેચરા 2000 સ્થળો.
- ઉચ્ચ જાળવણી મૂલ્યના વિસ્તારો.

ઘણા દેશોમાં રાષ્ટ્રીય અને રાજ્યના કાયદા પણ સ્થાનિક રીતે, પ્રાદેશિક રીતે કે રાષ્ટ્રીય રીતે ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓ અને અને વસ્તીની યાદી ધરાવે છે.

સાધનો અને અન્ય પહેલો

જૈવવિવિધતાના પ્રસંગોને સમજવા અને અંકુશમાં રાખવા કંપનીઓને મદદ કરવા માટે ઘણા બધા સાધનો અને પહેલો વિકસાવવામાં આવી રહ્યા છે.

જૈવવિવિધતાના ઓફસેટસ શોધવા માટે કંપનીઓ, સરકારો અને જાળવણી નિષ્ણાંતો વચ્ચેની એક ભાગીદારી એ બિઝનેસ એન્ડ બાયોડાવર્સિટી ઓફસેટ પ્રોગ્રામ (ધંધો અને જૈવવિવિધતાના ઓફસેટનો કાર્યક્રમ) (BBOP) છે. તેના હેતુઓ છે:

- જૈવવિવિધતા ઓફસેટ પાઈલોટ પ્રોજેક્ટ્સના પોર્ટફોલિયોમાં જાળવણી અને આજીવિકાના પરીણામોને દર્શાવવા.
- જૈવવિવિધતાના ઓફસેટસ ઉપરના વિકાસ, પરીક્ષણ અને ફેલાવાના ઉત્તમ વ્યવહાર, અને
- જૈવવિવિધતા ઓફસેટસ ઉપરની નીતિ અને વ્યવસાયિક વિકાસોને યોગદાન આપવું જેથી તે જાળવણી અને ધંધાના હેતુઓને પહોંચી શકે.

સંકલિત બાયોડાવર્સિટી એસેસમેન્ટ ટૂલ (જૈવવિવિધતા મૂલ્યાંકન સાધન) (IBAT) મહત્વના ધંધાકીય નિર્ણયોને સમર્થન આપવા માટે સુવ્યવસ્થિત અને ચોક્કસ જૈવવિવિધતાની માહિતીના ઉપયોગ કે પ્રાપ્તિને અનુકૂળ બનાવવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે. IBAT એ બર્ડલાઇફ ઈન્ટરનેશનલ, કન્ઝર્વેશન ઈન્ટરનેશનલ અને યુનાઈટેડ નેશન્સ એનવાયરનમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP), વર્લ્ડ કન્ઝર્વેશન મોનીટરિંગ સેન્ટર (WCMC)ની વચ્ચે ભાગીદારીનું પરિણામ છે.

ફોરેસ્ટ સ્ટુઅર્ડશીપ કાઉન્સિલ દ્વારા પ્રારંભિક રીતે વિકસાવવામાં આવેલ ઉચ્ચ જાળવણી મૂલ્ય (HCV)નો ખ્યાલ સામાજિક અને પર્યાવરણીય એમ બંને મહત્વના જાળવણીના મૂલ્યોને ઓળખવા માટેનો એક પદ્ધતિસરનો આધાર પુરો પાડે છે. સર્વસામાન્ય મૂલ્યોને ઉચ્ચ જાળવણી મૂલ્ય ટુલકીટમાં વિગતવાર તૈયાર કરવામાં આવે છે કે જે બધા જ પ્રકારના કુદરતી નિવાસસ્થાનો અને જૈવપર્યાવરણીય વ્યવસ્થાઓમાં ઉચ્ચ જાળવણીના મૂલ્યોનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તેના ઉપરના વૈશ્વિક માર્ગદર્શક સૂચનોનો એક સમુહ છે.

D. સુચવવામાં આવેલ વ્યવસ્થાપનનો અભિગમ

- વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી: જૈવવિવિધતાના વ્યવસ્થાપનની ખાતરી કરવા માટે જવાબદાર હોવા તરીકે યોગ્ય રીતે લાયકાત ધરાવતા વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓને શોધી કાઢવાની બાબત માઈનિંગ સવલત ઉપરના પ્રભાવ માપન, આયોજન અને કાર્ય વ્યવહારોમાં સમાવવામાં આવે છે.
- લેખિત નીતિ, આયોજનો અને પ્રક્રિયાઓ: જૈવવિવિધતાના વ્યવસ્થાપનનું વ્યવસાય/કાર્યસ્થળની નિભાવક્ષમતા (અથવા સમકક્ષ) નીતિ અને દસ્તાવેજમાં ધ્યાન કે દેખરેખ રાખવામાં આવે છે તેની ખાતરી કરો. એ વાતની ખાતરી કરો કે શોધકામ અને ખાણકામની પ્રવૃત્તિ વિશ્વ વારસાના સ્થળોમાં હાથ ધરવામાં આવશે નહીં અથવા પ્રકૃતિની જાળવણી માટેના ICUN દ્વારા નોંધેલ ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓના વિલોપન તરફ ન દોરી જતી હોય. એ વાતની ખાતરી કરો કે વિશ્વ વારસાના સ્થળોની નજીકમાં આવેલ હાલની અને ભવિષ્યની કામગીરીઓ પ્રતિષ્ઠિત સનાતન મૂલ્યો સાથે સુસંગત હોય કે જે મૂલ્યો માટે આ મિલકતો નોંધવામાં આવે છે અને કોઈપણ પ્રત્યક્ષ નકારાત્મક અસરો દ્વારા આ મિલકતોની અખંડિતતા કે સંપૂર્ણતાને જોખમમાં મૂકશે નહીં. એ વાતની ખાતરી કરો કે કાયદેસર રીતે નક્કી કરવામાં આવેલ આદરણીય ક્ષેત્રોનો આદર કરવા માટે વ્યવસાય અને સવલત કક્ષાઓ, ક્ષેત્રોને ઓળખવાની પ્રક્રિયા સહિતની વ્યવસ્થાઓ અમલમાં છે. નિયમ પાલનની ખાતરી કરો અને નિર્ણય લેવામાં જૈવવિવિધતાને ધ્યાનમાં લો.
 - દરેક માઈનિંગ સવલત માટે એક વ્યવસ્થાપન આયોજન વિકસાવો અને લાગુ પાડો કે જે નીચેનાનો સમાવેશ કરે છે.
 - ઉચિત તરીકે સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ (દા.ત. પરિવહન માર્ગો) અને પ્રવૃત્તિની નજીકનો ઉચિત બફર વિસ્તાર સહિત સૂચિત પ્રવૃત્તિઓના વિસ્તારોમાં જૈવવિવિધતાના મૂલ્યોની ઓળખ.
 - ઓનલાઈન માહિતી સ્ત્રોતો, રાષ્ટ્રીય અને રાજ્યના કાયદા, વૈજ્ઞાનિક સાહિત્ય અને જ્યાં યોગ્ય હોય ત્યાં ક્ષેત્રના સર્વેક્ષણોના વિશ્લેષણ દ્વારા કામ કરવાની સીમાઓની અંદર કોઈપણ મહત્વના જૈવવિવિધતાના વિસ્તારોની ઓળખ.
 - જૈવવિવિધતાના શમન કે ઘટાડા, પુનઃ સ્થાપન અને સુધારણા પ્રક્રિયાઓ અને જરૂરી સંશાધનોની ઓળખ.
 - બંધ બેસતા વ્યવસ્થાપન આયોજનો સહિત જૈવવિવિધતા ઉપરના પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપનની અસરકારકતાને માપવા માટે દેખરેખ રાખવાના વ્યવહારો ઉપરની વિગત.
 - પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપનના પરીણામો, જાણકારી અને પ્રત્યાયન અને સાતત્યપૂર્ણ પર્યાવરણીય કામગીરીના સુધારાના આયોજન, હેતુઓ અને લક્ષ્ય ગોઠવણી, અમલવારી અને દેખરેખ રાખવાના પાસાઓ ઉપર હિતધારકોની સામેલગીરીની વચન બધ્ધતા જૈવવિવિધતાનું કાર્ય આયોજન

જૈવવિવિધતા જાળવણી માટેના હેતુઓ અને લક્ષ્યો કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે તેના ઉપરની વિગત પુરી પાડે છે. કાર્ય આયોજનમાં જે મુદ્દાઓ આવરી શકાય છે તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે.

- જૈવવિવિધતા માટે મહત્વના વિસ્તારોમાં પ્રવેશ કે ઉપયોગનો અંકુશ.
- બેધ્યાન રીતે થતા નુકશાનને ટાળવા માટે બધા જ રક્ષિત વિસ્તારોનું સ્પષ્ટ સીમાંકન.
- વનસ્પતિ અને જોડાયેલ જીવસૃષ્ટિને જે રીતે દુર કરવામાં આવે છે તેના ઉપર અંકુશ.
- નુકસાનકારક વનસ્પતિઓ અને પ્રાણીઓનું વ્યવસ્થાપન
- સામુદાયિક જૈવવિવિધતાના ઉપયોગો અને અન્ય જૈવપર્યાવરણીય વ્યવસ્થાની સેવાઓનું વ્યવસ્થાપન.
- સંશોધન અને વિકાસના કાર્યક્રમો.
- પુનઃ સ્થાપનના અખતરાઓ કે પ્રયાસો.
- ખાણની વધુ વ્યાપક ગોઠવણી માટે મહત્વના પાસાઓ ઉપર સંશોધન.
- રેકોર્ડ રાખવો અને માહિતી આપવી: વ્યવસ્થાપનના આયોજનો પુનઃ સ્થાપનના પ્રયત્નો સંશોધન યોજનાઓની સફળતા અને જે ખાણપ્રવૃત્તિ સિવાયના પરીબળોથી પ્રભાવિત હોઈ શકે તેવા સ્થળ આસપાસના વિસ્તારની જૈવ વિવિધતામાં સામાન્ય ફેરફારોનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે જૈવવિવિધતામાં થયેલા ફેરફારો ઉપર દેખરેખ રાખવાની જરૂર પડે છે. જૈવવિવિધતા કાર્યક્રમોની દેખરેખ આંતરિક રીતે અથવા યુનિવર્સિટીઓ અને અન્ય શિક્ષણ કેન્દ્રો જેવી વિવિધ સંસ્થાઓ સાથે ભાગીદારીમાં હાથ ધરી શકાય છે. જાણકારી કે માહિતી પુરી પાડવાની બાબતે વિધિસરની સરકારી માહિતીની જરૂરિયાતોની સામગ્રી પુરી પાડવી જોઈએ અને વિશાળ જનતા અને અન્ય હિતધારકો માટે માહિતી પુરી પાડવી જોઈએ. કામગીરી ઉપરની સાર્વજનિક જાણકારી વૈજ્ઞાનિક સાહિત્યમાં પ્રકાશનોથી લઈને વાર્ષિક નિભાવક્રમ અહેવાલો સુધી વિસ્તરી શકે છે. (જુઓ COP 4.6 ટકાઉક્રમ જાણકારી કે જેમાં ખાણપ્રવૃત્તિ અને જૈવવિવિધતા સાથે સંબંધિત ઘણા બધા સૂચકોનો સમાવેશ થાય છે.)
- તાલીમ અને માહિતીની આપ લે: કર્મચારીઓમાં અને કોન્ટ્રાક્ટરોમાં જૈવવિવિધતાની નીતિઓ, આયોજનો અને પ્રક્રિયાઓની પુરતી નિપુણતા અને જ્ઞાનની ખાતરી કરવા માટે તાલીમ પુરી પાડો. જૈવવિવિધતાના વ્યવસ્થાપન માટે જવાબદાર કર્મચારીઓને યોગ્ય તાલીમ પુરી પાડો.

E. વધારાની માહિતી

નીચેની વેબસાઇટો જૈવવિવિધતા બાબતે વધારાની માહિતી ધરાવે છે:

- જૈવિક વિવિધતા માટેની સમજૂતી
www.cbd.int/
- વિશ્વ વારસાના વિસ્તારો - UNESCO
whc.unesco.org/en/list
- આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના વેટલેન્ડ્સ ઉપરની સમજૂતી - રામસર કન્વેન્શન
www.ramsar.org
- સંકલિત જૈવિક વિવિધતા મૂલ્યાંકન સાધન.
www.ibatforbusiness.org/ibat/
- વૈશ્વિક જૈવવિવિધતા માહિતીની સુવિધા

- <http://www.gbif.org/>
- IFC કામગીરી ધોરણ 6 - જૈવવિવિધતાની જાળવણી અને ટકાવી શકાય તેવા કુદરતી સંશ્લાધનનું વ્યવસ્થાપન.
[www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS6/\\$FILE/PS_6_BiodivConservation.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS6/$FILE/PS_6_BiodivConservation.pdf)
- ICUN - મહત્વના જૈવ વિવિધતાના વિસ્તારોની ઓળખ અને અંતરનું વિશ્લેષણ (2007)
<http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/PAG-015.pdf>
- આઇયુસીએન - રક્ષિત વિસ્તારના વર્ગોને લાગુ પાડવા માટેના માર્ગદર્શક સુચનો.
<http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/PAPS-016.pdf>
- ભયગ્રસ્ત પ્રજાતિઓનું આઇયુસીએન રેડ લિસ્ટ.
<http://www.iucnredlist.org/>
- ICUN - ICMM સંવાદ.
www.iucn.org/about/work/programmes/business/bbp_our_work/bbp_mining/
www.icmm.com/page/1672/iucn-icmm-dialogue
- ICMM સ્થિતિ હકીકત - ખાણ પ્રવૃત્તિ અને રક્ષિત વિસ્તારો.
www.icmm.com/document/43
- ICMM "ખાણ પ્રવૃત્તિ અને જૈવવિવિધતા માટે સારા વ્યવહારનું માર્ગદર્શન"
www.icmm.com/page/1182/good-practice-guidance-for-mining-and-biodiversity
- ICMM ખાણ પૂર્ણાહૂતિ માટેની ટુલ કીટ.
www.icmm.com/page/758/our-work/projects/articles/integrated-mine-closure
- ICMM કેસ સ્ટડી "ઇઆઇએમાં જૈવ વિવિધતાના કવરેજને સુધારવું."
www.icmm.com/our-work/case-studies
- ICMM- જૈવ વિવિધતાને ખાણ આયોજનમાં સંકલિત કરવી.
www.icmm.com/page/897/integrating-biodiversity-into-environmental-management-systems
- ICMM- જૈવવિવિધતાના ઓફસેટસ; ખાણ ઉદ્યોગ માટેની સંક્ષિપ્ત માહિતી આપતા કાગળ (2005).
www.icmm.com/document/25
- સારા વ્યવહારવાળી ખાણ પ્રવૃત્તિની વેબસાઇટ - જૈવવિવિધતા.
www.goodpracticemining.com/search.php?Query=biodiversity&searchArea=on
- વ્યવસાય અને જૈવ વિવિધતાના ઓફસેટ્સ કાર્યક્રમ.
<http://www.forest-trends.org/biodiversityoffsetprogram/>
- કેનેડાનું ખાણ પ્રવૃત્તિનું સંગઠન - ખાણપ્રવૃત્તિ અને જૈવવિવિધતાનું જતન (2007)
http://www.mining.ca/www/media_lib/TSM_Documents/Biodiversity_Framework_EF_0729207.pdf
- રીયો ટીન્ટો અને જૈવવિવિધતા.
www.riotinto.com/documents/RT_and_biodiversity_brochure.pdf
- સંયુક્ત રાષ્ટ્રોનો પર્યાવરણ કાર્યક્રમ (UNEP) વિશ્વ જાળવણી દેખરેખ કેન્દ્ર (WCMC)
<http://www.unep-wcmc.org/>
- UNEP WCMC- રક્ષિત વિસ્તારોનો ડેટાબેઝ
<http://www.wdpa.org/>
- આંતરરાષ્ટ્રીય જૈવપર્યાવરણીય પુનઃ સ્થાપન માટેની સંસ્થા - વિવિધ સંબંધિત સ્ત્રોતો સાથે જૈવ પર્યાવરણીય પુનઃ સ્થાપનના ઘણા ઉદાહરણો
www.ser.org
- ખાણ પ્રવૃત્તિવાળી જમીનના પુનઃ સ્થાપન માટેનું કેન્દ્ર, ક્વીન્સલેન્ડ ઓસ્ટ્રેલિયાની યુનિવર્સિટી - પુનઃ સ્થાપન ઉપરના વિવિધ ઉદાહરણો અને કાગળો

- www.cmlr.uq.edu.au
- કેનેડાનું પ્રોસ્પેક્ટર્સ અને ડેવલોપર્સ સંગઠન (PDAC) e3+ ઈનીશીએટીવ- સામાજિક જવાબદારી, પર્યાવરણીય વહીવટ આરોગ્ય અને સલામતી ઉપરની વિવિધ ટુલકીટો
www.pdac.ca/e3plus/toolkits
 - મુખ્ય ઉદ્યોગોનું ન્યુ સાઉથ વેલ્સ ખાતુ - ખાણ પ્રવૃત્તિ, પુનઃ સ્થાપન અને પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન પ્રક્રિયા અંગે માર્ગદર્શક સૂચનો:
www.dpi.nsw.gov.au/__data/assets/pdf_file/0007/96118/edg03-Guidelines-to-the-Mining,-Rehabilitation-and-Environmental-Management-Process---MREMP-Guideline.pdf
 - ઉચ્ચ જાળવણી મૂલ્યો (એચસીવી) ના સ્ત્રોતનું નેટવર્ક
www.hcvnetwork.org

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 4.1) કાનૂની સૂચના પાલન

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

સૂચના પાલન એ પ્રસ્થાપિત માર્ગદર્શક સૂચનો, વિવરણો કે કાયદાની સાથે સુસંગતતામાં હોવાની એક સ્થિતિ છે. કાનૂની સૂચના પાલન એ જે દેશ કે દેશોમાં ધંધો કરે છે તે દેશના આંતરરાષ્ટ્રીય અને/અથવા રાષ્ટ્રીય અને/અથવા રાજ્યના અને/અથવા સ્થાનિક કાયદાઓ સાથે સુસંગતતામાં હાથ ધરવામાં આવેલ વર્તનો અને વ્યવહારોનું સૂચન કરે છે.

કાયદાની સૂચનાનું પાલન એ IJC પ્રમાણીકરણની એક મૂળભૂત જરૂરિયાત છે. તેમના કામકાજ માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય વર્તન અંગે લાગુ પડતા કાયદા સાથે સુસંગત રહેવાની સભ્યો પાસે અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

COPનો કાનૂની સૂચના પાલનનો વિભાગ બધા જ સભ્યોને લાગુ પાડી શકાય છે.

B. મુદ્દાની પૃષ્ઠભૂમિ

કાનૂની અને નિયમનકારી કે ધારાકીય સૂચનાનું પાલન એ મહત્વની કે પાયાની ધંધાકીય ચિંતા છે. સદા વધતી સંખ્યામાં કાયદાઓ, કાયદાને તોડવા માટેના વધુ સખત દંડો છે અને કાનૂની રીતે સૂચનાબદ્ધ કે નિયમાનુસાર હોવા માટેની એક કંપની માટે જરૂરી સમજ અંગે સારી એવી માત્રામાં વ્યાપક અભાવ છે.

સભ્યો માટે નીચેની બાબતોના સમાવેશ સાથે પરંતુ તે પુરતા જ મર્યાદિત નહીં તે રીતે તેમના ધંધાના સંચાલન, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય કામગીરી સાથે સંબંધિત લાગુ પડતા કાયદાને સમજવાની અને બધા જ પ્રસંગોએ તેની સાથે સુસંગત રહીને તે રીતમાં કામ કરવાની જરૂર પડે છે.

- લાંચ અને અનુકૂળતા માટેની ચુકવણીઓ.
- રૂપિયાના હવાલા અને ત્રાસવાદનો રૂપિયો.
- ભ્રષ્ટાચાર, દાણચોરી, ચોરી, છેતરપિંડી, કૌભાંડો, કિંમતની ફેરબદલી અને કરવેરામાંથી છટકબારી.
- સોદાના કામકાજો અને ઉપભોક્તાના હક્કો
- માનવ અધિકારો.
- બાળ મજૂરી
- વ્યાવસાયિક આરોગ્ય અને સુરક્ષા સહિતના રોજગારીના નિયમો અને શરતો.
- પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન.
- સામુદાયિક અને સામાજિક અસર
- ઉપભોક્તાના આરોગ્ય, સલામતી અને પર્યાવરણીય ઉત્પાદનની માહિતી.

મોટા ભાગના દેશો નીચેની બાબતો સહિત સૂચનાનું પાલન ન કરવા માટેના એટલે કે નિયમ પાલન ન કરવા માટેના પરિણામોનો નિર્દેશ કરે છે.

- નાણાકીય દંડો લાદવાની ક્રિયા

- ઈરાદો (એટલે કે પ્રદૂષણ માટેની ચુસ્ત જવાબદારી) સાબિત કરવા માટે કાનૂની કાર્યવાહીની જવાબદારીનો પરિત્યાગ (ઘણા ગુનાઓ કે અપરાધો માટે)
- તેમના કર્મચારીઓના કાર્યો માટે કંપનીઓ ઉપર દીવાની કે ફોજદારી જવાબદારી લાદવી.
- તેમની કંપનીઓ દ્વારા આચરવામાં આવેલ ગુનાઓ બદલ ડીરેક્ટરો અને મેનેજરો ઉપર દીવાની કે ફોજદારી જવાબદારી લાદવી.
- ડાયરેક્ટરો કે સંચાલકોની અસામાન્યતા કે અપાત્રતા; અને.
- અસરગ્રસ્ત પક્ષકારો દ્વારા નુકશાનીની કાર્યવાહીઓ ઉપર આગળ વધવું.

C. મહત્વના નિયમનો

આ માર્ગદર્શન વ્યક્તિગત સભ્યોને માટે લાગુ પડતા કાયદા માટે કોઈ વિશિષ્ટ કે ચોક્કસ સલાહ પુરી પાડતું નથી કારણ કે આ કાયદાઓ સભ્યોની સવલતઓના નિયત સ્થાન અને પ્રકાર મુજબ આધારિત રહીને બદલતા હોય છે. જો કે સભ્યોએ લાગુ પડતા કાયદાઓની બાબતમાં તેમની પોતાની કાયદા મુજબની સલાહ ઉપર આધાર રાખવો જરૂરી છે.

કાયદો લાક્ષણિક રીતે સરકારો દ્વારા બનેલા કાયદા અને અદાલતો દ્વારા બનાવેલા નિયમો ધરાવે છે. કાનૂની નિયમ પાલનમાં મહત્વના લાગુ પડતા કાયદાઓથી માહિતગાર હોવાનો, તેમના વિકાસો વગેરેથી માહિતગાર બનવા માટેની પદ્ધતિઓ ધરાવવાનો સમાવેશ થાય છે.

કાનૂની જવાબદારીઓ મોટે ભાગે નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ અને નિયમનોથી ઉપર વિસ્તરે છે. અદાલતો દ્વારા સાંભળવામાં આવેલા અગાઉના કેસોના નિર્ણયો ઉપર આધારિત રહીને ઘણા સિદ્ધાંતો અને આધારરૂપ ઉદાહરણો પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે. આ સિદ્ધાંતોને સામાન્ય કાયદા કે કેસ કાયદા તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે.

એ બાબત અગત્યની છે કે સભ્યો અને ઓડીટરો કામગીરીઓના બધા જ વિસ્તારોમાંના સ્થાનિક કાયદાઓ અને નિયમનોથી પરીચિત બને અને સંબંધિત કેસ કાયદા અને અને કાયદાઓમાં થતી કાનૂની ગતિવિધિઓથી માહિતગાર રહે. જ્યાં સભ્યો તેમની કાયદા મુજબની નિયમાનુસારની જવાબદારીઓ સમજતા નથી ત્યાં તેમણે તેમની જવાબદારીઓ ઉપરની કાનૂની સલાહ મેળવવી જોઈએ.

D. સુચવાયેલ વ્યવસ્થાપનનો માર્ગ

એક RJC સભ્ય તરીકે, કાનૂની જોખમના મહત્વના ક્ષેત્રોને શોધી કાઢવા માટે સક્ષમ હોય તેવી પદ્ધતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ ધરાવવી અને એ વાતની ખાતરી કરવી કે બધી જ હાલના મહત્વના લાગુ પડતા કાયદાઓ અને સંબંધિત ગતિવિધિઓને શોધી કાઢવા માટે જવાબદાર નક્કી કરેલ વ્યક્તિ છે. તે તમારા પર લાદવામાં આવેલ જવાબદારી છે. માહિતીની આપ-લે માટેની અને બધી જ લાગુ પડતી કાનૂની શરતોના નિયમ પાલનની ખાતરી કરવા માટેની અને પરિણામ સ્વરૂપના મહત્વના ધંધા સાથે સંબંધિત બધા જ મહત્વના ફેરફારોનો અમલ કરવા માટેની અસરકારક પ્રક્રિયાઓ અમલમાં હોવી જોઈએ.

જોખમ: કાનૂની સૂચનાપાલનનું વ્યવસ્થાપન એ મોટાભાગની સંસ્થાઓ માટેનું એક મહત્વનું જોખમ છે અને વ્યવસ્થાપન માટે એક મહત્વની ધ્યાન આપવાની બાબત હોવી જોઈએ. કાનૂની જોખમનું અસરકારક રીતે વ્યવસ્થાપન કરવાની બાબત ધંધાની સારી પ્રતિષ્ઠા અને ટકાઉક્ષમતાને વ્યાપક રીતે મદદ કરનાર તરીકે જોવામાં આવે છે.

ધંધાના સંચાલન, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય કામગીરી સાથે સંબંધિત ધંધાની કાનૂની જવાબદારીઓ શું છે તે નક્કી કરવા માટેનું પ્રથમ પગલું કમસે કમ નીચેની બાબતોને નક્કી કરવા માટે લાગુ પડતા કાયદાની સમીક્ષાની બાબતને સાંકળે છે:

- કયો ધારો અને નિયમન લાગુ પડે છે.
- કયા લાયસંસો અને પરમીટોની જરૂર પડે છે, અને
- કઈ માહિતી આપવાની અને પ્રગટીકરણની જવાબદારી અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

જ્યાં સભ્ય કામ કરે છે તે ધંધાના સ્થાન કે સ્થાનો માટેના મહત્વના કાયદાની સમીક્ષા થવી જોઈએ અને ધંધાના કામકાજો સાથેની તેની સુયોગ્યતા નક્કી થવી જોઈએ. ધારાકીય જરૂરિયાતોની સમીક્ષા જટીલ બની શકે છે અને તેના માટે કાયદાની માત્ર સારી સમજણની જ જરૂર નથી પડતી પરંતુ એવી પ્રક્રિયા કે જેના દ્વારા મહત્વના કર્મચારીઓને કોઈપણ ફેરફારોથી માહિતગાર કરી શકાય છે તેવી પ્રક્રિયાની પણ જરૂર પડે છે. જ્યાં સભ્યો એક કરતા વધુ ન્યાયઅધિકાર ક્ષેત્રોમાં સવલતઓ ધરાવે છે કે સોદાઓ કરે છે ત્યાં વ્યવસાય કે ધંધાએ સીમાપારની કોઈપણ નિયમનકારી જરૂરિયાતોને સમજવાની પદ્ધતિઓ અને તેનું પાલન કરવાની બાબત પણ વિકસાવવી જરૂરી બને છે.

લાગુ પડતા કાયદાઓ શોધી કાઢવા, તેમનું અર્થઘટન કરવું, તમારા કામકાજો ઉપર તેમની અસરો નક્કી કરવી એ બાબતો સમય માંગી લેતી બાબત બની શકે છે. સદભાગ્યે, લાગુ પડતા કાયદાઓ કે નિયમનો અંગેની માહિતી મેળવવા માટેની ઘણી પદ્ધતિઓ છે. આ પદ્ધતિઓ નીચેનાનો સમાવેશ કરે છે:

- વ્યાવસાયિક સેવાઓ.
- નિયમનકારી સંસ્થાઓ.
- વેપાર સમૂહો અને સંગઠનો.
- ઈન્ટરનેટ
- સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો.
- સેમિનારો અને કોર્સિસ.
- સમાચાર પત્રો અને મેગેઝીનોના લવાજમો.
- સલાહકારો અને કાનૂની વ્યાવસાયિકો, અને
- ગ્રાહકો, વિક્રતાઓ અને અન્ય કંપનીઓ.

નીચેના પગલાઓ પણ મદદ કરી શકે:

- વ્યવસ્થાપન મંડળની જવાબદારી: મહત્વના કાનૂની જોખમના ક્ષેત્રો, કાનૂની જવાબદારીઓ અને કોઈપણ નિયમનકારી જરૂરિયાતો શોધી કાઢવા સહિતની લાગુ પડતા કાયદા સાથેની નિયમબધ્ધતાના વ્યવસ્થાપન માટેની જવાબદારી સ્પષ્ટ રીતે પ્રસ્થાપિત થયેલી અને કાગળ

દ્વારા નક્કી થયેલી હોવી જોઈએ. ધારાકીય જરૂરિયાતો અને અન્ય લાગુ પડતા કાયદાઓમાં થતી ગતિવિધિઓની અસર માપવા માટે અને તેના પરિણામે ધંધાના વ્યવહારોમાં કોઈપણ જરૂરી કે ઈચ્છનીય ફેરફારોની માહિતી આપવા માટે મહત્વના વ્યક્તિ કે સમુહ કે માણસો (જેવા કે કંપની સેક્રેટરી) ની નિમણૂક થવી જોઈએ.

- લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ: નીચેની પ્રવૃત્તિઓ માટે લેખિત પ્રક્રિયાઓ વિકસાવો.
 - કાનૂની જોખમના મહત્વના ક્ષેત્રો વિકસાવવા.
 - લાગુ પડતા કાયદાની નિયમિત સમીક્ષા અને ઓળખ.
 - લાગુ પડતા કાયદાના નિયમ પાલનનું સમયાંતરનું મૂલ્યાંકન. આ પ્રક્રિયામાં સૂચનાનું પાલન ન થતું હોય તેવી સ્થિતિને નિયમ પાલનની સ્થિતિમાં લાવવાની પ્રક્રિયાનો સમાવેશ થવો જોઈએ.
- તાલીમ: બધા જ પ્રસંગોએ, સભ્યોએ લાગુ પડતા કાયદાઓની મહત્વની જરૂરિયાતોનું પાલન કરવું ફરજિયાત છે. સભ્યોએ આ કાયદાઓની સમજણની યોગ્ય કક્ષા કર્મચારીઓ, કોન્ટ્રાક્ટરો અને મુલાકાતીઓને પુરી પાડવી જોઈએ. અસામાન્ય રીતે કાર્ય પ્રવૃત્તિ સાથે સંબંધિત નીતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ દ્વારા.

E. વધારાની માહિતી

સભ્યોએ લાગુ પડતા કાયદા સાથે તેમના કામકાજોના નિયમ પાલન અંગે કાનૂની સલાહ મેળવવી જોઈએ.

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 4.2) નીતિ

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

નીતિ એ સિધ્ધાંતો અને ઈરાદાઓની એક હકીકત છે.

(સ્ત્રોત: ISO 14001 અને ISO 14004)

COPનો નીતિ વિભાગ બધા જ સભ્યોને લાગુ પાડી શકાય છે.

B. મુદ્દાની પૃષ્ઠભૂમિ

નીતિ એ સમગ્રતયા કામગીરીના સંબંધમાં ધંધા દ્વારા તેના ઈરાદાઓ અને સિધ્ધાંતોની એક હકીકત છે.

નીતિ એ:

- ટોચ કક્ષાએથી વચનબધ્ધતાનો નિર્દેશ કરે છે.
- ધંધાકીય જવાબદારી અને વહીવટ દર્શાવે છે.
- અન્ય વ્યવસ્થાપન નીતિઓ અને કામકાજો સાથે સુસંગત છે.
- એક સાર્વજનિક દસ્તાવેજ છે - તેનો હિતધારકો દ્વારા સભ્યોની કામગીરી અંગે નિર્ણય લેવા માટે ઉપયોગ થઈ શકે છે.

આચરણ સંહિતા હેઠળ જરૂરી નીતિ RJCના એક સભ્ય તરીકે જવાબદાર ધંધાકીય કામકાજોનો અમલ કરવા અને સુધારવા માટેના એક ચાલક તરીકે આચારસંહિતાની સિધ્ધિનું સમર્થન કરે છે. સભ્યોએ તેમની નીતિ દસ્તાવેજી સ્વરૂપમાં રજૂ કરવી જોઈએ અને વ્યવસાય માટે કે તેના વતી કામ કરતા બધા જ વ્યક્તિઓને તેની માહિતી આપવી જોઈએ. આ બાબત વિધિસરના જાગૃતિ સેસનો, જાહેર સમાચાર પત્રો, ઈન્ટરનેટ દ્વારા, વર્તમાન પત્રોમાં પ્રકાશનો દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

C. મહત્વના નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

ધણા પ્રમાણભૂત પગલાઓ ધંધાની વચનબધ્ધતાના એક વિધિસરના નિદર્શન તરીકે પ્રસંગ કે વ્યવસ્થા ઉપરની એક નીતિ વિકસાવવાની ભલામણ કરે છે.

જે આચરણ સંહિતાની પ્રાપ્તિમાં મદદ કરે તેવી એક નીતિ વિકસાવતી અને ગ્રહણ કરવી અને તે નીતિને સાર્વજનિક રીતે ઉપલબ્ધ બનાવવી તે RJCના આચરણ સંહિતાની એક જરૂરિયાત છે.

D. સૂચવવામાં આવેલ વ્યવસ્થાપનનો માર્ગ

લેખિત નીતિ: RJCના આચરણ સંહિતાનું પાલન કરવા માટેની વચનબધ્ધતા રજૂ કરતી, સભ્યના ધંધાના પ્રકાર, માપ અને પ્રભાવોને માટે ઉચિત એક લેખિત નીતિ ગ્રહણ કરો. એ વાતની ખાતરી કરો કે તે.

- વરિષ્ઠ સંચાલક મંડળ દ્વારા માન્ય કરવામાં આવેલ હોય.
- તેની તેવા વ્યક્તિઓ કે જે સંસ્થા માટે અને સંસ્થા વતી કામ કરે છે તેને માહિતી આપવામાં આવે છે; અને
- જનતા માટે ઉપલબ્ધ છે.

એક ઉદાહરણરૂપ નીતિ પરિશિષ્ટ 2 માં સમાવિષ્ટ છે.

E. વધારાની માહિતી

નીચેની વેબસાઈટો RJCના આચરણ સંહિતા ઉપર વધારાની માહિતી ધરાવે છે.

- રિસ્પોન્સિબલ જવેલરી કાઉન્સિલ
www.responsiblejewellery.com

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 4.3) ધંધાના ભાગીદારો

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

ધંધાના ભાગીદારો કે સાથીઓ એ એવી સંસ્થાઓ કે ધંધાઓ છે - જેવા કે કોન્ટ્રાક્ટરો, સપ્લાયરો, ગ્રાહકો અને સંયુક્ત સાહસના ભાગીદારો - કે જેમની સાથે સભ્યો પ્રત્યક્ષ રીતે ધંધાના સંબંધો જેવા કે ખરીદી અને/અથવા ઉત્પાદન વેંચાણ કરવાના અથવા હીરા અને/અથવા સોનાના આભૂષણના ઉત્પાદનોના નિષ્કર્ષણ, ઉત્પાદન કે વેંચાણમાં પ્રત્યક્ષ રીતે યોગદાન આપતી સેવાઓના સંબંધો ધરાવે છે.

(સ્ત્રોત: RJC આચરણ સંહિતા)

COPનો ધંધાના ભાગીદારો કે સાથીઓનો વિભાગ બધા જ સભ્યોને લાગુ પડે છે.

B. વિષયની પૃષ્ઠભૂમિ

વૈશ્વિક અર્થતંત્રમાં કામ કરતી કંપનીઓને તેમની પુરવઠા સાંકળોમાં ધંધાકીય નૈતિક મૂલ્યો, માનવ અધિકારો અને સામાજિક તેમજ પર્યાવરણીય કામગીરી માટેની મહત્તમ જવાબદારી ધારણ કરવા માટે મહત્તમ રીતે ફરજ પાડવામાં આવે છે. તેઓ પ્રત્યક્ષ નોકરીદાતા ન હોય ત્યારે પણ, બહુરાષ્ટ્રીય નિગમોને જે કામદારો તેમના ઉત્પાદનો બનાવે છે તેમના હક્કોને આગળ વધારવા અને રક્ષણ કરવા માટે મહત્તમ રીતે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવે છે. પરિણામે ઘણી કંપનીઓએ સમગ્ર વિશ્વમાં તેમના ધંધાકીય સાથીઓના વર્તન ઉપર અંકુશ રાખવા માટે દેખરેખ રાખવા અને/અથવા નીતિઓ, વર્તનની આચારસંહિતાઓ, કન્વેન્શન સંબંધિત જવાબદારીઓ વિકસાવેલ છે.

RJCના સભ્યો જવાબદાર ધંધાકીય વ્યવહારો દર્શાવવા માટેની ઈચ્છા રાખે છે. તેઓ તેમના ધંધાના સાથીઓ જેવા કે જોડાયેલ કંપનીઓ, કોન્ટ્રાક્ટરો, સપ્લાયરો, ગ્રાહકોની ગુણવત્તાના ઉંચા ધોરણોની પણ અપેક્ષા રાખે છે. આચરણ સંહિતા સભ્યોના ધંધાકીય ભાગીદારોમાં જવાબદાર આભૂષણ વ્યવહારોને પ્રભાવિત કરવા, આગળ વધારવા માટેની તેમની ક્ષમતા સાથે સુસંગત તેમના ઉત્તમ પ્રયાસોની સભ્યોને ફરજ પાડે છે. સભ્યો માટે જોગવાઈનો હેતુ તેમના સોના અને/અથવા હીરા-આભૂષણ સંબંધિત ધંધાના ભાગીદારોના ધંધાકીય કામકાજો સાથે જોડાયેલા જોખમો વિચારવાનો છે અને સંજોગો માટે ઉચિત પગલા લેવાનો છે. શંકાના નિવારણ માટે, RJC સભ્યના વ્યવસાયી સાથીઓને આચરણ સંહિતાને વળગી રહેવા માટેની ફરજ પાડતી નથી. આ બાબત સભ્યની પોતાની મનસુઝી મુજબની છે.

મહત્વના ધંધાકીય સાથીઓ

સભ્યના પોતાના ધંધા માટે જેટલો વધારે મહત્વનો ધંધાકીય ભાગીદાર હોય તેટલું જ વધારે સભ્યની પ્રતિષ્ઠા સંબંધિત જોખમ તે સભ્યના વાંધાજનક કે શંકાસ્પદ કામકાજોમાં તે ધંધાકીય ભાગીદારના જોડાવાની બાબતનું હોય છે. આચરણ સંહિતાની જોગવાઈ 4.3 માં આ મુજબ મુળભૂત રીતે મહત્વના ધંધાકીય સાથીઓ તરફ નિર્દેશ કરવામાં આવે છે. મહત્વના ધંધાકીય સાથીઓ એ એવા કોન્ટ્રાક્ટરો, સપ્લાયરો અથવા સંયુક્ત સાહસના સાથીઓ છે કે જે સભ્યની પ્રવૃત્તિઓની કામગીરી અને પ્રતિષ્ઠાને નોંધપાત્ર રીતે અસરમાં કે જોખમમાં મૂકી શકે છે. આવી અસરો સંજોગવશાત હોઈ શકે અથવા સભ્યના

કામકાજો ઉપર પ્રત્યક્ષ અસર ધરાવી શકે. સંજોગવશાતની અસર એ એવી એક પરીસ્થિતિ છે કે જ્યાં ધંધાકીય સાથીના નબળા કામકાજો, જેમ કે શ્રમ કે મજૂરોની બાબતના, સભ્યએ આ નબળા કામકાજમાં કોઈ જ ફાળો ન આપ્યો હોવા છતાં સભ્યની પ્રતિષ્ઠાને બગાડી શકે છે. પ્રત્યક્ષ અસરનું એક ઉદાહરણ તે છે કે જ્યાં ધંધાકીય સાથીના કામકાજો, જેવા કે લાંચ અથવા રૂપિયાના હવાલા સભ્યના પોતાના કામકાજોમાં ખામીઓને પ્રદર્શિત કરી શકે અથવા તેને વધારી શકે છે. સભ્યે પુરા પાડવામાં આવતા માલ અને સેવાઓના પ્રકાર, ધંધાકીય સાથીઓની પ્રતિષ્ઠા અને બાકી રહેલી, અગાઉની કામગીરી તેમજ નાણાકીય અને કાનૂની બાબતો સહિતના અન્ય ભૌતિક પરિબલોને ધ્યાનમાં લઈને તેના ધંધાકીય સાથીઓમાંથી કયા મહત્વના છે તે નક્કી કરવું જરૂરી છે.

ઉત્તમ પ્રયત્નો

ઉત્તમ પ્રયત્નોનો અર્થ થાય છે પ્રામાણિક રીતે, વિવેકપૂર્વક કાર્ય કરવું અને મહત્વની જવાબદારી બજાવવા માટે એક રચનાત્મક પ્રયત્ન કરવો, આ કિસ્સામાં સભ્યોના ધંધાકીય સાથીઓમાં જવાબદાર ધંધાકીય વ્યવહારોને આગળ વધારવા. તેમ છતાં, એક સભ્યની આવું કરવાની ક્ષમતા બદલો વાળતા ધંધાદારી અને અન્ય અવેજોની સામે સમતોલિત હોવી જરૂરી છે. આ બાબતમાં સમાવેશ થાય છે (પરંતુ તેના પુરતી સીમીત નથી).

- ધંધાકીય અને નાણાકીય હિતો.
જો ધંધાકીય સાથીઓમાં જવાબદાર ધંધાકીય વ્યવહારોની વૃદ્ધિ કે ઉત્તેજન નાણાકીય નુકસાન કે ધંધાકીય સ્થિતિ સ્થાપનને નુકશાન પહોંચાડવા તરફ દોરી જાય તેમ હોય તો તેને ઉચિત ગણવામાં આવી શકે નહીં.
- વર્તમાન ફરજો કે જવાબદારીઓ
ત્રીજા પક્ષકારો પ્રત્યેની અગાઉથી અસ્તિત્વ ધરાવતી જવાબદારીઓ વાજબી રીતે ધંધાકીય સાથીઓમાં જવાબદાર ધંધાકીય વ્યવહારો આગળ વધારવાની સભ્યની ક્ષમતાને જોખમમાં મુકી શકે અને ઉત્તમ પ્રયાસોનો ઉપયોગ કરવાની જવાબદારી ઉપર હાવી થઈ શકે.
- સમય
સભ્યના સ્વ મૂલ્યાંકન કે ચકાસણી મૂલ્યાંકનના સમયે સંજોગો અને હકીકતોના ઉલ્લેખ સાથે કોઈપણ કાર્યોના વાજબીપણાને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

પ્રભાવ કે અસર કરવાની ક્ષમતા

સંબંધના પ્રકાર, દરેક સંસ્થાના કદ અને ધંધાના આર્થિક અને સામાજિક સંદર્ભ ઉપર આધારિત રહીને ધંધાના ભાગીદારો ઉપર સભ્યનો પ્રભાવ જુદો જુદો રહેશે. ઉદા. તરીકે નાના ધંધાઓ કે જે એક સપ્લાયરના ગ્રાહક આધારની માત્ર લઘુમતી જ સૂચવે છે તેના ઉપર વધુ સંખ્યાના ગ્રાહકોના આધાર ધરાવતા સપ્લાયર કરતા ઓછી અસર થશે. જ્યારે ઉત્તમ પ્રયાસોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે ઓડીટરો સભ્યની પ્રભાવિત કરવાની ક્ષમતાને ધ્યાનમાં લેશે.

ભવનો કે મિલકતો ઉપર રહેલા ધંધાના સાથીઓ

કોન્ટ્રાક્ટરો કે જેઓ સભ્યોની મિલકતો ઉપર કામ કરી રહ્યા છે તેઓને સામાન્ય રીતે સભ્યના ધંધાની કાનૂની જવાબદારી નીચે હોવાનું ગણવામાં આવે છે. આ કારણસર, આચરણ સંહિતા RJCની જવાબદારીઓનું પાલન કરવા માટે સ્થાપવામાં આવેલ સભ્યની વ્યવસ્થાપન અને કામ કરવાની

પદ્ધતિઓ સાથે સુસંગત બનવાની કે તેનું પાલન કરવાની આ ધંધાના સાથીઓ કે ભાગીદારોને ફરજ પાડે છે.

કાર્યક્ષેત્ર

RJCના ધંધાના ભાગીદારો જ્યાં તેઓ સભ્યોની મિલકતો ઉપર કામ કરી રહ્યા હોય તે સિવાય સભ્યોના ધંધાકીય સાથીદારો કે જેઓ RJCના સભ્યો નથી તેમના સંદર્ભે RJC આચરણ સંહિતા તેમના નિયમ પાલનની ફરજ પાડી શકે તેના વ્યાપ ઉપર કાનૂની પ્રતિબંધ છે. આ જોગવાઈનું મૂલ્યાંકન કરતા સમયે ઓડીટરો અને સભ્યોએ સભ્યો ન હોય તેમના કામકાજોનું નહીં પરંતુ જવાબદાર વ્યવહારોને આગળ વધારવા માટે સભ્યોના પગલાઓ કે કાર્યોનું મૂલ્યાંકન કરવું જોઈએ.

C. મહત્વના નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો જેવા કે એસએ 8000 સામાજિક જવાબદારી, ISO 14001 પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિઓ અને ઓએચએસએએસ 18001 વ્યાવસાયિક આરોગ્ય અને સુરક્ષાનું વ્યવસ્થાપનની પદ્ધતિઓ કે જે બધા એવા તત્વો ધરાવે છે કે જે ધંધાકીય સાથીઓના વ્યવસ્થાપન પ્રત્યેના વ્યવસ્થિત માર્ગ કે રીતની ફરજ પાડે છે, જેથી ધંધાકીય સાથીઓ, કર્મચારીઓ અને અન્ય હિસ્સેદારોનું જોખમ ઓછું થાય.

સંસ્થાઓને પ્રત્યક્ષ રીતે કામે રોકવામાં આવેલા કર્મચારીઓને જે કક્ષાએ રજૂ કરવામાં આવે તે જ વ્યવસ્થાપનની કક્ષા કાર્યસ્થળ ઉપર કામ કરતાં ધંધાના સાથીઓને આપવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. જે રીતે કર્મચારીઓ સ્થળમાં રહેલા જોખમો અને અંકુશોથી પરીચિત હોય તે જ રીતે ધંધાના ભાગીદારો પણ તેનાથી પરીચિત હોવા જરૂરી છે. તેમના કામની જટીલતા, પ્રકાર અને કાર્યક્ષેત્રના આધારે ધંધાના ભાગીદારોને નિયમિત વહીવટની માહિતી અને મહત્વની તાલીમ પુરી પાડવાની જરૂર પડે છે. સંસ્થાના ઠરાવાયેલ વ્યવહારો, નીતિઓ અને પ્રક્રિયાઓની અંદર કામ કરવાની અને માલ સામાન પુરો પાડવાની તેમની ક્ષમતાના આધારે સંસ્થાઓએ ધંધાના સાથીઓનું મૂલ્યાંકન કરવા માટેની અને પસંદગી કરવા માટેની પ્રક્રિયાઓ પ્રસ્થાપિત કરવી જોઈએ.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

મોટા ભાગના દેશો જ્યારે એક સવલત ઉપર કામ કરતા હોય ત્યારે ધંધાના ભાગીદારોના કલ્યાણને નિશ્ચિત કરે તેવા કાયદા ધરાવે છે. પ્રવૃત્તિના પ્રકારના કારણે, કામ કરતા ન્યાયઅધિકાર ક્ષેત્રમાંની ખાસ ધારાકીય અને નિયમનકારી જરૂરિયાતોથી સભ્યો માહિતગાર હોય તે જરૂરી છે. તેમ છતાં, ધંધાકીય પક્ષકારો દ્વારા હાથ ધરાયેલ પ્રવૃત્તિઓ માટે દેખરેખની એક યોગ્ય કક્ષા અને અંકુશો ધરાવવાની જરૂરિયાત મોટા ભાગના નિયમનો સુચવે છે.

કાયદાઓ સામાન્ય રીતે એવા તર્ક ઉપર આધારિત હોય છે કે કાર્યસ્થળ ઉપર ફરજો બજાવતા ધંધાના ભાગીદારોના કાયદેસરના વર્તન માટેની જવાબદારી સભ્ય સંસ્થાના માથે રહે છે. સભ્યોએ એ વાત નક્કી કરવાની રહે છે કે ધંધાના સાથીઓ કાર્યસ્થળ ઉપર કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓથી માહિતગાર છે અને એ

વાતની ખાતરી કરવાની જરૂર રહે છે કે કાર્યસ્થળ ઉપર લાવવામાં આવતી અને નિકાલ કરાતી સામગ્રી ધંધાના વ્યવસ્થાપનના વ્યવહારો અને લાગુ પડતા કાયદાના નિયમોનું પાલન કરે છે.

D. સૂચવાયેલ વ્યવસ્થાપનની રીત

જોખમ મૂલ્યાંકન: ધંધાના સાથીઓના જોખમ આધારિત મૂલ્યાંકનો ધંધાના સાથી અને સભ્યની વચ્ચેના સંબંધના પ્રકારને લાગુ પડતા જોખમની કક્ષા પ્રસ્થાપિત કરવા માટે સભ્યને મદદ કરવા માટે હાથ ધરવા જોઈએ. મૂલ્યાંકનો ધંધાકીય વ્યવસ્થાઓ પ્રસ્થાપિત થઈ રહી હોય તેના પહેલા અમલમાં મૂકી શકાય છે અથવા હાલની ધંધાકીય વ્યવસ્થાઓ કે જ્યાં સભ્ય માટે એક શોધી કાઢવામાં આવેલ મહત્વનું જોખમ હોય. મૂલ્યાંકનો જરૂરિયાત મુજબ સભ્યના પ્રવર્તમાન સંબંધોમાં મદદ કરવા માટે હાલના ધંધાકીય સાથીઓ ઉપર પણ અમલમાં મુકી શકાય છે.

મૂલ્યાંકનોએ નીચેની બાબતો ધ્યાને લેવી જોઈએ:

- બે કંપનીઓ વચ્ચેના ધંધાના કદ અને/અથવા પ્રોફાઇલ.
- હાથ ધરવાની સેવાઓની જટિલતા.
- જોખમી સામગ્રીઓ અને નકામા પદાર્થોનું સંચાલન કે સર્જન કરવાની જરૂરિયાત.
- અગાઉથી કામગીરી.
- સભ્યોના પોતાના કામકાજો (તેની પ્રતિષ્ઠા સહિત) ઉપરની સંભવિત અસર.

ધંધાકીય સાથીઓ દ્વારા જે માત્રા સુધી તેના ઉપર નિયમન રાખી શકાય તેવા સભ્યના પોતાના કામકાજો ઉપર અસર કરી શકે તેવા વિસ્તારોના કેટલાક ઉદાહરણો છે:

- જવાબદાર નૈતિક, સામાજિક અને પર્યાવરણીય વ્યવહારો ઉપરની નીતિઓ અને પ્રક્રિયાઓનો પ્રકાર
- મહત્વના કાયદાની જાગૃતિ અને નિયમનકારી સૂચના પાલનના પુરાવા રજૂ કરવાની ક્ષમતા.
- સ્વતંત્ર રીતે પ્રમાણિત કરેલ/ઓડીટ કરેલ નાણાકીય હીસાબી વ્યવસ્થાઓ.
- કર્મચારીઓ અને કોન્ટ્રાક્ટરોનું સંચાલન.
- આરોગ્ય અને સુરક્ષા વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિઓ.
- પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપનની પદ્ધતિઓ.
- હિતધારકો અને સમુદાય સાથેના સંબંધો.

ધંધાકીય સાથીઓને તેમણે સૂચિત કાર્ય સાથે સંકળાયેલ જોખમો અને મુદ્દાઓનું મૂલ્યાંકન કરેલ છે તેના પુરાવા પુરા પાડવા માટે જણાવાઈ શકે છે અને આ જોખમો કેવી રીતે નિયંત્રિત કરવામાં આવશે, તે માટેની યોગ્ય વિચારણા કરેલ છે. તેના આધાર આપવાનું તેમને જણાવાઈ શકે છે. ધંધાના સાથીઓ માટે જોખમના મૂલ્યાંકનની ટેમ્પ્લેટનું એક ઉદાહરણ પરિશિષ્ટ ૩ માં જોવા મળી શકે છે.

જોખમ મૂલ્યાંકન નીચેના પગલાઓ પણ મદદ કરી શકે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે મદદ કરશે:

- સંચાલનની જવાબદારી: સંબંધો, માહિતીની રેખાઓ અને જવાબદારીઓની જાણ કરવા સહિતના ધંધાકીય સાથીઓ સાથે જોડાયેલા જોખમોના વ્યવસ્થાપન માટેની જવાબદારી સ્પષ્ટ રીતે પ્રસ્થાપિત કરવી જોઈએ અને દસ્તાવેજ સ્વરૂપે રજૂ થયેલી હોવી જોઈએ.

સંચાલક મંડળે પણ ધંધાના સાથીઓને આચરણ સંહિતા ઉપલબ્ધ કરાવવી જોઈએ જેથી તુલનાત્મક કામગીરીના વ્યવહારો લાગુ પાડી શકાય.

ધંધાના સાથીઓ અને સભ્યોના વ્યવસ્થાપનની ટુકડી વચ્ચેના માહિતીના આદાન-પ્રદાનને સરળ બનાવવા માટે એક સંપર્ક કે મહત્વના સંપર્ક રાખનાર વ્યક્તિની નિમણૂક કરવી જોઈએ. આવા વ્યક્તિને નીચેની બાબતો માટે જવાબદાર ઠેરવી શકાય છે.

- ધંધાના ભાગીદારોને યોગ્ય રીતે લેવામાં આવે છે અને જો કાર્યસ્થળ ઉપર કામ કરતા હોય તો તાલીમ આપવામાં આવે છે તેની ખાતરી કરવા માટે.
- કાર્યસ્થળ ઉપર કામ કરતા ધંધાના સાથીઓની દેખરેખ અને સંચાલન.
- ધંધાના વિસ્તારમાં જોખમો અને અન્ય પ્રવૃત્તિઓની માહિતી આપવા માટે.
- કામોના કાર્યક્ષેત્રના સમય દરમિયાન નિર્દિષ્ટ કરાયેલ કામકાજની પધ્ધતિઓ અને જોખમ નિયંત્રણના પગલાઓનો અમલ કરવામાં આવે છે તેની ખાતરી કરવા માટે ધંધાના સાથીઓ સાથે કામ કરવા માટે.

- લેખિત નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ: નીચેની પ્રવૃત્તિઓ માટે લેખિત પ્રક્રિયાઓ વિકસાવો:

- કામકાજોની શરૂઆત કે માલસામાનોની ખરીદી પહેલાં કોન્ટ્રાક્ટરો અને સપ્લાયરોના જોખમ આધારિત મૂલ્યાંકનની પધ્ધતિનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.
- સ્પષ્ટ સંદેશાની લાઈનો અને લેખિત સ્વરૂપની ભૂમિકાઓ અને જવાબદારીઓ.
- કામકાજનું કાર્યક્ષેત્ર જણાવવાની પ્રક્રિયા સંઘર્ષો અને અંકુશો.
- ધંધાના સાથીઓની નૈતિક, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય કામગીરી ઉપર દેખરેખ રાખવામાં આવે છે અને તેની જાણ કરવામાં આવે છે તેની ખાતરી કરવા માટેની પ્રક્રિયાઓ.
- કરારી શરતો સાથે નબળી કામગીરી અને સૂચનાનું પાલન ન થવાના ક્ષેત્રોનો પ્રતિભાવ કે જવાબ આપવાની પ્રક્રિયાઓ.
- માલ સામાન અને સેવાઓના પુરવઠા સાથે સંબંધિત નોંધો કે ચોપડાઓનું સંચાલન કે વહીવટ.

- તાલીમ: સભ્યોએ એ વાતની ખાતરી કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે તેમના ધંધાકીય સાથીઓ સભ્યની મહત્વની નીતિઓ, પ્રક્રિયાઓ અને વ્યવસ્થાઓ (કે સમકક્ષ બાબત) અને લાગુ પડતા કાયદાની જરૂરીયાતોની સાથે સુસંગત થાય છે કે નહીં. કાર્યસ્થળ ઉપર કામ કરતા કોન્ટ્રાક્ટરોને કાર્યસ્થળ ઉપર કામ શરૂ કરતા પહેલાં આ નીતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ અને કાર્યસ્થળની શરતો અંગેની ચોક્કસ માહિતીની સમજણ પુરી પાડવામાં આવશે અને સંમતિ સધાયેલ કામના કાર્યક્ષેત્રની સમજ પુરી પાડવામાં આવશે અને આ પ્રક્રિયાઓને કરારની એક

શરત તરીકે વાંચેલ સમજેલ અને સંમતિ આપેલ છે, તેમ આ પ્રક્રિયા અંગે લેખિતમાં સ્વીકારવા માટેની ફરજ પાડવી જોઈએ. જો ઉચિત લાગે તો અન્ય ધંધાકીય સાથીઓને નૈતિક, સામાજિક, માનવ અધિકારો અને પર્યાવરણીય જવાબદારીમાં જવાબદાર ધંધાકીય વ્યવહારો અંગેની તાલીમની તકો અંગે જાગૃત કરી શકાય.

E. વધારાની માહિતી

પુરવઠા સાંકળોમાં ધંધાકીય જોખમોનું વ્યવસ્થાપન કરવા ઉપર નીચેની વેબસાઈટો વધારાની માહિતી ધરાવે છે:

- સામાજિક જવાબદારી માટેનું કામકાજ મુદ્દાની સંક્ષિપ્ત માહિતી - વૈશ્વિક પુરવઠા સાંકળના કામકાજોની દેખરેખ.
www.bsr.org/research/issue-brief-details.cfm?DocumentID=48948
- SA 8000 સામાજિક જવાબદારીનું ધોરણ.
www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageID=710
- ISO 14001 પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિઓનું ધોરણ
www.iso14000-iso14001-environmental-management.com/
- OHSAS 18001 વ્યાવસાયિક આરોગ્ય અને સુરક્ષાનું ધોરણ.
www.ohsas-18001-occupational-health-and-safety.com

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 4.4) પ્રભાવ મૂલ્યાંકન

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

અસર કે પ્રભાવનું મૂલ્યાંકન એ હાલના કે સૂચિત પગલા કે કાર્યના ભાવિ પરિણામોને શોધી કાઢવા માટેની પ્રક્રિયા છે. (સ્ત્રોતો: <http://www.cbd.int/impact/>)

COP નો પ્રભાવ મૂલ્યાંકન વિભાગ સૂચિત નવી માઈનિંગ સવલતને અને હાલની માઈનિંગ સવલતોને લગતા સૂચિત મહત્વના ફેરફારો કે જે સ્થાનિક સમુદાયો અને આસપાસના પર્યાવરણને પ્રભાવિત કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે તેમને લાગુ પાડી શકાય છે. તે 2010 પહેલા વિધિવત રીતે શરૂ થયેલ હાલની સવલત માટે અસરના મૂલ્યાંકનોની બાબતે પશ્ચાદવર્તી અસરથી લાગુ પડતી નથી.

COPની COP 4.4 પ્રભાવ મૂલ્યાંકનની જોગવાઈઓ COP 2.11 સમુદાય જોડાણ અને વિકાસ, COP 2.14 કારીગર સંબંધિત અને નાના પાયા પરની ખાણ પ્રવૃત્તિ, COP 3.5 જૈવવિવિધતા અને COP 4.5 ખાણ પુર્ણાહૂતિ કે બંધ કરવાનું આયોજનની જોગવાઈઓની સાથે સાથે વંચાવી અને અમલમાં મુકાવી જોઈએ.

B. વિષયની પૃષ્ઠભૂમિ

પ્રભાવ મૂલ્યાંકન માઈનિંગ સવલતને વિકસાવવા અને ચલાવવાની દિશામાં એક ટકાવી શકાય તેવી રીતમાં એક મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. વિવિધ પ્રકારના દ્રષ્ટિ બિંદુઓએથી અને કામગીરી શરૂઆતથી અંત સુધીમાંથી પ્રભાવો, ફાયદાઓ અને શમન કરવાના વ્યૂહોને ધ્યાને લેતાં આ પ્રક્રિયાઓ એક ખાણની રચના, બાંધકામ, કામગીરી અને પૂર્ણાહૂતિ સુધીના સમગ્ર ખાણના જીવન માર્ગને પ્રોત્સાહન આપે છે.

પ્રભાવ મૂલ્યાંકનનો હેતુ એક યોજનામાંથી અસરોને શોધી કઢાવી વિશ્લેષણ કરવું અને મૂલ્યાંકન કરવું અને નકારાત્મક અસરોને ઘટાડવી અને રચનાત્મક અસરોને વધારવાના પગલા શોધી કાઢવાનો છે. પ્રભાવ મૂલ્યાંકનોની માત્રા અને વિગત પ્રવૃત્તિઓ અને તેમની અસરોના સમપ્રમાણમાં હોવા જોઈએ અને પરોક્ષ અને સંચિત મૂલ્યાંકનોની અસરોને ધ્યાનમાં લેવાવી જોઈએ. ખાણો સીમિત જીવન ધરાવતી હોવાથી, મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયાએ ખાણ બંધ કરવાની અસરો માટેના વિકલ્પોના એક વિશ્લેષણનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. આમ, મૂલ્યાંકન માટેનું સમય માળખાએ સ્થાનિક જરૂરિયાતો અને અગ્રતાઓનો ઉકેલ લાવીને ખાણના જીવનગાળા દરમિયાન અને પછીના સમયને આવરી લેવો જોઈએ.

એક નવા માઈનિંગ પ્રોજેક્ટના શક્ય બને તેટલા વહેલા સંભવિત તબક્કે અસર કે પ્રભાવના મૂલ્યાંકનો થવા જોઈએ. તે યોજનાની રચનામાં એક મહત્વનું ઈનપુટ છે અને તેને રચનાના નિર્ણયોમાં શમન કરવાના પગલાઓ સમાવી શકાય છે તેની ખાતરી કરવા માટે અગાઉથી પૂરતા પ્રમાણમાં હાથ ધરવું જરૂરી છે. પ્રભાવ મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયાનું એક મહત્વનું ઘટક અસરગ્રસ્ત સમુદાયો અને મહત્વના હિસ્સેદારો સાથેની ભાગીદારી અને/અથવા સામેલગીરી કે જોડાણ છે. અસર મૂલ્યાંકનમાં તેમની સામેલગીરી પ્રારંભિક તબક્કે મેળવવી જોઈએ અને સમગ્ર પ્રક્રિયા દરમિયાન ચિંતાઓને સમજવા મૂલ્યાંકન કરવા અને ચર્ચા કરવા માટે સમુદાયો, સરકાર, ઉદ્યોગ અને અન્ય હિસ્સેદારો માટે પુરતો સમય અપાવો જોઈએ.

પ્રક્રિયા માટે સંઘર્ષ ઉદભવવા માટેની સંભાવના બાબતે સંવેદનશીલ હોવાની જરૂર રહે છે. ખાસ કરીને વિકાસની મંજૂરીઓના સંદર્ભમાં.

પ્રભાવ મૂલ્યાંકનો સામાન્ય રીતે પાયાની રેખાના અભ્યાસોથી શરૂ થાય છે. યોજના પહેલાના પ્રવાહોને પ્રસ્થાપિત કરવા માટે યોજનાની કાર્યસ્થળની વિશિષ્ટ પર્યાવરણીય અને સામાજિક ગોઠવણી ઉપરની જરૂરી માહિતી પુરી પાડવા આ અભ્યાસો તૈયાર કરાવા જોઈએ. દરખાસ્ત અને ચોક્કસ સ્થાનના પ્રકારના આધારે પાયાથી શરૂ થતા અભ્યાસો સ્થાનિક પર્યાવરણ કે સામાજિક સંદર્ભના ચલિત, મોસમી અને અલ્પકાલિન પ્રકારને પકડવા માટે કમસે કમ એક વર્ષ માટે અમલમાં મૂકવાની જરૂર પડી શકે.

પર્યાવરણીય અસર મૂલ્યાંકન (EIA) એ એક એવી પ્રક્રિયા છે કે જે યોજનામાંથી ઉદભવતી લાભદાયક અને વિપરીત પર્યાવરણીય અસરોને શોધી કાઢે છે. EIAનું મૂલ્યાંકન એક યોજનાના પ્રકાર, માપ અને અસરને ઉચિત હોવું જોઈએ. વિકાસની માન્યતા માટે પ્રયત્ન કરતા માઈનિંગ પ્રોજેક્ટો માટે તે સામાન્ય રીતે હાલના પર્યાવરણના વિગતવાર સર્વેક્ષણો, સંભવિત અસરો અને વિકલ્પોના નમૂનાઓ અને વિસ્તૃતપણે સ્ટેકહોલ્ડરના સલાહ સૂચનને સમાવતો એક સંપૂર્ણ અને નિયમસરનો અસર કે પ્રભાવ મૂલ્યાંકન અભ્યાસ છે. શોધકામના તબક્કે, પ્રભાવ મૂલ્યાંકન કાયદા હેઠળ આગળ વધારી ન શકાય તેવું બને પરંતુ તેમ છતાં તે પ્રભાવોને શોધી કાઢવા અને તેમનું વ્યવસ્થાપન કરવા માટેના ધંધા માટે એક મહત્વનો વ્યૂહ છે.

સામાજિક અસર મૂલ્યાંકન હેતુયુક્ત અને હેતુ વગરના સામાજિક પરિણામો બંને રચનાત્મક અને નકારાત્મકનું વિશ્લેષણ કરવાની, દેખરેખ રાખવાની અને વ્યવસ્થાપન કરવા, આયોજિત હસ્તક્ષેપો કરવાની (નીતિઓ, કાર્યક્રમો, આયોજનો, યોજનાઓ) પ્રક્રિયાઓ અને આ હસ્તક્ષેપો દ્વારા ઉભી કરવામાં આવેલ કોઈપણ સામાજિક પરિવર્તનની પ્રક્રિયાઓનો સમાવેશ કરે છે. સામાજિક અસર મૂલ્યાંકનમાં માનવ અધિકારો લિંગ અને તેના સંદર્ભની બાબતોમાં સંઘર્ષનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. મૂલ્યાંકનમાં અસરગ્રસ્ત પક્ષકારો પાસેથી મળેલ ઈનપુટનો સમાવેશ કરવો જોઈએ અને જમીન અને રૂઢિગત હક્કો, આજીવિકા (જેવી કે કારીગરીવાળા ખાણિયાઓ) કર્મચારી/કોન્ટ્રાક્ટરના બનાવો અને વસ્તી સંબંધિત વિશ્લેષણોનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. ખાસ કરીને, સામાજિક અસર મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયામાં જમીન અને સંશાધનમાં ઉપયોગ કરવા માટેના તેના ઐતિહાસિક અને હાલના હક્કોને સમુદાય કેવી રીતે સમજે છે તેના એક સંપૂર્ણ મૂલ્યાંકનમાં સમાવેશ કરવો જોઈએ. સામાજિક અસર મૂલ્યાંકન સ્થાનિક અને પ્રાદેશિક વિકાસ અને સમુદાયની આજીવિકાઓ પ્રત્યેના સંભવિત રચનાત્મક યોગદાનોને શોધી કાઢીને તેમજ મહત્વના જોખમો જેવા કે સંઘર્ષ અથવા હિંસાને શોધી કાઢીને વિકાસલક્ષી હોવું જોઈએ. પધ્ધતિ કે વલણ સક્રિય ભાગ લેનારું અને જોખમો અને રચનાના મૂલ્યાંકનમાં અને શમન માટેના પગલાઓની અમલવારી અને સંભવિત લાભોના મૂલ્યાંકનમાં અસરગ્રસ્ત સમુદાયોને અધિકારયુક્ત બનાવવાનું હોવું જોઈએ.

માનવ હક્કોના અસરનું મૂલ્યાંકન (HRIA) એ તુલનાત્મક રીતે એક નવો ખ્યાલ છે અને તેને બહાર આવી રહેલ ઉત્તમ વ્યવહાર તરીકે જોવામાં આવે છે. હાલમાં માનવ હક્કોની અસરને SIAના એક તત્વ તરીકે ગણવામાં આવે છે. એક લાક્ષણિક SIA તેમ છતાં જોખમના વ્યાપ અને તેના સંભવિત પરીણામોને શોધી કાઢવા માટે પુરતી વિગતમાં અને ઉંડાણમાં મુદ્દાની શોધ ન કરે તેવું બને. HRIA નીતિઓ, કાર્યક્રમો, યોજનાઓ અને હસ્તક્ષેપોની અસરનું માપન કરે છે. અલગ અલગ પ્રકારની અસરો હોય છે - જ્યારે પ્રવૃત્તિઓ અને હસ્તક્ષેપોના પરીણામે માનવ અધિકારોની સ્થિતિ સુધરે છે ત્યારે તે રચનાત્મક હોઈ

શકે છે, અન્યથા જ્યારે માનવ અધિકારોની સ્થિતિ બગડે છે ત્યારે નકારાત્મક થાય છે. જો કે HRIA તાજેતરનું સંશોધન છે તો પણ તેઓ માનવ અધિકારો બાબતની ચિંતાઓ સાથેની યોજનાઓ માટેના જોખમોને નોંધપાત્ર રીતે ઘટાડી શકે છે તે માટેના નોંધપાત્ર સૂચનો કે નિશાનીઓ છે.

C. મહત્વના બંધારણો કે માળખાઓ અને નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય

સામાજિક અને પર્યાવરણીય મૂલ્યાંકન અને વ્યવસ્થાપન વ્યવસ્થા ઉપરના આંતરરાષ્ટ્રીય નાણા નિગમ (IFC) કામગીરીના ધોરણ કે પ્રમાણ 1 (2006) એક યોજનાના જીવન દરમિયાન સામાજિક અને પર્યાવરણીય કામગીરીનું વ્યવસ્થાપન કરવાના મહત્વને રજૂ કરે છે. IFCનું ધોરણ સામાજિક અને પર્યાવરણીય મૂલ્યાંકનની એક એવી પ્રક્રિયાની ભલામણ કરે છે કે જે સંકલિત રીતે યોજનાના સંભવિત સામાજિક અને પર્યાવરણીય (મજૂરી, આરોગ્ય, અને સલામતી સહિત) જોખમોને ધ્યાનમાં લે છે.

રાષ્ટ્રીય અને/અથવા રાજ્યનો કાયદો

પર્યાવરણીય પ્રભાવ મૂલ્યાંકન સંબંધિત કાયદો રાષ્ટ્રીય, રાજ્ય અને/અથવા સ્થાનિક કક્ષાએ મોટાભાગના દેશોમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. એ બાબત મહત્વની છે કે કામગીરીના બધા જ ન્યાય અધિકાર ક્ષેત્રોમાં લાગુ પડતા કાયદાઓ અને નિયમનથી સભ્યો માહિતગાર હોય.

D. સૂચવવામાં આવેલ વ્યવસ્થાપન કે સંચાલનની રીત

- જોખમ મૂલ્યાંકન: જેવી એક નવી યોજના કે દરખાસ્ત નક્કી કરવામાં આવે કે તરત જ મહત્વના સામાજિક, પર્યાવરણીય અને અન્ય જોખમોને શોધી કાઢવા જોઈએ અને તેમનું મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ. આ બાબતમાં નીચેની વિગત સાથે સંકળાયેલા જોખમોનો સમાવેશ થાય છે:
 - યોજનાઓ માટે નિયમન કે કાયદા સંબંધિત મંજૂરીઓ મેળવવી. અસરકારક સલાહ-સૂચન પ્રક્રિયાઓ દ્વારા બિનજરૂરી વિલંબોને ઓછા કરી શકાય છે કે જે સલાહ-સૂચનો મહત્વના હિતધારકો જેવા કે સ્થાનિક સમુદાય, યજમાન સરકાર, ગ્રાહકો અને બિનસરકારી સંસ્થાઓને જોડે છે અને તેમની ચિંતાઓના જવાબ આપે છે.
 - કંપની અને/અથવા યોજનાની પ્રતિષ્ઠા. એક અસરકારક પ્રભાવ મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયા એક સારી કંપની પ્રતિષ્ઠા જાળવવામાં મદદ કરી શકે છે અને તેનો લાંબા ગાળાની જવાબદારીઓ દૂર કરવા માટે ઉપયોગ કરી શકાય છે કે જે જવાબદારીઓ લાંબા ગાળે કંપનીની પ્રતિષ્ઠાને અસર કરી શકે છે.
 - માનવ અધિકારો. યોજનાની અસરના એક પરીણામ સ્વરૂપે પ્રભાવિત બનનારા માનવ અધિકારોના જોખમનું મૂલ્યાંકન સામાજિક પ્રભાવ મૂલ્યાંકના વ્યાપની માહિતી આપશે અથવા માત્ર એકલા જ HRIAની જરૂરિયાતને શોધી કાઢશે. સ્ત્રીઓ ઉપરની અસરો માનવ હક્કોની બાબતે લિંગ સમાનતાના ખ્યાલના એક ભાગ તરીકે સ્પષ્ટ રીતે ધ્યાનમાં લેવાવી જોઈએ.

- સંઘર્ષ કે હિંસા માટેની સંભાવના. રાજકીય અસ્થિરતા સંઘર્ષ કે હિંસા જે વિકાસ યોજનાના સંદર્ભે અથવા તેમાંથી ઉદભવતા જોખમો અંગે પ્રભાવ મૂલ્યાંકન અને સંબંધિત ધંધાકીય આયોજનોની બાબતે એક સંઘર્ષ સંવેદનશીલ ધંધાકીય માર્ગ અંગેની માહિતી આપવી જોઈએ.

પ્રભાવ મૂલ્યાંકનનું કાર્યક્ષેત્ર દરખાસ્તના જોખમ સાથે સુસંગત હોવું જરૂરી છે. જોખમ મૂલ્યાંકન કોઈપણ પાયાથી શરૂ થતા અભ્યાસોના કાર્યક્ષેત્રને અને ઉંડાણને નક્કી કરવામાં પણ સહાયતા કરવું જોઈએ.

- વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી: પર્યાવરણીય અને સામાજિક પ્રભાવ મૂલ્યાંકનનો અમલ કરવા માટે જવાબદાર હોવા માટેના યોગ્ય રીતના લાયકાતધારી વ્યક્તિને શોધી કાઢો. યોગ્ય વિશેષજ્ઞતા અને અનુભવ જરૂરી છે. મોટે ભાગે પાયાની રેખાના અભ્યાસો હાથ ધરવા માટે નિષ્ણાંતોને જોડવાની જરૂર પડે છે અને અસર મૂલ્યાંકનના પરિણામોને અનુકૂળ બનાવવા અને પત્રક સ્વરૂપે સિધ્ધ કરવા વિષય નિષ્ણાંતોને જોડવાની જરૂર પડે છે. એક પ્રભાવ મૂલ્યાંકન જો એક સ્વતંત્ર પેઢી દ્વારા કમસે કમ સાથે સમીક્ષા કરવામાં આવે કે તૈયાર કરવામાં આવે તો તે વધુ માનવા જોગ બની શકે (અથવા તેવું હોવા તરીકે માની શકાય).

વહેલું કાર્યક્ષેત્ર નક્કી કરવું અને આયોજન કરવું એ સફળ પરિણામની ચાવી છે. એક અસર મૂલ્યાંકન પૂર્ણ કરવા માટે જરૂરી સમય સામાન્ય રીતે દરખાસ્તની જટીલતાનું એક કામ કે બાબત છે. જો કે કોઈક વખત તે સ્થાનિક ધારાકીય સત્તા હેઠળ નક્કી કરવામાં આવે છે.

નીચેના મહત્વના પગલાઓનો અમલ કરવા માટે પ્રભાવ મૂલ્યાંકનનું વ્યવસ્થાપન કરવાની જરૂર પડે છે:

- સંબંધિત કાયદાઓ, નિયમનો અને નિયમનકારોને શોધી કાઢવા.
- નોંધપાત્ર અસરોની સંભાવના છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે વિસ્તારોને ચકાસવાની પદ્ધતિ સ્થાપવી.
- ઈએસઆઈએ (ESIA)નું આયોજન કરો (યોજનાનું કાર્યક્ષેત્ર, સંદર્ભની બાબતો, વિશેષ જ્ઞાન, સલાહ-સૂચન આયોજન, સમય, અંદાજપત્ર વગેરે). સંદર્ભની બાબતોમાં માનવ અધિકારો, લિંગ અને સંઘર્ષોનો સમાવેશ થવો જોઈએ.
- ખાણની પૂર્ણાહૂતિ અને સમુદાય વિકાસ માટેની તકોના એક વિશ્લેષણ સહિત મૂલ્યાંકન હાથ ધરો.
- જેમાં શમન કરવાના પગલાઓ અને ટાળી ન શકાય તેવી અસરોનો સમાવેશ થાય છે તેવો એક અહેવાલ તૈયાર કરો.
- સંકળાયેલ પર્યાવરણીય અને સામાજિક વ્યવસ્થાપનના આયોજનો તૈયાર કરાવા જોઈએ કે જે અસર મૂલ્યાંકનના પરિણામો ઉપર તૈયાર થાય છે.

એક વિશુદ્ધતાયુક્ત માર્ગ અપનાવવામાં આવે છે તેની ખાતરી કરવાના હેતુથી, સામાજિક અને પર્યાવરણીય અસર મૂલ્યાંકનો જ્યાં જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં ત્યાં એક SEIAએ તરીકે સંયોજીત હોવો જોઈએ. માનવ અધિકારો, લિંગ અને સંઘર્ષના મુદ્દાઓનું SEIAના ભાગ તરીકે મૂલ્યાંકન કરી શકાય અથવા તે એક અલગ માનવ અધિકારોની અસરોના મૂલ્યાંકન હેઠળ આવી શકે.

- લેખિત નીતિ, પ્રક્રિયાઓ અને આયોજનો: ધંધો/કાર્યસ્થળની જાળવણી (અથવા સમકક્ષ) નીતિ અને દસ્તાવેજમાં પ્રભાવ મૂલ્યાંકન નિતી અને/અથવા પ્રક્રિયાઓ અને જોડાયેલ આયોજનને લગતા સંદર્ભ કે ઉલ્લેખની ખાતરી કરો.

E. વધારાની માહિતી

નીચેની વેબસાઇટો પ્રભાવ મૂલ્યાંકન સંબંધિત વધારાની માહિતી ધરાવે છે:

- IFC કામગીરી ધોરણ 1 - સામાજિક અને પર્યાવરણીય મૂલ્યાંકન અને વ્યવસ્થાપનની પદ્ધતિઓ.
[http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS1/\\$FILE/PS_1_SocEnvAssessmentMgmt.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/pol_PerformanceStandards2006_PS1/$FILE/PS_1_SocEnvAssessmentMgmt.pdf)
- અસર મૂલ્યાંકન માટેનું આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠન - માર્ગદર્શક સૂચનો અને સિદ્ધાંતો.
www.iaia.org/Members/Publications/Guidelines_Principles/SP2.pdf
- ICMC ખાણ પ્રવૃત્તિ અને વિવિધતા માટે સારા વ્યવહારનું માર્ગદર્શન
www.icmm.com/page/1182/good-practice-guidance-for-mining-and-biodiversity
- સમુદાય વિકાસ - ઓઈલ, ગેસ અને ખાણપ્રવૃત્તિ નિભાવક્ષમ સમુદાય વિકાસ ફંડ
www.commdev.org/
- એન્ગ્લો અમેરિકન - સામાજિક આર્થિક મૂલ્યાંકન ટુલ બોક્ષ
http://www.angloamerican.co.uk/aa/development/society/engagement/seat/seat_toolbox2.pdf
- માનવ અધિકારો અસર સંશોધન કેન્દ્ર.
<http://www.humanrightsimpact.org/>
- તાન્ગુ, ઈન્ડોનેશિયા (2002) માં બીપીના માનવ અધિકારોનું મૂલ્યાંકન
http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/STAGING/global_assets/downloads/l/hria_summary_Tangguh_HRIA_1736.pdf
- આંતરરાષ્ટ્રીય જાગૃત્તિ - સંઘર્ષ સંવેદનશીલ ધંધાના કામકાજ - નિષ્કર્ષણ સંબંધિત ઉદ્યોગો માટે માર્ગદર્શન (2005).
http://www.international-alert.org/pdfs/conflict_sensitive_business_practice_all.pdf

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 4.5) ખાણ પૂર્ણાહૂતિ આયોજન

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

ખાણ પૂર્ણાહૂતિ આયોજન એ પૂર્ણાહૂતિને અનુકૂળ બનાવવાના હેતુથી એક ખાણની કામગીરીની રચના કે આકૃતિ અંગે જાણ કરવાની એક પ્રક્રિયા છે.

(સ્ત્રોત: <http://www.icmm.com/document/310>)

COPનો ખાણ પૂર્ણાહૂતિ વિભાગ માઈનિંગ ફેસિલિટીસને લાગુ પાડી શકાય છે.

COPની COP4.5 ખાણ પૂર્ણાહૂતિ આયોજન જોગવાઈઓ COP 2.11 સમુદાય જોડાણ અને વિકાસ COP 3.3 નકામા પદાર્થો અને સ્ત્રાવ, COP 3.5 જૈવવિવિધતા અને COP 4.4 પ્રભાવ મૂલ્યાંકનની જોગવાઈઓની સાથે સાથે જ વંચાવવી જોઈએ અને અમલમાં મુકાવી જોઈએ.

B. વિષયની પૃષ્ઠભૂમિ

ખાણના સ્થળની પૂર્ણાહૂતિ માટે તેમની શરૂઆત જેટલી જ કાળજીપૂર્વકના આયોજનની જરૂર પડે છે. ખાણને બંધ કરવામાં આવે પછી સ્થળ ઉપર શું બને છે તે બાબત છેવટે વિસ્તારના સામાજિક આર્થિક અને સંસ્થાકીય વિકાસ ઉપરની તેની લાંબા ગાળાની અસર અને યોગદાનને નક્કી કરે છે. પૂર્ણાહૂતિ સંબંધિત એક સંકલિત ખ્યાલ કે માર્ગ પ્રારંભિક તબક્કેથી પર્યાવરણીય, આર્થિક અને સામાજિક વિચારણાઓને ધ્યાનમાં લે છે અને તેને એક ખાણના સમગ્ર જીવન દરમિયાન ચાલુ રાખે છે. આ ખ્યાલની મૂળભૂત બાબત પૂર્ણાહૂતિને ધંધાની મહત્વની બાબત તરીકે ગણવાની જરૂરિયાત છે. RJC ની આચરણ સંહિતાનું પાલન કરવા માટે નવી ખાણના સ્થળો માટે પ્રારંભથી જ એક પૂર્ણાહૂતિ આયોજનની જરૂર પડે છે અને ચાલુ રહેલી સવલતોને એક સઘન આયોજનનો અમલ કરવાની જરૂર પડે છે.

ખાણ પૂર્ણાહૂતિની સામાજિક અને આર્થિક અસરો સામાન્ય રીતે નોંધપાત્ર હોય છે અને વહેલી તૈયારીના મહત્વ ઉપર ભાર મૂકે છે. ખાણો માત્ર ભંડારોના ખાલી થવાથી જ નહીં પરંતુ અન્ય કારણો જેવા કે નીચી ચીજવસ્તુની કિંમતો, નિયમનકારી ફેરફારો, ટેકનિકલ પડકારો કે સામાજિક સંઘર્ષ દ્વારા પણ સમય પહેલા બંધ થઈ શકે તેવું બને. ખાણ પૂર્ણાહૂતિ અંગેના સંવાદ કે વાર્તાલાપમાં કામદારો, અસરગ્રસ્ત સમુદાયો કે જેમાં સ્થાનિક લોકો અને કારીગરી સાથે સંકળાયેલા ખાણિયાઓનો સમાવેશ થાય છે અને નિયમનકારો એ મહત્વના હિસ્સેદારો છે અને તેમને આયોજનની પ્રક્રિયામાં વહેલા કે શરૂઆતથી જોડવા જોઈએ. ખાણના સ્થળોએ એક ખાણની પૂર્ણાહૂતિના આયોજનના વિકાસ અને અમલવારીમાં સમુદાયની ભાગીદારી ઉપર સખત ભાર મૂકવો જોઈએ.

ખાણના સ્થળોએ વિવિધ ખ્યાલો જેવા કે ખાણ પ્રવૃત્તિ પછીની જમીનનો ઉપયોગ, હિતધારકોના હેતુઓ અને નિયમન કે ધારા સંબંધિત જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં લઈને ખાણની પૂર્ણાહૂતિ માટે પૂરતી નાણાકીય બાંહેધરી પુરી પાડવી જોઈએ. ખાણ પછી મોટે ભાગે સંગીન રીતે વહોરવામાં આવતા પૂર્ણાહૂતિના ખર્ચાઓ

ભવિષ્યમાં આવક સર્જનારા હોતા નથી. પરીણામે પૂર્ણાહૂતિ માટેની નાણાકીય જોગવાઈઓ કંપની દ્વારા સક્રિય કામગીરીઓ દરમિયાન અથવા તે પહેલાં, અન્ય આવકના પ્રવાહો દ્વારા પ્રબંધ કરાયેલ અથવા અન્ય મિલકતોની જામીનગીરી દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાયેલ મુજબ નક્કી કરાવી જરૂરી છે. નાણાકીય બાંહેધરીની પસંદગીનો વિકલ્પ નિયમન સંબંધિત જરૂરિયાત ઉપર આધાર રાખી શકે. પૂર્ણાહૂતિ આયોજન પ્રક્રિયા એ પૂર્ણાહૂતિ આયોજન અને રચનાના તબક્કા માટે અનુકૂળ ખર્ચ અંદાજોને તૈયાર કરવા જોઈએ, જે સ્થળની પૂર્ણાહૂતિ જેમ આગળ વધે તેમ વિગતવાર વધે છે અને વધુ રચનાત્મક વિગત ઉપલબ્ધ બને છે.

અસરકારક પૂર્ણાહૂતિ આયોજનના રચનાત્મક પરીણામોનો અર્થ એવો થવો જોઈએ કે:

- અસરગ્રસ્ત અને રસધારક પક્ષકારો સાથેનું જોડાણ વધુ સુસંગત અને પારદર્શક હશે.
- સમુદાયો જે સફળ પૂર્ણાહૂતિને આગળ વધારે તેવા કાર્યોના આયોજન અને અમલવારીમાં ભાગ લેશે.
- પૂર્ણાહૂતિના નિર્ણયોને હિતધારકો દ્વારા વધુ સારું સમર્થન કરવામાં આવશે.
- પૂર્ણાહૂતિ માટેના આયોજનનું વ્યવસ્થાપન કરવાનું વધુ સરળ બનશે.
- પૂર્ણાહૂતિ ખર્ચ અંદાજોની ચોક્કસાઈ સુધારવામાં આવશે.
- નિયમનકારી કે ધારાકીય સૂચના પાલન ન થવાના જોખમને ઓછું કરવામાં આવશે.
- સંભવિત સમસ્યાઓ સમયસર શોધી કાઢવામાં આવશે.
- સંભવિત જવાબદારીઓને ક્રમિક રીતે ઘટાડવામાં આવશે અને
- ટકાઉ ફાયદાઓ માટેની તકોને શોધી કાઢવામાં આવશે અને તેનું યોગ્ય રીતે આયોજન કરવામાં આવશે.

C. મહત્વના બંધારણો કે માળખાઓ અને નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય

માઈનિંગ અને મેટલ્સ ઉપરની આંતરરાષ્ટ્રીય કાઉન્સિલે (ICMM) સમગ્ર વિભાગના વધુ શિસ્તભર્યા વલણ અને સારા વ્યવહારોની એકરૂપતા વધારવાની બાબતને આગળ વધારવાના હેતુથી સંકલિત પૂર્ણાહૂતિ આયોજન ઉપરની એક ખાણ પૂર્ણાહૂતિ ટુલકીટ વિકસાવેલ છે. ટુલકીટ ખાણના સમગ્ર જીવનચક્રને આવરી લે છે. તે હાલના સાધનોને (દા.ત. ICMM સમુદાય વિકાસ ટુલકીટ) સાથે લઈ આવે છે અને પૂર્ણાહૂતિના ખાસ પ્રસંગો માટેના નવા સાધનો રજૂ કરે છે.

રાષ્ટ્રીય અને/અથવા રાજ્યનો કાયદો

પૂર્ણાહૂતિ અને તેની સાથે જોડાયેલ નાણાકીય ખાતરી માટે ઘણા ન્યાયઅધિકાર ક્ષેત્રો ખાસ જરૂરિયાતોનું નિયમન કરે છે. એ મહત્વનું છે કે કામગીરીના બધા જ ન્યાય અધિકારક્ષેત્રોમાં લાગુ પડતા કાયદાઓ અને નિયમનોથી સભ્યો માહિતગાર હોય.

D. સૂચવાયેલ વ્યવસ્થાપન ખ્યાલ

- **વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી:** પૂર્ણાહૂતિના આયોજનને વિકસાવવા અને જાળવવા માટે જવાબદાર બનાવવા માટે યોગ્ય રીતે લાયકાત ધરાવતા વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓને શોધી કાઢો. ઘણા બધા પાસાઓ ઉપર સંકલન સાધવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ:
 - **ખાણનું જીવનચક્ર:** ખાણ પ્રવૃત્તિની કામગીરીના વિકાસના અલગ અલગ તબક્કાઓમાંથી વિવિધ પૂર્ણાહૂતિ પ્રેક્ટીશનરો વચ્ચે, જે રીતે તેઓ નિર્ણયો લે છે તે રીતે તે જીવનચક્રના અલગ અલગ સમય સાથે પૂર્ણાહૂતિને અસર કરે છે. (દા.ત. શોધકામ, શક્યતા, બાંધકામ, કામગીરીઓ, વ્યવસાય અને ડીકમીશનીંગ ટીમો).
 - **બહુવિધ શિષ્ટ વિષયક બાબતો:** દરેક ચોક્કસ તબક્કા દરમિયાન એક કંપનીની અલગ અલગ કામગીરી સંબંધિત શિસ્તોની વચ્ચે, દા.ત. વ્યક્તિઓ/ટીમોની વચ્ચે કે જેઓ સામાજિક અને પર્યાવરણીય આયોજન શક્યતા અને રચના, નાણાકીય વ્યવસ્થાપન, જોખમ વ્યવસ્થાપન, અંદાજપત્ર તૈયાર કરવું અને સંશાધન ઉભા કરવા, એક મહત્વના ઘટક વ્યૂહાત્મક આયોજનની બાબતે કામ કરે છે, અને.
 - **બહુવિધ-હિતધારકો:** કંપની અને વિવિધ બહારના હિતધારકોની વચ્ચે કે જેઓ સફળ પરીણામો માટે જરૂરી પૂર્ણાહૂતિ આયોજન અને અમલવારી પ્રક્રિયા માટે ઈનપુટ પુરા પાડે છે તેની માલિકી કે પોતાપણાનો ભાવ લે છે અને તેમાં ભાગ લે છે.
- **લેખિત નીતિ, પ્રક્રિયાઓ અને આયોજનો:** વ્યવસાય/કાર્યસ્થળમાં ખાણની પુર્ણાહૂતિના આયોજનની ટકાઉ ક્ષમતા (કે સમકક્ષ બાબત) ના દસ્તાવેજી સ્વરૂપની ખાતરી કરો. પુર્ણાહૂતિ આયોજન ખાણ યોજનાના પ્રારંભિક શક્ય તબક્કે થવું જોઈએ અને તેની નિયમિત રીતે કમસે કમ દર પાંચ વર્ષે સમીક્ષા થવી જોઈએ અથવા જ્યારે માઈનિંગ ફેસિલિટીમાં મોટા ફેરફાર કરવામાં આવે ત્યારે તેની સમીક્ષા થવી જોઈએ. પ્રભાવિત સમુદાયો, કામદારો અને નિયમનકારો સહિત મહત્વના હિતધારકો સાથેના સંયોજનમાં પુર્ણાહૂતિ આયોજનો સામે નિયમિત રીતે સમીક્ષાત્મક પ્રગતિ. આયોજન, જોગવાઈ અને અમલવારી બદલતી સ્થાનિક અને રાષ્ટ્રીય સ્થિતિઓ નિયમનો અને અગ્રતાઓ સાથે બંધબેસતી અને સઘન હોવી જોઈએ. પુર્ણાહૂતિ માટે જરૂરી સંશાધનોના અંદાજોને વિકસાવવા માટે સંબંધિત નીતિઓ અને માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત કરો અને આ બાબતોની કામગીરીઓની પ્રગતિ સ્વરૂપે નિયમિત રીતે સમીક્ષા કરો.
- **રેકોર્ડ રાખવા અને માહિતી આપવી:** ખાણની પુર્ણાહૂતિ માટેની નાણાકીય બાંહેધરી અને સંકળાયેલ અમલવારીના સંશાધનો પુરતા છે તેની ખાતરી કરો. અહેવાલ કે માહિતી આપવામાં સામાન્ય રીતે નિયમનકારી જરૂરિયાતો સામે વિધિસરની સરકારી માહિતી આપવાનો અને કામદારો, વિશાળ જનતા અને અન્ય હિતધારકોને માહિતી પુરી પાડવાનો એમ બંને બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. કામગીરી ઉપરનું જાહેર અહેવાલ વૈજ્ઞાનિક સાહિત્યમાં પ્રકાશનોથી લઈને વાર્ષિક સસ્ટેઇનેબીલીટી અહેવાલો સુધી વિસ્તાર ધરાવી શકે છે. (જુઓ COP 4.5)

E. વધારાની માહિતી

નીચેની વેબસાઈટો ખાણ પુર્ણાહૂતિ આયોજન સંબંધિત વધારાની માહિતી ધરાવે છે.

- ICMM પુર્ણાહૂતિ ટુલકીટ
www.icmm.com/page/758/our-work/projects/articles/integrated-mine-closure
- ICMM - માર્ગદર્શન પેપર: ખાણ પુર્ણાહૂતિ અને નવપ્રાપ્તિ માટેની નાણાકીય બાંહેધરી (2006)

<http://www.icmm.com/page/1232/library/documents/guidance-paper-financial-assurance-for-mine-closure-and-reclamation>

- ICMM - સર્વેક્ષણ ઉપર અહેવાલ. ખાણ પૂર્ણાહુતિ અને નવપ્રાપ્તિ માટેની નાણાકીય જવાબદારી કે ખાતરી (2005)

<http://www.icmm.com/page/1158/library/documents/financial-assurance-for-mine-closure-and-reclamation>

- ખાણ પૂર્ણાહુતિ અને પુર્ણતાની હેન્ડબુક- ઓસ્ટ્રેલિયા
http://www.ret.gov.au/resources/mining/leading_practice_sustainable_development_program_for_the_mining_industry/Pages/mineclosure_handbook.aspx
- ઈડન યોજના- ખાણ પ્રવૃત્તિ બાદનું જોડાણ - પ્રકાશનો.
<http://www.postmining.org/index.php?page=19>

પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન

(COP 4.6) ટકાઉ ક્ષમતાનું અહેવાલ

A. વ્યાખ્યા અને સુયોગ્યતા

ટકાઉક્ષમતાનું અહેવાલ એ સંસ્થાની આર્થિક, પર્યાવરણીય અને સામાજિક કામગીરીને જાહેર રીતે પ્રગટ કરવાની એક પ્રક્રિયા છે. શબ્દ સસ્ટેઇનેબિલીટી રીપોર્ટીંગ એ નાગરિકતા અહેવાલ, સામાજિક અહેવાલ, ટ્રીપલ-બોટમ લાઇન રીપોર્ટીંગ અને અન્ય શબ્દો કે જે સંસ્થાની કામગીરીના આર્થિક પર્યાવરણીય અને સામાજિક પાસાઓને આવરી લે છે તેનો સમાનાર્થી છે.

(સ્ત્રોત: વૈશ્વિક અહેવાલના પગલા)

<http://www.globalreporting.org/AboutGRI/FAQs/FAQSustainabilityReporting.htm>)

COPનો ટકાઉક્ષમ અહેવાલ વિભાગ માઈનિંગ સવલત સાથેના બધા જ સભ્યોને લાગુ પાડી શકાય છે.

B. વિષયની પૃષ્ઠભૂમિ

ટકાવી શકાય તેવા વિકાસમાં ખાણ પ્રવૃત્તિ વિભાગની ભૂમિકા છેલ્લા વીસ વર્ષોથી નોંધપાત્ર ધ્યાન ખેંચી રહી છે. તે સમય દરમિયાન, સ્થાનિક, પ્રાદેશિક અને વૈશ્વિક કક્ષાઓએ ખાણ પ્રવૃત્તિ વિકાસના મુશ્કેલ સામાજિક, પર્યાવરણીય અને આર્થિક મુદ્દાઓ કે બાબતોની બાબતમાં ઉદ્યોગે તેની સામેલગીરી કે જોડાણ વધાર્યું છે. આ જ સમય દરમિયાન, કામગીરી અંગેની મુદ્દાસર અને ચોક્કસ માહિતી માટે સાર્વજનિક સમાજ, નાણાકીય સંસ્થાઓ અને અન્ય હિતધારકો પાસેથી થતી માંગમાં વૃદ્ધિ થયેલ છે. આ બાબત બધી જ જાહેર કંપનીઓ માટે જરૂરી વાર્ષિક નાણાકીય હિસ્સાઓની માહિતીના એક સહાયક કે પુરક તરીકે વ્યવસાયિક ટકાઉક્ષમ અહેવાલના વિકાસ તરફ દોરી ગયેલ છે.

કંપનીઓ નાણાકીય અહેવાલ માટે સામાન્ય રીતે સ્વીકારાયેલ માળખાને અનુસરે છે. આ સામાન્ય માળખું વિશ્વસનીયતા, સાતત્ય અને તુલનાત્મકતા પુરી પાડે છે. ટકાઉક્ષમ અહેવાલ માટેના એક સરખા સામાન્ય માળખા માટેની જરૂરિયાત વૈશ્વિક અહેવાલના પગલાના વિકાસ તરફ દોરી ગઈ. વૈશ્વિક અહેવાલના પગલા 1997 માં શરૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને ટકાઉક્ષમ અહેવાલમાં વૈશ્વિક સ્વૈચ્છિક ધોરણ બનેલ છે. વૈશ્વિક અહેવાલના પગલાની દ્રષ્ટિ એ છે કે આર્થિક, પર્યાવરણીય અને બધી જ સંસ્થાઓ દ્વારા થતા સામાજિક કામગીરી ઉપરના અહેવાલ નાણાકીય અહેવાલ જેટલા જ રોજિંદા અને તુલનાત્મક બને. જાન્યુઆરી 2009 ના રોજ તેમના ટકાઉક્ષમ અહેવાલની રચના કરવા માટે વૈશ્વિક અહેવાલ પગલાના માર્ગદર્શક સૂચનોનો 1500 થી વધારે કંપનીઓ ઉપયોગ કરે છે.

2005 માં, માઈનિંગ અને મેટલ્સ ઉપરની આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદના સભ્યો વૈશ્વિક અહેવાલ પગલા અને માઈનિંગ અને મેટલ્સ વિભાગની પુરવણી સાથે સુસંગત બને તેમ માહિતી આપવા માટે વચનબદ્ધ થયા. 2008 માં, આઈસીએમએમ સભ્યો GRIના G3 માર્ગદર્શક સૂચનો સાથે સુસંગતતામાં માહિતી આપવા અને માઈનિંગ તેમજ મેટલ્સ વિભાગના વધારાને અદ્યતન કરવા માટે વચનબદ્ધ થયા. ICMની બાંહેધરી કે ખાતરીની પ્રક્રિયા પણ 2008 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. તે 10 આઈસીએમએમના સિધ્ધાંતો અને કામગીરીના જાહેર અહેવાલ સામે કામગીરીના માપન અને

અમલવારીની સ્વતંત્ર બાહ્ય ખાતરીને લગતી આઈસીએમએમના સભ્યોની વચનબધ્ધતાની રૂપરેખા આપે છે.

માહિતીના એકત્રિકરણ અને અહેવાલ માટે સંબંધિત બાબતોને શોધી કાઢવા માટે, ટકાઉક્ષમ અહેવાલ હિતધારકો સાથેના ધનિષ્ઠ જોડાણ અને સમુદાય સામેલગીરીની પ્રક્રિયામાંથી લાભ મેળવી શકે છે. અમુક જીઆરઆઈના અહેવાલો ત્રીજા પક્ષકારની આલોચના કે કોમેન્ટરી, જેવા કે હિતધારકો, પેનલો, સમુદાયના સમુહો, સંગઠનો, બિનસરકારી સંસ્થાઓ કે વિષયવસ્તુના નિષ્ણાંતો જેવા ત્રીજા પક્ષકારો પાસેથી કોમેન્ટરી કે અહેવાલનો સમાવેશ કરવાની તકો લે છે. આ પક્ષકારો ખાતરી કે બાહેધરીની પ્રક્રિયામાં પણ યોગદાન આપી શકે છે.

RJCની જરૂરિયાતો અનિવાર્યપણે દરેક માઈનિંગ સવલત માટે નહીં, પરંતુ જીઆરઆઈના માર્ગદર્શક સૂચનો હેઠળ અહેવાલ આપવા માટે સભ્ય કંપનીઓ માટે છે. યોગ્ય હોય તે મુજબ ખાણના સ્થળોને સ્થાનિક હિતધારકો માટે વધારાના સ્થળ આધારિત અહેવાલ ધરાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે, પરંતુ આ બાબતો માટે GRI માળખાને અનુસરવાની અનિવાર્યપણે જરૂર પડતી નથી.

C. મહત્વના નિયમનો

આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો

GRI અહેવાલનું માળખું ટકાઉક્ષમ અહેવાલ માર્ગદર્શક સૂચનો તેમજ પ્રોટોકોલ્સ અને વિભાગની પુરવણીઓની મહત્વની વસ્તુ ધરાવે છે.

ત્રીજી જનરેશનના G3 માર્ગદર્શક સૂચનો ઓક્ટોબર 2006 માં મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. તેઓ એવા પાયા છે કે જેના ઉપર બધા જ અન્ય GRI અહેવાલ માર્ગદર્શન સ્થિત છે અને તે અહેવાલ માટેના હાઈડ્રુપ મુદ્દાની રૂપરેખા આપે છે કે જે કદ, વિભાગ કે સ્થાનને ધ્યાનમાં લીધા વિના બધી જ સંસ્થાઓ સાથે વ્યાપક રીતે સંબંધ ધરાવે છે. માર્ગદર્શક સૂચનો એક જાહેરાત માળખું કે જેને સંસ્થાઓ સ્વૈચ્છિક રીતે, પરીવર્તનશીલ રીતે અને વધારાની રીતે સ્વીકારી શકે તેની રૂપરેખા આપવા માટે - સૂચકો સહિત - સિધ્ધાંતો અને માર્ગદર્શન તેમજ પ્રમાણભૂત જાહેરાતો ધરાવે છે.

માઈનિંગ અને મેટલ્સ વિભાગની પુરવણી વિભાગ સાથે ખાસ રીતે જોડાયેલા વધારાના માર્ગદર્શનને પુરું પાડે છે. 2005 માં, માઈનિંગ અને મેટલ્સ વિભાગની પુરવણી પાઈલોટ સ્વરૂપમાં શરૂ કરવામાં આવી હતી. 2009 દરમિયાન, તેની સમીક્ષા કરવામાં આવી રહી છે અને તેને અંતિમ આવૃત્તિ તરીકે શરૂ કરવા માટે અદ્યતન બનાવીને અને સમીક્ષા થઈ રહી છે કે જે નવા G3 માર્ગદર્શક સૂચનો સાથે એક ગોઠવાઈ જશે.

GRI, ઉપયોગની કક્ષાઓ સસ્ટેઇનેબિલીટી ઉપરના એક અહેવાલને G3ની જે માત્રા કે કક્ષા સુધી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે તેને નક્કી કરે છે. તેઓ GRI રિપોર્ટરોને એક ચાલવાનો રસ્તો પુરો પાડવાનો ઈરાદો કે હેતુ ધરાવે છે કે જેમાં તેઓ સતતપણે તેમના અહેવાલને સુધારી શકે છે. ઉપયોગની ત્રણ કક્ષાઓ છે: A, B અને C. GRI સાથે જોડાયેલા બધા જ અહેવાલોએ ઉપયોગની કક્ષા સમાવવી જોઈએ.

બાહ્ય ખાતરી અહેવાલના વિષયને તપાસવા ઉપર ધ્યાન આપે છે અને ઉપયોગની કક્ષા બાદ “+” સાથે નક્કી કરવામાં આવે છે. એટલે કે C + B + અને A+. બાહ્ય બાંહેધરીની પ્રયુક્તિઓએ GRI દ્વારા નક્કી કરાયેલ નીચેના મહત્વના ગુણોનું પાલન કરવું જરૂરી છે.

- સંસ્થાની બાબતે બહારના સમુહો અથવા વ્યક્તિઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલ કે જેઓ વિષયવસ્તુ અને બાંહેધરીના કામકાજોમાં એમ બંનેમાં યોગ્ય રીતે સક્ષમ છે.
- એવી રીતે અમલ કરાયેલ કે જે પદ્ધતિસર, દસ્તાવેજવાળુ, પુરાવા આધારિત અને નક્કી કરાયેલ પ્રક્રિયાઓ દ્વારા લાક્ષણિક બનાવેલ હોય.
- અહેવાલમાં માહિતીની સચ્ચાઈને તેમજ વિષયવસ્તુની સમગ્રતા પસંદગીને ધ્યાનમાં લઈને અહેવાલ કામગીરીની યોગ્ય અને સંતુલિત રજૂઆત પુરી પાડે છે કે કેમ તેનું મૂલ્યાંકન કરે છે.
- બાંહેધરીનો અમલ કરવા માટે સમુહો કે વ્યક્તિઓનો ઉપયોગ કરે છે કે જેઓને અહેવાલ ઉપર એક સ્વતંત્ર અને પક્ષપાતરહિત નિર્ણય સુધી પહોંચવા અને પ્રકાશિત કરવા માટે સંસ્થા કે તેના હિતધારકો સાથે તેમના સંબંધ દ્વારા અનુચિત રીતે સીમિત કરવામાં આવતા નથી.
- તેના નિર્ણયો સુધી પહોંચવાના માર્ગમાં (અહેવાલના સિધ્ધાતો સહિત) કયા જીઆરઆઈ અહેવાલ માળખાને રિપોર્ટ તૈયાર કરનારે લાગુ પાડ્યા છે તેની માત્રા કે વ્યાપનું મૂલ્યાંકન કરે છે.
- એવા એક અભિપ્રાય કે નિર્ણયોના સમૂહમાં પરિણામે છે કે જે જાહેર રીતે લેખિત સ્વરૂપમાં અને રિપોર્ટ તૈયાર કરનારને તેમના સંબંધ ઉપર બાંહેધરી આપનાર પાસેથી એક હકીકતના સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ હોય છે.

સામાન્ય બાહ્ય બાંહેધરીના માળખાઓ કે જે GRIની જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરે છે તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

- બાંહેધરી જોડાણ ૩૦૦૦ માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણ (ISAE): અને
- બિન નફાકારક સંસ્થા જવાબદારી દ્વારા અપાયેલ, AA 1000 AS.

રાષ્ટ્રીય કાયદો

અમુક ન્યાય અધિકારક્ષેત્રો માઈનિંગ વિભાગમાંથી નિયમિત જાહેર અહેવાલ માટેની એક જરૂરિયાત કે શરત લાદી શકે છે, અથવા સામાન્ય રીતે નોંધપાત્ર પર્યાવરણીય અસરો ઉપર નિયમિત જાહેર અહેવાલ માટેની ફરજ લાદી શકે. કામગીરીના દરેક ન્યાય અધિકારક્ષેત્રમાં બધા જ સંબંધિત કાયદા અને નિયમનો અંગે પૂર્ણ રીતે માહિતગાર હોવું જરૂરી છે.

D. સુચવાયેલ વ્યવસ્થાપન માર્ગ

- વ્યવસ્થાપનની જવાબદારી: ટકાઉક્ષમ અહેવાલ માટે જવાબદાર તરીકે સભ્ય કંપનીની અંદર એક વરિષ્ઠ મેનેજરની નિમણૂક કરો. જવાબદાર વરિષ્ઠ મેનેજરે રિપોર્ટ કે અહેવાલના મુદ્દા, રિપોર્ટની ગુણવત્તા માટેના વ્યૂહો, માહિતીનું એકત્રિકરણ અને બાહ્ય ખાતરી ઉપર દેખરેખ રાખવી જોઈએ. ટકાઉક્ષમ અહેવાલ વ્યવસ્થાઓ વિકસાવવા ખાસ કરીને જો નવી આંતરિક પદ્ધતિઓ પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવે તો સમગ્ર સંસ્થાની અંદર સાફ આયોજન અને માહિતીની આપ-લેની જરૂર પડે છે. અહેવાલની સંવાદિતા કે સુમેળ માટેની તકો શોધી કાઢવી જોઈએ, ઉદાહરણ તરીકે:
 - વાર્ષિક નાણાકીય અહેવાલ

- વૈશ્વિક પ્રભાવ હેઠળ પ્રગતિની માહિતી આપવી.
- નિષ્કર્ષણ સંબંધિત ઉદ્યોગોની પારદર્શકતાના પગલા હેઠળ આવકોને પ્રગટ કરવી.
- સહસ્રાબ્દી વિકાસ ધ્યેયોને લગતા ધંધાકીય યોગદાનો.
- હિતધારકો સમુદાય અને કર્મચારી જોડાણની પ્રક્રિયાઓ.
- નિયમન સંબંધિત અહેવાલ.
- નૈતિક મૂલ્ય સંબંધિત રોકાણ બજારો માટેની માહિતી
- ચોપડા રાખવા અને અહેવાલ: માહિતીના એકત્રીકરણ, વિશ્વસનીયતા અને ચકાસણી માટેની પદ્ધતિઓ પ્રસ્થાપિત કરવી જોઈએ અને તેમને પ્રવર્તમાન વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિઓ સાથે મુખ્ય પ્રવાહમાં મુકવી જોઈએ. અહેવાલોએ બધા જ ત્રણે પ્રકારના પ્રગટીકરણો માટેની માહિતી તૈયાર કરવી જોઈએ - વ્યૂહ અને પ્રોફાઇલ, વ્યવસ્થાપનનો માર્ગ કે વલણ, અને કામગીરીના સૂચકો G3 માર્ગદર્શક સૂચનો અને મેટલ્સ વિભાગની પુરવણી કે વધારામાં રહેલ આર્થિક, પર્યાવરણીય, સામાજિક કામગીરી, શ્રમ, માનવ અધિકારો, સમાજ અને ઉત્પાદન જવાબદારી માટેના પાયાના કે હાઈરૂપ બધા સૂચકોને ધ્યાનમાં લઈને. અહેવાલોએ બહારની ખાતરી (વિગતો માટે GRI માર્ગદર્શક સૂચનો જુઓ) પ્રત્યેના તેમના વલણને પ્રગટ કરવો જોઈએ. અહેવાલો બાહ્ય વેબસાઈટ ઉપર અને જો ઉચિત હોય તો હાઈ કોપીમાં ઉપલબ્ધ કરાવા જોઈએ. સવલત કક્ષાએ, સ્થાનિક અને પ્રભાવિત સમુદાયો સહિત મહત્વના દર્શક કોઈપણ સ્થળ આધારીત અહેવાલ ઉપરાંત યોગ્ય ભાષાઓ અને માળખામાં અહેવાલોના મુદ્દાની ટૂંકી નોંધ અને/અથવા સભ્યના અહેવાલોનો ઉપયોગ કે પ્રાપ્ત કરવા માટે સક્ષમ હોવા જોઈએ.

E. વધારાની માહિતી

ટકાઉક્ષમતા અને જાહેર અહેવાલ ઉપર નીચેની વેબસાઈટો વધારાની માહિતી ધરાવે છે:

- વૈશ્વિક અહેવાલના પગલા (GRI)
<http://www.globalreporting.org/Home>
- GRI G3 માર્ગદર્શક - સૂચનો ઝડપી સંદર્ભ પ્રત
http://www.globalreporting.org/NR/rdonlyres/DDB9A2EA-7715-4E1A-9047-FD2FA8032762/0/G3_QuickReferenceSheet.pdf
- ICMM ટકાવી શકાય તેવા વિકાસનું માળખું - સાર્વજનિક અહેવાલ.
<http://www.icmm.com/our-work/sustainable-development-framework/public-reporting>
- ICMM બાહેધરી પ્રક્રિયા.
<http://www.icmm.com/document/439>
- સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની વૈશ્વિક અસર- પ્રગતિની માહિતી આપવી.
<http://www.unglobalcompact.org/COP/index.html>
- આંતરરાષ્ટ્રીય કોર્પોરેટ ટકાઉક્ષમ અહેવાલ - સમાચાર અને પુસ્તકાલય.
<http://www.enviroreporting.com/>
- KPMG વ્યવસાયની જવાબદારીનું અહેવાલ 2008 નો આંતરરાષ્ટ્રીય સર્વે.
http://www.kpmg.nl/Docs/Corporate_Site/Publicaties/Corp_responsibility_Survey_2008.pdf

પરિશિષ્ટ 1 – જોખમની આકારણી માટે પરિચય

જોખમની આકારણી શું છે?

જોખમની આકારણી ફક્ત તમારા કારોબારની કામગીરી પર અસર કરી શકે તેવાં મુખ્ય મુદ્દાઓનું સાવચેતીપૂર્ણ પરિક્ષણ છે. જોખમની આકારણીઓ કોઈપણ કારોબારના કોઈપણ મુદ્દા માટે હાથ ધરવામાં આવી શકે છે – નાણાકીય, સુરક્ષા, શ્રમ, સામાજિક, સ્વાસ્થ્ય, સલામતીએ અથવા પર્યાવરણ. તે પ્રત્યેક RJC ધોરણો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં વ્યવસ્થાપન અભિગમ છે.

જોખમની આકારણી તમને એ બાબતો પ્રત્યે ધ્યાન કેન્દ્રીત કરવામાં મદદ કરે છે જે તમારા કારોબાર પર નકારાત્મક પ્રભાવ પાડવાની મહત્તમ શક્યતાઓ ધરાવે છે. ઘણાં કિસ્સાઓમાં, એકદમ સરળ પગલાં જોખમના સંબોધન માટે અથવા તેને ઘટાડામાં મદદરૂપ થઈ શકે છે. કેટલાંક મુદ્દાઓ પર, કાચદાના અનુસરણમાં જોખમની આકારણી એક મહત્વનું પગલું બની શકે છે.

જોખમની આકારણી હાથ ધરવા માટે ઘણી રીતો છે, અને તેમાંની કેટલીક જટિલ મુદ્દાઓ અને પરિસ્થિતિઓ માટે સારી કામગીરી કરે છે. આ વિભાગ મોટાભાગના સંગઠનો, ખાસ કરીને નાનાથી મધ્યમ આકાર ધરાવતા હોય તેના માટે ઊચિત પદ્ધતિ ઉપલબ્ધ કરાવે છે.

તમારા કારોબારમાં જોખમોની આકારણી કેવી રીતે કરવી

આકારણી હાથ ધરવા માટે, આ પાંચ મૂળભૂત પગલાંને અનુસરો:

પગલું 1 – મુખ્ય મુદ્દાઓના સંભવિત ભયસ્થાનો અથવા સંપર્કમાં આવનારને ઓળખો

પગલું 2 – એ ઓળખી કાઢો કે કોણ અને શું નુકસાન પામી શકે છે અને કેવી રીતે

પગલું 3 – નુકસાનની શક્યતા અથવા ગંભીરતાને ન્યૂનતમ બનાવવા માટે શું થઈ શકે તેનું મૂલ્યાંકન કરો.

પગલું 4 – તમારા તારણોને રેકર્ડ કરો અને તેનો અમલ કરો

પગલું 5 – તમારી આકારણીની સમીક્ષા કરો અને જરૂરી જણાય તો તેને અદ્યતન બનાવો.

પ્રક્રિયાને જટિલ બનાવવાની કોઈ જરૂર નથી. કેટલાંક મુદ્દાઓ પર, જોખમો સારી રીતે જાણીતા હોય છે અને નિયંત્રણના પગલાં લાગૂ કરવા સરળ હોય છે. વધુ જટિલ મુદ્દાઓમાં, પાંચ પગલાંની પ્રક્રિયા મારફત કાર્ય કરીને ક્રિયા કરવા માટેની અગ્રતાઓ ઓળખવામાં મદદ મળશે.

તમારી આકારણીને રેકર્ડ કરવા, અથવા તમારી પોતાની આકારણી વિકસિત કરવા માટે તમને કદાચ આગળ આપવામાં આવેલાં ટેમ્પલેટનો ઉપયોગ કરવાનું ગમી શકે છે. તમે તમામ અથવા કેટલાંક RJC ધોરણોને એક આકારણીમાં આવરી લેવા, અથવા દરેક ધોરણ માટે અલગ આકારણી પૂર્ણ કરવા માટે પસંદ કરી શકો છો.

પ્રારંભ કરવો

જો તમે જે સામેલ છે તે બધું જ તમને સમજાવ્યું હોવાનો આત્મવિશ્વાસ ધરાવતાં હો તો, તમે તમારી જાતે આકારણી કરી શકો છો. તમારે આ બાબતો પ્રત્યે નિષ્ણાત હોવાની જરૂર નથી. જો તમે આત્મવિશ્વાસ ન ધરાવતાં હો તો, કોઈ સક્ષમ વ્યક્તિને તમને મદદ કરવા કહો.

તમારા કર્મચારીગણ અથવા તેમના પ્રતિનિધિઓને પ્રક્રિયામાં સામેલ કરવાથી મદદ મળી રહેશે. તેઓ ઉપયોગી માહિતી ધરાવતાં થશે જે તમારી આકારણીને વધુ સંપૂર્ણ અને અસરદાર બનાવશે.

જટિલ મુદ્દાઓ માટે, બાહ્ય સંગઠનો પાસેથી માહિતી અને સલાહ મંગાવવામાં આવે તે જરૂરી છે. આમાં ઇન્ટરનેટ સંસાધનો, સ્થાનિક ઉદ્યોગ સંગઠનો, સરકારી એજન્સીઓ, બિન-સરકારી સંગઠનો અને સ્થાનિક સમુદાય જૂથોનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

જો ઘણા કારોબારોની જેમ, તેમાં પણ બહુ બધા સુધારાઓ છે જે તમે કરી શકો છો, પણ તે બધું એક સાથે કરવાનો પ્રયત્ન ન કરશો. ક્રિયાઓ માટેની યોજનામાં સૌથી મહત્વની વસ્તુ પહેલાં કરવાનું આયોજન કરો, અને જેનું સંબોધન કરવામાં જે સહેલી હોય. નિયમિત રીતે એ તપાસ કરો કે તમારા આયોજનનો અમલ થતો હોય. વાર્ષિક ધોરણે ઓછામાં ઓછી એક વખત તમારી આકારણીની સમીક્ષા કરવાનું લક્ષ્ય રાખો.

નિમ્નલિખિત સ્ત્રોતમાંથી અપનાવવામાં આવ્યું:

સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા કાર્યકારી, યુકે સરકાર – જોખમની આકારણી માટેના પાંચ પગલાં (2006)

<http://www.hse.gov.uk/risk/>

કંપનીનું નામ :

જોખમની આકારણીની તારીખ:

<p>પગલું 1 - મુખ્ય મુદ્દાઓના સંભવિત ભયસ્થાનો અથવા સંપર્કમાં આવનાર ક્યા છે?</p> <p>સંભવિત મુદ્દાઓ અને ખતરાઓની ઓળખ નિમ્ન બાબતો દ્વારા કરો:</p> <ul style="list-style-type: none">■ કાર્યસ્થળની આસપાસ મુલાકાત લઈને■ કર્મચારીઓને તેઓ શું વિચારે છે તે પૂછીને■ પૂરવઠાકાર અને કોન્ટ્રાક્ટર્સ સાથે તપાસ કરીને■ માહિતી માટે બાહ્ય એજન્સીઓનો સંપર્ક કરીને	<p>પગલું 2 - કોણ અને શું નુકસાન પામી શકે છે અને કેવી રીતે?</p> <p>લોકોના જૂથો, પર્યાવરણ, અથવા કારોબારની ક્રિયાઓની ઓળખ કરો. યાદ રાખો:</p> <ul style="list-style-type: none">■ જે કામદારો કચેરીના સામાન્ય કલાકો દરમિયાન કાર્યસ્થળ પર ન હોય અથવા જેઓ ઓફ-સાઇટ કાર્ય કરી રહ્યા હોય.■ જનતાના સભ્યો	<p>પગલું 3 - તમે પહેલાંથી શું કરી રહ્યા છો?</p> <p>ખતરાની શક્યતાઓ, અથવા ગંભીરતાને ઘટાડવા માટે પહેલાંથી શું કરવામાં આવ્યું છે તેની સૂચિ તૈયાર કરો.</p>	<p>આગળ કઈ ક્રિયાઓ જરૂરી છે?</p> <p>સારી પદ્ધતિ સાથે તમે પહેલાંથી શું કરી રહ્યા છો તેની સરખામણી કરો. જો તેમાં તફાવત હોય તો, શું કરવાની જરૂર છે, તેની યાદી બનાવો.</p>	<p>પગલું 4 - તમારી આકારણીને કેવી રીતે વ્યવહારમાં મૂકશો?</p> <p>અગ્રતા આપવાનું યાદ રાખો. જે મુદ્દાઓ ઉચ્ચ જોખમ અને ગંભીર પરિણામો માટેની શક્યતા ધરાવતાં હોય તેની સાથે પહેલાં વ્યવહાર કરો.</p> <p>ક્રિયાઓ કોના દ્વારા અને ક્યારે કરવામાં આવી તેની સૂચિ તૈયાર કરો અને ક્યારે કરવામાં આવ્યા તેનાં પર ખરાનું નિશાન કરો.</p>
---	---	---	--	--

પગલું 5 - તારીખની સમીક્ષા કરો:

- તમે હજુ પણ સુધારો કરી રહ્યા છો, અથવા કમ સે કમ તમે પાછાં નથી જઈ રહ્યા છો તેની ખાતરી કરવા તમારી આકારણીની સમીક્ષા કરો.
- જો તમારા કારોબારમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર થયા હોય તો, તમારા જોખમની આકારણીની તપાસ કરવાનું યાદ રાખો અને જ્યાં જરૂરી હોય ત્યાં તેમાં સુધારો કરો.

પરિશિષ્ટ 2 – RJC નીતિનું ટેમ્પલેટ

નિમ્નલિખિત મુસદ્દાને સભ્યના કારોબાર/રોને અનુકૂળ આવે તે રીતે તેમાં ફેરફાર કે સ્વીકારી શકાય છે.

જવાબદાર ઝવેરાત કાઉન્સિલ કાર્યનીતિ

[સભ્યનું નામ ઉમેરો] [કંપનીનો ટૂંકો પરિચય] નું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે.

અમે [X] સ્થળો પર [Y] ધરાવીએ છીએ અને [Z] કર્મચારીઓને રોજગારી આપીએ છીએ.

[સભ્યનું નામ] જવાબદાર ઝવેરાત કાઉન્સિલ (RJC)ના સભ્ય છે.

RJC ધોરણો-નિર્ધારિત કરતું સંગઠન છે જેની સ્થાપના સમગ્ર ઝવેરાત પૂરવઠા શ્રંખલામાં જવાબદાર નૈતિકતા, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય પદ્ધતિઓના પ્રોત્સાહન દ્વારા ઝવેરાત ઉદ્યોગમાં ગ્રાહકોનો આત્મવિશ્વાસ વધુ મજબૂત બને તે માટે કરવામાં આવી છે.

RJCએ ઝવેરાત પૂરવઠા શ્રંખલા માટેના ધોરણો સારું એક સર્વ સામાન્ય મંચ અને જવાબદાર વ્યાપાર પદ્ધતિઓની ખરાઈ માટે ત્રાહિત પક્ષ મારફત ઓડીટની વિશ્વસનીય પદ્ધતિઓ વિકસિત કરી છે. અમે RJC સિદ્ધાંતો અને પદ્ધતિઓની સંહિતા મુજબ અમારા કારોબારની કામગીરી કરવા પ્રતિબદ્ધ છીએ. આ અહીં ઉપલબ્ધ છે:

[www.responsiblejewellery.com અથવા તમારી પોતાની સાઇટ પર લિંક પૂરી પાડો]

આ કાર્યનીતિ પ્રમાણે, અમારી રોજબરોજની કામગીરી, વ્યાપાર આયોજન પ્રવૃત્તિઓ અને નિર્ણય કરવાની પ્રક્રિયાઓમાં અમે નૈતિકતા, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય વિચારણાઓનું ચૈક્ય સ્થાપિત કરવા કટિબદ્ધ છીએ.

હસ્તાક્ષરિત/સમર્થિત:

અમલમાં આવ્યાં તારીખ:

પરિશિષ્ટ ૩ – કારોબારના ભાગીદારોની જોખમ આકારણીનું ટેમ્પલેટ

પરિચય

આ કારોબારના ભાગીદારો (કોન્ટ્રાક્ટર્સ, સપ્લાયરો અને/અથવા સંયુક્ત સાહસ કરનાર ભાગીદારો)ની જોખમ આધારિત આકારણી હાથ ધરવા માટેની એક નમૂનારૂપ પ્રક્રિયા છે. સૂચિત કરવામાં આવેલો અભિગમ ફરજિયાત નથી અને તે સભ્યોને એક માર્ગદર્શન તરીકે પ્રસ્તાવિત છે જેને તેમના પોતાના હેતુઓને અનુકૂળ આવે તે રીતે ફેરફાર કરી શકાય છે. આ પ્રકારની જોખમ આકારણીઓ માટે સભ્યો વધારે ઊચિત પદ્ધતિ ધરાવતાં હોય તેમ બની શકે છે,

આ ઉદાહરણરૂપી જોખમની આકારણી એવાં પ્રદર્શન વિસ્તારોની એક શ્રુંખલા ધરાવે છે જેનું મૂલ્યાંકન પૂર્વ-વ્યાખ્યાયિત જોખમના માપદંડનો ઉપયોગ કરી કરવાનું છે. આ આકારણી નિમ્ન બાબતો માટે હાથ ધરવામાં આવી શકે છે:

- કરારી સેવાઓ કે કારોબારના ભાગીદારો પાસેથી સામાન પ્રાપ્ત કરવાનું શરૂ કરતાં પહેલાં સભ્યોને મદદ કરવા અને/અથવા
- પૂર્વત્માન કારોબાર ભાગીદારો માટે જોખમ આધારિત વ્યવસ્થાપન નિયંત્રણો સ્થાપિત કરવા માટે, અને/અથવા
- એ નક્કી કરવા માટે કે ક્યા કારોબારી ભાગીદારો પોતાના કારોબારની સ્થિરતા માટે મહત્વપૂર્ણ (અથવા નોંધપાત્ર) છે. સભ્યો માટે જરૂરી છે કે તેઓ, પોતાની પ્રભાવ ક્ષમતામાં રહીને, આ નોંધપાત્ર કારોબારી ભાગીદારો સાથે જવાબદાર ઝવેરાત પદ્ધતિઓના, પ્રોત્સાહન માટે શ્રેષ્ઠ પ્રયાસોનો ઉપયોગ કરે.

જોખમ આધારિત આકારણી પ્રક્રિયા

સભ્યોએ કામગીરી વિસ્તારો કે જે સભ્ય અને કારોબારી ભાગીદારો વચ્ચેના સંબંધોના સ્વભાવ સંલગ્ન છે તેની જોખમ આકારણી કરવી જોઈએ. આકારણીમાં નિમ્ન બાબતોને ગણતરીમાં લેવી જોઈએ:

- બે કંપનીઓ વચ્ચેના કારોબારની માત્રા અને/અથવા પરિચય;
- હાથ ધરવામાં આવનાર સેવાઓની જટિલતા;
- ખતરારૂપ સામગ્રી અને કચરાના સંચાલન અથવા તેની ઉત્પત્તિની જરૂરિયાત;
- અગાઉના પ્રદર્શન;
- સભ્યોની પોતાની પદ્ધતિઓ પર સંભવિત પ્રભાવ(તેમની પ્રતિષ્ઠા સહિત).

બીડવામાં આવેલું જોખમનું આકારણી પત્રક કામગીરીના નિમ્નલિખિત વિસ્તારો ધરાવે છે:

- કાનૂની પાલન
- લાંચ અને સગવડતાભરી ચુકવણીઓ
- મની લોંડરિંગ અને આતંકવાદને નાણાકીય સહાય

- કિમ્બર્લે પ્રક્રિયાઓનું અવલંબન
- લોકો અને ઉત્પાદોની સુરક્ષા
- ઉત્પાદ અખંડિતતા પદ્ધતિઓ
- માનવ અધિકારો
- સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષા પ્રદર્શન
- સામુદાયિક સંબંધો
- પર્યાવરણીય પ્રદર્શન
- કારોબારી ભાગીદાર સાથેના સંબંધો

પત્રક સભ્યો માટે સંબંધો માટે યોગ્ય હોય તેવાં, અન્ય વિસ્તારો ઉમેરી શકે તેવી જોગવાઈનો સમાવેશ કરે છે.

સભ્યો પસંદ કરશે કે આમાંથી કામગીરીના કયા વિસ્તારો સંલગ્ન છે, અને ત્યારબાદ કારોબારી ભાગીદાર સભ્ય માટે નોંધપાત્ર જોખમ છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે નિમ્નલિખિત જોખમ આકારણી કોષ્ટકનો ઉપયોગ કરશે.

જોખમની શ્રેણી	વિવરણ	જોખમનું પરિણામ (નોંધ 1 જુઓ)
આત્યંતિક	<ul style="list-style-type: none"> - લાગુ થવાપાત્ર કાયદા અને પ્રવર્તમાન ઉદ્યોગ ધોરણોના ભંગના પુરાવા - વ્યાખ્યાયિત વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીઓ અને/અથવા નિયંત્રણ પ્રક્રિયાઓનો અભાવ - નવા કારોબારી ભાગીદાર જે અજાણ્યાં હોય અને/અથવા વિશ્વાસુ ભાગીદાર કે સહયોગી દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવ્યા ન હોય. 	કારોબારી ભાગીદાર સભ્ય માટે નોંધપાત્ર જોખમ દર્શાવે છે
ઉચ્ચ	<ul style="list-style-type: none"> - લાગુ થવાપાત્ર કાયદા અને પ્રવર્તમાન ઉદ્યોગ ધોરણોના ભંગના પુરાવા પરંતુ આ ભંગને સુધારવા માટેના આયોજનની ઉપસ્થિતિ - કારોબારી ભાગીદારે માત્ર વિકાસશીલ વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીઓ અને/અથવા નિયંત્રણ પ્રક્રિયાઓ શરૂ કરી છે - જાણીતા કારોબારી ભાગીદાર પરંતુ કામગીરી શંકાસ્પદ અને માત્ર એટલા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવી કારણ કે વિકલ્પ ઉપલબ્ધ નથી અથવા સભ્યને ઉચ્ચ જોખમ પ્રસ્તુત કરે છે. 	કારોબારી ભાગીદાર સભ્ય માટે નોંધપાત્ર જોખમ દર્શાવે છે.
મધ્યમ	<ul style="list-style-type: none"> - લાગુ થવાપાત્ર કાયદાના પાલન અને પ્રવર્તમાન ઉદ્યોગ ધોરણોના સ્વીકારના પુરાવા - કારોબારી ભાગીદારની પ્રણાલીઓ વિકસિત કરવામાં આવી હોય અને સામાન્યપણે અસરકારક રીતે અમલ કરવામાં આવ્યો હોય - નવાં કારોબારી ભાગીદાર, પરંતુ વિશ્વાસુ ભાગીદાર કે સહયોગી દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવ્યા છે. 	કારોબારી ભાગીદાર સભ્ય માટે નોંધપાત્ર જોખમ નથી
નિમ્ન	<ul style="list-style-type: none"> - લાગુ થવાપાત્ર કાયદાના પાલન અને પ્રવર્તમાન ઉદ્યોગ ધોરણોના સ્વીકારના પુરાવા 	કારોબારી ભાગીદાર સભ્ય માટે નોંધપાત્ર

	<ul style="list-style-type: none"> - કારોબારી ભાગીદારી પુખ્ત અને અસરકારક વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીઓ અથવા પ્રક્રિયાઓ ધરાવે છે - સુંદર ભૂતકાળ ધરાવતા કારોબારી ભાગીદાર 	જોખમ નથી
--	--	----------

નોંધ 1: કારોબારી ભાગીદાર સાથેના સંબંધો સભ્ય માટે 'નોંધપાત્ર જોખમ' ઊભાં કરે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે શ્રેણીગત સીમારેખા પસંદ કરી શકે છે. આ કિસ્સામાં, નોંધપાત્ર કારોબારી ભાગીદારો એ છે જેમને ઉચ્ચ કે આત્યંતિક જોખમ શ્રેણી સોંપવામાં આવી હોય.

દાખલારૂપી કારોબાર ભાગીદાર જોખમ આકારણી પત્રક

પ્રદર્શન વિસ્તાર	સંબંધો સાથેની સંલગ્નતા (હા/ના)	મુદ્દાઓ	જોખમની શ્રેણી (આત્યંતિક / ઉચ્ચ મધ્યમ / નિમ્ન)	કારોબારના ભાગીદાર સભ્ય માટે નોંધપાત્ર જોખમ છે	ક્રિયાઓ/ટિપ્પણીઓ
કાનૂની અનુસરણ	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
લાંચ અને સગવડતાભરી ચુકવણીઓ	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
મની લોડરિંગ અને આતંકવાદને ઘિરાણ	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
કિમ્બર્લે પ્રક્રિયા પ્રત્યે નિષ્ઠા	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
લોકો અને ઉત્પાદોની સુરક્ષા	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
ઉત્પાદ અખંડિતતાની પદ્ધતિઓ	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
માનવ અધિકારો	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
સ્વાસ્થ્ય સુરક્ષા પ્રદર્શન	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
સમુદાય સંબંધો	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
પર્યાવરણીય પ્રદર્શન	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
કારોબારી ભાગીદાર સાથેના સંબંધો	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
અન્ય:	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	
અન્ય:	હા ☐ ના ☐			હા ☐ ના ☐	

ଅଂକ:	୧୮ ☐ ୩୩ ☐			୧୮ ☐ ୩୩ ☐	
------	---	--	--	---	--

શબ્દકોષ

RJC વ્યવસ્થા દસ્તાવેજોમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ શબ્દો અને મૂળાક્ષરો માટે નીચેના પારિભાષિક શબ્દોની યાદી જોઈ લેવા વિનંતી.

એક્રેડીટેશન	ચકાસણી મૂલ્યાંકનોનો અમલ કરવાની અને ધોરણ સામે સુસંગતતાનું મૂલ્યાંકન કરવાની ઓડીટરની ક્ષમતા કે અધિકારની માન્યતા.
AML	એન્ટિ મની લોન્ડરીંગ
APELL	અવેરનેસ એન્ડ પ્રિપેડનેસ ફોર ઈમરજન્સીસ એટ ધ લોકલ લેવલ (સ્થાનિક કક્ષાએ કટોકટીઓ માટેની સભાનતા અને તૈયારી)
લાગુ પડતો કાયદો	જેમાં સભ્ય કામ કરે છે તે દેશ કે દેશોના મહત્વના રાષ્ટ્રીય અને/અથવા રાજ્ય અને/અથવા સ્થાનિક કાયદાઓ.
ASM	આર્ટીસનલ એન્ડ સ્મોલ સ્કેલ માઈનીંગ.
મૂલ્યાંકન મેન્યુઅલ	સ્વ-મૂલ્યાંકનો અને ચકાસણી મૂલ્યાંકનોનો અમલ કેવી રીતે કરવો તેના ઉપરની સભ્યો અને ઓડીટરો માટેની સૂચનાઓ
મૂલ્યાંકન પ્રશ્નો	વ્યવહારોની આચારસંહિતા અને તેની જોગવાઈઓ સામે સભ્યની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કરવામાટે તૈયાર કરવામાં આવેલ પ્રશ્નોની જોડ કે સમૂહ. સભ્યો અને ઓડીટરો એકસરખા મૂલ્યાંકન પ્રશ્નોનો ઉપયોગ કરે છે.
મૂલ્યાંકન સાધનો	સ્વ મૂલ્યાંકન કે ચકાસણીનો અમલ કરવા માટે જરૂરી માર્ગદર્શન જે પુરૂ પાડે છે અને/અથવા તે માટે જરૂરી માહિતી અને પુરાવા જે નોંધે છે તે દસ્તાવેજો કે સોફ્ટવેર.
મૂલ્યાંકનકાર	સ્વ-મૂલ્યાંકન હાથ ધરવા માટે સભ્ય દ્વારા નિમવામાં આવેલ કર્મચારી(ઓ) કે વ્યક્તિ(ઓ).
ઓડીટર	એક સ્વતંત્ર, ત્રીજા પક્ષની વ્યક્તિ અથવા ચકાસણીનો અમલ કરવા માટે RJCના હેતુ પસંદગી માપદંડોનું પાલન કરતી અને

	માન્ય કરાયેલ સંસ્થા.
જૈવવિવિધતા	વધારાની જીવરચના, જમીની, દરીયાઈ અને અન્ય પ્રવાહી જીવવ્યવસ્થાઓ અને જૈવપર્યાવરણ સંબંધિત સંકુલો કે જેના તેઓ ભાગ છે, તે સહીતના બધા જ સ્ત્રોતોમાંથી જીવંત સજીવ રચનાઓમાં રહેલી પરિવર્તન ક્ષમતા: આ બાબતમાં જાતિઓની અંદર, જાતિઓ વચ્ચે અને જૈવપર્યાવરણ વ્યવસ્થાઓની વિવિધતાનો સમાવેશ થાય છે.
લાંચ	નીચેની વ્યક્તિઓ પાસેથી અથવા તેમને પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે કોઈપણ અયોગ્ય લાભ રજૂ કરવો, વચન આપવું કે આપવો તેમજ તેની માંગ કરવી કે સ્વીકાર કરવો: <ul style="list-style-type: none"> • જાહેર કર્મચારી • રાજકીય ઉમેદવાર, પક્ષ કે હોદ્દાદાર: અથવા. • કોઈપણ ખાનગી ક્ષેત્રના કર્મચારી (કોઈપણ ક્ષમતામાં ખાનગી ક્ષેત્રના ઉપક્રમ માટે જે આદેશ કરતી હોય કે કામ કરતી હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ સહિત).
ધંધાકીય નૈતિક મૂલ્યો	વ્યવસાયો અને સમાજ વચ્ચે અસ્તિત્વ ધરાવતા નૈતિક હકકો અને ફરજો.
ધંધાકીય સાથીઓ	એક સંસ્થા અથવા વ્યવસાય સંસ્થા કે જેની સાથે સંસ્થાને પ્રત્યક્ષ ધંધાકીય સંબંધો હોય (અંતિમ ગ્રાહકોને બાદ કરીને પરંતુ કોન્ટ્રેક્ટરો, ગ્રાહકો, સપ્લાયરો અને સંયુક્ત સાહસના ભાગીદારોનો સમાવેશ કરીને) અને જે હીરા અને સોનાના આભૂષણ ઉત્પાદનોના નિષ્કર્ષણ, ઉત્પાદન કે વેંચાણને પ્રત્યક્ષ રીતે યોગદાન આપતા હોય તેવા ઉત્પાદન કે સેવાની ખરીદી અને/અથવા વેંચાણ કરે છે. <p>શંકાના નિવારણ માટે આ મુદો કે બાબત એવી સંસ્થાઓ કે જે સહાયક ઉત્પાદનો અને સેવાઓ પુરી પાડે છે તેવી સંસ્થાઓ કે વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરતી નથી, ઉદા. તરીકે ઉપકરણ, ઓફીસની ચીજો અને ઉપયોગી સગવડો. વળી તે બેટરીઓ,</p>

	સ્પ્રિંગો અને તેને મળતી આવતી વસ્તુઓ જેવી હીરા અને સોનાની પુરવઠા સાકળનો ભાગ ન હોય તેવા અલગ ઘટકો પુરી પાડતી સંસ્થાઓનો પણ સમાવેશ કરતી નથી.
પ્રમાણીકરણ	માન્ય કરાયેલ કે અધિકૃત ઓડીટર દ્વારા ચકાસણી મૂલ્યાંકનના પરીણામો ઉપર આધારિત RJC દ્વારા એવું પ્રમાણીકરણ કે સભ્યે વ્યવહારોની આચાર સંહિતા સામે સુસંગતતાની જરૂરી કક્ષા પ્રાપ્ત કરેલ છે.
પ્રમાણીકરણ સમયગાળો	સમયનો એવો ગાળો કે જે દરમિયાન પ્રમાણીકરણ માન્ય રહે છે, જે સમય બાદ એક નવી ચકાસણી મૂલ્યાંકન દ્વારા પ્રમાણીકરણને રીન્યુ કરવું જરૂરી બને છે. ચકાસણી મૂલ્યાંકનના તારણોના આધારે પ્રમાણીકરણ સમયગાળાઓ એક વર્ષ અથવા ત્રણ વર્ષોના સમયાવધિ માટેના હોય છે.
પ્રમાણીકરણ ભલામણ અને ટૂંકી નોંધ અહેવાલ	વ્યવહારોની આચારસંહિતા સામે સભ્યની સમગ્રતયા કામગીરી ઉપર RJC વ્યવસ્થાપન ટુકડીને મુખ્ય ઓડીટર તરફથી થતો ટૂંકો નોંધ અહેવાલ અને પ્રમાણીકરણ માટે અથવા તેની વિરૂધ્ધની ભલામણ કે અભિપ્રાય.
પ્રમાણીકરણનો વ્યાપ કે કાર્યક્ષેત્ર	પ્રમાણીકરણના વ્યાપને સભ્ય દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે અને તે સભ્યના કામકાજ (એટલે કે સવલતો અને પ્રવૃત્તિઓ) ના એવા ભાગોને આવરી લે છે કે જે સક્રિય રીતે હીરા અને/અથવા સોનાના આભૂષણની પુરવઠા સાંકળને યોગદાન કરે છે.
પ્રમાણીત કરાયેલ સભ્ય:	RJC દ્વારા પ્રમાણીત કરાયેલ એવો સભ્ય કે જેના ધંધાકીય કે કામકાજના વ્યવહારો વ્યવહારોની આચારસંહિતા સાથે સુસંગતતાની કક્ષાનું પાલન કરવા માટે ઓડીટર દ્વારા ચકાસણી મૂલ્યાંકન દ્વારા પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે.
સીએફટી	ત્રાસવાદના નાણાનો મુકાબલો કરતું.
બાળક	15 વર્ષ કરતા ઓછી ઉંમર ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિ, સિવાય કે કામ કે ફરજિયાત શાળાએ જવા માટે, વધુ ઉંચી ઉંમરને સ્થાનિક રાષ્ટ્રીય/સ્થાનિક લઘુત્તમ ઉંમર ધારો ઠરાવે તો તે કિસ્સામાં આ માટે તે વધુ ઉંમર લાગુ પડશે. જો કે તેમ છતાં વિકસતા રાષ્ટ્રો સાથે સુસંગત બને તે રીતે સ્થાનિક

	રાષ્ટ્રીય/સ્થાનિક લઘુત્તમ વેતન 14 વર્ષની ઉંમર મુજબ નક્કી કરવામાં આવે છે જે માટે ILO સમજૂતી 138 હેઠળના અપવાદો મુજબ નાની ઉંમર લાગુ પડશે.
બાળ મજૂરી	હળવા કાર્ય કે જે તરૂણ વ્યક્તિના વિકાસને નુકશાન પણ કરતું નથી અને તેની શાળાની હાજરીમાં પણ અવરોધ બનતું નથી તેવા કાર્ય માટે ILO સમજૂતી 138 (નીચી લઘુત્તમ ઉંમર 13 વર્ષ કે જે વિકસતા રાષ્ટ્રોમાં 12 વર્ષ છે) તેમાં પ્રબંધ કરાયેલ બાબત સિવાય એક બાળક દ્વારા થતું કોઈપણ કામ. બાળમજૂરી એ એક એવું કામ છે કે જે બાળકો પાસેથી તેમનું બાળપણ, તેમની ક્ષમતા અને ગૌરવ છીનવી લે છે અને જે તેમના સામાજિક, શારીરિક અને માનસિક વિકાસ માટે નુકશાનકારક છે.
CIBJO	વર્લ્ડ જ્વેલરી કોન્ફેડરેશન
આચરણોની આચારસંહિતા	સમગ્ર હીરા અને/અથવા સોનાના આભૂષણની પુરવઠા સાંકળ દરમિયાન બધા જ RJC સભ્યોને લાગુ પાડવા પાત્ર ગુણવત્તાના ધોરણોનો સમૂહ કે જે જવાબદાર નૈતિક મૂલ્યો, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણીય વ્યવહારોને સ્પષ્ટ કરે.
સામૂહિક સોદાબાજી કરવાની પ્રક્રિયા	એક એવી પ્રક્રિયા કે જેના દ્વારા નોકરીદાતાઓ (અથવા તેમની સંસ્થાઓ) અને કામદારોના સંગઠનો (અથવા તેમની ગેરહાજરીમાં, સ્વતંત્ર રીતે નિમાયેલા કામદારોના પ્રતિનિધિઓ) કામકાજના નિયમો અને શરતો અંગે વાટાઘાટ કે ચર્ચા કરે.
સમુદાય	શબ્દ સામાન્ય રીતે નજીકના અને આસપાસના વિસ્તારોના વસાહતીઓને લાગુ પડે છે કે જેઓ કંપનીની પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા અમુક રીતે પ્રભાવિત થાય છે. આ અસરો લાક્ષણિક રીતે આર્થિક અને સામાજિક તેમજ પર્યાવરણ સંબંધિત હોઈ શકે છે.
સમુદાય વિકાસ	પ્રક્રિયા કે જેનાથી લોકો તેમના સમુદાયોની તાકાત અને પ્રભાવકતા વધારે છે, તેમની જીવનની ગુણવત્તા સુધારે છે, નિર્ણય કરવાની પ્રક્રિયામાં તેમની સહભાગીદારીમાં વધારો કરે છે અને તેમની જીંદગીઓ ઉપર વધુ વિશાળ લાંબા ગાળાનો અંકુશ પ્રાપ્ત કરે છે. તે સમુદાયો વડે, સમુદાયો કરતાં સહેજ

	વધુ પ્રમાણમાં, તે રીતે સ્થાનિક લોકોની જરૂરિયાતો અને અગ્રતાઓનો પડઘો પાડીને કરવામાં આવે છે.
સમુદાય જોડાણ	સમુદાયના પ્રસંગો અને અગ્રતાઓ તેમજ ધંધાની ચિંતાઓ અને જરૂરિયાતોને આવરી લેતી નિર્ણયની પ્રક્રિયા અને માહિતી વહેંચણીની દ્વિમાર્ગી પ્રક્રિયા. માત્ર ધ્યાનથી સાંભળવાથી આગળ કે વિશેષ રીતે, બધા જ પક્ષકારોને નિર્ણયોનું વ્યવસ્થાપન કરવામાં સક્ષમ બનાવવા માટે કે જે નિર્ણયો બધા જ સંબંધિત વ્યક્તિઓને પ્રભાવિત કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે તે બાબતે બધા પક્ષકારો દ્વારા પારસ્પરિક સમજણ અને જવાબદારીપણાની ખાતરી કરવાનો હેતુ છે.
કન્ફ્લીક્ટ હીરા	કાયદેસરની સરકારોને નુકશાન પહોંચાડવા કે તોડી પાડવા માટેના હેતુથી યુધ્ધને નાણાકીય સહાય કરવા માટે બળવાની ચળવળો કે તેમના સાથીઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતો રફ હીરો કે જે મુજબ સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની સુરક્ષા પરિષદના (UNSC) ઠરાવોમાં જ્યાં સુધી તે પ્રભાવમાં રહે ત્યાં સુધી વર્ણવવામાં આવેલ છે અથવા અન્ય આવા જ યુએનએસસીના ઠરાવો કે જેનો ભવિષ્યમાં સ્વીકાર થઈ શકે છે તેમાં વર્ણવ્યા મુજબ અને સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની સામાન્ય સભાના (UNGA) ઠરાવ 55/56 માં સ્વીકારીને સમજવામાં આવ્યા મુજબ અથવા અન્ય આવા જ UNGA ઠરાવો કે જેનો ભવિષ્યમાં સ્વીકાર થઈ શકે છે તેમાં વર્ણવ્યા મુજબ.
સુસંગતતા	નીતિઓ, વ્યવસ્થાઓ, પદ્ધતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ સહીતના સભ્યના ધંધાકીય વ્યવહારો એવી રીતે કામ કરે છે કે જે વ્યવહારોની આચાર સંહિતા સાથે સુસંગત બને.
સાતત્યપૂર્ણ સુધારણા	વ્યવહારોની આચારસંહિતા સામે સુધરી રહેલ કાર્યક્ષમતા અને વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિઓની ગુણવત્તા સુધારની આગળ વધતી કે ચાલુ રહેતી પ્રક્રિયા.
કોન્ટ્રેક્ટર	એક વ્યક્તિ, કંપની કે અન્ય કાનુની સંસ્થા કે જે કામ અમલમાં મુકે છે અથવા સભ્ય માટે સેવાઓ માટે કરારના અનુસંધાને સેવાઓ હાથ ઉપર લે છે કે બજાવે છે. આ બાબતમાં પેટા-કોન્ટ્રેક્ટરોનો સમાવેશ થાય છે.

નિયંત્રણ કે અંકુશ	<p>એક સભ્ય દ્વારા થતો અંકુશ નીચેની બાબતનો બનેલ છે:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. નિયંત્રિત ધંધો કે સવલતની વોટીંગ ઈકિવટીઓ/મતોના 50% કે વધુ (અથવા સમતુલ્ય) ના (એકલા અથવા અન્ય સભ્યો સાથે કરારના અનુસંધાને) અંકુશ અથવા પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ માલિકી; અને/અથવા. 2. સંચાલક મંડળ કે વ્યવસ્થાપનના મંડળના કમસે કમ અડધા સભ્યોને દૂર કરવાની, નિમવાની કે નિમણૂક કરવાની પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ (અન્ય સભ્યો સાથે કરારના અનુસંધાન સહીત) સત્તા (અથવા નિયંત્રિત ધંધો કે સવલતના સમુતલ્ય) અને/અથવા. 3. નિયંત્રિત કામકાજ કે સવલતના રોજીંદા કે વહીવટી વ્યવસ્થાપન અથવા. 4. સંબંધિત ન્યાય અધિકારક્ષેત્રમાં ઉપરના (1) અને (2) માં વર્ણવ્યા મુજબની બાબતને અનુરૂપ નિયંત્રણનો કોઈપણ કાયદેસર રીતે માન્ય કરાયેલ ખ્યાલ. <p>જો કે ઉપરની બાબત અંકુશ કે નિયંત્રણને વ્યાવસાયિક સંદર્ભમાં દર્શાવે છે તો પણ આ જ સિધ્ધાંતો સમાન રીતે અન્ય સંસ્થાકીય વ્યવસ્થાઓ કે જેમાં લાગુ પડતું હોય ત્યાં વ્યક્તિ કે પરીવાર દ્વારા અંકુશ અને ફેન્યાઈસીઝ, લાઈસન્સીઓનો સમાવેશ થાય છે, તેને લાગુ પડશે.</p>
ધારાત્મક કે ઉપચારાત્મક પગલા	ફરી ફરીને બનતી બાબતને અટકાવવાના હેતુથી વિસંગતતાના કારણને દૂર કરવા માટે સભ્ય દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવેલ એક પગલું.
સુધારાત્મક પગલા આયોજન	જાત મૂલ્યાંકન કે ચકાસણી મૂલ્યાંકન દરમિયાન ઓળખી કાઢવામાં આવેલ વિસંગતતાઓનો ઈલાજ કરવા માટે સભ્યો દ્વારા વિકસાવાયેલ નકકી કરેલ સીમાચિન્હો સાથેના આયોજનો.
ભ્રષ્ટાચાર	અંગત લાભ માટે જવાબદારીમાં મુકેલ સત્તાનો દુરુપયોગ.
મહત્વનું ઉલ્લંઘન	RJC વ્યવસ્થાની અખંડીતતા માટે મહત્વની હોવાનું ગણવામાં આવેલ હોય તેવી એક જોગવાઈથી વિરૂધ્ધ. એક મોટી વિસંગતતા પ્રમાણીકરણ હેન્ડબુકના વિભાગ 7.2 માં મહત્વની

	<p>જોગવાઈઓને ઓળખાવવામાં આવે છે.</p> <p>મહત્વના ઉલ્લંઘનની ઓળખ માટે સભ્યો અને ઓડીટરોએ તાત્કાલિક રીતે RJC વ્યવસ્થાપન ટુકડીને જાણ કરવાની જરૂર પડે છે. જો RJCને ઓડીટર દ્વારા જાણ કરવામાં આવશે તો સભ્ય વિરૂધ્ધ શિષ્ટવિષયક કાર્યવાહીઓને સ્વયંભૂ રીતે આગળ વધારવામાં આવશે.</p>
હીરો	<p>એક કુદરતી ખનીજ તત્વ કે જે આઈસોમેટ્રીક પદ્ધતિમાં એક ધનાકૃતિના બંધારણ સાથે નિશ્ચિત આકાર અપાયેલ શુદ્ધ કાર્બનને મુળભૂત રીતે ધરાવે છે. મોહસ સ્કેલ ઉપર તેની સખ્તતા 10 છે. તેનું અપેક્ષિત ધનત્વ લગભગ 3.52 છે: તે 2.42 નો પ્રત્યાવર્તન કરતો ઈન્ડેક્સ ધરાવે છે અને તે ઘણા રંગોમાં જોવા મળી શકે છે.</p>
શિસ્ત	<p>કામકાજ સંબંધિત વર્તન કે કામગીરીમાં સુધારણા કે ગુણવત્તા વધારવા માટેનું એક સાધન.</p>
ભેદભાવ	<p>જ્યાં માણસો સાથે કેટલાક લક્ષણો જેવા કે જાતિ, રંગ, લિંગ, ધર્મ, રાજકીય અભિપ્રાય, રાષ્ટ્રીય વંશપરંપરા કે સામાજિક મૂળના કારણે અલગ અલગ રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવે છે કે જે બાબત તક અને વ્યવહારની સમાનતાની ક્ષતિમાં પરિણમે છે.</p>
EITI	<p>એક્સટ્રેક્ટીવ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ ટ્રાન્સપરન્સી ઈનીશીએટીવ (સાર કે તત્વ સ્વરૂપના ઉદ્યોગોની પારદર્શકતાનું પગલું).</p>
કટોકટી	<p>એક અસામાન્ય ઘટના કે જે કર્મચારીઓ, કોન્ટ્રેક્ટરો, મુલાકાતીઓ, ગ્રાહકો કે સ્થાનિક સમુદાયોની સલામતી કે આરોગ્ય માટે ભય ઉત્પન્ન કરી શકે છે અથવા જે મિલકતો કે પર્યાવરણને નુકશાન સર્જી શકે છે.</p>
કર્મચારી	<p>એક એવી વ્યક્તિ કે જે કામ કરવાનો કરાર કરે છે અથવા રોજગારીના કરાર હેઠળ કામ કરે છે અથવા સેવા કે એપ્રેન્ટીસશીપ પછી તે દેખીતી હોય કે ગર્ભિત હોય, તેના હેઠળ કામ કરે છે અને (જો તે દેખીતી રીતે વ્યક્ત થયેલ હોય તો) પછી તે મૌખિક રીતે હોય કે લેખિતમાં હોય અથવા સભ્યની</p>

	બાબતે લાગુ પાડી શકાય તેવા કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટ કર્યા મુજબ હોય.
કામકાજ કે રોજગારીનો સંબંધ	નોકરીદાતાઓ અને કર્મચારીઓ વચ્ચેનું કાયદેસરનું જોડાણ કે જે વ્યક્તિ જ્યારે મહેનતાણાના બદલામાં ચોક્કસ સ્થિતિઓ હેઠળ કામ કે સેવાઓ બજાવે છે ત્યારે અસ્તિત્વમાં આવે છે.
એન્ટિટી	ધંધા કે તેવી બાબત કે જે એક અથવા વધુ ફેસિલીટીસ ચલાવે છે કે જ્યાં તે એન્ટિટીની માલિકી કે અંકુશ સભ્ય દ્વારા થાય છે. એન્ટિટી સભ્યનો ભાગ કે તેના જુદા જુદા ભાગોનું સંયોજન રચે છે.
પર્યાવરણ	હવા, પાણી, જમીન, કુદરતી સંશ્લાધનો, વનસ્પતિ અને પ્રાણીજગત, પશુ-પ્રાણી, વનસ્પતિના નિવાસસ્થાનો, જૈવપર્યાવરણીય વ્યવસ્થાઓ, જૈવવિવિધતા, મનુષ્યો (કે જેમાં માનવસર્જીત વસ્તુઓ, સાંસ્કૃતિક રીતે મહત્વના સ્થળો અને સામાજિક પાસાઓનો સમાવેશ થાય છે) અને તેમના આંતર-વ્યવહારો સહીત આસપાસની પરીસ્થિતિ કે જેમાં સવલત કામ કરે છે. આ સંદર્ભમાં પર્યાવરણ કામગીરીની અંદરથી વૈશ્વિક વ્યવસ્થા સુધી વિસ્તરે છે.
કામની સરળતાની ચુકવણીઓ	એવી કોઈક બાબત કે જેમાં ચુકવણી મેળવનાર અન્ય રીતે પણ કરવા માટેની ફરજ ધરાવતો હોય તેવી કોઈ બાબત માટે અધિક આદરાત્મક વ્યવહાર મેળવવા માટે કામની સરળતાની ચુકવણીઓ ચુકવવામાં આવે છે.
સવલત	સવલત એ ઈમારત છે કે જે છે: <ul style="list-style-type: none"> • સભ્યની માલિકી અને અંકુશ હેઠળ છે અને • સક્રિય રીતે હીરા અને/અથવા સોનાના આભૂષણની પુરવઠા સાકળને યોગદાન આપે છે. માઈનિંગ સવલત પણ જુઓ
FATF	ફાયનાન્શીયલ એક્શન ટાસ્ક ફોર્સ (નાણાકીય પગલાનું કાર્ય દળ)

ત્રાસવાદને નાણા	જેઓ ત્રાસવાદને પ્રોત્સાહન આપે છે, આયોજન કરે છે અથવા તેમાં જોડાય છે તેઓને કોઈપણ પ્રકારની નાણાકીય મદદ.
કામ માટે યોગ્ય	કામ માટે યોગ્યનો અર્થ થાય છે કે વ્યક્તિ એવી સ્થિતિમાં (શારીરિક, માનસિક અને ભાવનાત્મક) છે કે જે તેમને તેમની સોંપાયેલી ફરજો અસરકારક રીતે બજાવવા દે છે અને એવી રીતે બજાવવાની છૂટ આપે છે કે જે તેમની પોતાની કે અન્યોની સુરક્ષા અને આરોગ્યને ભયમાં ન મુકે.
ફરજ પડાયેલ કે પરાણે કરાવેલ શ્રમ	કોઈપણ કામ કે સેવા કે જે સરકારો, કંપનીઓ કે વ્યક્તિઓ દ્વારા દંડના આગામીક ભય હેઠળ બળપૂર્વક લઈ લેવામાં આવેલ હોય અને જે વ્યક્તિએ કરવા માટે સ્વૈચ્છિક રીતે ઈચ્છા દર્શાવેલ ન હોય. તે એવા કામ કે સેવાનું પણ સૂચન કરે છે કે જે દેવાની પુનઃચુકવણીના માધ્યમ તરીકે માંગવામાં આવે છે.
વિશિષ્ટ અધિકાર/પરવાનો આપવો	એવી વ્યવસ્થા કે જેનાથી ત્રીજા પક્ષકારોને સભ્યનું બ્રાન્ડ નેમ, ટ્રેડમાર્ક કે અન્ય બૌદ્ધિક સંપત્તિ ધરાવતા ઉત્પાદનો કે સેવાઓના સમગ્ર કે અંશતઃ ભાગને ઉત્પન્ન કરવાનો, બજારમાં મૂકવાનો કે વેંચવા સક્ષમ બનાવવાના હેતુઓ માટે સભ્યના અંકુશ હેઠળ ન હોય તેવા ત્રીજા પક્ષકારોને સભ્યના બૌદ્ધિક સંપત્તિના અધિકારોનો પરવાનો આપવામાં આવે છે.
સંગઠનની સ્વતંત્રતા	વ્યાવસાયિક હિતોની ઉન્નતિ અને રક્ષણ માટે સ્વતંત્ર રીતે સમુહો રચવાની અને જોડાવાનો કામદારો અને નોકરીદાતાનો અધિકાર.
સોનું	દુર્લભ પીળુ ધાતુજન્ય તત્વ કે જે રાસાયણિક સંકેત 'Au' ધરાવે છે તે સખ્તતાના મોહસ સ્કેલ ઉપર ૨.૫-૩ ની વિશિષ્ટ સખ્તતા અને અણુ સંખ્યા ૭૯ સાથેનું એક ખનિજ તત્વ છે.
GRI	ગ્લોબલ રિપોર્ટીંગ ઈનીશીએટીવ
જોખમ	સંભવિત નુકશાન, ઈજા કે હાનિનો સ્ત્રોત.

જોખમી પદાર્થ	એવી કોઈપણ સામગ્રી કે જે માનવ આરોગ્ય અને/અથવા પર્યાવરણ માટે ભય રજૂ કરે છે.
આરોગ્ય	શારીરિક, માનસિક અને સામાજિક રીતે સારા હોવાની સ્થિતિ અને માત્ર રોગ કે શારીરિક નિર્બળતાની ગેરહાજરી જ નહીં.
આરોગ્ય અને સલામતી	આરોગ્ય અને સલામતીના પગલાઓનો હેતુ કામના સમય દરમિયાન તેમાંથી ઉદભવતી, તેની સાથે જોડાયેલ કે બનતી વ્યક્તિગત હિતને થતી ઈજા અને અકસ્માતોને અટકાવવાનો છે. આ બાબત જ્યાં સુધી વાજબી રીતે શક્ય હોય ત્યાં સુધી કામકાજના પર્યાવરણમાં સ્વાભાવિક હોય તેવા જોખમોના કારણોને ઓછા કરીને કરવામાં આવે છે.
HIV/Aids	હ્યુમન ઈમ્યુનો ડેફીશીયન્સી વાયરસ/એક્વાયર્ડ ઈમ્યુનો ડેફીશીયન્સી સિન્ડ્રોમ.
માનવ અધિકારો	કોઈપણ વ્યક્તિગત રાષ્ટ્રના કાયદાઓથી ઉપર બધા જ લોકોની માલિકી તરીકે માનવામાં આવેલ સનાતન હક્કો અને સ્વતંત્રતાઓ. ILO વ્યવસ્થામાં રહેલા માનવ અધિકારો ખાસ કરીને માનવ હક્કોની સાર્વત્રિક જાહેરાત, કામ ઉપરના પાયાના સિધ્ધાંતો અને હક્કો ઉપરની ILO જાહેરાત અને લાગુ પાડી શકાય તેવા કાયદામાં જોડેલ માનવ અધિકારોનો સમાવેશ કરે છે.
સ્થાનિક લોકો	<p>“સ્થાનિક લોકો” અંગે સનાતન રીતે સ્વીકારવામાં આવેલ કોઈ વ્યાખ્યા નથી. શબ્દનો અહીં ભિન્ન ભિન્ન માત્રાઓમાં નીચેની લાક્ષણિકતાઓ ધરાવતા વિશિષ્ટ સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક સમુહનું સુચન કે ઉલ્લેખ કરવા માટે જાતિ સંબંધિત ભાવમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે.</p> <ul style="list-style-type: none"> • વિશિષ્ટ સ્થાનિક સાંસ્કૃતિક સમુહના સભ્યો તરીકેની સ્વ ઓળખ અને અન્યો દ્વારા આ ઓળખનો સ્વીકાર કે માન્યતા. • યોજનાના વિસ્તારમાં આવેલ ભૌગોલિક રીતે વિશિષ્ટ નિવાસ સ્થાનો અને વંશપરંપરાગત પ્રદેશો સાથેનું અને

	<p>આ પ્રદેશો અને નિવાસસ્થાનોમાં રહેલા કુદરતી સંશ્લાધનો સાથેનું સામુહિક જોડાણ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • પ્રણાલિકાગત સાંસ્કૃતિક, આર્થિક, સામાજિક અથવા રાજકીય સંસ્થાઓ કે જે સત્તાશીલ સમાજ કે સંસ્કૃતિની આવી બાબતોથી અલગ છે, • સ્થાનિક ભાષા, મોટે ભાગે દેશ કે પ્રદેશની સત્તાવાર ભાષાથી અલગ.
ICMM	ઈન્ટરનેશનલ કાઉન્સિલ ઓન માઈનિંગ એન્ડ મેટલ્સ.
IFC	ઈન્ટરનેશનલ ફાયનાન્સ કોર્પોરેશન
ILO	ઈન્ટરનેશનલ લેબર ઓર્ગેનાઈઝેશન
ISO	ઈન્ટરનેશનલ ઓર્ગેનાઈઝેશન ફોર સ્ટાન્ડર્ડાઈઝેશન
ICUN	ઈન્ટરનેશનલ યુનિયન ફોર કન્ઝર્વેશન ઓફ નેચર.
ઝવેરાત	RJC વ્યવસ્થાના ઉપયોગ માટે, કિંમતી ધાતુઓ (સોના સહીત) અને/અથવા રત્નો (હીરાઓ સહીત) રત્નો વડે જડીત, આભૂષણો, તેના પુરતા સીમિત નહી તે રીતે બ્રેસલેટ્સ, વિંટીઓ, નેકલેસ, કાનની બુટીઓ અને ઘડીયાલોનો સમાવેશ કરે છે.
મહત્વના જૈવ વિવિધતાના વિસ્તારો	મહત્વના જૈવ વિવિધતાના વિસ્તારો એ રક્ષિત વિસ્તારો અને અન્ય વહીવટી પ્રયુક્તિઓ દ્વારા જીવવિવિધતાના જતન માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના સ્થળો છે. જાતિઓની વસ્તીઓને જાળવવામાં તેમના મહત્વ ઉપર તેમના મહત્વના આધારે તેઓને રાષ્ટ્રીય રીતે ઓળખવામાં આવે છે.
કીમ્બર્લી પ્રોસેસ સર્ટીફિકેશન સ્કીમ (KPCS)	એક સંયુક્ત સરકાર, આંતરરાષ્ટ્રીય હીરા ઉદ્યોગ અને સભ્ય સમાજનું કોન્ફ્લીક્ટ હીરાઓના પ્રવાહને અટકાવવા માટેનું પગલું.
લિડ કે મુખ્ય ઓડીટર	એક લિડ ઓડીટર એ એક સભ્ય માટેના ચકાસણી મૂલ્યાંકનની કાર્યક્ષમ અને અસરકારક હાથ ધરવાની પ્રક્રિયા અને પૂર્ણતા માટે જવાબદાર છે અને તે ઓડીટરની ટુકડીને સંકલનમાં રાખી

	શકે છે.
કાનુની સુચના પાલન	લાગુ પાડી શકાય તેવા કાયદાની અંદર કાર્ય કરીને કે તેની સુચના હેઠળ કાર્ય કરીને.
મહત્વની કે મુખ્ય વિસંગતતા	<p>નીતિઓ, વ્યવસ્થાઓ, પદ્ધતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ સહીતની સભ્યના કામકાજના વ્યવહારો એવી રીતે કામ કરે કે જે વ્યવહારોની આચારસંહિતા સાથે સુસંગત ન હોય. મહત્વની વિસંગતતાઓને નીચેની સ્થિતિઓ પૈકીના એક અથવા વધુ પ્રસંગ તરીકે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે:</p> <ul style="list-style-type: none"> જરૂરી જોગવાઈની અમલવારીની સંપૂર્ણ ગેરહાજરી RJC વ્યવસ્થા સાથે સંબંધિત કામકાજના જોખમોનું વ્યવસ્થાપન કરવા માટે જરૂરી નિયંત્રણોનો સંપૂર્ણ અભાવ અથવા સભ્ય મુજબ ફેલાયેલ વ્યવસ્થિત ખામી કે નિષ્ફળતા. એક એવી સ્થિતિ કે જ્યાં સભ્યના કામકાજના વ્યવહારોએ મહત્વની ધારાકીય અથવા નિયમનકારી શરતોને શોધી કાઢેલ નથી અથવા ધારાકીય કે નિયમનકારી જરૂરિયાતોનું નિયમ પાલન કરવામાં આવતું નથી અને/અથવા સુચન પાલન ન કરતી સ્થિતિમાં સુધારો કરવા માટે અપુરતો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. અપુરતી અમલવારી દર્શાવતા સંબંધિત પુનરાવર્તિત કે એકધારી બનતી વિસંગતતાઓનો સમુહ. મહત્વના ઉલ્લંઘનને સાબિત કરવા માટેના હેતુલક્ષી પુરાવાના સમર્થન સાથેના કોઈપણ તારણ કે અવલોકન અથવા જે કોઈપણ મહત્વના ઉલ્લંઘનને ટાળવા માટે સભ્ય કામકાજના વ્યવહારો ધરાવે છે કે કેમ તે બાબતે ગંભીર શંકાઓ ઉભી કરે છે.
વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિ	ઈચ્છિત પરીણામો પ્રાપ્ત કરવા માટે અને કામગીરીમાં સાતત્યપૂર્ણ સુધારાને આગળ લઈ જવા માટે, આ કાર્યો સાચી રીતે, સાતત્યપૂર્ણ રીતે અને અસરકારક રીતે કરવામાં આવે

	તેની ખાતરી માટે જે સામુહિક રીતે સાબિતી પુરી પાડે તેવું એક પધ્ધતિસરનું માળખુ ધરાવે તેવી વ્યવસ્થાપન પ્રક્રિયાઓ અને દસ્તાવેજીકરણ.
નિશાની	કોઈપણ નિશાની, સંકેત, સાધન, ઈમ્પ્રિન્ટ, સ્ટેમ્પ, બ્રાન્ડ, લેબલ, ટીકીટ, પત્ર, શબ્દ કે આકૃતિ.
સભ્ય	<p>કોઈપણ કામકાજ કે જે</p> <p>I. હીરા અને/અથવા સોનાના આભૂષણોની પુરવઠા સાંકળમાં વેપારી કારણો માટે સક્રિય રીતે સંકળાયેલ છે.</p> <p>II. સલાહકાર, માર્ગદર્શક કે કોઈપણ અન્ય આવી બાબતથી મુક્ત રાખવામાં આવે છે, અને.</p> <p>III. ધંધાકીય નૈતિક મૂલ્યો ઉપરના પ્રવર્તમાન RJC સિધ્ધાંતો અને વ્યવહારોની આચારસંહિતા પ્રત્યે વચનબધ્ધ થાય છે, સામાજિક માનવીય હક્કો, પર્યાવરણીય કામગીરી અને વ્યવસ્થાપન પધ્ધતિઓ ઉપર વ્યવહારોની આચારસંહિતા પ્રત્યે વચનબધ્ધ થાય છે.</p> <p>IV. RJC વ્યવસ્થા હેઠળ ઓડીટર દ્વારા એક ચકાસણી મૂલ્યાંકન માટે વચનબધ્ધ થાય છે; અને</p> <p>V. વાર્ષિક RJC વેપારી સભ્યપદ ફીની ચુકવણી માટેની જવાબદારી લે છે.</p> <p>જે RJCના વેપારી કે ધંધાદારી સભ્ય બનવા માટે લાયક છે. સભ્ય એક અથવા વધુ બાબતો અને/અથવા ફેસીલિટીસનો બનેલો હોઈ શકે.</p> <p>RJC વ્યવસ્થાના દસ્તાવેજોમાં, સભ્ય શબ્દ વિશિષ્ટ રીતે RJC ધંધાદારી સભ્યોનું સૂચન કરે છે.</p>
સભ્ય ચકાસણી અહેવાલ	ચકાસણી મૂલ્યાંકનના તારણો ઉપર લીડ ઓડીટર તરફથી સભ્યને એક સંપૂર્ણ અહેવાલ અને RJCના વ્યવહારોની આચારસંહિતા સાથે સભ્યના સુમેળનું મૂલ્યાંકન ઉપરનો એક સંપૂર્ણ અહેવાલ.

ખાણકામની સવલત

એક સવલત કે ઈમારત કે જે જમીનમાંથી હીરાઓ અથવા સોનાની વેંચવાલાયક માત્રાઓ ધરાવતા હીરા કે સોનું કે ખનિજતત્વો બહાર કાઢે છે.

શંકાના નિવારણ માટે:

- ખાણના આયુષ્યકાળના સમય દરમિયાન શોધકામથી સોંપણી પૂર્વેના તબક્કાઓ સુધી ચકાસણી મૂલ્યાંકનના એક ભાગ તરીકે સવલતોની મુલાકાત લેવામાં આવતી નથી. ખાણના આયુષ્યકાળના આ તબક્કાઓમાં કામકાજના વ્યવહારોને નીતિઓ, વ્યવસ્થાઓ, પદ્ધતિઓ અને પ્રક્રિયાઓની ડેસ્કટોપ ઉપરની સમીક્ષા વડે જ્યાં જરૂરી અને યોગ્ય લાગે ત્યાં દર્શાવી શકાય છે.
- જો રીવરાઈન ટેઈલિંગ્સ ડીસ્પોઝલનો સવલતમાં ઉપયોગ થતો હોય તો માઈનિંગ સવલતને RJC પ્રમાણીકરણમાંથી બાદ કરવામાં કે બહાર કરવામાં આવે છે. આમ છતાં, બધી જ અન્ય સીઓપી જોગવાઈઓ તે સવલત ઉપર લાગુ પડે છે અને તેને ચકાસણીના કાર્યક્ષેત્રમાં સમાવી શકાય છે.
- જો વેચી શકાય તેવા હીરાઓ કે સોનું ન હોય જેમ કે જ્યાં સોનું એ ખનિજ તત્વોના જથ્થામાં, ઉત્પાદનોની પ્રક્રિયા દ્વારા પ્રક્રિયામાં કે નકામા પદાર્થોમાં એક શોધનું તત્વ હોય તો માઈનિંગની સવલતને પ્રમાણીકરણના કાર્યક્ષેત્રમાં સમાવવામાં આવતી નથી.
- હીરાઓ અને/અથવા સોનું સહીત અનેક વસ્તુઓ કે ઉત્પાદનો ઉત્પન્ન કરતી માઈનિંગ સવલતને જો માઈનિંગ સવલત દ્વારા ઉત્પન્ન થતી અન્ય વસ્તુઓને લાગુ પડતી સમાંતર પ્રમાણીકરણ વ્યવસ્થા હોય કે જેને RJC વ્યવસ્થાના સમતુલ્ય તરીકે ટેકનીકલ રીતે હોવાનું RJC દ્વારા મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે તો આવી માઈનિંગ સવલતને પ્રમાણીકરણના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બાદ કરી શકાય છે કે તેની બહાર મૂકી શકાય છે.

માઈનિંગની પૂર્તિ	વ્યવહારોની આચારસંહિતાના વર્ઝન 3 માં સમાવેશ કરવા માટે 2008 થી 2009 દરમિયાન વિકસાવાયેલ વધારાના ખાણકામના વિશિષ્ટ ધોરણો. આ બધા સભ્યોની ખાણકામની સવલતને લાગુ પાડી શકાય છે.
નજીવી વિસંગતતા	<p>નીતિઓ, વ્યવસ્થાઓ, પધ્ધતિઓ અને પ્રક્રિયાઓ સહીતના સભ્યના કામકાજના વ્યવહારોનો એવી રીતે અમલ કરવામાં આવે કે જે વ્યવહારોની આચારસંહિતા સાથે સંપૂર્ણ રીતે સુસંગત ન હોય. નજીવી વિસંગતતાઓને નીચેના પૈકીની એક અથવા વધુ વિસંગતતાઓના પ્રસંગ તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે.</p> <ul style="list-style-type: none"> સભ્યના ધંધાકીય વ્યવહારોની કામગીરી, શિસ્ત અથવા અંકુશના છૂટાછવાયા ભંગાણ કે ક્ષતિ કે જે RJCના વ્યવહારોની આચારસંહિતાની મોટી વિસંગતતા તરફ દોરી જતી ન હોય: અને/અથવા. એક તારણ કે જે આ સમયના બિંદુ ઉપર RJCના વ્યવહારોની આચારસંહિતાનું વાસ્તવિક ઉલ્લંઘન ન હોઈ શકે પરંતુ તે પ્રમાણીકરણના સમયગાળા દરમિયાન સભ્યના ધંધાકીય વ્યવહારોમાં સંભવિત અપૂર્તતા હોવા તરીકે ગણવામાં આવે છે.
મની લોન્ડરીંગ	પ્રક્રિયા કે જેના દ્વારા ગુનાની નાણાકીય ઉપજોને તેમના ગેરકાયદે મૂળને સંતાડવા માટે છુપાવવામાં આવે છે.
NGO	નોન ગવર્નમેન્ટ ઓર્ગેનાઈઝેશન્સ (બિન સરકારી સંસ્થાઓ)
વિસંગતતા	એક એવી સ્થિતિ કે જ્યાં સભ્યના ધંધાકીય કામકાજો RJCના કામકાજોની આચારસંહિતા સાથે સુસંગત થતા ન હોય.
હેતુલક્ષી પુરાવા	ખરાઈ કરી શકાય તેવી માહિતી, દસ્તાવેજો, અવલોકનો અને/અથવા હકીકતના હીસાબો અને જે ગુણાત્મક અથવા જથ્થાત્મક હોઈ શકે છે.
OECD	ઓર્ગેનાઈઝેશન ફોર ઈકોનોમિક કો-ઓપરેશન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ

ઓવરટાઈમ	નિયમિત સમયપત્રકમાં કરવામાં આવતા કામકાજના કલાકો ઉપરાંતમાં કરેલા કામના કલાકો.
ભાગીદારો	ધંધાકીય વ્યવસ્થાઓ અને/અથવા વહીવટી યોજનાઓ કે સભ્ય સાથે કામકાજના કાર્યક્રમોમાં કોન્ટ્રેક્ટરોને બાદ કરીને સંયુક્ત સાહસના ભાગીદારો, સહકારી સંસ્થાઓ અને અન્ય હિસ્સેદારો સહિતના વ્યક્તિઓ કે સંસ્થાઓ.
PPE	પર્સનલ પ્રોટેક્ટીવ ઈક્વીપમેન્ટ તે રક્ષાત્મક કપડા અને અન્ય વસ્ત્રો જેવા કે હાથ-મોજાઓ, રક્ષાત્મક પગરખા, હેલ્મેટ, ગોગલ્સ અને કાનના પ્લગ્સનું સૂચન કરે છે કે જે બધા જ કામ સંબંધિત વ્યવસાયજન્ય જોખમોથી થતી અસલામતી સામે પહેરનારનું રક્ષણ કરવા માટે બનાવવામાં આવે છે.
નીતિ	સિધ્ધાંતો અને ઈરાદાઓની વિગત કે હકીકત.
પ્રદૂષણ	તેના રાસાયણિક સંયોજન કે માત્રાના કારણે પર્યાવરણમાં એવા પદાર્થની હાજરી કે જે કુદરતી પ્રક્રિયાઓના કામકાજને અટકાવે છે અને અનિચ્છનીય પર્યાવરણ સંબંધિત અને આરોગ્યની અસરો ઉત્પન્ન કરે છે.
POP	પર્સીસ્ટન્ટ ઓર્ગેનિક પોલ્યુટન્ટ્સ (એકધારી રીતે થતા સેન્દ્રિય પ્રદૂષકો)
કિંમતી ધાતુ	સોનું, પેલેડીયમ, પ્લેટીનમ અને ચાંદી અને આ ધાતુઓ પૈકીની કોઈપણ ધાતુ અને કોઈપણ અન્ય ધાતુ અને તેની મિશ્રધાતુ કે જેને કિંમતી ધાતુ તરીકે મહત્વના નિયમનો દ્વારા દર્શાવવામાં આવે છે.
પ્રક્રિયા	પ્રવૃત્તિ કે ક્રિયા હાથ ધરવા માટે નક્કી કરવામાં આવેલ રીત. પ્રક્રિયાઓને આધાર દ્વારા રજૂ કરી શકાય અન્યથા નહીં.
જોગવાઈ	વ્યવહારોની આચારસંહિતામાં દર્શાવવામાં આવેલ જરૂરીયાત કે શરત.
ગુણવત્તાની નિશાની	વસ્તુમાં કિંમતી ધાતુની ગુણવત્તા, જથ્થો, નાજુકતા કે સુંદરતા, વજન, જાડાઈ, માત્રા કે પ્રકાર દર્શાવવા માટેનું નિશાન કે નોંધ

	સૂચવતું કે તાત્પર્ય કે અર્થ સ્પષ્ટ કરતું નિશાન.
પુનર્વસન	ખલેલ પામેલી જમીનને એક સલામત સ્થિર અને સ્વ-વિકાસ કરતી સ્થિતિમાં પાછી લઈ આવવી.
ઉપચારીકરણ	ઓળખી કઢાયેલ સમસ્યાને કે વિસંગતતાને સુધારવા માટે એક પધ્ધતિસરના ફેરફાર કે ઉકેલને અમલમાં મૂકવો.
વળતર કે મહેનતાણું	તેમાં નોકરીદાતાઓ દ્વારા કામદારોને ચુકવવામાં આવતા રોકડમાં કે અન્ય રીતે વેતનો કે પગારો અને કોઈપણ અન્ય ફાયદાઓનો સમાવેશ થાય છે.
RJC	રિસ્પોન્સીબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ.
RJC વાર્ષિક સભ્યપદનો અહેવાલ	RJC વ્યવસ્થા હેઠળ સભ્યોની કુલ એકંદર પ્રગતિ ઉપર RJC વ્યવસ્થાપન ટુકડી દ્વારા તૈયાર કરાયેલ એક અહેવાલ. અહેવાલ વાર્ષિક રીતે તૈયાર કરવાનો છે અને જાહેર રીતે ઉપલબ્ધ બનાવવાનો છે.
RJC સંયોજક	સભ્ય દ્વારા નિમવામાં આવેલ એવી વ્યક્તિ કે જે સ્વ-મૂલ્યાંકન, ચકાસણી મૂલ્યાંકન, કોઈપણ સુધારાત્મક કાર્ય આયોજનો ઉપર દેખરેખ રાખે છે અને તે સભ્ય માટે RJC વ્યવસ્થાપન ટુકડી સાથે સંપર્કમાં રહે છે.
RJC વ્યવસ્થાપન ટુકડી	RJCનો સ્ટાફ કે જેને સંસ્થાના વહીવટી કાર્યોનો અમલ કરવા માટે કામ ઉપર રાખવામાં આવે છે.
રિસ્પોન્સીબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ વ્યવસ્થા (RJC વ્યવસ્થા)	રિસ્પોન્સીબલ જ્વેલરી કાઉન્સિલ એ એક પ્રમાણીકરણની વ્યવસ્થા છે કે જેનો હેતુ સમગ્ર આભૂષણ પુરવઠાની સાંકળ દરમિયાન જવાબદાર નૈતિક મૂલ્યો, માનવ અધિકારો, સામાજિક અને પર્યાવરણ સંબંધિત વ્યવહારોને આગળ વધારવાનો કે તેનો વિકાસ કરવાનો છે. RJC વ્યવસ્થાને વ્યવહારોની આચારસંહિતા, માર્ગદર્શન દસ્તાવેજો અને મૂલ્યાંકન સાધનોમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે.
સુસંગત હક્કો	હક્કોના સુસંગત જોડાણનું વલણ કે ફરીયાદના કારણની પ્રયુક્તિ એ એક એવી બાબત છે કે જે પ્રસંગોને ઉકેલવા માટેનું

	એક માધ્યમ પુરું પાડે છે પછી તે તથ્યયુક્ત માનવ અધિકારો સાથે સંબંધ ધરાવતા હોય કે ન હોય કે જે એ રીતે કે જેમાં માનવ અધિકારોનો આદર અને સમર્થન કરવામાં આવે છે.
જોખમ	અચોક્કસતાના પરીણામો સામે અસુરક્ષા તેના બે પાસાઓ છે: અમુક બાબત બનવાની સંભાવના અને જો તે બનવાની હોય તો તેના પરીણામો.
જોખમ મૂલ્યાંકન	પ્રવૃત્તિ કે કામકાજ દ્વારા દર્શાવેલ જોખમની માત્રાનું પદ્ધતિસરનું મૂલ્યાંકન. જોખમ સંબંધિત ક્રમ આપવા માટે જોખમ વિશ્લેષણના પરીણામોનો ઉપયોગ કરવાની અને તેમને સ્વીકૃત જોખમ માપદંડો કે ઉદ્દેશો સાથે સરખાવવાની પ્રક્રિયા.
સલામતી	જોખમ, ભય કે ઈજાની સલામત અને મુક્ત રહેવાની સ્થિતિ.
ક્ષેત્ર	સોના અને હીરાના આભૂષણની પુરવઠા સાંકળના એક વિશિષ્ટ ભાગ. RJC હાલમાં તેના સભ્યપદમાં નીચેના વિભાગોને ઓળખાવે છે: <ul style="list-style-type: none"> • સોનું અને/અથવા હીરાના ઉત્પાદક. • સોનાનો વેપાર કરનાર, હેજર કે વિશુદ્ધ કરનાર. • હીરાનો વેપાર કરનાર અને/અથવા કટર અને પોલીશ કરનાર. • સોનું અને/અથવા હીરાના ઝવેરાતના ઉત્પાદક. • સોનું અને/અથવા હીરાના આભૂષણના જથ્થાબંધ વિકેતા. • સોનું અને/અથવા હીરાના આભૂષણના છૂટક વિકેતા. • હીરા અને/અથવા સોનાના ઉદ્યોગ સાથે સંબંધિત સેવા ઉદ્યોગ (માર્ગદર્શકો, સલાહકારો અને ઓડીટરોને બાદ કરતાં). • ઉપરના વિભાગો પૈકીના કોઈપણ વિભાગમાં સંપૂર્ણતા અથવા અંશતઃ રીતે સંકળાયેલા વેપારી સંગઠન.
સ્વ-મૂલ્યાંકન	તેમના સાહસો અને સવલતોનું વર્ણન કરતા સભ્યો દ્વારા અમલમાં મુકાયેલ મૂલ્યાંકન અને વ્યવહારોની આચારસંહિતાની

	જરૂરિયાતો સામે તેમની પોતાની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કરતું માપન. સભ્યો ચકાસણી મૂલ્યાંકન માટેની તેમની તૈયારીનો અંદાજ લગાવવા, કામકાજને સુધારવા અને ચકાસણી મૂલ્યાંકન દરમિયાન જરૂરી હેતુલક્ષી આધાર શોધી કાઢવા માટે સ્વમૂલ્યાંકનનો ઉપયોગ કરી શકે છે.
સ્વ-મૂલ્યાંકન કાર્યપુસ્તક	સ્વ-મૂલ્યાંકનનો અમલ કરવા માટે ઉપયોગ કરવા સભ્યો માટે તૈયાર કરવામાં આવેલ એક કાર્યપુસ્તક.
બનાવટ	હીરાની નકલ કે બનાવટ એ તેના બધા જ ગુણધર્મો કે અમુક ગુણધર્મોની નકલ કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ કોઈપણ ઉત્પાદન કે પદાર્થ છે અને તેમાં એવી કોઈપણ સામગ્રીનો સમાવેશ થાય છે કે જે આ પારિભાષિક શબ્દકોશમાં હીરાની વ્યાખ્યામાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલ હોય તેવી જરૂરીયાતોનું પાલન કરતી નથી.
SOW	વ્યવસ્થા ઓફ વોરંટીસ.
હિસ્સેદાર	એવા લોકો કે જેઓ એક ચોક્કસ નિર્ણયમાં હિત ધરાવે છે, વ્યક્તિઓ તરીકે અથવા એક સમુહના પ્રતિનિધિઓ તરીકે કે જેમાં એવા લોકો કે જેઓ નિર્ણયને પ્રભાવિત કરે છે અથવા તેને પ્રભાવિત કરી શકે છે. તેમજ તેનાથી પ્રભાવિત થઈ શકે છે તેનો સમાવેશ થાય છે. હિસ્સેદારોમાં બિનસરકારી સંસ્થાઓ, સરકારો, શેરધારકો અને કામદારો તેમજ સ્થાનિક સમુદાયના સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે.
ગુણવત્તાનું ધોરણ કે પ્રમાણ	એક હેતુલક્ષી વ્યવહાર, પ્રક્રિયા કે ક્રિયા કે જેને સંસ્થાના કામકાજ અને/અથવા ઉત્પાદનો અને/અથવા સેવાઓની અંતર્ગત ભાગ તરીકે સ્વીકારવામાં આવે છે. RJC વ્યવસ્થા માટે વ્યવહારોની આચારસંહિતા એ હીરા અને/અથવા સોનાના આભૂષણની પુરવઠા સાંકળ સાથે સંબંધિત ગુણવત્તાનું ધોરણ કે પ્રમાણ છે.
સુચિત ધંધાકીય	એક એવી સ્થિતિ કે જ્યાં વ્યવસ્થાઓ, પ્રક્રિયાઓ અને પ્રવૃત્તિઓ એ વ્યવહારોની આચારસંહિતાની મહત્વની જોગવાઈઓ સાથે

સુધારણા	સુસંગત છે. પરંતુ જ્યાં મૂલ્યાંકનકાર કે ઓડીટર એવું નક્કી કરે છે કે આ હાલની પ્રક્રિયાઓમાં સુધારો કરવા માટેનો અવકાશ છે. સુચિત ધંધાકીય સુધારણાને પૂર્વગ્રહ વિના રજૂ કરવામાં આવે છે અને તેની અમલવારી ફરજિયાત નથી. પાછળથી થતા મૂલ્યાંકનો સૂચિત ધંધાકીય સુધારણાની અમલવારી ઉપર આધારિત રહીને કામગીરી અંગેનો નિર્ણય લેશે નહીં.
સપ્લાયર	એક ધંધાકીય વ્યક્તિ કે જે સભ્યના હીરા અને/અથવા સોનાની પ્રોડક્ટના ઉત્પાદન માટે, તેના ઉત્પાદન માટે તેમાં ઉપયોગ માટે જરૂરી અંતર્ગત ભાગ એવા માલ સામાન અને/અથવા સેવાઓ પુરી પાડે છે.
કૃત્રિમ/બનાવટી	કૃત્રિમ હીરો એ એવો કોઈપણ પદાર્થ છે કે જેને કૃત્રિમ માનવીય હસ્તક્ષેપના કારણે જેવા કે અપ્રાકૃતિક હોવાના અપવાદ સાથે હોવાના કારણે અંશતઃ રીતે કે પૂર્ણ રીતે નિયત આકાર આપવામાં આવેલ હોય છે કે પુનઃ નિયત આકાર આપવામાં આવેલ હોય છે કે જે ઉત્પાદન આ પારિભાષિક શબ્દકોશમાં હીરો શબ્દની વ્યાખ્યામાં વર્ણવાયેલ જરૂરીયાતોનું પાલન કરે છે.
બાકીના અવશેષો	મિશ્રધાતુ ઉપરની પ્રક્રિયા દરમિયાન ઉત્પન્ન થતા નક્કર ખડક અને બહાર વહેતા પદાર્થો.
ત્રીજો પક્ષ	મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે તેવી વ્યક્તિ કે સંસ્થાથી મુક્ત એવી વ્યક્તિ કે એકમ અને તે વ્યક્તિ કે સંસ્થા સંબંધે ઉપયોગ કરનારના હિતોથી મુક્ત એવી વ્યક્તિ કે એકમ.
પ્રક્રિયા કરાયેલ હીરો	પ્રક્રિયા કરાયેલ હીરો એ એવો કોઈપણ પદાર્થ કે ઉત્પાદન છે કે જે આ પારિભાષિક શબ્દકોશમાં સમાવેશ કરાયેલ શબ્દ “સિન્થેટીક” માં અથવા “હીરો” શબ્દની વ્યાખ્યામાં વર્ણવાયેલ જરૂરીયાતોનું પાલન કરે છે કે જે આ પારિભાષિક શબ્દકોશમાં દર્શાવ્યા મુજબ પ્રક્રિયાને આધિન રહેલ છે.
પ્રક્રિયા કે ટ્રીટમેન્ટ	પ્રક્રિયાનો અર્થ થાય છે એવી કોઈપણ પ્રક્રિયા, ક્રિયા કે ગુણવત્તા સુધાર બદલાવ, કટીંગ અને પોલિશીંગના ભૂતકાળના

	સ્વીકૃત વ્યવહારોથી અલગ રીતે હીરાના કુદરતી બાહ્ય દેખાવ કે સંયોજનમાં હસ્તક્ષેપ કરવો કે તેમાં અપમિશ્રણ કરવું. તેમાં રંગ (અને રંગવિહીનતા) પ્રક્રિયા, ફાટ પુરવાની, લેસર અને ઈરેડીએશન પ્રક્રિયા અને કોટીંગનો સમાવેશ થાય છે.
UHDR	યુનિવર્સલ ડીકલેરેશન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ (માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક જાહેરાત)
UN	યુનાઈટેડ નેશન્સ (સંયુક્ત રાષ્ટ્રો)
UNEP	યુનાઈટેડ નેશન્સ એનવાયરનમેન્ટ પ્રોગ્રામ (અમેરિકાનો પર્યાવરણ કાર્કમ)
અનિયંત્રિત જોખમ	સંભવિત નુકશાન, ઈજા કે હાનિનો ઓળખી કાઢેલ સ્ત્રોત કે જે માન્ય કરાયેલ અને/અથવા સ્વીકૃત વ્યવસ્થાપન, કાર્યકારી કે ટેકનિકલ અંકુશોની ઉણપો કે અભાવો ધરાવે છે.
ચકાસણી (ઓડીટીંગ)	હેતુલક્ષી આધારના મૂલ્યાંકન દ્વારા અધિકૃત ઓડીટર દ્વારા માન્યતા કે સાબિતી કે વ્યવહારોની આચારસંહિતા પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. ચકાસણીના પરીણામો પ્રમાણીકરણ ઉપરના નિર્ણય માટેના આધાર તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે.
ચકાસણી મૂલ્યાંકન	ચકાસણી મૂલ્યાંકન નીચેની બાબતોનો સમાવેશ કરે છે. <ul style="list-style-type: none"> • સભ્યની સ્વ-મૂલ્યાંકન પ્રશ્નાવલિ અને અન્ય સંબંધિત માહિતીની પ્રાથમિક ડેસ્કટોપ સમીક્ષા. • મુલાકાત કરવા માટે અને મૂલ્યાંકન કરવા માટે સભ્યની સવલતો અને ધંધાકીય વ્યવહારોની પ્રતિનિધિની જોડની પસંદગી. • સવલતના પસંદ કરાયેલ નમૂના ઉપર કાર્યસ્થળ ઉપરની સમીક્ષા દ્વારા સભ્યના સ્વ-મૂલ્યાંકનની ચકાસણી.
ચકાસણી આયોજન (ઓડીટ પ્લાન)	ચકાસણી આયોજન કે જેનો “ઓડીટ આયોજન” તરીકે પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે. તેને સભ્યના ધંધાકીય વ્યવહારોમાંથી કોની સમીક્ષા કરવામાં આવશે, કોના દ્વારા અને

	ક્યારે અને કઈ સવલતોમાં સમીક્ષા કરવામાં આવશે તેની રૂપરેખા બાંધવા માટે ઓડીટર દ્વારા બનાવવામાં આવે છે અને તે કયા સભ્ય કર્મચારીઓને સમાવવા જોઈએ તે બાબતે નિમણૂક કરે છે. તે ચકાસણીના કાર્યક્ષેત્રની વ્યાખ્યામાંથી વિકસાવવામાં આવે છે.
ચકાસણી અહેવાલો	ચકાસણી પ્રક્રિયામાંથી બે પ્રકારના અહેવાલો તૈયાર કરાય છે: <ul style="list-style-type: none"> • સભ્યને સભ્ય ચકાસણી અહેવાલ. • RJC વ્યવસ્થાપન ટુકડીને પ્રમાણીકરણ ભલામણ અને ટૂંકી નોંધ અહેવાલ.
ચકાસણીનું કાર્યક્ષેત્ર	ચકાસણીના કાર્યક્ષેત્રને ઓડીટરો દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે અને તે પ્રમાણીકરણના કાર્યક્ષેત્રની અંદરથી સવલતોની પસંદગી અને જે સૌથી વધુ મહત્વની ગણવામાં આવે છે તેવી વ્યવહારોની આચારસંહિતામાંથી જોગવાઈઓની પસંદગીનો, સભ્યના ધંધા કે કામકાજના પ્રકાર, માત્રા અને પ્રભાવને ધ્યાનમાં લઈને સમાવેશ કરવામાં આવે છે.
મુલાકાતી	એવી વ્યક્તિ કે જે સભ્ય સવલતની મુલાકાત લે છે કે જે વ્યક્તિ તે સવલત ઉપર કર્મચારી કે કોન્ટ્રેક્ટર નથી.
નકામો કચરો	ઘન, પ્રવાહી કે વાયુયુક્ત સામગ્રી કે જેને કાઢી નાખવામાં આવી છે અથવા ભવિષ્યમાં ઉપયોગી નથી. નકામા કચરાનું જો યોગ્ય રીતે વ્યવસ્થાપન ન કરવામાં આવે તો તે પર્યાવરણ ઉપર અસર અને પ્રદૂષણ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. આભૂષણ પુરવઠા સાંકળમાં, નકામા પદાર્થના મુખ્ય સ્વરૂપો જોખમી પદાર્થો, હવા અને પાણીના સ્ત્રાવો અને સામાન્ય કામકાજ સંબંધિત નકામા પદાર્થનો સમાવેશ કરે છે.
નકામા ખડક	ખાણકામથી મિશ્રધાતુ સુધી પહોંચવા દરમિયાન દૂર કરવામાં આવતી સામગ્રીઓ.
WDC	વર્લ્ડ હીરા કાઉન્સિલ
WGV	વર્લ્ડ ગોલ્ડ કાઉન્સિલ

કામદારો	કર્મચારીઓ, કોન્ટ્રેક્ટરો તરીકે વર્ણવાયેલા વ્યક્તિઓ.
કામકાજના કલાકો	એ સમય કે જે દરમિયાન વ્યક્તિઓને કામ ઉપર રાખવામાં આવે છે તે નોકરીદાતાની વ્યવસ્થા મુજબ હોય છે. બાકીનો સમયગાળો એ એવો સમય છે કે જે દરમિયાન કામ ઉપર રોકવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ નોકરીદાતાની વ્યવસ્થા અનુસાર હોતા નથી.
વિશ્વ વારસાના સ્થળો	1972 ના વિશ્વ વારસાના કરાર હેઠળ સ્થાપવામાં આવેલા સ્થળો.
કિશોર વ્યક્તિ	ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ બાળકની ઉંમર કરતા વધારે અને 18 વર્ષથી નીચેની ઉંમર ધરાવતો કોઈપણ કામદાર.